

De oratione

ΩΡΙΓΕΝΟΥΣ ΠΕΡΙ ΕΥΧΗΣ.

1.1 Τὰ διὰ τὸ εἶναι μέγιστα καὶ ὑπὲρ ἄνθρωπον τυγχάνειν εἰς ὑπερβολὴν τε ὑπεράνω τῆς ἐπικήρου φύσεως ἡμῶν ἀδύνατα τῷ λογικῷ καὶ θνητῷ γένει καταλαβεῖν ἐν πολλῇ δὲ καὶ ἀμετρήτῳ ἕκ χεομένη ἀπὸ θεοῦ εἰς ἀνθρώπους χάριτι θεοῦ διὰ τοῦ τῆς ἀνυπερ βλήτου εἰς ἡμᾶς χάριτος ὑπηρέτου Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ τοῦ συνεργοῦ πνεύματος βουλήσει θεοῦ δυνατὰ γίνεται. ἀδύνατον γοῦν τῇ ἀνθρώπινη φύσει ὑπάρχον σοφίας κτήσεις, ἢ τὰ πάντα κατεσκευάσται («πάντα» γὰρ κατὰ τὸν Δαυὶδ ὁ θεὸς «ἐν σοφίᾳ» ἐποίησε), δυνατὸν ἐξ ἀδυνατοῦ γίνεται διὰ τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, «ὃς ἐγενήθη σοφία ἡμῖν ἀπὸ θεοῦ δικαιοσύνη τε καὶ ἁγιασμὸς καὶ ἀπολύτρωσις.» «τίς γὰρ ἄνθρωπος γνώσεται βουλήν θεοῦ; ἢ τίς ἐνθου μηθήσεται τί θέλει ὁ κύριος; ἐπεὶ λογισμοὶ θνητῶν δειλοὶ, καὶ ἐπισφαλεῖς αἱ ἐπίνοιαι ἡμῶν· φθαρτὸν γὰρ σῶμα βαρύνει ψυχὴν, καὶ βρίθει τὸ γεῶδες σκῆνος νοῦν πολυφροντίδα. καὶ μόγις εἰκά ζομεν τὰ ἐπὶ γῆς, τὰ δὲ ἐν οὐρανοῖς τίς ἐξιχνίασε;» τίς δ' οὐκ ἂν εἴποι ἀδύνατον εἶναι ἀνθρώπῳ ἐξιχνιάσαι «τὰ ἐν οὐρανοῖς;» ἀλλ' ὅμως τοῦτο τὸ ἀδύνατον τῇ ὑπερβαλλούσῃ χάριτι τοῦ θεοῦ δυνατὸν γίνεται· ὁ γὰρ ἀρπαγεὶς εἰς τρίτον οὐρανὸν ἐξιχνίασε τάχα τὰ ἐν τοῖς τρισὶν οὐρανοῖς διὰ τὸ ἀκηκοέναι «ἄρρητα ῥήματα, ἃ μὴ ἐξὸν ἀνθρώπῳ λαλῆσαι» ἦν. τίς δὲ δύναται εἰπεῖν ὅτι δυνατὸν ἀνθρώπῳ γνωσθῆναι τὸν τοῦ κυρίου νοῦν; ἀλλὰ καὶ τοῦτο ὁ θεὸς διὰ Χριστοῦ χαρίζεται

..... τὸ θέλημα τοῦ κυρίου ἑαυτῶν οὐκέτι, ὅτε διδάσκει. αὐτοὺς τὸ θέλημα τοῦ κυρίου εἶναι θέλοντος ἀλλὰ εἰς φίλον μεταβάλλοντος τούτοις, ὧν κύριος πρότερον ἦν. ἀλλὰ καὶ ὡς οὐδεὶς «οἶδεν ἀνθρώπων τὰ τοῦ ἀνθρώπου εἰ μὴ τὸ πνεῦμα τοῦ ἀνθρώπου τὸ ἐν αὐτῷ, οὕτω καὶ τὰ τοῦ θεοῦ οὐδεὶς» οἶδεν «εἰ μὴ τὸ πνεῦμα τοῦ θεοῦ.» εἰ δὲ μηδεὶς «οἶδε» «τὰ τοῦ θεοῦ» «εἰ μὴ τὸ πνεῦμα τοῦ θεοῦ,» ἀδύνατον εἰδέναι ἄνθρωπον «τὰ τοῦ θεοῦ.» καὶ τοῦτο δὲ κατανόησον, πῶς δυνατὸν γίνεται· «ἡμεῖς δέ,» φησὶν, «οὐ τὸ πνεῦμα τοῦ κόσμου ἐλάβομεν ἀλλὰ τὸ πνεῦμα τὸ ἐκ τοῦ θεοῦ, ἵνα εἰδῶμεν τὰ ὑπὸ τοῦ θεοῦ χαρισθέντα ἡμῖν, ἃ καὶ λαλοῦμεν οὐκ ἐν διδακτοῖς ἀνθρωπίνης σοφίας λόγοις ἀλλ' ἐν διδακτοῖς τοῦ πνεύματος.» Ἄλλ' εἰκὸς, Ἀμβρόσιε θεοσεβέστατε καὶ φιλοπονώτατε καὶ Τατιανὴ κοσμιωτάτη καὶ ἀνδρειοτάτη (ἀφ' ἧς ἐκλελοιπέναί «τὰ γυναικεῖα» ὃν τρόπον ἐκλελοίπει τῇ Σάρρα ἤδη εὐχομαι), ὑμᾶς ἀπορεῖν τί δή ποτε, περὶ εὐχῆς προκειμένου ἡμῖν τοῦ λόγου, ταῦτα ἐν προοιμίῳ περὶ τῶν ἀδυνατῶν ἀνθρώποις δυνατῶν χάριτι θεοῦ γινομένων εἴρηται. ἐν τῶν ἀδυνατῶν ὅσον ἐπὶ τῇ ἀσθενείᾳ ἡμῶν πείθομαι τυγχάνειν τρανώσαι τὸν περὶ τῆς εὐχῆς ἀκριβῶς καὶ θεοπρεπῶς πάντα λόγον καὶ τὸν περὶ τοῦ, τίνα τρόπον εὐχεσθαι δεῖ, καὶ τίνα ἐπὶ τῆς εὐχῆς λέγειν πρὸς θεόν, καὶ ποῖοι καιροὶ ποίων καιρῶν πρὸς τὴν εὐχὴν εἰσὶν ἐπιτηδειότεροι

..... τὸν διὰ τὴν ὑπερβολὴν «τῶν ἀποκαλύψεων» εὐλαβούμενον, «μὴ τις» εἰς αὐτὸν «λογίσηται ὑπὲρ ὃ βλέπει» «ἢ ἀκούει ἐξ» αὐτοῦ, ὁμολογεῖν «καθὸ δεῖ» προσεύχεσθαι μὴ εἰδέναι· ὁ γὰρ δεῖ προσεύξασθαι, φησὶ, «καθὸ δεῖ οὐκ οἶδαμεν.» ἀναγκαῖον δὲ οὐ τὸ προσεύχεσθαι μόνον ἀλλὰ καὶ τὸ προσεύχεσθαι «καθὸ δεῖ» καὶ προσεύχεσθαι ὁ δεῖ. ἵνα γὰρ καὶ ὁ δεῖ προσεύχεσθαι δυνηθῶμεν καταλαβεῖν, ἐλλιπὲς ἐστὶ τοῦτο, ἐὰν μὴ καὶ τὸ «καθὸ δεῖ» προσλάβωμεν. τί δὲ ἡμῖν ὄφελος τοῦ «καθὸ δεῖ,» μὴ εἰδόσιν εὐχεσθαι ὁ δεῖ; 2.2

τὸ μὲν οὖν ἕτερον τούτων, λέγω δὴ τὸ ὃ δεῖ, οἱ λόγοι εἰσὶ τῆς εὐχῆς, τὸ δὲ «καθὸ δεῖ» ἢ κατάστασις τοῦ εὐχομένου· οἷον ὡς ἐπὶ παραδείγματος τὸ μὲν ὃ δεῖ· «αἰτεῖτε τὰ μεγάλα, καὶ τὰ μικρὰ ὑμῖν προστεθήσεται,» καὶ «αἰτεῖτε τὰ ἐπουράνια, καὶ τὰ ἐπίγεια ὑμῖν προστεθήσεται,» καὶ «προσεύχεσθε ὑπὲρ τῶν ἐπηρεαζόντων ὑμᾶς,» καὶ «δεήθητε οὖν τοῦ κυρίου τοῦ θερισμοῦ, ἵνα ἐκβάλῃ ἔργα τὰς εἰς τὸν θερισμὸν αὐτοῦ,» καὶ «προσεύχεσθε μὴ εἰσελθεῖν εἰς πειρασμὸν,» καὶ «προσεύχεσθε, ἵνα μὴ γένηται ὑμῶν ἡ φυγὴ χειμῶνι μηδὲ σαββάτω,» καὶ «προσευχόμενοι δὲ μὴ βαττολογήσητε,» καὶ εἴ τι τούτοις ἐστὶ παραπλήσιον· τὸ δὲ «καθὸ δεῖ»· «βούλομαι οὖν προσ εὐχεσθαι τοὺς ἄνδρας ἐν παντὶ τόπῳ, ἐπαίροντας ὁσίας χειρὰς χωρὶς ὀργῆς καὶ διαλογισμοῦ· ὡσαύτως καὶ γυναῖκας ἐν καταστολῇ κοσμίῳ, μετὰ αἰδοῦς καὶ σωφροσύνης κοσμεῖν ἑαυτὰς, μὴ ἐν πλέγμασιν ἢ χρυσῶ ἢ μαργαρίταις ἢ ἱματισμῶ πολυτελεῖ ἀλλ', ὃ πρέπει γυναιξὶν ἐπαγγελλομέναις θεοσέβειαν, δι' ἔργων ἀγαθῶν.» τοῦ δὲ «καθὸ δεῖ» διδασκαλικὸν ἐστὶ καὶ τό· «ἐὰν οὖν προσφέρῃς τὸ δῶρόν σου ἐπὶ τὸ θυσιαστήριον κάκει μνησθῆς ὅτι ὁ ἀδελφός σου ἔχει τι κατὰ σοῦ, ἄφες ἐκεῖ τὸ δῶρόν σου ἔμπροσθεν τοῦ θυσιαστηρίου καὶ ὕπαγε πρῶτον διαλλάγηθι τῷ ἀδελφῷ σου, καὶ τότε ἔλθων πρόσφερε τὸ δῶρόν σου»· ποῖον γὰρ θεῷ δῶρον ἀπὸ τοῦ λογικοῦ μείζον ἀνα πέμπεσθαι δύναται εὐώδους λόγου εὐχῆς, προσφερομένης ἀπὸ συνει δότος μὴ ἔχοντος δυσῶδες ἀπὸ τῆς ἀμαρτίας; ἔτι δὲ τοῦ «καθὸ δεῖ» τό· «μὴ ἀποστερεῖτε ἀλλήλους, ἐὰν μὴ τι ἐκ συμφωνίας πρὸς και ρὸν, ἵνα σχολάσητε τῇ προσευχῇ καὶ πάλιν ἐπὶ τὸ αὐτὸ ἦτε, ἵνα μὴ ἐπιχαρῇ ὑμῖν ὁ σατανᾶς διὰ τὴν ἀκрасίαν ὑμῶν.» διὰ τούτων γὰρ ἐμποδίζεται τὸ «καθὸ δεῖ,» ἐὰν μὴ καὶ τῶν κατὰ τὸν γάμον σιω πᾶσθαι ἀξίων μυστηρίων τὸ ἔργον σεμνότερον καὶ βραδύτερον καὶ ἀπαθέστερον γίνηται, τῆς λεγομένης ἐνταυθοῖ «συμφωνίας» τὸ ἀσύμ φωνον τοῦ πάθους ἀφανιζούσης καὶ τὴν ἀκрасίαν ἀναλίσκουσης τοῦ τε σατανᾶ τὸ ἐπιχαιρησίκακον κωλυούσης. πρὸς τούτοις τοῦ «καθὸ δεῖ» ἐστὶ διδασκαλικὸν τό· «ἐὰν στήκητε προσευχόμενοι, ἀφίετε, εἴ τι ἂν ἔχητε κατὰ τινος»· καὶ τὸ παρὰ τῷ Παύλῳ δέ· «πᾶς ἀνὴρ εὐχόμενος ἢ προφητεύων κατὰ κεφαλῆς ἔχων καταισχύνει τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ, πᾶσα δὲ γυνὴ προσευχομένη ἢ προφητεύουσα ἀκατα καλύπτῳ τῇ κεφαλῇ καταισχύνει τὴν κεφαλὴν ἑαυτῆς» τοῦ «καθὸ δεῖ» ἐστὶ παραστατικόν. 2.3 ἀλλὰ ταῦτα πάντα ἐπιστάμενος Παῦλος καὶ τούτων πολλα πλασίονα ἀπὸ νόμου καὶ προφητῶν τοῦ τε εὐαγγελικοῦ πληρώματος παραθέσθαι δυνάμενος μετὰ ποικιλότητος τῆς εἰς ἕκαστον διηγήσεως, ἀπὸ διαθέσεως οὐ μετριαζούσης μόνον ἀλλὰ καὶ ἀληθευούσης φησὶν (ὁρῶν δὲ καὶ μετὰ ταῦτα πάντα ὅσον ἀπολείπεται τοῦ εἰδέναι προσεύξασθαι τί δεῖ «καθὸ δεῖ»)· τὸ δὲ ὅ τι προσεύξασθαι δεῖ «καθὸ δεῖ οὐκ οἶδαμεν»· καὶ τοῦτο τῷ λόγῳ προστίθησιν, ὅθεν ἀναπληροῦται τὸ ἐλλεῖπον τῷ μὴ εἶδῶτι μὲν ἑαυτὸν δὲ ἄξιον τοῦ ἀναπληρωθῆναι ἐν αὐτῷ τὸ ἐλλεῖπον παρασκευάσαντι, λέγει γὰρ ὅτι «αὐτὸ τὸ πνεῦμα στεναγμοῖς ἀλαλήτοις ὑπερεντυγχάνει τῷ θεῷ· ὁ δὲ ἐρευνῶν τὰς καρδίας οἶδε τί τὸ φρόνημα τοῦ πνεύματος, ὅτι κατὰ θεὸν ἐντυγχάνει ὑπὲρ ἁγίων.» τὸ δὲ ἐν ταῖς καρδίαις τῶν μακαρίων κράζον «ἄββᾶ ὁ πατήρ» «πνεῦμα,» ἐπιστάμενον ἐπιμελῶς τοὺς ἐν τῷ σκῆνι στεναγμούς, ἀξίους τυγχάνοντας εἰς τὸ βαρῦναι τοὺς πεπτωκότας ἢ παραβεβηκότας, «στεναγμοῖς ἀλαλήτοις ὑπερεντυγχάνει τῷ θεῷ,» τοὺς ἡμετέρους διὰ τὴν πολλὴν φιλανθρωπίαν καὶ συμπάθειαν ἀναδεχόμενον στεναγμούς· κατὰ δὲ τὴν ἐν αὐτῷ σοφίαν ὁρῶν τὴν ταπεινωθεῖσαν «εἰς χοῦν» ψυχὴν ἡμῶν καὶ ἐν τῷ σώματι «τῆς ταπεινώσεως» καθειργμένην, οὐ τοῖς τυχοῦσι «στεναγμοῖς» χρώμενον «ὑπερεντυγχάνει τῷ θεῷ» ἀλλὰ τισιν «ἀλαλήτοις,» ἔχομένοις τῶν ἀρρήτων λόγων, ὧν οὐκ ἔστιν ἀνθρώπῳ λαλεῖν. τοῦτο δὴ τὸ πνεῦμα, οὐκ ἀρκούμενον τῷ ἐντυγχάνειν τῷ θεῷ, ἐπιτεῖνον τὴν ἔντευξιν «ὑπερεντυγχάνει,» ἐγὼ οἶμαι ὅτι περὶ τῶν ὑπερνικῶντων, ὁποῖος Παῦλος ἦν λέγων· «ἀλλ' ἐν τούτοις πᾶσιν

ὑπερνικῶμεν.» εἰκὸς δ' ὅτι «ἐντυγχάνει» μόνον περὶ τῶν οὐ τηλικούτων μὲν, ὡς ὑπερνικᾶν, οὐ τοιούτων δὲ πάλιν, ὥστε νικᾶσθαι, ἀλλὰ νικῶντων. 2.4 ἐχόμενον δὲ τοῦ τί δὲ δεῖ προσεύξασθαι «καθὸ δεῖ οὐκ οἶδα μὲν, ἀλλὰ τὸ πνεῦμα στεναγμοῖς ἀλαλήτοις ὑπερεντυγχάνει τῷ θεῷ» τὸ «προσεύξομαι τῷ πνεύματι, προσεύξομαι δὲ καὶ τῷ νοί· ψαλῶ τῷ πνεύματι, ψαλῶ <δὲ> καὶ τῷ νοί.» οὐδὲ γὰρ δύναται ἡμῶν ὁ νοῦς προσεύξασθαι, ἐὰν μὴ πρὸ αὐτοῦ τὸ πνεῦμα προσεύξηται οἶονεῖ ἐν ὑπηκόῳ αὐτοῦ, ὡσπερ οὐδὲ ψᾶλαι καὶ εὐρύθμως καὶ ἐμμελῶς καὶ ἐμμέτρως, καὶ συμφώνως ὑμνῆσαι τὸν πατέρα ἐν Χριστῷ, ἐὰν μὴ «τὸ πνεῦμα» τὸ «πάντα» ἐρευνῶν, «καὶ τὰ βάθη τοῦ θεοῦ,» πρότερον αἰνέση καὶ ὑμνήσῃ τοῦτον, οὗ «τὰ βάθη» ἠρεύνηκε καὶ, ὡς ἐξίσχυσε, κατέλιπεν. ἐγὼ δὲ οἶομαι συναισθόμενόν τινα τῶν τοῦ Ἰησοῦ μαθητῶν τῆς ἀνθρωπίνης ἀσθενείας, ἀπολειπομένης τοῦ ὄν τρόπον εὐχεσθαι δεῖ, καὶ μάλιστα τοῦτ' ἐγνωκότα, ὅτε ἐπιστημόνων καὶ με γάλων λόγων ἤκουεν ἀπαγγελλομένων ὑπὸ τοῦ σωτήρος ἐν τῇ πρὸς τὸν πατέρα εὐχῇ, παυσαμένῳ τοῦ προσεύχεσθαι τῷ κυρίῳ εἰρηκέ ναι· «κύριε, δίδαξον ἡμᾶς προσεύχεσθαι, καθὼς καὶ Ἰωάννης ἐδίδαξε τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ.» ὅλος δὲ ὁ εἰρμὸς τοῦ ῥητοῦ οὕτως ἔχει· «καὶ ἐγένετο ἐν τῷ εἶναι αὐτὸν προσευχόμενον ἐν τόπῳ τινί, ὡς ἐπαύσατο, εἶπέ τις τῶν μαθητῶν αὐτοῦ πρὸς αὐτόν· κύριε, δί δαξον ἡμᾶς προσεύχεσθαι, καθὼς καὶ Ἰωάννης ἐδίδαξε προσεύχεσθαι τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ»

..... ἄρα γὰρ ἄνθρωπος, ἐντε θραμμένος τῇ νομικῇ κατηχήσει καὶ τῇ ἀκροάσει τῶν προφητικῶν λόγων τῶν τε συναγωγῶν μὴ ἀπολειπόμενος, οὐκ ἠπίστατο ὅπως δήποτε εὐχεσθαι, μέχρις οὗ ἴδη τὸν κύριον εὐχόμενον «ἐν τόπῳ τινί;» ἀλλὰ τοῦτο ἄτοπον φάσκειν· ἠύχετο μὲν γὰρ κατὰ τὰ Ἰουδαίων ἔθη, ἑώρα δὲ μείζονος ἐπιστήμης ἑαυτὸν δεόμενον εἰς τὸν περὶ τῆς εὐχῆς τόπον. τί δὲ καὶ ὁ «Ἰωάννης ἐδίδασκε τοὺς μαθητὰς» περὶ τῆς εὐχῆς, ἀπὸ Ἱεροσολύμων καὶ πάσης τῆς Ἰουδαίας καὶ τῆς περιχώρου ἐρχομένους βαπτίζεσθαι πρὸς αὐτόν, εἰ μὴ τινα κατὰ τὸ «περισσότερον» εἶναι «προφήτου» ἔβλεπε περὶ τῆς εὐχῆς, ἄπερ εἰκὸς ὅτι οὐ πᾶσι τοῖς βαπτιζομένοις ἀλλὰ τοῖς πρὸς τὸ βαπτίζεσθαι μαθητευομένοις ἐν ἀπορρήτῳ παρεδίδου; 2.5 αἱ τοιαῦται δὲ εὐχαὶ αἱ ὄντως πνευματικαὶ, προσευχομένου ἐν τῇ καρδίᾳ τῶν ἀγίων τοῦ πνεύματος, ἀνεγράφησαν, πεπληρωμένα ἀπορῶν ῥήτων καὶ θαυμασίων δογμάτων· ἐν μὲν γὰρ τῇ πρώτῃ τῶν Βασιλειῶν ἐκ μέρους ἢ τῆς Ἄννης (ὅλη γὰρ, «ὅτε ἐπλήθυνε προσευχο μένη ἐνώπιον κυρίου,» λαλοῦσα «ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτῆς,» οὐκ ἔχρη γραφῇ), ἐν δὲ ψαλμοῖς ὁ ἑκαίδεκατος ψαλμὸς «προσευχή τοῦ Δαυὶδ» ἐπιγράφεται, καὶ ὁ ἕνατος καὶ ὀγδοηκοστός «προσευχή τῷ Μωϋσεῖ, ἀνθρώπῳ τοῦ θεοῦ,» καὶ ὁ πρῶτος καὶ ἑκατοστός «προσευχή τῷ πτωχῷ, ὅταν ἀκηδιάσῃ καὶ ἐναντίον κυρίου ἐκχέῃ τὴν δέησιν αὐτοῦ»· αἵτινες προσευχαί, ἐπεὶ ἀληθῶς ἦσαν προσευχαὶ γινόμεναι πνεύματι λεγόμεναί τε, καὶ τῶν δογμάτων τῆς τοῦ θεοῦ σοφίας πεπληρωνται, ὥστε εἰπεῖν ἄν τινα περὶ τῶν ἐν αὐταῖς ἀπαγγελλομένων· «τίς σοφός, καὶ συνήσει ταύτας; καὶ συνετός, καὶ ἐπιγνώσεται αὐτάς;» 2.6 ἐπεὶ τοίνυν τηλικούτον ἐστὶ τὸ περὶ τῆς εὐχῆς διαλαβεῖν, ὡς δεῖσθαι τοῦ καὶ εἰς τοῦτο φωτίζοντος πατρὸς καὶ αὐτοῦ τοῦ πρωτοτόκου λόγου διδάσκοντος τοῦ τε πνεύματος ἐνεργοῦντος εἰς τὸ νοεῖν καὶ λέγειν ἀξίως τοῦ τηλικούτου προβλήματος, εὐξάμενος ὡς ἄνθρωπος (οὐ γὰρ που ἑμαυτῷ δίδωμι χωρεῖν τὴν προσευχὴν) τοῦ πνεύματος πρὸ τοῦ λόγου τυχεῖν τῆς εὐχῆς ἀξιώ, ἵνα λόγος πληρέστατος καὶ πνευματικὸς ἡμῖν δωρηθῇ, καὶ αἱ ἐν τοῖς εὐαγγελίοις ἀναγεγραμμένα σαφηνισθῶσιν εὐχαί. ἀρκτέον οὖν ἤδη τοῦ περὶ τῆς εὐχῆς λόγου. 3.1 Πρῶτον δὴ τὸ ὄνομα τῆς εὐχῆς ὅσον ἐπὶ παρατηρήσει τῇ ἐμῇ εὐρίσκω κείμενον, ἠνίκα ὁ Ἰακώβ, φυγὰς γενόμενος τῆς ὀρ γῆς «τοῦ ἀδελφοῦ» ἑαυτοῦ Ἠσαῦ, ἀπήει «εἰς τὴν Μεσοποταμίαν» κατὰ τὰς ὑποθήκας Ἰσαὰκ καὶ Ῥεβέκκας. οὕτω δὲ ἔχει ἡ λέξις· «καὶ ἠΐξαστο Ἰακώβ εὐχὴν, λέγων· ἐὰν ᾖ κύριος ὁ

θεός μετ' ἐμοῦ καὶ διαφυλάξῃ με ἐν τῇ ὁδῷ ταύτῃ, ἧ ἔγὼ πορεύομαι, καὶ δώῃ μοι ἄρτον φαγεῖν καὶ ἱμάτιον περιβαλέσθαι. καὶ ἀποστρέψῃ με μετὰ σωτηρίας εἰς τὸν οἶκον τοῦ πατρὸς μου· καὶ ἔσται κύριός μοι εἰς θεὸν, καὶ ὁ λίθος οὗτος, ὃν ἔστησα στήλην, ἔσται μοι οἶκος θεοῦ, καὶ πάντων ὧν ἐάν μοι δῶς δεκάτην ἀποδεκατώσω αὐτά σοι.»

..... 3.2 ἔνθα καὶ σημειωτέον ἐστὶν ὅτι τὸ ὄνομα τῆς εὐχῆς παρελήφθη (πολλαχοῦ ἐτέρας οὔσης παρὰ τὴν προσευχὴν) ἐπὶ τοῦ μετὰ εὐχῆς ἐπαγγελλομένου τάδε τινα ποιήσῃν, εἰ τύχοι ἀπὸ θεοῦ τῶνδε. τάσσεται μέντοι καὶ ἐπὶ τοῖς κατὰ συνήθειαν ἡμῶν λεγομένοις ἢ ὀνομασίᾳ· ὡσπερ ἐν Ἐξόδῳ εὐρομεν οὕτως μετὰ τὴν ἐπὶ τοῖς βατράχοις μάλιστα, τῇ τάξει τῶν δέκα οὔσαν δευτέραν,

..... «ἐκάλεσε Φαραὼ Μωϋσέα καὶ Ἀαρὼν καὶ εἶπεν αὐτοῖς· εὐξασθε περὶ ἐμοῦ πρὸς κύριον, καὶ περιελέτω τοὺς βατράχους ἀπ' ἐμοῦ καὶ τοῦ λαοῦ μου· καὶ ἐξαποστελώ τὸν λαόν, καὶ θύσωσι κυρίῳ.» ἐὰν δὲ δυσπειθῶς τις ἔχη διὰ τὸ τοῦ Φαραὼ εἶναι φωνὴν τὴν «εὐξασθε» πρὸς τὸ σημαίνεισθαι ἀπὸ τῆς εὐχῆς πρὸς τῷ προτέρῳ καὶ τὸ σύν ηθες, παρατηρητέον καὶ τὸ ἐξῆς οὕτως ἔχον· «εἶπε δὲ Μωϋσῆς πρὸς Φαραὼ· τάξαι πρὸς με, πότε εὐξομαι περὶ σοῦ καὶ περὶ τῶν θεραπόντων σου καὶ τοῦ λαοῦ σου, ἀφανίσει τοὺς βατράχους ἀπὸ σοῦ καὶ ἀπὸ τοῦ λαοῦ σου καὶ ἐκ τῶν οἰκιῶν ὑμῶν· πλὴν ἐν τῷ ποταμῷ ὑπολειφθήσονται.» 3.3 παρετηρήσαμεν δὲ ὅτι ἐπὶ ταῖς σκνιψί, τῇ τρίτῃ μάλιστα, οὔτε Φαραὼ εὐχὴν γενέσθαι ἀξιοῖ οὔτε Μωϋσῆς εὐχεται. καὶ ἐπὶ τῇ κυνομυίᾳ δὲ, οὔση τετάρτη, λέγει· «εὐξασθε οὖν περὶ ἐμοῦ πρὸς κύριον,» ὅτε καὶ εἶπε Μωϋσῆς ὅτι «ἐγὼ ἐξελεύσομαι ἀπὸ σοῦ καὶ εὐξομαι πρὸς τὸν θεόν, καὶ ἀπελευσεται ἡ κυνόμυια ἀπὸ Φαραὼ καὶ τῶν θεραπόντων αὐτοῦ καὶ τοῦ λαοῦ αὐτοῦ αὔριον»· καὶ μετ' ὀλίγα· «ἐξῆλθε δὲ Μωϋσῆς ἀπὸ Φαραὼ καὶ ἠύξατο πρὸς τὸν θεόν.» πάλιν δὲ ἐπὶ τῆς πέμπτης καὶ ἕκτης μάλιστα οὔτε Φαραὼ ἀξιώσαντος εὐχὴν γενέσθαι οὔτε Μωϋσέως εὐξαμένου, ἐπὶ τῆς ἑβδόμης «ἀποστείλας Φαραὼ ἐκάλεσε Μωϋσέα καὶ Ἀαρὼν καὶ εἶπεν αὐτοῖς· ἡμάρτηκα τὸ νῦν· ὁ κύριος δίκαιος, ἐγὼ δὲ καὶ ὁ λαός μου ἀσεβῆς. εὐξασθε οὖν πρὸς κύριον, καὶ παυσάσθω τοῦ γενηθῆναι φωνὰς θεοῦ καὶ χάλαζαν καὶ πῦρ»· καὶ μετ' ὀλίγα· «ἐξῆλθε Μωϋσῆς ἀπὸ Φαραὼ ἐκτὸς τῆς πόλεως καὶ ἐξεπέτασε τὰς χεῖρας πρὸς κύριον, καὶ αἱ φωναὶ ἐπαύσαντο.» διὰ τί δὲ οὐκ εἴρηται «καὶ ἠύξατο» ὡς ἐπὶ τῶν προτέρων ἀλλ' «ἐξεπέτασε τὰς χεῖρας πρὸς κύριον,» εὐκαίροτερον ἐν ἄλλοις ἐξεταστέον. καὶ ἐπὶ τῆς ὀγδόης δὲ μάλιστα φησὶν ὁ Φαραὼ· «καὶ προσεῦξασθε πρὸς κύριον τὸν θεὸν ὑμῶν, καὶ περὶ ἐλέτω ἀπ' ἐμοῦ τὸν θάνατον τοῦτον. ἐξῆλθε δὲ Μωϋσῆς ἀπὸ Φαραὼ καὶ ἠύξατο πρὸς τὸν θεόν.» 3.4 πολλαχοῦ δὲ εἴπομεν τὸ ὄνομα τῆς εὐχῆς μὴ κατὰ τὸ σύνηθες τετάχθαι ὡσπερ ἐπὶ τοῦ Ἰακώβ· ἀλλὰ καὶ ἐν Λευιτικῷ· «ἐλάλησε κύριος πρὸς Μωϋσέα λέγων· λάλησον τοῖς υἱοῖς Ἰσραὴλ, καὶ ἐρεῖς πρὸς αὐτούς· ὅς <ἐὰν> εὐξῆται εὐχὴν ὥστε τιμὴν τῆς ψυχῆς αὐτοῦ τῷ κυρίῳ, ἔσται ἡ τιμὴ τοῦ ἄρβενος, ἀπὸ εἰκοσαετοῦς ἕως ἐξηκονταετοῦς ἔσται αὐτοῦ ἡ τιμὴ πενήκοντα δίδραχμα ἀργυρίου τῷ σταθμῷ τῷ ἁγίῳ»· καὶ ἐν Ἀριθμοῖς· «καὶ ἐλάλησε κύριος πρὸς Μωϋσέα λέγων· λάλησον τοῖς υἱοῖς Ἰσραὴλ, καὶ ἐρεῖς πρὸς αὐτούς· ἀνὴρ ἢ γυνή, ὅς ἐὰν μεγάλως εὐξῆται εὐχὴν ἀφαινεῖσθαι ἀγνεῖαν κυρίῳ, ἀπὸ οἴνου καὶ σίκερα ἀγνισθήσεται» καὶ τὰ ἐξῆς περὶ τοῦ καλουμένου Ναζιραίου, εἶτα μετ' ὀλίγα· «καὶ ἀγιάσει τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ, ἧ ἡγιάσθη κυρίῳ τὰς ἡμέρας τῆς εὐχῆς,» καὶ πάλιν μετ' ὀλίγα· «οὗτος ὁ νόμος τοῦ εὐξαμένου· ἧ ἂν ἡμέρᾳ πληρώσῃ ἡμέραν εὐχῆς αὐτοῦ,» καὶ πάλιν μετ' ὀλίγον· «καὶ μετὰ ταῦτα πίεται ὁ ἠυγμένος οἶνον. οὗτος ὁ νόμος τοῦ εὐξαμένου, ὅς ἐὰν εὐξῆται κυρίῳ δῶρον αὐτοῦ περὶ τῆς εὐχῆς, χωρὶς ὧν ἂν εὔρη ἢ χεῖρ αὐτοῦ κατὰ δύναμιν τῆς εὐχῆς αὐτοῦ, ἧς ἂν εὐξῆται κατὰ τὸν νόμον ἀγνεῖας,» καὶ πρὸς τῷ τέλει τῶν Ἀριθμῶν· «καὶ ἐλάλησε Μωϋσῆς πρὸς τοὺς ἄρχοντας τῶν

φυλῶν υἰῶν Ἰσραὴλ λέγων· τοῦτο τὸ ῥῆμα, ὃ συνέταξε κύριος· ἄνθρωπος, ὃς ἐὰν εὐξῆται εὐχὴν κυρίῳ ἢ ὁμολογήσῃ ὄρκον ὀρισμῶ ἢ ὀρίσῃται περὶ τῆς ψυχῆς αὐτοῦ, οὐ βεβηλώσει τὸ ῥῆμα αὐτοῦ· πάντα ὅσα ἂν ἐξέλθῃ ἐκ τοῦ στόματος αὐτοῦ ποιήσει. ἐὰν δὲ γυνὴ εὐξῆται εὐχὴν κυρίῳ ἢ ὀρίσῃται ὀρισμὸν ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ πατρὸς αὐτῆς ἐν τῇ νεότητι αὐτῆς, καὶ ἀκούσῃ ὁ πατήρ αὐτῆς τὰς εὐχὰς αὐτῆς καὶ τοὺς ὀρισμοὺς αὐτῆς, οὓς ὠρίσατο κατὰ τῆς ψυχῆς αὐτῆς, καὶ παρασιωπήσῃ ὁ πατήρ αὐτῆς, στήσονται πᾶσαι αἱ εὐχαὶ αὐτῆς, καὶ πάντες οἱ ὀρισμοί, οὓς ὠρίσατο κατὰ τῆς ψυχῆς αὐτῆς, μενοῦσιν αὐτῇ· καὶ ἐξῆς τούτοις τινὰ περὶ τῆς τοῦ αὐτῆς νομοθετεῖ. κατὰ τοῦτο τὸ σημαινόμενον ἐν ταῖς Παροιμίαις γέγραπται

..... «<παγίς> ἀνδρὶ ταχύ τι τῶν ἰδίων ἀγιάσαι· μετὰ γὰρ τὸ εὐξασθαι μετανοεῖν γίνεται» καὶ ἐν τῷ Ἐκκλησιαστῇ· «ἀγαθὸν τὸ μὴ εὐξασθαι ἢ τὸ εὐξασθαι καὶ μὴ ἀποδοῦναι» καὶ ἐν ταῖς Πράξεσι τῶν ἀποστόλων· «εἰσὶν ἄνδρες παρ' ἡμῖν τέσσαρες, εὐχὴν ἔχοντες ἀφ' ἑαυτῶν.» 4.1 Οὐκ ἄλογον δὴ μοι ἐφάνη τὸ κατὰ τὰς γραφὰς σημαινόμενον πρῶτον διαστείλασθαι τῆς εὐχῆς δύο σημαινούσης, ὁμοίως δὲ καὶ τῆς προσευχῆς· καὶ γὰρ τοῦτο τὸ ὄνομα πρὸς τῷ κοινῷ καὶ συνήθει πολλοῦ κειμένῳ τέτακται καὶ ἐπὶ τῆς κατὰ τὸ σύνθηρος ἡμῖν σημαινόμενον [τῆς] εὐχῆς ἐν τοῖς περὶ τῆς Ἄννης λεγομένοις ἐν τῇ πρώτῃ τῶν Βασιλειῶν· «καὶ Ἦλει ὁ ἱερεὺς ἐκάθητο ἐπὶ θρόνου ἐπὶ φλιῶν ναοῦ κυρίου. καὶ αὐτὴ ψυχὴ πικρᾶ καὶ προσηύξατο πρὸς κύριον καὶ κλαυθμῶ ἔκλαυσε. καὶ ἠύξατο εὐχὴν καὶ εἶπε· κύριε τῶν δυνάμεων, ἐὰν ἐφοράσῃ ἐπίδης ἐπὶ τὴν ταπείνωσιν τῆς δούλης σου καὶ μνησθῆς μου καὶ μὴ ἐπιλάθῃ τῆς δούλης σου καὶ δῶς τῇ δούλῃ σου σπέρμα ἀνδρὸς, καὶ δώσω αὐτὸν τῷ κυρίῳ δοτὸν πάσας τὰς ἡμέρας τῆς ζωῆς αὐτοῦ, καὶ σίδηρος οὐκ ἀναβήσεται ἐπὶ τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ.» 4.2 δύναται μέντοι γε τίς οὐκ ἀπιθάνως ἐνταῦθα, ἐπιστήσας τῷ «προσηύξατο πρὸς κύριον» «καὶ ἠύξατο εὐχὴν,» εἰπεῖν ὅτι, εἰ τὰ δύο πεποιήκε, τουτέστι «προσηύξατο πρὸς κύριον» «καὶ ἠύξατο εὐχὴν,» μὴ ποτε τὸ μὲν «προσηύξατο» ἐπὶ τῆς συνήθως ἡμῖν ὄνομαζομένης τέτακται εὐχῆς τὸ δὲ «ἠύξατο εὐχὴν» ἐπὶ τοῦ ἐν Λευϊτικῷ καὶ Ἀριθμοῖς τεταγμένου σημαινομένου. τὸ γὰρ «δώσω αὐτὸν κυρίῳ δοτὸν πάσας τὰς ἡμέρας τῆς ζωῆς αὐτοῦ, καὶ σίδηρος οὐκ ἀναβήσεται ἐπὶ τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ» κυρίως οὐκ ἔστι προσευχὴ ἀλλ' ἐκεῖνη ἡ εὐχὴ, ἣντινα καὶ Ἰεφθάε ἠύξατο ἐν τούτοις· «καὶ ἠύξατο Ἰεφθάε εὐχὴν τῷ κυρίῳ καὶ εἶπεν· ἐὰν παραδώσῃ παραδῶς μοι τοὺς υἱοὺς Ἀμμὼν ἐν χειρὶ μου, καὶ ἔσται ὃς ἐὰν ἐξέλθῃ ἐκ τῶν θυρῶν τοῦ οἴκου μου εἰς ἀπάντησίν μου ἐν τῷ ἐπιστρέψαι με ἐν εἰρήνῃ ἀπὸ τῶν υἰῶν Ἀμμὼν, καὶ ἔσται τῷ κυρίῳ, καὶ ἀνοίσω αὐτὸν ὅλο καύτωμα.» 5.1 Εἰ χρή τοίνυν μετὰ ταῦτα, ὡσπερ ἐκελεύσατε, ἐκθέσθαι τὰ πιθανὰ πρῶτον τῶν οἰομένων μηδὲν ἀπὸ τῶν εὐχῶν ἀνύεσθαι καὶ διὰ τοῦτο φασκόντων περισσὸν εἶναι τὸ εὐχεσθαι, οὐκ ὀκνήσομεν κατὰ δύναμιν καὶ τοῦτο ποιῆσαι, κοινότερον νῦν καὶ ἀπλούστερον τοῦ τῆς εὐχῆς ὀνόματος ἡμῖν λεγομένου

..... οὕτω δὴ ὁ λόγος ἐστὶν ἄδοξος καὶ μὴ τυχῶν ἐπισήμων τῶν προϊσταμένων αὐτοῦ, ὥστε μηδὲ πάνυ εὐρίσκεισθαι, ὅστις ποτὲ τῶν πρόνοιαν παραδεξαμένων καὶ θεὸν ἐπιστησάντων τοῖς ὅλοις εὐχὴν μὴ προσίεται. ἔστι γὰρ τὸ δόγμα ἦτοι τῶν πάντη ἀθέων καὶ τὴν οὐσίαν τοῦ θεοῦ ἀρνούμενων ἢ τῶν μέχρις ὀνόματος τι θέντων θεὸν τὴν πρόνοιαν δὲ αὐτοῦ ἀποστερούντων. ἤδη μὲν τοι γέ ἡ ἀντικειμένη ἐνέργεια, τὰ ἀσεβέστατα τῶν δογμάτων περιτιθέναι θέλουσα τῷ ὀνόματι τοῦ Χριστοῦ καὶ τῇ διδασκαλίᾳ τοῦ υἱοῦ τοῦ θεοῦ, καὶ περὶ τοῦ μὴ δεῖν εὐχεσθαι δεδύνηται πείσαι τινὰς· ἥς γνώμης προϊστάνται οἱ τὰ αἰσθητὰ πάντη ἀναιροῦντες καὶ μήτε βαπτίσματι μήτε εὐχαριστίᾳ χρώμενοι, συκοφαντοῦντες τὰς γραφὰς, ὡς καὶ τὸ εὐχεσθαι τοῦτο οὐ βουλομένας ἀλλ' ἕτερόν τι σημαινόμενον παρὰ τοῦτο διδασκούσας. 5.2 εἶεν δ' ἂν οἱ λόγοι τῶν ἀθετούντων τὰς εὐχὰς οὗτοι (δη λονότι θεὸν ἐφιστάντων τοῖς ὅλοις καὶ

πρόνοιαν εἶναι λεγόντων· οὐ γὰρ πρόκειται νῦν ἐξετάζειν τὰ λεγόμενα ὑπὸ τῶν πάντων ἄναι ρούντων θεὸν ἢ πρόνοιαν)· «ὁ θεὸς» οἶδε «τὰ πάντα πρὸ γενέσεως αὐτῶν,» καὶ οὐδὲν ἐκ τοῦ ἐνεστηκέναι ὅτε ἐνέστηκε πρῶτον αὐτῷ γινώσκεται ὡς πρὸ τούτου μὴ γνωσθέν· τίς οὖν χρεῖα ἀναπέμπεσθαι εὐχὴν τῷ καὶ πρὶν εὐχασθαι ἐπισταμένῳ ὧν χρῆζομεν; «οἶδε γὰρ ὁ πατήρ ὁ οὐράνιος ὧν χρεῖαν» ἔχομεν «πρὸ τοῦ» ἡμᾶς «αἰτῆσαι αὐτόν.» εὐλογον δὲ πατέρα καὶ δημιουργὸν αὐτὸν ὄντα τοῦ παντός, ἀγαπῶντα «τὰ ὄντα πάντα» καὶ μὴ <δὲν> βδελυσσόμενον ὧν πεποίηκε, σωτηρίως τὰ περὶ ἕκαστον καὶ χωρὶς τοῦ εὐχασθαι οἴκο νομεῖν δίκην πατέρος, νηπίων προῖσταμένου καὶ μὴ περιμένοντος ἐκείνων τὴν ἀξίωσιν, ἥτοι μὴδ' ὅλως δυναμένων αἰτεῖν ἢ διὰ ἄγνοιαν πολλάκις τὰ ἐναντία τοῖς συμφέρουσι καὶ λυσιτελοῦσι θελόντων λαβεῖν. ἀπολείπομεθα δὲ οἱ ἄνθρωποι πλεῖον τοῦ θεοῦ ἢ περὶ τὰ κομιδῆ παιδία τοῦ νοῦ τῶν γεγεννηκότων. 5.3 εἰκὸς <δὲ> τῷ θεῷ οὐ μόνον προεγνώσθαι τὰ ἐσόμενα ἀλλὰ καὶ προδιατετάχθαι, καὶ μὴδὲν αὐτῷ παρὰ τὰ προδιατεταγμένα γίνεσθαι. ὡς περὶ οὖν εἴ τις εὐχοίτο ἀνατέλλειν τὸν ἥλιον, ἡλίθιος ἂν νομίζοιτο, τὸ καὶ χωρὶς τῆς εὐχῆς αὐτοῦ ἐσόμενον διὰ τῆς εὐχῆς γενέσθαι ἀξίων· οὕτως ἀνόητος ἂν εἴη ἄνθρωπος, ὅστις οἶεται διὰ τὴν ἑαυτοῦ εὐχὴν γίνεσθαι τὰ καὶ μὴ εὐξαμένου αὐτοῦ πάντως ἐσόμενα ἄν. πάλιν τε αὖ ὡς περὶ πᾶσαν μανίαν ὑπερβάλλει ὁ διὰ τὸ ἐνοχλεῖσθαι ὑπὸ τοῦ ἡλίου γενομένου ἐν θερναῖς τροπαῖς καὶ καυσοῦσθαι οἰόμενος διὰ τῆς εὐχῆς μεταστήσεσθαι τὸν ἥλιον ἐπὶ τὰ ἑαρινὰ σημεῖα, ἵνα εὐκράτου ἀπολαύῃ τοῦ ἀέρος· οὕτως τὰ ἀναγκαίως συμβαίνοντα περιστατικὰ τῷ τῶν ἀνθρώπων γένει εἴ τις οἶοιτο διὰ τὸ εὐχεσθαι μὴ πείσεσθαι, πᾶσαν <ἂν> ὑπερβάλλει με λαγχολίαν. 5.4 εἰ δὲ καὶ «ἠλλοτριώθησαν ἀμαρτωλοὶ ἀπὸ μητρας,» καὶ ἀφώρισται ὁ δίκαιος «ἐκ κοιλίας μητρὸς,» <καὶ> «μήπω μήτε γεννηθέντων μήτε πραξάντων τι ἀγαθὸν ἢ φαῦλον, ἵνα ἢ κατ' ἐκλογὴν πρόθεσις τοῦ θεοῦ μένη, οὐκ ἐξ ἔργων ἀλλ' ἐκ τοῦ καλοῦντος,» λέγεται· «ὁ μείζων δουλεύσει τῷ ἐλάττονι,» μάτην περὶ ἀφέσεως ἀμαρτημάτων ἀξιούμεν ἢ περὶ τοῦ πνεῦμα ἰσχύος λαβεῖν, ἵνα «πάντα» ἰσχύσωμεν ἐνδυναμοῦντος ἡμᾶς Χριστοῦ. εἰ μὲν γὰρ «ἀμαρτωλοὶ» ἐσμεν, «ἀπὸ μητρας» ἠλλοτριώμεθα· εἰ δὲ ἀφωρίσθημεν «ἐκ κοιλίας μητρὸς» ἡμῶν, τὰ κάλλιστα καὶ μὴ εὐχομένοις ἀπαντήσεται. ποῖαν γὰρ εὐχὴν προσαγαγὼν Ἰακώβ, πρὶν γεννηθῆναι, προφητεύεται ὅτι «ὑπερέξει» τοῦ Ἡσαῦ, καὶ «δουλεύσει» αὐτῷ ὁ ἀδελφός; τί δὲ ἄσε βήσας ὁ «Ἡσαῦ» μισεῖται πρὶν γεννηθῆναι; ἵνα τί δὲ εὐχεται Μωϋσῆς, ὡς ἐν ὄγδοηκοστῷ ἐνάτῳ εὐρηται ψαλμῷ, εἰ «καταφυγὴ» αὐτοῦ ἐστὶν ὁ θεὸς «πρὸ τοῦ ὄρη ἐδρασθῆναι καὶ πλασθῆναι τὴν γῆν καὶ τὴν οἰκουμένην;»
..... 5.5 ἀλλὰ καὶ περὶ πάντων τῶν σωθησομένων ἐν τῇ πρὸς Ἐφεσίου ἀναγράφεται ὅτι «ἐξελέξατο» αὐτοὺς «ἐν αὐτῷ,» «ἐν Χριστῷ» ὁ πατήρ «πρὸ καταβολῆς κόσμου εἰς τὸ εἶναι» αὐτοὺς «ἀγίους καὶ ἀμώμους κατ' ἐνώπιον αὐτοῦ, ἐν ἀγάπῃ προορίσας» αὐτοὺς «εἰς υἱὸν θεοῦ διὰ Χριστοῦ εἰς αὐτόν.» ἥτοι οὖν τίς ἐκ τῶν «πρὸ καταβολῆς κόσμου» ἐστὶν ἐξελεγεμένος, καὶ ἀμήχανον αὐτὸν τῆς ἐκλογῆς ἐκπεσεῖν, διόπερ οὐ χρεῖα τούτῳ εὐχῆς ἢ οὐκ ἐξελέκται οὐδὲ προώρισται, καὶ μάτην εὐχεται, κἂν μυριάκις εὐξηται, οὐκ ἔπακουσθησόμενος. «οὓς» γὰρ «προέγνω» ὁ θεός, τούτους «καὶ προώρισε συμμόρφους τῆς εἰκόνης» «τῆς δόξης» «τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ.» «οὓς δὲ προώρισε, τούτους καὶ ἐκάλεσε· καὶ οὓς ἐκάλεσε, τούτους καὶ ἐδικαίωσεν· οὓς δὲ ἐδικαίωσε, τούτους καὶ ἐδόξασε.» τί γὰρ κάμνει Ἰωσίας ἢ διὰ τί εὐχόμενος πεφρόντικε περὶ τοῦ πότερον ποτε εἶσα κουσθήσεται ἢ μὴ, πρὸ πολλῶν γενεῶν ὀνομαστὶ προφητευθεὶς καὶ περὶ τοῦ ὅτι ποτὲ πράξει οὐ μόνον προγνωσθεὶς ἀλλὰ καὶ εἰς ἐπήκοον πολλῶν προρρήθει; ἵνα τί δὲ καὶ Ἰούδας προσεύχεται, ὥστε καὶ τὴν προσευχὴν αὐτοῦ γεννηθῆναι «εἰς ἀμαρτίαν,» ἀπὸ τῶν Δαυὶδ χρόνων προκηρυχθεὶς ὡς ἀπολέσων «τὴν ἐπισκοπὴν,» ἔτερου ληψομένου ἀντ' αὐτοῦ αὐτήν; αὐτόθεν δὲ ἀπεμφαίνει, ἀτρέπτου

όντος τοῦ θεοῦ καὶ τὰ ὅλα προκατειληφότες μένοντός τε ἐν τοῖς προδιατεταγμένοις, εὐχέσθαι, οἰόμενον μετατρέψειν διὰ τῆς εὐχῆς αὐτοῦ τὴν πρόθεσιν ἢ ὡς μὴ προδιαταξαμένω ἀλλὰ περιμένοντι τὴν ἐκάστου εὐχὴν ἐντυχάνειν, ἵνα διὰ τὴν εὐχὴν διατάξῃται τὸ πρέπον τῷ εὐχομένῳ, τότε τάσσω τὸ δοκιμαζόμενον εἶναι εὐλογον οὐ πρότερον αὐτῷ θεωρημένον. 5.6 κείσθω δὲ ἐν τοῖς παροῦσιν αὐταῖς λέξεσιν ἄπερ διὰ τῶν πρὸς με γραμμάτων ἔταξας, οὕτως ἔχοντα. «πρῶτον· εἰ προγνώστης ἐστὶν ὁ θεὸς τῶν μελλόντων, καὶ δεῖ αὐτὰ γίνεσθαι, ματαία ἢ προσευχή. δεύτερον· εἰ πάντα κατὰ βούλησιν θεοῦ γίνεται, καὶ ἀραρότα αὐτοῦ ἐστὶ τὰ βουλευόμενα, καὶ οὐδὲν τραπῆναι ὧν βούλεται δύναται, ματαία ἢ προσευχή.» χρήσιμα δὲ, ὡς οἶμαι, ταῦτα πρὸς λύσιν τῶν ἀποναρκῶν πρὸς τὸ εὐχέσθαι ποιούντων προδιαληπτέον. 6.1 Τῶν κινουμένων τὰ μὲν τινα τὸ κινεῖν ἔξωθεν ἔχει ὡς περὶ τὰ ἄψυχα καὶ ὑπὸ ἔξωθεν μόνῃς συνεχόμενα καὶ τὰ ὑπὸ φύσεως καὶ ψυχῆς κινούμενα, οὐχ ἢ τοιαῦτα ἔσθ' ὅτε κινούμενα ἀλλ' ὁμοίως τοῖς ὑπὸ ἔξωθεν μόνῃς συνεχόμενοις· λίθοι γὰρ καὶ ξύλα, τὰ ἐκκοπέμενα τοῦ μετάλλου ἢ τὸ φύειν ἀπολωλεκότα, ὑπὸ ἔξωθεν μόνῃς συνεχόμενα τὸ κινεῖν ἔξωθεν ἔχει, ἀλλὰ καὶ τὰ τῶν ζώων σώματα καὶ τὰ φορητὰ τῶν πεφυτευμένων, ὑπὸ τινος μετατιθέμενα, οὐχ ἢ ζῶα καὶ φυτὰ μετατίθεται ἀλλ' ὁμοίως λίθοις καὶ ξύλοις τοῖς τὸ φύειν ἀπολωλεκόσι· κἂν κινήται καὶ ταῦτα τῷ ῥευστῷ εἶναι πάντα τὰ σώματα φθίνοντα, παρακολουθητικὴν ἔχει τὴν ἐν τῷ φθίνειν κίνησιν. δεύτερα δὲ παρὰ ταῦτά ἐστὶ κινούμενα τὰ ὑπὸ τῆς ἐνυπάρχουσας φύσεως ἢ ψυχῆς κινούμενα, ἃ καὶ ἐξ αὐτῶν κινεῖσθαι λέγεται παρὰ τοῖς κυριώτερον χρωμένοις τοῖς ὀνόμασι. τρίτη δὲ ἐστὶ κίνησις ἢ ἐν τοῖς ζώοις, ἣτις ὀνομάζεται ἢ ἀφ' αὐτῶν κίνησις· οἶμαι δὲ ὅτι ἢ τῶν λογικῶν κίνησις δι' αὐτῶν ἐστὶ κίνησις. ἐὰν δὲ περιέλωμεν ἀπὸ τοῦ ζώου τὴν ἀφ' αὐτοῦ κίνησιν, οὐδὲ ζῶον ἔτι ὄν ὑπονοηθῆναι δύναται, ἀλλὰ ἔσται ὅμοιον ἢ τοῖς φυτῶν ὑπὸ φύσεως μόνῃς κινουμένων ἢ λίθῳ ὑπὸ τινος ἔξωθεν φερομένῳ. ἐὰν δὲ παρακολουθῇ τι τῆ ἰδίᾳ κινήσει, ἐπεὶ τοῦτο δι' αὐτοῦ κινεῖσθαι ὡς μάσαμεν, ἀνάγκη τοῦτο εἶναι λογικόν. 6.2 οἱ τοίνυν θέλοντες μηδὲν εἶναι ἐφ' ἡμῖν, ἀναγκαίως ἡλιθιώτατόν τι παραδέξονται· πρῶτον μὲν ὅτι οὐκ ἐσμὲν ζῶα, δεύτερον δὲ ὅτι οὐδὲ λογικά, ἀλλ' οἷον ὑπὸ ἔξωθεν κινουόντος αὐτοῦ οὐδαμῶς κινούμενοι ποιεῖν ὑπ' ἐκείνου λεγοίμεθα ἃ ποιεῖν νομιζόμεθα. ἄλλως τε καὶ τοῖς ἰδίῳ πάθεσιν ἐπιστήσας τις ὁράτω, εἰ μὴ ἀναιδῶς ἔρεϊ μὴ αὐτὸς θέλειν καὶ μὴ αὐτὸς ἐσθίειν καὶ μὴ αὐτὸς περιπατεῖν μηδὲ αὐτὸς συγκατατίθεσθαι καὶ παραδέχεσθαι ὅποια δὴ ποτε τῶν δογμάτων μηδὲ αὐτὸς ἀνανεύειν πρὸς ἕτερα ὡς ψευδῆ. ὡς περὶ οὖν πρὸς τινα δόγματα ἀμήχανον διατεθῆναι ἄνθρωπον, κἂν μυριάκις αὐτὰ κατασκευάζῃ εὐρεσιλογῶν καὶ πιθανοῖς λόγοις χρώμενος, οὕτως ἀδύνατον διατεθεῖσθαι τινα περὶ τῶν ἀνθρωπίνων, ὡς μηδαμῶς τοῦ ἐφ' ἡμῖν σωζομένου. τίς γὰρ διάκειται περὶ τοῦ μηδὲν εἶναι καταληπτὸν ἢ οὕτως βιοῖ, ὡς ἐπέχων περὶ παντὸς οὐτινοσοῦν; τίς δὲ οὐκ ἐπιπλήττει, φαντασίαν ἀμαρτήσαντος οἰκέτου λαβῶν, τῷ θεράποντι; καὶ τίς ἐστίν, ὃς μὴ αἰτιᾶται υἱὸν τὸ πρὸς γονεῖς καθῆκον μὴ ἀποδιδόντα ἢ μὴ μέμφεται καὶ ψέγει ὡς αἰσχρὸν πεποιηκυῖαν τὴν μεμοιχευμένην; βιάζεται γὰρ ἢ ἀλήθεια καὶ ἀναγκάζει, κἂν μυριάκις τις εὐρεσιλογῇ, ὁρμᾶν καὶ ἐπαινεῖν καὶ ψέγειν, ὡς τηρουμένου τοῦ ἐφ' ἡμῖν, καὶ τούτου ἐπαινετοῦ ἢ ψεκτοῦ γινομένου παρ' ἡμᾶς. 6.3 εἰ δὲ τὸ ἐφ' ἡμῖν σώζεται, μυρίας ὅσας ἀπονεύσεις ἔχον πρὸς ἀρετὴν ἢ κακίαν καὶ πάλιν ἢ πρὸς τὸ καθῆκον ἢ πρὸς τὸ παρὰ τὸ καθῆκον, ἀναγκαίως τοῦτο μετὰ τῶν λοιπῶν, πρὶν γένηται, τῷ θεῷ ἔγνωσται «ἀπὸ κτίσεως» καὶ «καταβολῆς κόσμου», ὅποῖον ἔσται· καὶ ἐν πᾶσιν, οἷς προδιατάσσεται ὁ θεὸς ἀκολουθῶς οἷς ἐώρακε περὶ ἐκάστου ἔργου τῶν ἐφ' ἡμῖν, προδιατάσσεται κατ' ἀξίαν ἐκάστῳ κινήματι τῶν ἐφ' ἡμῖν τὸ καὶ ἀπὸ τῆς προνοίας αὐτῷ ἀπαντησόμενον ἔτι δὲ καὶ κατὰ τὸν εἰρμὸν τῶν ἐσομένων συμβησόμενον, οὐχὶ τῆς προγνώσεως τοῦ θεοῦ αἰτίας γινομένης τοῖς ἐσομένοις πᾶσι

καὶ ἐκ τοῦ ἐφ' ἡμῖν κατὰ τὴν ὀρμὴν ἡμῶν ἐνεργηθησομένοις. εἰ γὰρ καὶ καθ' ὑπόθεσιν μὴ γινώσκοι ὁ θεὸς τὰ ἐσόμενα, οὐ παρὰ τοῦτο ἀπολοῦμεν τὸ τάδε τινα ἐνεργήσιν καὶ τάδε θελήσιν· πλεόν δὲ ἀπὸ τῆς προγνώσεως γίνεται τὸ κατάταξιν λαμβάνειν εἰς τὴν τοῦ παντὸς διοίκησιν χρειώδη τῇ τοῦ κόσμου καταστάσει τὸ ἐκάστου ἐφ' ἡμῖν. 6.4 εἰ τοίνυν τὸ ἐκάστου ἐφ' ἡμῖν αὐτῷ ἔγνωσται, καὶ διὰ τοῦτο προεωραμένον αὐτῷ διατάττεσθαι ἀπὸ τῆς προνοίας τὸ κατ' ἀξίαν παντί τῳ εὐλογον καὶ τὸ τί εὐξεται <καὶ> ποίαν διάθεσιν ἔχων ὁ δεῖνα οὕτως πιστεύων καὶ τί βουλόμενος αὐτῷ γενέσθαι προκατ ειλῆφθαι· οὗ προκαταληφθέντος, καὶ τοιοῦτόν τι ἀκολουθῶς ἐν τῇ διατάξει τετάσσεται, ὅτι τοῦδε μὲν ἐπακούσομαι συνετῶς εὐξομένου δι' αὐτὴν τὴν εὐχὴν, ἣν εὐξεται, τοῦδε δὲ οὐκ ἐπακούσομαι ἤτοι διὰ τὸ ἀνάξιον αὐτὸν ἔσεσθαι τοῦ ἐπακουσθήσεσθαι ἢ διὰ τὸ ταῦτα αὐτὸν εὐξασθαι, ἃ μῆτε τῷ εὐχομένῳ λυσιτελεῖ λαβεῖν μῆτε ἐμοὶ πρέπον παρασχεῖν· καὶ κατὰ τήνδε μὲν τὴν εὐχὴν, φέρε εἰπεῖν, τοῦ δεῖνος οὐκ ἐπακούσομαι αὐτοῦ κατὰ τήνδε δὲ ἐπακούσομαι. (ἐὰν δέ τις ταράττηται διὰ τὸ μὴ οὐ ψεύσασθαι τὸν θεὸν τὰ μέλλοντα προεγνωκότα, ὡς τῶν πραγμάτων κατηναγκασμένων, λεκτέον πρὸς τὸν τοιοῦτον ὅτι αὐτὸ τοῦτο τῷ θεῷ ἔγνωσται ἀραρότως, τὸ μὴ ἀραρότως τόνδε τινα τὸν ἄνθρωπον καὶ βεβαίως βούλεσθαι τὰ κρείττονα ἢ οὕτω θελήσιν τὰ χείρονα, ὥστε ἀνεπίδεκτον αὐτὸν ἔσεσθαι μεταβολῆς τῆς ἐπὶ τὰ συμφέροντα.) καὶ πάλιν τάδε μὲν τινα ποιήσω τῷδε εὐξομένῳ, ἐμοὶ γὰρ τοῦτο πρέπον ἐστὶν οὐ ψεκ τῶς μοι εὐξομένῳ οὐδὲ ἀμελῶς περὶ τὴν εὐχὴν ἀναστραφησομένῳ· τῷδε δὲ ἐπὶ ποσὸν εὐξομένῳ «ὑπερεκπερισσοῦ ὦν» αἰτεῖται ἢ νοεῖ δωρήσομαι τάδε τινα, ἐμοὶ γὰρ τόνδε πρέπει νικᾶν ἐν ταῖς εὐποιΐαις καὶ χορηγεῖν πλείονα ὦν αἰτῆσαι κεχώρηκε. καὶ τῷδε μὲν τινι τοιῷδε ἐσομένῳ τόνδε τὸν ἄγγελον λειτουργὸν ἐπιπέμψω, ἀπὸ τοῦδε ἀρξόμενον τοῦ χρόνου συνεργεῖν αὐτοῦ τῇ σωτηρίᾳ καὶ μέχρι τοῦδε συνεσόμενον, τῷδε δὲ τόνδε, φέρε εἰπεῖν, τὸν τοῦδε τιμιώτερον, τῷ τοῦδε ἐσομένῳ κρείττονι. τοῦδε δὲ τινος, μετὰ τὸ ἐπιδεδωκέναι ἑαυτὸν λόγοις τοῖς διαφέρουσιν ὑπεκλυθησομένου καὶ παλινδρομήσοντος ἐπὶ τὰ ὑλικώτερα, ἀποστήσω τόνδε τὸν κρείττονα συνεργόν· οὗ ἀποστάντος, κατ' ἀξίαν αὐτοῦ χείρων τις ἦδε ἢ δύναιμις, καιρὸν εὐρηκυῖα τοῦ ἐπιβαίνειν τῇ ῥαθυμῖᾳ, ἐπιστᾶσα ἐπὶ τάδε τινα τὰ ἀμαρτήματα αὐτὸν, ἔτοιμον ἑαυτὸν πρὸς τὸ ἀμαρτάνειν δεδωκότα, προκαλέσεται. 6.5 οὕτως οὖν ἤδη οἰονεῖ ἐρεῖ ὁ προδιατασσόμενος τὰ ὅλα ὅτι Ἀμῶς γεννήσει τὸν Ἰωσίαν, ὅστις οὐ ζηλώσει τὰ τοῦ πατρὸς πταίσματα ἀλλὰ τυχῶν τῆσδε τῆς ἐπ' ἀρετὴν προτρεπούσης ὁδοῦ διὰ τῶνδε τῶν συνεσομένων καλὸς ἔσται καὶ ἀγαθός, ὅστις κατασκάψει τὸ τοῦ Ἱεροβοὰμ κακῶς οἰκοδομηθὲν θυσιαστήριον. οἶδα δὲ καὶ Ἰούδαν, ἐπιδημήσαντός μου τοῦ υἱοῦ τῷ τῶν ἀνθρώπων γένει, κατὰ μὲν τὰς ἀρχὰς ἐσόμενον καλὸν καὶ ἀγαθὸν ὕστερον δὲ ἔκτρα πησόμενον καὶ εἰς τὰ ἀνθρώπινα ἀμαρτήματα ἐκπεσούμενον, ὄντινα ἐπὶ τούτοις εὐλογον ἔσται παθεῖν τάδε τινα. (ἡ δὲ πρόγνωσις αὕτη τάχα μὲν ἐπὶ πάντων πάντως δὲ ἐπὶ Ἰούδα καὶ ἐτέρων μυστηρίων καὶ ἐν τῷ υἱῷ τοῦ θεοῦ γίνεται, ἔωρακότι τῇ κατανοήσει τοῦ ἔξε λιγμοῦ τῶν ἐσομένων τὸν Ἰούδαν καὶ τὰ ἀμαρτήματα τὰ ἀμαρτηθησόμενα αὐτῷ· ὥστε μετὰ καταλήψεως αὐτὸν, καὶ πρὶν γενέσθαι τὸν Ἰούδαν, διὰ τοῦ Δαυῖδ εἰρηκέναι· «ὁ θεὸς, τὴν αἴνεσίν μου μὴ παρασιωπήσης» καὶ τὰ ἐξῆς.) εἰδὼς δὲ τὰ μέλλοντα, καὶ ὅποιον τόνον ἔξει πρὸς τὴν θεοσεβείαν ὁ Παῦλος, ἐν ἑμαυτῷ μὲν, πρὶν κτίσαι τὸν κόσμον ἐπιβαλλόμενος τῇ ἀρχῇ τῆς κοσμοποιΐας, αὐτὸν ἐπιλέξομαι καὶ ταῖσδε συνεργούσαις ἀνθρώπων σωτηρίᾳ δυνάμεσιν ἅμα τῷ γεννηθῆναι παραθήσομαι, ἀφορίζων αὐτὸν «ἐκ κοιτίας μη τρὸς» καὶ ἐπιτρέπων κατὰ τὰς ἀρχὰς ἐν νεότητι ζήλω μετὰ ἀγνοίας ἐγγινομένῳ προφάσει θεοσεβείας διώκειν τοὺς εἰς τὸν Χριστὸν μου πεπιστευκότας καὶ τηρεῖν «τὰ ἱμάτια» τῶν λιθοβολούντων τὸν θεοραπευτὴν μου καὶ μάρτυρα Στέφανον, ἵνα νεανιευσάμενος ὕστερον ἀφορμῆς λαβόμενος καὶ μεταβαλόμενος ἐπὶ τὰ βέλτιστα

«μὴ καὶ χήσεται» «ἐνώπιον» ἐμοῦ ἀλλὰ λέγη· «οὐκ εἰμὶ ἰκανὸς καλεῖσθαι ἀπόστολος, διότι ἐδίωξα τὴν ἐκκλησίαν τοῦ θεοῦ,» καὶ αἰσθόμενος τῆς ἐσομένης μου εἰς αὐτὸν εὐεργεσίας μετὰ τὰ ἐν νεότητι προφάσει θεοσεβείας πταίσματα εἶπη· «χάριτι δὲ θεοῦ εἰμι ὃ εἰμι»· καὶ κω λυόμενος δὲ ὑπὸ τοῦ συνειδότος διὰ τὰ ὑπὸ νεανίου αὐτοῦ ἔτι τυγ χάνοντος πεπραγμένα κατὰ Χριστοῦ οὐχ ὑπερπαρθήσεται «τῆ ὑπερβολῆ τῶν» ἐπ' εὐεργεσίᾳ φανερωθησομένων αὐτῷ «ἀποκαλύψεων.» 7.1 Καὶ πρὸς τὸ περὶ τῆς ἐπὶ τῷ ἀνατέλλειν τὸν ἥλιον εὐχῆς ταῦτα λεκτέον. ἔστι τι καὶ τοῦ ἡλίου ἐφ' ἡμῖν, καὶ αὐτοῦ αἰνοῦντος μετὰ τῆς σελήνης τὸν θεόν· «αἰνεῖτε γὰρ αὐτὸν,» φησὶν, «ἥλιος καὶ σελήνη»· δῆλον δ' ὅτι καὶ τῆς σελήνης καὶ ἀκολουθῶς πάντων τῶν ἀστέρων· «αἰνεῖτε γὰρ αὐτὸν,» <φησὶ, > «πάντα τὰ ἄστρα καὶ τὸ φῶς.» ὡς περ οὖν εἰρήκαμεν τῷ ἐφ' ἡμῖν ἐκάστου τῶν ἐπὶ γῆς καταχρώμενον τὸν θεὸν εἶς τινα χρεῖαν τῶν ἐπὶ γῆς κατατεταχέναι εἰς δέον αὐτά, οὕτως ὑποληπτέον τῷ ἐφ' ἡμῖν ἡλίου καὶ σελήνης καὶ ἄστρων, ἀραρότι καὶ βεβαίῳ ὄντι καὶ σταθιρῷ καὶ σοφῷ, διατεταχέναι «πάντα τὸν κόσμον τοῦ οὐρανοῦ» καὶ τὴν τῶν ἄστρων ἀρμονίως τῷ παντὶ πορείαν καὶ κίνησιν. καὶ εἰ περὶ τοῦ ἐφ' ἡμῖν ἐτέρου μὴ μάτην εὐχομαι, πολλῶ πλέον περὶ τοῦ ἐφ' ἡμῖν τῶν ἐν οὐρανῷ σωτηρίως τῷ παντὶ χορευόντων ἀστέρων. καίτοι γε ἔστιν εἰπεῖν περὶ τῶν ἐπὶ γῆς ὅτι τοιαῖδε τινὲς προσγενόμενα ἐκ τῶν περιστώτων φαντασίαι προκαλοῦνται τὸ ἀβέβαιον ἡμῶν ἢ τὸ ἐπὶ τὸ κρεῖττον ῥεπτικὸν ἡμῶν πρὸς τὸ ποιῆσαι ἢ εἰπεῖν τάδε τινὰ ἢ τάδε· ἐπὶ δὲ τῶν ἐν οὐρανῷ ποία δύναται ἐγγενομένη φαντασία ἐκστήσαι καὶ μετακινήσαι ἀπὸ τῆς ὠφελίμου τῷ κόσμῳ πορείας ἕκαστον τῶν τοιαύτην ψυχὴν ὑπὸ λόγου κατηρτισμένην καὶ παρὰ τὴν αὐτῶν αἰτίαν ἐχόντων καὶ τοιούτῳ σώματι αἰθερίῳ καὶ καθαρωτάτῳ χρωμένων; Ἔτι δὲ οὐκ ἄλογον καὶ τοιούτῳ τινὶ παραδείγματι χρήσασθαι πρὸς τὸ προτρέψασθαι ἐπὶ τὸ εὐξασθαι καὶ ἀποτρέψασθαι τοῦ ἀμελεῖν τῆς εὐχῆς. ὡς περ οὐκ ἔστι παιδοποιήσασθαι χωρὶς γυναικὸς καὶ τῆς εἰς παιδοποιῶσαν χρησίμου παραλαμβανομένης ἐνεργείας, οὕτως τῶνδὲ τινῶν οὐκ ἂν τις τύχοι, μὴ οὕτως εὐξάμενος μετὰ διαθέσεως τοιαῶσδε, πιστεύων οὕτως, οὐ πρὸ τῆς εὐχῆς τόνδε βιώσας τὸν τρόπον. οὐ βαττολογητέον οὖν οὐδὲ μικρὰ αἰτητέον οὐδὲ περὶ ἐπιγείων προσευκτέον οὐδὲ μετὰ «ὀργῆς» καὶ τεταραγμένων λογισμῶν ἐπὶ τὴν προσευχὴν ἐλθετέον, ἀλλ' οὐδὲ χωρὶς καθαρέσεως ἔστιν ἐπινοῆσαι γινομένην «τῆ προσευχῇ» σχολήν· ἀλλ' οὐδὲ ἀφέσεως ἀμαρτημάτων οἷόν τε τυχεῖν τὸν εὐχόμενον, μὴ ἀπὸ τῆς καρδίας ἀφιέντα τῷ πεπλημμεληκότι καὶ συγγνώμης τυχεῖν ἀξιοῦντι ἀδελφῷ. 8.2 ὠφέλειαν δὲ ἐγγίνεσθαι τῷ ὄντι δειῖν τρόπον εὐχομένῳ ἢ ἐπὶ τοῦτο κατὰ τὸ δυνατόν ἐπειγομένῳ πολλαχῶς ἡγοῦμαι συμβαίνειν. καὶ πρῶτόν γε πάντως ὦνάτο τι ὁ πρὸς τὸ εὐξασθαι ταθεῖς κατὰ τὸν νοῦν, δι' αὐτῆς τῆς ἐν τῷ εὐχεσθαι καταστάσεως θεῷ παριστάναι ἑαυτὸν καὶ παρόντι ἐκείνῳ λέγειν σχηματίσας ὡς ἐφορῶντι καὶ παρόντι. ὡς περ γὰρ αἱ τοιαῖδε φαντασίαι καὶ ὑπομνήσεις τῶνδὲ τινῶν περὶ τὰ, ὧν γεγόνασιν αἱ ὑπομνήσεις, μολύνουσι τοὺς λογισμοὺς τοὺς ἐν ταῖσδε ταῖς φαντασίαις γεγενημένους, τὸν αὐτὸν τρόπον πειστέον ὀνησιφόρον εἶναι μνήμην πεπιστευμένου τοῦ θεοῦ καὶ κατανοοῦντος τὰ ἐν τῷ ἀδύτῳ τῆς ψυχῆς κινήματα, ῥυθμιζούσης ἑαυτὴν ἀρέσκειν ὡς παρόντι καὶ ἐποπτεύοντι καὶ φθάνοντι ἐπὶ πάντα νοῦν τῷ ἐτάζοντι «καρδίας» καὶ ἐρευνῶντι «νεφρούς.» ἵνα γὰρ καθ' ὑπόθεσιν μηδεμία ἔτι παρὰ ταύτην ὠφέλεια γένηται τῷ καταστήσαντι αὐτοῦ τὸν λογισμὸν εἰς τὸ εὐχεσθαι, οὐ τὸ τυχόν ἐννοητέον λαβεῖν τὸν οὕτως εὐλαβῶς ἑαυτὸν ῥυθμίσαντα ἐν τῷ τῆς εὐχῆς καιρῷ. τοῦτο δὲ γινόμενον πολλακίς ὄσων ἀφίστησιν ἀμαρτημάτων καὶ ἐφ' ὅσα φέρει τῶν κατορθωμάτων, ἴσασι τῇ πείρᾳ οἱ συνεχέστερον τῷ εὐχεσθαι ἑαυτοὺς ἐπιδεδωκότες. εἰ γὰρ ὑπόμνησις καὶ ἀναπόλησις ἐλλογίμου ἀνδρὸς καὶ ὠφελιμένου ἐν σοφίᾳ ἐπὶ ζῆλον ἡμᾶς αὐτοῦ προκαλεῖται καὶ πολλακίς ἐμποδίζει ὁρμὰς τὰς ἐπὶ τὸ χεῖρον, πόσω πλέον θεοῦ τοῦ τῶν ὅλων πατρὸς ὑπόμνησις μετὰ τῆς πρὸς αὐτὸν

εὐχῆς ὀνίνησι τοὺς πείσαντας ἑαυτοὺς ὅτι παρόντι καὶ ἀκούοντι παρεστήκασι καὶ λέγουσι θεῷ; 9.1 Κατασκευαστέον δὲ ἀπὸ τῶν θείων γραφῶν τὰ εἰρημένα τοῦτον τὸν τρόπον. ἐπαίρειν δεῖ «ὀσίας χεῖρας» τὸν εὐχόμενον διὰ τοῦ ἀφιέναι ἐκάστῳ τῶν εἰς αὐτὸν πεπλημμεληκότων, τὸ τῆς ὀργῆς πάθος ἐξαφανίσαντα ἀπὸ τῆς ψυχῆς καὶ μηδενὶ θυμούμενον. πάλιν τε δεῖ ὑπὲρ τοῦ μὴ ἐπιθολοῦσθαι τὸν νοῦν ὑπὸ ἐτέρων λογισμῶν πάντων ἐπιλελησθαι τῶν ἔξω τῆς εὐχῆς κατὰ τὸν καιρὸν, ἐν ᾧ τις εὔχεται, (τοιοῦτον δὲ εἶναι πῶς οὐκ ἔστι μακαριώτατον;) ὡς διδάσκει Παῦλος ἐν τῇ προτέρᾳ πρὸς Τιμόθεον λέγων· «βούλομαι οὖν προσεύχεσθαι τοὺς ἄνδρας ἐν παντὶ τόπῳ, ἐπαίροντας ὀσίους χεῖρας χωρὶς ὀργῆς καὶ διαλογισμῶν.» ἀλλὰ πρὸς τούτοις τὴν γυναῖκα χρὴ ἔχειν μάλιστα εὐχομένην τὸ κατεσταλμένον καὶ τὸ κόσμιον ψυχῇ καὶ σώματι, πάντων μᾶλλον ἐξαιρέτως καὶ ὅτε εὔχεται αἴδου μένην τὸν θεὸν καὶ πᾶσαν ἀκόλαστον καὶ γυναικίαν ὑπόμνησιν ἐξορίσασαν ἀπὸ τοῦ ἡγεμονικοῦ καὶ κεκοσμημένην οὐκ «ἐν πλέγμασι καὶ χρυσῷ ἢ μαργαρίταις ἢ ἱματισμῷ πολυτελεῖ» ἀλλ' οἷς πρόπον ἐστὶ κεκοσμηθῆσαι γυναῖκα θεοσέβειαν ἐπαγγελλομένην (θαυμάζω δὲ εἰ διστάζει τις ἂν μακαρίαν ἐκ μόνης τῆς τοιαύτης καταστάσεως ἀποφύνασθαι τὴν εἰς τὸ εὔχεσθαι τοιαύτην ἑαυτὴν παραστήσασαν), ὡς ἐδίδαξεν ἐν τῇ αὐτῇ ἐπιστολῇ ὁ Παῦλος λέγων· «γυναῖκας ὡσαύτως ἐν καταστολῇ κοσμίῳ, μετὰ αἰδοῦς καὶ σωφροσύνης κοσμεῖν ἑαυτάς, μὴ ἐν πλέγμασι καὶ χρυσῷ ἢ μαργαρίταις ἢ ἱματισμῷ πολυτελεῖ ἀλλὰ, ὃ πρέπει γυναιξὶν ἐπαγγελλομέναις θεοσέβειαν, δι' ἔργων ἀγαθῶν.» 9.2 καὶ ὁ προφήτης δὲ Δαυὶδ πολλὰ μὲν καὶ ἄλλα φησὶν ἔχειν εὐχόμενον τὸν ἅγιον· καὶ ταῦτα δὲ οὐκ ἀκαίρως παραθετέον, ἵνα φανερὰ ἡμῖν γένηται τὰ μέγιστα ὠφελοῦσα, κἂν μόνη νοηθῇ, ἡ σχέσις καὶ εἰς τὸ εὔχεσθαι παρασκευὴ τοῦ ἀνατεθεικότος ἑαυτὸν τῷ θεῷ· φησὶν οὖν· «πρὸς σὲ ἦρα τοὺς ὀφθαλμούς μου, τὸν κατοικοῦντα ἐν τῷ οὐρανῷ,» καὶ «πρὸς σὲ ἦρα τὴν ψυχὴν μου, ὁ θεός.» ἐπαιρομένοι γὰρ οἱ ὀφθαλμοὶ τοῦ διανοητικοῦ ἀπὸ τοῦ προσδιατρίβειν τοῖς γηϊνοῖς καὶ πληροῦσθαι φαντασίας τῆς ἀπὸ τῶν ὑλικωτέρων καὶ ἐπὶ τοσοῦτον ὑψοῦμενοι, ὥστε καὶ ὑπερκύπτειν τὰ γεννητὰ καὶ πρὸς μόνῳ τῷ ἐννοεῖν τὸν θεὸν κάκεινῳ σεμνῶς καὶ πρεπόντως τῷ ἀκούοντι ὁμιλεῖν γίνεσθαι, πῶς οὐχὶ τὰ μέγιστα ἤδη ὤνησαν αὐτοὺς τοὺς ὀφθαλμούς, «ἀνακεκαλυμμένῳ προσώπῳ τὴν δόξαν κυρίου» κατοπτριζομένους καὶ «τὴν αὐτὴν εἰκόνα» μεταμορφουμένους «ἀπὸ δόξης εἰς δόξαν;» ἀπορροῆς γὰρ νοητοῦ τινος θειοτέρου μεταλαμβάνουσι τότε, ὅπερ δηλοῦται ἐκ τοῦ· «ἐσημειώθη ἐφ' ἡμᾶς τὸ φῶς τοῦ προσώπου σου, κύριε.» καὶ ἡ ψυχὴ δὲ ἐπαιρομένη καὶ τῷ πνεύματι ἐπομένη τοῦ τε σώματος χωριζομένη καὶ οὐ μόνον ἐπομένη τῷ πνεύματι ἀλλὰ καὶ ἐν αὐτῷ γινομένη, ὅπερ δηλοῦται ἐκ τοῦ· «πρὸς σὲ ἦρα τὴν ψυχὴν μου,» πῶς οὐχὶ ἤδη ἀποτιθεμένη τὸ εἶναι ψυχὴ πνευματικὴ γίνεται; 9.3 εἰ δὲ μέγιστόν ἐστι κατόρθωμα ἀμνησικακία ὡς κατὰ τὸν προφήτην Ἰερεμίαν, πάντα ἀνακεφαλαιοῦσθαι τὸν νόμον ἐν αὐτῷ λέγοντα· «οὐ ταῦτα ἐνετειλάμην τοῖς πατράσιν ὑμῶν ἐκπορευομένων αὐτῶν ἐκ τῆς Αἰγύπτου, ἀλλὰ τοῦτο ἐνετειλάμην· ἕκαστος τῷ πλησίον ἐν τῇ καρδίᾳ μὴ μνησικακέτω,» ἀπὸ μνησικακίας δὲ ἦγοντες ἐπὶ τὸ εὔχεσθαι τὴν τοῦ σωτῆρος φυλάσσομεν ἐντολήν, λέγοντος· «ἐὰν στήκητε προσευχόμενοι, ἀφίετε εἴ τι ἔχετε κατὰ τινος,» δηλὸν ὅτι τοιοῦτοι ἰστάμενοι πρὸς τὸ εὔξασθαι τὰ κάλλιστα ἤδη κε κτήμεθα. 10.1 Καὶ ταῦτα μὲν ὡς καθ' ὑπόθεσιν εἴρηται, καὶ εἰ μηδὲν ἕτερον ἡμῖν ἐπακολουθήσει εὐχομένοις, ὅτι τὰ κάλλιστα κερδαίνομεν, τὸ καθὸ δεῖ εὔχεσθαι νενοηκότες καὶ κατορθοῦντες· σαφὲς δὲ ὅτι ὁ οὕτως εὐχόμενος ἔτι λαλῶν ἀκούσεται, τῇ ἐνεργείᾳ τοῦ ἐπακούοντος ἐνορῶν, τὸ «ἰδοὺ πάρειμι,» πᾶσαν τὴν πρὸς τὴν πρόνοιαν δυσαρέστησιν, πρὶν εὔξασθαι, ἀποβεβληκῶς. τοῦτο γὰρ ἐστὶ δηλοῦ μενον ἐκ τοῦ· «ἐὰν ἀφέλης ἀπὸ σοῦ σύνδεσμον καὶ χειροτονίαν καὶ ῥῆμα γογγυσμοῦ,» τοῦ εὐαρεστομένου τοῖς γινομένοις ἐλευθέρου ἀπὸ παντὸς δεσμοῦ γεγεννημένου καὶ μὴ ἀντιχειροτονοῦντος

τῷ θεῷ, ἃ βούλεται πρὸς γυμνάσιον ἡμῶν διατασσομένω, ἀλλὰ μηδὲ κατὰ τὸ κρυπτόν τῶν λογισμῶν γογγύζοντος χωρὶς ἀκουστῆς ἀνθρώποις φωνῆς· ὄντινα γογγυσμὸν δίκην πονηρῶν οἰκετῶν, οὐκ ἐν φανερωτέρω αἰτιωμένων τὰς προστάξεις τῶν δεσποτῶν, γογγύζουσιν οἱ μὴ τολμῶντες μὲν φωνῇ καὶ ὄλη ψυχῇ κακολογεῖν ἐπὶ τοῖς συμβαίνοισι τὴν πρόνοιαν οἴονει δὲ βουλόμενοι καὶ τὸν τῶν ὄλων κύριον ἐφ' οἷς δυσαρεστοῦνται λαθεῖν. καὶ οἶμαι τοῦτ' εἶναι καὶ τὸ ἐν τῷ Ἰώβ· «ἐν τούτοις πᾶσι τοῖς συμβεβηκόσιν οὐδὲν ἤμαρτεν Ἰώβ τοῖς χεῖλαις ἐναντίον τοῦ θεοῦ,» ἐπὶ τοῦ πρὸ αὐτοῦ πειρασμοῦ ἀναγεγραμμένου· «ἐν τούτοις πᾶσι τοῖς συμβεβηκόσιν οὐδὲν ἤμαρτεν Ἰώβ ἐνώπιον τοῦ θεοῦ· ὃ δὲ προστάσεων μὴ δεῖν γίνεσθαι ἐν τῷ Δευτερονομίῳ ὁ λόγος φησί· «πρόσεχε μὴ ποτε γένηται ῥῆμα κρυπτόν ἐν τῇ καρδίᾳ σου, ἀνόμημα, λέγων· ἐγγίζει τὸ ἔτος τὸ ἔβδομον» καὶ τὰ ἐξῆς. 10.2 ὁ τοίνυν οὕτως εὐχόμενος τοσαῦτα προωφεληθεὶς ἐπιτηδεῖ ὅτερος γίνεται ἀνακραθῆναι τῷ πεπληρωκότῃ τὴν πᾶσαν οἰκουμένην τοῦ κυρίου πνεύματι καὶ τῷ πᾶσαν τὴν γῆν καὶ τὸν οὐρανὸν πεπληρωκότῃ, διὰ τοῦ προφήτου λέγοντι οὕτως· «οὐχὶ τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν ἐγὼ πληρῶ; λέγει κύριος·» ἔτι δὲ διὰ τῆς προειρημένης καθαρεύσεως καὶ τῆς εὐχῆς τοῦ μέσον καὶ τῶν μὴ γινωσκόντων αὐτὸν ἐστηκότος λόγου θεοῦ, οὐδενὸς ἀπολειπομένου τῆς εὐχῆς, μεθέξει, συνευχομένου πρὸς τὸν πατέρα τῷ ὑπ' αὐτοῦ μεσιτευομένω. «ἀρχιερεὺς» γὰρ τῶν προσφορῶν ἡμῶν καὶ πρὸς τὸν πατέρα «παράκλητός» ἐστὶν ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ, εὐχόμενος ὑπὲρ τῶν εὐχομένων καὶ συμπαρακαλῶν τοῖς παρακαλοῦσιν, οὐκ ἂν ὡς ὑπὲρ οἰκειῶν εὐζόμενος τῶν μὴ δι' αὐτοῦ συνεχέστερον εὐχομένων οὐδ' ἂν ὡς ὑπὲρ ἤδη ἰδίων «παράκλητος» ἐσόμενος πρὸς τὸν θεὸν τῶν μὴ πειθομένων ταῖς εἰς «τὸ δεῖν πάντοτε προσεύχεσθαι καὶ μὴ ἔκκακεῖν» διδασκαλίαις. «ἔλεγε γὰρ,» φησί, «παραβολὴν πρὸς τὸ δεῖν πάντοτε προσεύχεσθαι καὶ μὴ ἔκκακεῖν· κριτῆς τις ἦν ἐν τινὶ πόλει» καὶ τὰ ἐξῆς· καὶ ἐν τοῖς πρὸ τούτων· «καὶ εἶπε πρὸς αὐτούς· τίς ἐξ ὑμῶν ἔξει φίλον, καὶ πορεύσεται πρὸς αὐτὸν μεσονύκτιον καὶ εἶπη αὐτῷ· φίλε, χρῆσόν μοι τρεῖς ἄρτους, ἐπειδὴ φίλος μου παρεγένετο ἐξ ὁδοῦ πρὸς με, καὶ οὐκ ἔχω ὃ παραθήσω αὐτῷ» καὶ μετ' ὀλίγα· «λέγω ὑμῖν, εἰ καὶ οὐ δώσει αὐτῷ ἀναστὰς διὰ τὸ εἶναι φίλον αὐτοῦ, διὰ γε τὴν ἀναίδειαν αὐτοῦ ἐγερθεὶς δώσει αὐτῷ ὅσων χρήζει.» τίς δὲ μὴ προτραπῆ τῶν τῷ ἄψευδεῖ στόματι πιστευόντων Ἰησοῦ ἀόκνως εὔχεσθαι, λέγοντος· «αἰτεῖτε, καὶ δοθήσεται ὑμῖν»· «πᾶς γὰρ ὁ αἰτῶν λαμβάνει»; ἐπεὶ ὁ χρηστὸς πατὴρ τὸν ζῶντα ἄρτον αἰτούντων ἡμῶν αὐτὸν (οὐχ ὃν βούλεται λίθον τροφήν γε νέσθαι τῷ Ἰησοῦ καὶ τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ ὁ ἀντικείμενος) δίδωσι τοῖς τὸ «πνεῦμα τῆς υἰοθεσίας» εἰληφόσιν ἀπὸ τοῦ πατρός· καὶ δίδωσιν «ὁ πατήρ» «τὸ ἀγαθὸν δόμα» ὧν «ἐξ οὐρανοῦ» «τοῖς αἰτούσιν αὐτόν.» 11.1 Οὐ μόνος δὲ ὁ ἀρχιερεὺς τοῖς γνησίως εὐχομένοις συνεύχεται ἀλλὰ καὶ οἱ «ἐν οὐρανῷ» χαίροντες ἄγγελοι «ἐπὶ ἐνὶ ἁμαρτωλῷ μετανοοῦντι ἢ ἐπὶ ἐνενήκοντα ἐννέα δικαίοις, οἱ οὐ χρεῖαν ἔχουσι μετανοίας,» αἵ τε τῶν προκεκοιμημένων ἀγίων ψυχαί. ἅτινα δηλοῦται, Ῥαφαὴλ μὲν προσφέροντος περὶ Τωβίτ καὶ Σάρβρας λογικὴν ἱεουργίαν τῷ θεῷ (μετὰ γὰρ τὴν εὐχὴν ἀμφοτέρων «εἰσηκούσθη,» φησὶν ἡ γραφή, «προσευχὴ ἀμφοτέρων ἐνώπιον τῆς δόξης τοῦ μεγάλου Ῥαφαήλ, καὶ ἀπεστάλη ἰάσασθαι τοὺς δύο»· καὶ αὐτὸς δὲ ὁ Ῥαφαήλ, φανερῶν ἑαυτοῦ ὡς ἀγγέλου τὴν κατὰ πρόσταγμα τοῦ θεοῦ πρὸς ἀμφοτέρους οἰκονομίαν, φησί· «καὶ νῦν ὅτε προσήυξω σὺ καὶ ἡ νύμφη σου Σάρβα, ἐγὼ προσήγαγον τὸ μνημόσυνον τῆς προσευχῆς ὑμῶν ἐνώπιον τοῦ ἀγίου,» καὶ μετ' ὀλίγα· «ἐγὼ εἶμι Ῥαφαήλ, εἷς τῶν ἐπτὰ ἀγγέλων, οἱ προσαναφέρουσι <τὰς προσευχὰς τῶν ἀγίων> καὶ εἰσπορεύονται ἐνώπιον τῆς δόξης τοῦ ἀγίου»· κατὰ τὸν λόγον γοῦν τοῦ Ῥαφαήλ «ἀγαθὸν προσευχὴ μετὰ νηστείας καὶ ἐλεημοσύνης καὶ δικαιοσύνης») Ἱερεμίου δὲ, ὡς ἐν τοῖς Μακκαβαϊκοῖς ἐπιφαινομένου, «πολιᾶ καὶ δόξῃ» διαφέροντος, ὡς «θαυμαστήν τινα καὶ μεγαλοπρεπεστάτην εἶναι τὴν περὶ

αὐτὸν ὑπεροχὴν, καὶ προ τείνοντος «τὴν δεξιάν» παραδιδόντος τε «τῷ Ἰούδα ῥομφαίαν χρυ σῆν,» ὡς ἔμαρτύρει ἄλλος ἅγιος προκεκοιμημένος λέγων· «οὗτός ἐστιν ὁ προσευχόμενος πολλὰ περὶ τοῦ λαοῦ καὶ τῆς ἁγίας πόλεως, Ἰερεμίας ὁ τοῦ θεοῦ προφήτης.» 11.2 καὶ γὰρ ἄτοπον, τῆς γνώσεως «δι' ἐσόπτρου» καὶ «ἐν αἰνίγματι» ἐπὶ τοῦ παρόντος τοῖς ἀξίοις φανερούμενης «τότε δὲ πρόσωπον πρὸς πρόσωπον» ἀποκαλυπτομένης, μὴ τὸ ἀνάλογον καὶ ἐπὶ τῶν λοιπῶν ἀρετῶν νοεῖν, <τό>τε κυρίως τῶν προπαρεσκευασμένων ἐν τῷ βίῳ τούτῳ τελειουμένων. μία δὲ κυριωτάτη τῶν ἀρετῶν κατὰ τὸν θεῖον λόγον ἐστὶν ἢ πρὸς τὸν πλησίον ἀγάπη· ἦν πολλῶ μᾶλλον προσεῖναι τοῖς προκεκοιμημένοις ἁγίοις πρὸς τοὺς ἐν βίῳ ἀγωνιζομένους ἀναγκαῖον νοεῖν παρὰ τοὺς ἐν τῇ ἀνθρωπίνῃ ἀσθε νείᾳ τυγχάνοντας καὶ συναγωνιζομένους τοῖς ὑποδεεστέροις, οὐ μόνον ἐνταῦθα τοῦ «εἰ πάσχει μέλος ἐν, συμπάσχει πάντα τὰ μέλη· καὶ εἰ δοξάζεται μέλος ἐν, συχαίρει πάντα τὰ μέλη» τοῖς φιλαδέλφοις ἐγγινομένου· πρέπον γὰρ ἐστὶ καὶ τῇ τῶν ἔξω τῆς παρούσης ζωῆς ἀγάπῃ λέγειν· «ἢ μέριμνα πασῶν τῶν ἐκκλησιῶν. τίς ἀσθενεῖ, καὶ οὐκ ἀσθενῶ; τίς σκανδαλίζεται, καὶ οὐκ ἐγὼ πυροῦμαι;» καὶ ταῦτα τοῦ Χριστοῦ ὁμολογοῦντος καθ' ἕκαστον τῶν ἀσθενούντων ἁγίων ἀσθενεῖν ὁμοίως καὶ «ἐν φυλακῇ» εἶναι καὶ γυμνιτεῦν ξενιτεῦν τε καὶ πεινᾶν καὶ διψᾶν· τίς γὰρ ἀγνοεῖ τῶν ἐντυγχανόντων τῷ εὐαγγελίῳ τῇ ἐφ' ἑαυτὸν ἀναφορᾷ τῶν συμβαινόντων τοῖς πιστεύουσι λογιζόμενον τὸν Χριστὸν ἴδια εἶναι παθήματα; 11.3 εἰ δὲ «ἄγγελοι» τοῦ θεοῦ προσελθόντες τῷ Ἰησοῦ «διηκό νουν αὐτῷ,» καὶ μὴ πρέπον ἐστὶν ἡμᾶς πρὸς ὀλίγον χρόνον νοεῖν γεγονέναι τὴν τῶν ἀγγέλων πρὸς τὸν Ἰησοῦν διακονίαν τῆς σωμα τικῆς αὐτοῦ παρὰ ἀνθρώποις ἐπιδημίας, καὶ αὐτοῦ ἔτι «ἐν μέσῳ» τῶν πιστευόντων οὐχ ὡς ἀνακειμένου ἀλλὰ ὡς διακονοῦντος· πόσους εἰκὸς ἀγγέλους διακονοῦντας τῷ Ἰησοῦ, βουλομένῳ συνάγειν «τοὺς υἱοὺς Ἰσραὴλ» «κατὰ ἓνα ἓνα» καὶ ἀθροίζειν τοὺς ἀπὸ τῆς διασπο ρᾶς τοὺς τε φοβουμένους καὶ ἐπικαλουμένους σῶζοντι, μᾶλλον τῶν ἀποστόλων συνεργεῖν τῇ αὐξήσει καὶ τῷ πληθυσμῷ τῆς ἐκκλησίας, ὡς καὶ προεστῶτάς τινας τῶν ἐκκλησιῶν ἀγγέλους λέγεσθαι παρὰ τῷ Ἰωάννῃ ἐν τῇ Ἀποκαλύψει; οὐ γὰρ μάτην οἱ ἄγγελοι «τοῦ θεοῦ» ἀναβαίνουσι καὶ καταβαίνουντι «ἐπὶ τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου,» ὁρῶ μενοι τοῖς τῷ φωτὶ τῆς «γνώσεως» πεφωτισμένοις ὀφθαλμοῖς. 11.4 καὶ παρ' αὐτὸν οὖν τὸν καιρὸν τῆς εὐχῆς ὑπομινησκόμενοι ὑπὸ τοῦ εὐχομένου, ὧν δεῖται ὁ εὐχόμενος, ἃ δύνανται ὡς καθολικὴν εἰληφότες ἐντολὴν ἐπιτελοῦσι. χρηστέον δὲ εἰκόνι τινὶ τοιαύτῃ εἰς τὸν λόγον τοῦτον πρὸς τὸ παραδέξασθαι τὸ νενοημένον ἡμῖν. παρ ἔστω τις ἰατρὸς δικαιοσύνης πεφροντικῶς εὐχομένῳ κάμνοντι περὶ τῆς υγείας, ἐπιστήμην ἔχων τοῦ ὄν δεῖ τρόπον θεραπεῦσαι περὶ οὗ ὁ δεῖνα ἀναφέρει τὴν εὐχὴν νοσήματος· φανερὸν δὴ ὅτι κινηθῆσε ται οὗτος πρὸς τὸ ἰάσασθαι τὸν εὐξάμενον, τάχα οὐ μάτην ὑπο λαβῶν ὅτι τοῦτ' αὐτὸ γέγονεν ἐν νῷ τοῦ θεοῦ, ἐπακούσαντος τῆς εὐχῆς τοῦ τὴν ἀπαλλαγὴν τῆς νόσου γενέσθαι αὐτῷ εὐξαμένου. ἢ τῶν κεκτημένων τις τὰ τῆς τοῦ βίου χρείας ἐπὶ πλεῖον καὶ κοι νωνικὸς ἀκουέτω εὐχῆς πένητος καὶ περὶ τῶν χρειῶν ἀναφέροντος ἔντευξιν τῷ θεῷ· δῆλον δὴ ὅτι καὶ οὗτος τὰ τῆς εὐχῆς ἐκπληρώσει τῷ πένητι, ὑπηρετῆς γινόμενος τῆς πατρικῆς βουλῆς <τοῦ> συνα γαγόντος κατὰ τὸν καιρὸν τῆς εὐχῆς τὸν παρασχεῖν δυνάμενον ἐπὶ τὸ αὐτὸ τῷ εὐξομένῳ, διὰ τὸ δεξιὸν τῆς προαιρέσεως μὴ δυνάμενον παρορᾶν τὸν δεδημένον τῶνδέ τινων. 11.5 ὥσπερ οὖν ταῦτα οὐ κατὰ συντυχίαν νομιστέον γίνεσθαι, ὅτε γίνεται, τοῦ ἠριθμηκότος πάσας τὰς τρίχας τῆς τῶν ἁγίων κε φαλῆς ἀρμονίως συναγαγόντος παρὰ τὸν καιρὸν τῆς εὐχῆς τὸν ὑπηρετῆν ἐσόμενον τῷ δεομένῳ τῆς εὐποιίας τῆς ἀπ' αὐτοῦ εἰσα κούοντα, τῷ πιστῶς δεδημένῳ· οὕτως ὑποληπτέον συνάγεσθαι ποτε τῶν ἐπισκοποῦντων καὶ λειτουργούντων τῷ θεῷ ἀγγέλων παρου σίαν τῷδέ τινι τῶν εὐχομένων, ἵνα συμπνεύσωσιν οἷς ὁ εὐχόμενος ἠξίωσεν. ἀλλὰ καὶ ὁ ἐκάστου

ἄγγελος, «καὶ τῶν» ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ «μικρῶν,» «διὰ παντὸς» βλέπων «τὸ πρόσωπον τοῦ πατρὸς» «τοῦ ἐν τοῖς οὐρανοῖς» καὶ ἐνορῶν τοῦ κτίσαντος ἡμᾶς τὴν θειότητα, συνεύχεται τε ἡμῖν καὶ συμπράττει ἐν οἷς δυνατὸν ἐστὶ περὶ ὧν εὐχόμεθα. 12.1 Πρὸς δὲ τούτοις δυνάμει πεπληρωμένους νομίζω τοὺς λόγους τῆς τῶν ἁγίων εὐχῆς, μάλιστα ὅτε προσευχόμενοι «πνεύματι» προσεύχονται «καὶ τῷ νοῦ,» φωτὶ ἐοικότε ἀνατέλλοντι ἀπὸ τῆς τοῦ εὐχομένου διανοίας καὶ προϊόντι ἐκ στόματος αὐτοῦ ὑπεκλύειν δυνάμει θεοῦ τὸν ἐνιέμενον νοητὸν ἰὸν ἀπὸ τῶν ἀντικειμένων δυνάμεων τῷ ἡγεμονικῷ τῶν ἀμελούντων τοῦ εὐχεσθαι καὶ τὸ «ἀδιαλείπτως προσεύχεσθε» ἀκολουθῶς ταῖς τοῦ Ἰησοῦ προτροπαῖς εἰρημένον παρὰ τῷ Παύλῳ μὴ φυλαττόντων. ὡσπερὶ γὰρ βέλος ἀπὸ τῆς τοῦ εὐχομένου ψυχῆς τῇ γνώσει καὶ τῷ λόγῳ ἢ τῇ πίστει πρόεισιν ἀπὸ τοῦ ἁγίου, τιτρώσκον ἐπὶ καθαιρέσει καὶ καταλύσει τὰ ἐχθρὰ τῷ θεῷ πνεύματα, τοῖς τῆς ἁμαρτίας δεσμοῖς περιβαλεῖν ἡμᾶς θέλοντα. 12.2 «ἀδιαλείπτως» δὲ προσεύχεται, καὶ τῶν ἔργων τῆς ἀρετῆς ἢ τῶν ἐντολῶν τῶν ἐπιτελουμένων εἰς εὐχῆς ἀναλαμβανόμενων μέρος, ὁ συνάπτων τοῖς δέουσιν ἔργοις τὴν εὐχὴν καὶ τῇ εὐχῇ τὰς πρεπούσας πράξεις. οὕτω γὰρ μόνως τὸ «ἀδιαλείπτως προσεύχεσθε» ἐκδέξασθαι δυνάμεθα ὡς δυνατὸν ὃν εἰρημένον, εἰ πάντα τὸν βίον τοῦ ἁγίου μίαν συναπτομένην μεγάλην εἴπομεν εὐχὴν ἥς εὐχῆς μέρος ἐστὶ καὶ ἡ συνήθως ὀνομαζομένη εὐχή, οὐκ ἔλαττον τοῦ τρις ἐκάστης ἡμέρας ἐπιτελεῖσθαι ὀφείλουσα ὅπερ δῆλόν ἐστιν ἐκ τῶν κατὰ τὸν Δανιὴλ, τηλικούτου ἐπηρετημένου αὐτῷ κινδύνου εὐχόμενον τρις τῆς ἡμέρας. καὶ ὁ Πέτρος δὲ ἀναβαίνων εἰς «τὸ δῶμα» «περὶ» τὴν «ἔκτην» «προσεύξασθαι,» ὅτε καὶ ἑώρα τὸ ἐξ οὐρανοῦ «καθιέμενον» «σκεῦος» «τέτρασιν ἀρχαῖς καθιέμενον,» παρίστησι τὴν μέσην τῶν τριῶν εὐχὴν, τὴν πρὸ αὐτοῦ καὶ παρὰ τοῦ Δαυὶδ λεγομένην «τὸ πρῶτ' εἰσακούσῃ τῆς προσευχῆς μου, τὸ πρῶτ' παραστή σομαί σοι καὶ ἐπόψομαι» καὶ τῆς τελευταίας δηλουμένης διὰ τοῦ «ἔπαρσις τῶν χειρῶν μου θυσία ἔσπερινή.» ἀλλ' οὐδὲ τὸν τῆς νυκτὸς καιρὸν χωρὶς ταύτης τῆς εὐχῆς καθηκόντως διανύσομεν, τοῦ μὲν Δαυὶδ λέγοντος «μεσονύκτιον ἐξεγειρόμην τοῦ ἐξομολογεῖσθαί σοι ἐπὶ τὰ κρίματα τῆς δικαιοσύνης σου,» τοῦ δὲ Παύλου, ὡς ἐν ταῖς Πράξεσι τῶν ἀποστόλων εἴρηται, «κατὰ τὸ μεσονύκτιον» ἅμα τῷ Σίλᾳ ἐν Φιλίπποις προσευχομένου καὶ ὑμνοῦντος τὸν θεόν, ὥστε ἐπακροᾶσθαι «αὐτῶν» καὶ τοὺς δεσμίους. 13.1 Εἰ δὲ Ἰησοῦς προσεύχεται καὶ μὴ μάτην προσεύχεται, τυγχάνων ὧν αἰτεῖ διὰ τοῦ εὐχεσθαι, τάχα οὐκ ἂν αὐτὰ εἰληφῶς χωρὶς εὐχῆς, τίς ἡμῶν ἀμελῆ τοῦ εὐχεσθαι; Μάρκος μὲν γὰρ φησὶν ὅτι «πρῶτ' ἔννυχον λίαν ἀναστὰς ἐξῆλθε καὶ ἀπῆλθεν εἰς ἔρημον τόπον, κάκεῖ προσηύχετο,» ὁ δὲ Λουκᾶς «καὶ ἐγένετο ἐν τῷ εἶναι αὐτὸν ἐν τόπῳ τινὶ προσευχόμενον, ὡς ἐπαύσατο, εἶπέ τις τῶν μαθητῶν αὐτοῦ πρὸς αὐτὸν» καὶ ἐν ἄλλοις «καὶ ἦν διανυκτερεύων ἐν τῇ προσευχῇ τοῦ θεοῦ» ὁ δὲ Ἰωάννης εὐχὴν αὐτοῦ ἀναγράφει λέγων «ταῦτα ἐλάλησεν ὁ Ἰησοῦς, καὶ ἐπάρας τοὺς ὀφθαλμούς αὐτοῦ εἰς τὸν οὐρανὸν εἶπε· πάτερ, ἐλήλυθεν ἡ ὥρα· δόξασόν σου τὸν υἱόν, ἵνα καὶ ὁ υἱός σου δοξάσῃ σε» καὶ τὸ «ἦδειν» δὲ «ὅτι πάντοτέ μου ἀκούεις» παρὰ τῷ αὐτῷ ἀναγεγραμμένον ὑπὸ τοῦ κυρίου εἰρημένον δηλοῖ ὅτι «πάντοτε» εὐχόμενος «πάντοτε» ἐπ' ἀκούεται. 13.2 τί δὲ δεῖ καταλέγειν τοὺς διὰ τοῦ ὃν δεῖ τρόπον προσεύξασθαι μεγίστων ἐπιτετευχότας ἀπὸ θεοῦ, παρὸν ἐκάστῳ ἑαυτῷ ἀπὸ τῶν γραφῶν ἀναλέξασθαι πλείονα; Ἄννα γὰρ ὑπηρέτησε τῇ γενέσει Σαμουὴλ, τῷ Μωϋσεῖ συναριθμηθέντος, ἐπεὶ μὴ τίκτουσα πιστεύσασα προσηύξατο πρὸς κύριον· Ἐζεκίας δὲ ἔτι ἄπαις τυγχάνων, μαθὼν ἀπὸ τοῦ Ἡσαΐου τεθνήξεσθαι, προσευξάμενος εἰς τὴν τοῦ σωτῆρος γενεαλογίαν ἀνείληπται· ἡδὴ δὲ ὑφ' ἐν πρόσταγμα ἐξ ἐπιβουλῆς τοῦ Ἀμὰν ἀπόλλυσθαι μέλλοντος τοῦ λαοῦ, προσευχὴ μετὰ νηστείας Μαρδοχαίου καὶ Ἔσθῆρ ἐπακουσθεῖσα πρὸς ταῖς κατὰ Μωϋσέα ἑορταῖς τὴν Μαρδοχαϊκὴν ἐγέννησεν εὐφροσύνης τῷ λαῷ ἡμέραν· ἀλλὰ καὶ Ἰουδῆθ ἁγίαν ἀνενεγκούσα

προσευχὴν τοῦ Ὀλοφέρνηου μετὰ θεοῦ περιγίνεται καὶ μία γυνὴ τῶν Ἑβραίων αἰσχύνῃ ἐποίησε τῷ οἴκῳ τοῦ Ναβουχοδονόσορ· «Ἀνανίας» δὲ «καὶ Ἀζαρίας καὶ Μισαήλ» «πνεῦμα δρόσου διασυρίζον,» οὐκ ἔων ἐνεργεῖν τὴν φλόγα τοῦ πυρὸς, ἄξιοι γεγονάσιν ἐπακουσθέντες λαβεῖν· οἱ δὲ ἐν τῷ λάκκῳ Βαβυλωνίων λέοντες φιμοῦνται διὰ τὰς τοῦ Δανιήλ προσευχάς· καὶ Ἰωνᾶς δὲ, οὐκ ἀπογνοῦς τὸ ἐπακουσθήσεσθαι ἐκ κοιλίας τοῦ καταπιόντος αὐτὸν κήτους, τὸ ἔλλιπες τῆς πρὸς τοὺς Νινευίτας προφητείας ἐξελθὼν τὴν τοῦ κήτους γαστέρα ἀναπληροῖ. 13.3 ὅσα δὲ καὶ ἕκαστος ἡμῶν, ἐὰν εὐχαρίστως μεμνημένος τῶν εἰς αὐτὸν εὐεργεσιῶν περὶ τούτων αἴνους ἀναπέμπειν τῷ θεῷ βούληται, ἔχει ἐκδιηγῆσθαι; ἄγονοί τε γὰρ ἐπὶ πολὺ γεγενημένοι ψυχῶν, ἠσθημένοι τῆς στερήσεως τῶν ἰδίων ἡγεμονικῶν καὶ τῆς ἀγονίας τοῦ νοῦ ἑαυτῶν, ἀπὸ τοῦ ἁγίου πνεύματος διὰ ἐπιμόνου εὐχῆς κηύσασθαι σωτηρίου λόγους. θεωρημάτων ἀληθείας πεπληρωμένους, γεγεννηκάσιν. ὅσοι δὲ, ἡμῶν πολλάκις μυριάδων ἀντικειμένης δυνάμεως καταστρατευομένων καὶ ἐξαφανίσει ἀπὸ τῆς θείας ἡμᾶς πίστεως βουλομένων, πολέμοι διελύθησαν; θαρρήσαντων ἡμῶν ὅτι «οὗτοι ἐν ἄρμασιν» «οὗτοι» δὲ «ἐν ἵπποις» ἀλλὰ «ἡμεῖς ἐν ὀνόματι κυρίου» ἐπικαλούμενοι ὀρώμεν ὅτι ἀληθῶς «ψευδῆς ἵππος εἰς σωτηρίαν.» ἀλλὰ καὶ τὸν ἀρχιστρατηγὸν τοῦ ἀντικειμένου ἅπα τῆλὸν καὶ πιθανὸν λόγον, καταπτῆσειν ποιοῦντα πολλοὺς καὶ τῶν πεπιστευκέναι νομιζομένων, ὁ τῷ πρὸς θεὸν αἴνῳ πεποιθῶς διακόπτει πολλάκις· Ἰουδῆθ γὰρ ἐρμηνεύεται αἴνεσις. ὅσοι τε πάσης φλογὸς καυστικώτεροις περιπεσόντες δυσπεριγενήτοις πολλάκις πειρασμοῖς οὐδὲν ὑπὲρ αὐτῶν πεπόνθασιν ἀλλὰ πάντῃ ἀβλαβεῖς τούτους διεξεληλύθασιν, οὐδὲ τὸ τυχὸν ὁσμῆς «τοῦ» πολεμίου «πυρὸς» βλάβην ἐσχηκότες, τί δεῖ καὶ λέγειν; ἀλλὰ καὶ ἐν ὅσοις θηρίοις, καθ' ἡμῶν ἐξηγριωμένοι, πονηροῖς πνεύμασι καὶ ἀνθρώποις ὠμοῖς παρατῶ χόντες ταῖς εὐχαῖς αὐτοῦς πολλάκις ἐφίμωσαν, οὐ δεδυνημένων ἐγχεῖναι τοὺς ὀδόντας αὐτῶν τοῖς γεγενημένοις ἡμῶν μέλεσι τοῦ Χριστοῦ; πολλάκις γὰρ καθ' ἕκαστον τῶν ἁγίων «τὰς μύλας τῶν λεόντων συνέθλασε κύριος,» καὶ ἐξουδενώθησαν «ὡς ὕδωρ παραπορευόμενον.» ἴσμεν δὲ πολλάκις φυγάδας προσταγμάτων θεοῦ καταποθέντας ὑπὸ τοῦ θανάτου, πρότερον κατ' αὐτῶν ἰσχύσαντος, διὰ τὴν μετάνοιαν σωθέντας ἀπὸ τοῦ τηλικούτου κακοῦ, οὐκ ἀπεγνωκότας τὸ σῶζεσθαι δύνασθαι ἤδη «ἐν τῇ κοιλίᾳ τοῦ» θανάτου κεκρατημένους· «κατέπιε γὰρ ὁ θάνατος ἰσχύσας, καὶ πάλιν ἀφείλεν ὁ θεὸς πᾶν δάκρυον ἀπὸ παντὸς προσώπου.» 13.4 ταῦτα δὲ μοι ἀναγκαιότατα μετὰ τὸν κατάλογον τῶν ὠφελθέντων διὰ προσευχῆς εἰρησθαι νομίζω, ἀποτρέποντι τὴν πνευματικὴν καὶ τὴν ἐν Χριστῷ ζωὴν ποθοῦντας ἀπὸ τοῦ περὶ τῶν μικρῶν καὶ ἐπιγείων εὐχεσθαι καὶ παρακαλοῦντι ἐπὶ τὰ μυστικά, ὧν τύποι ἦσαν τὰ προειρημένα μοι, τοὺς ἐντυχόντας τῆδε τῇ γραφῇ. πᾶσα γὰρ ἢ περὶ τῶν προπαρατεθέντων ἡμῖν πνευματικῶν καὶ μυστικῶν εὐχὴ αἰεὶ ὑπὸ τοῦ μὴ «κατὰ σάρκα» στρατευομένου ἀλλὰ «πνεύματι τὰς πράξεις τοῦ σώματος» θανατοῦντος ἐπιτελεῖται, προκρινομένων τῶν ἀπὸ τῆς ἀναγωγῆς μετ' ἐξετάσεως παρισταμένων τῆς ἐμφαινομένης κατὰ τὴν λέξιν γεγονέναι τοῖς προσευξαμένοις εὐεργεσίας. καὶ ἐν ἡμῖν γὰρ ἀσκητέον μὴ ἐγγενέσθαι ἄγονον ἢ στεῖραν, ἀκούουσι τοῦ πνευματικοῦ νόμου ὡς πνευματικοῖς· ἵνα ἀποτιθέμενοι τὸ εἶναι ἄγονοι ἢ στεῖραι ἐπακουσθῶμεν ὡς Ἄννα καὶ Ἐζεκίας, καὶ ἵνα ἀπὸ ἐπιβουλεόντων ἐχθρῶν τῶν πνευματικῶν τῆς πονηρίας ῥυσθῶμεν ὡς Μαρδοχαῖος καὶ Ἑσθήρ καὶ Ἰουδῆθ. καὶ ἐπεὶ κάμινός ἐστι σιδηρᾶ Αἴγυπτος, σύμβολον τυγχάνουσα παντὸς τοῦ περιγείου τόπου, πᾶς ὁ ἐκπεφευγὼς τὴν τοῦ βίου τῶν ἀνθρώπων κακίαν καὶ μὴ πεπυρωμένος ὑπὸ τῆς ἀμαρτίας μηδὲ ὡς κλίβανον πλήρη πυρὸς τὴν καρδίαν ἐσχηκῶς μὴ ἔλαττον εὐχαριστεῖτω τῶν ἐν πυρὶ «δρόσου» πεπειραμένων. ἀλλὰ καὶ ὁ ἐν τῷ εὐχασθαι καὶ εἰρηκέναι· «μὴ παραδῶς τοῖς θηρίοις ψυχὴν ἐξομολογουμένην σοι» ἐπακουσθεῖς καὶ μηδὲν ἀπὸ τῆς ἀσπίδος καὶ τοῦ

βασιλίσκου παθῶν τῷ διὰ Χριστὸν αὐτὸν αὐτῶν ἐπιβεβηκέναι καὶ καταπατήσας «λέοντα καὶ δράκοντα» τῇ τε καλῇ ἐξουσίᾳ ὑπὸ Ἰησοῦ δεδομένη χρησάμενος «τοῦ πατεῖν ἐπάνω ὄφρων καὶ σκορπίων καὶ ἐπὶ πᾶσαν τὴν δύναμιν τοῦ ἐχθροῦ» καὶ μηδὲν ὑπὸ τῶν τοσοῦτων ἀδικηθεὶς πλεῖον τοῦ Δανιήλ εὐχαριστησάτω, ἅτε ἀπὸ φοβερωτέρων καὶ ἐπιβλαβεστέρων ῥυσθεὶς θηρίων. πρὸς τούτοις ὁ πεπεισμένος, ποίου κήτους τύπος τὸ καταπεπωκὸς τὸν Ἰωνᾶν ἐτύγχανε, καὶ καταλαβὼν δὲ ὅτι ἐκείνου τοῦ ὑπὸ τοῦ Ἰὼβ εἰρημένου· «καταράσαιτο αὐτὴν ὁ καταρώμενος τὴν ἡμέραν ἐκείνην, ὁ μέλλων τὸ μέγα κῆτος χειρώσασθαι,» ἐάν ποτε γένηται διὰ τινὰ ἀπειθίαν «ἐν τῇ τοῦ κήτους κοιλίᾳ,» με τανοῶν εὐξάσθω, κάκειῖθεν ἐξελεύσεται· ἐξελθὼν τε ἐπιμένων τῷ περὶ θεοῦ τοῖς προστάγμασι τοῦ θεοῦ δυνήσεται κατὰ τὴν χρηστότητα τοῦ πνεύματος προφητεύσας καὶ νῦν Νινευίταις ἀπολλυμένοις πρόσφασις αὐτοῖς γενέσθαι σωτηρίας, μὴ δυσαρεστούμενος τῇ χρηστότητι τοῦ θεοῦ μηδὲ ζητῶν ἐπιμένειν αὐτὸν πρὸς τοὺς μετανοοῦντας τῇ ἀποτομῇ. 13.5 ὅπερ δὲ μέγιστον πεποικηκέναι λέγεται Σαμουὴλ διὰ προσευχῆς, τοῦτο πνευματικῶς δυνατὸν ἐστὶν ἕκαστον τῶν ἀνακειμένων γνησίως τῷ θεῷ καὶ νῦν ἐπιτελεῖν, ἄξιον τοῦ ἐπακούεσθαι γεγεννημένον. γέγραπται γάρ· «καὶ γε νῦν στήτε <καὶ ἴδετε> τὸ ῥῆμα τὸ μέγα τοῦτο, ὃ ὁ κύριος ποιεῖ κατ' ὀφθαλμοὺς ὑμῶν. οὐχὶ θερισμὸς πυροῦ σήμερον; ἐπικαλέσομαι κύριον, καὶ δώσει φωνὰς καὶ ὑετὸν»· εἶτα μετ' ὀλίγα· «καὶ ἐπεκαλέσατο,» φησὶ «Σαμουὴλ πρὸς κύριον, καὶ ἔδωκε κύριος φωνὰς καὶ ὑετὸν ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ.» παντὶ γὰρ ἀγίῳ καὶ τῷ Ἰησοῦ γνησίως μαθητεύοντι ὑπὸ τοῦ κυρίου λέγεται· «ἐπάρατε τοὺς ὀφθαλμοὺς ὑμῶν καὶ θεάσασθε τὰς χώρας ὅτι λευ καὶ εἰσι πρὸς θερισμὸν ἤδη. ὁ θερίζων μισθὸν λαμβάνει καὶ συνάγει καρπὸν εἰς ζωὴν αἰώνιον.» ἐν τῷ καιρῷ δὴ τούτῳ τοῦ θερισμοῦ «μέγα ῥῆμα» «ὁ κύριος ποιεῖ κατ' ὀφθαλμοὺς» τῶν ἀκουόντων τοὺς προφήτας· ἐπικαλεσαμένου γὰρ τοῦ κεκοσμημένου τῷ ἀγίῳ πνεύματι «πρὸς τὸν κύριον,» δίδωσιν ὁ θεὸς οὐρανόθεν «φωνὰς καὶ» τὸν ποτίζοντα τὴν ψυχὴν «ὑετὸν,» ἵνα ὁ πρότερον ἐν τῇ κακίᾳ ὢν φοβηθῇ σφόδρα τὸν κύριον καὶ τὸν ὑπρέτην τῆς εὐεργεσίας τοῦ θεοῦ, αἰδέσιμον καὶ σεβάσιμον δι' ὧν ἐπακούεται πεφανερωμένον. καὶ Ἡλίας δὲ τρισὶν ἔτεσι καὶ ἕξ μῆσι κεκλεισμένον τοῖς ἀσεβέσι τὸν οὐρανὸν θείῳ λόγῳ ἀνοίγει ὕστερον· ὅπερ παντὶ τῷ κατορθοῦται ἀεὶ, διὰ τῆς εὐχῆς λαμβάνοντι τὸν ὑετὸν τῆς ψυχῆς, τῶν διὰ τὴν ἁμαρτίαν πρότερον αὐτοῦ ἐστερημένων. 14.1 Τούτων δὲ ἡμῖν ἐρμηνευθέντων εἰς τὰς διὰ τῶν προσευχῶν γεγεννημένας τοῖς ἀγίοις εὐεργεσίας, κατανοήσωμεν τὸ «αἰτεῖτε τὰ μεγάλα, καὶ τὰ μικρὰ ὑμῖν προστεθήσεται· καὶ αἰτεῖτε τὰ ἐπουράνια, καὶ τὰ ἐπίγεια ὑμῖν προστεθήσεται.» πάντα γε τὰ συμβολικὰ καὶ τυπικὰ συγκρίσει τῶν ἀληθινῶν καὶ νοητῶν «μικρὰ» ἐστὶ καὶ «ἐπίγεια»· καὶ εἰκὸς ὅτι ὁ θεῖος ἡμᾶς λόγος προκαλούμενος ἐπὶ τὸ μιμεῖσθαι τὰς τῶν ἀγίων εὐχὰς, ἵν' αἰτῶμεν αὐτὰς κατὰ τὸ ἀληθὲς ὧν ἐκεῖνοι ἐπετέλουν τυπικῶν, φησὶ «τὰ ἐπουράνια» καὶ «μεγάλα,» δεδηλωμένα διὰ τῶν περὶ ἐπιγείων καὶ μικρῶν πραγμάτων, λέγων· ὑμεῖς οἱ πνευματικοὶ εἶναι βουλόμενοι διὰ τῶν προσευχῶν αἰτήσατε <«τὰ ἐπουράνια» καὶ «μεγάλα»>, ἵν' αὐτῶν τυχόντες ὡς ἐπουρανίων βασιλείαν οὐρανῶν κληρονομήσητε καὶ ὡς μεγάλων τῶν μεγίστων ἀγαθῶν ἀπολαύσητε, τὰ δὲ «ἐπίγεια» καὶ «μικρὰ,» ὧν διὰ τὰς σωματικὰς ἀνάγκας χρῆζετε, μέτρῳ τοῦ δέοντος ἐπιχορηγήσῃ ὑμῖν ὁ πατήρ. 14.2 ἐπεὶ δὲ παρὰ τῷ ἀποστόλῳ τέσσαρα ὀνόματα κατὰ τεσσάρων πραγμάτων, γειννιώντων τῷ περὶ τῆς εὐχῆς λόγῳ, ἐν τῇ προτέρᾳ πρὸς Τιμόθεον εἴρηται, χρήσιμον ἔσται παραθέμενον αὐτοῦ τὴν λέξιν ἰδεῖν <εἰ> ἕκαστον τῶν τεσσάρων, κυρίως ἂν νοούμενον, ἐκλάβοιμεν καλῶς. λέγει δὲ οὕτως· «παρακαλῶ οὖν πρῶτον πάντων ποιεῖσθαι δεήσεις, προσευχὰς, ἐντεύξεις, εὐχαριστίας ὑπὲρ πάντων ἀνθρώπων» καὶ τὰ ἐξῆς. ἡγοῦμαι τοίνυν δεῆσιν μὲν εἶναι τὴν ἐλλείποντός τινι μεθ' ἱκεσίας περὶ τοῦ ἐκείνου τυχεῖν ἀναπεμπομένην εὐχὴν, τὴν δὲ προσευχὴν τὴν μετὰ

δοξολογίας περι μειζόνων μεγαλοφυέστερον αναπεμπομένην υπό του, ἔντευξιν δὲ τὴν ὑπὸ παρρήσιαν τινὰ πλείονα ἔχοντος περί τινων ἀξίωσιν πρὸς θεὸν, εὐχαριστίαν δὲ τὴν ἐπὶ τῷ τετευχέναι ἀγαθῶν ἀπὸ θεοῦ μετ' εὐχῶν ἀνθομολόγησιν, ἀντ' εὐχαριστίας τοῦ ἀνθομολογουμένου τοῦ μεγέθους ἢ τῷ εὐεργετηθέντι μεγέθους φαινομένου τῆς εἰς αὐτὸν γεγεννημένης εὐεργεσίας. 14.3 παραδείγματα δὲ τοῦ μὲν πρώτου ὁ Γαβριήλ πρὸς τὸν Ζαχαρίαν, περὶ τῆς γενέσεως Ἰωάννου ὡς εἰκὸς εὐξάμενον, λόγος οὗ τως ἔχων· «μὴ φοβοῦ, Ζαχαρία, διότι εἰσηκούσθη ἡ δέησίς σου, καὶ ἡ γυνή σου Ἐλισάβετ γεννήσει υἱόν σοι, καὶ καλέσεις τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἰωάννην,» καὶ τὰ ἐν τῇ Ἐξόδῳ ἐπὶ τῇ μοσχοποιίᾳ ἀναγεγραμμένα τὸν τρόπον τοῦτον· «καὶ ἐδεήθη Μωϋσῆς κατέναντι κυρίου τοῦ θεοῦ καὶ εἶπεν· ἵνα τί θυμοὶ ὀργῆ, κύριε, εἰς τὸν λαόν σου, οὓς ἐξήγαγες ἐκ γῆς Αἰγύπτου ἐν ἰσχύϊ μεγάλῃ;» καὶ ἐν Δευτερονομίῳ· «καὶ ἐδεήθη ἔναντι κυρίου δεύτερον καθάπερ καὶ τὸ πρότερον τεσσαράκοντα ἡμέρας καὶ τεσσαράκοντα νύκτας (ἄρτον οὐκ ἔφαγον καὶ ὕδωρ οὐκ ἔπιον) περὶ πασῶν τῶν ἁμαρτιῶν ὑμῶν ὧν ἡμάρτετε,» καὶ ἐν τῇ Ἑσθήρ· «Μαρδοχαῖος ἐδεήθη τοῦ θεοῦ, μνημονεύων πάντα τὰ ἔργα τοῦ κυρίου, καὶ εἶπε· κύριε κύριε βασιλεῦ παντοκράτορ,» καὶ αὐτὴ ἡ Ἑσθήρ «ἐδεῖτο κυρίου τοῦ θεοῦ Ἰσραὴλ καὶ εἶπε· κύριε, ὁ βασιλεὺς ἡμῶν.» 14.4 τοῦ δὲ δευτέρου ἐν τῷ Δανιήλ· «καὶ συστάς Ἀζαρίας προσήγατο οὕτως καὶ ἀνοίξας τὸ στόμα αὐτοῦ ἐν μέσῳ πυρὸς εἶπε,» καὶ ἐν τῷ Τωβίτ· «καὶ προσηυξάμην μετ' ὀδύνης λέγων· δίκαιος εἶ, κύριε, καὶ πάντα τὰ ἔργα σου, πᾶσαι αἱ ὁδοὶ σου ἐλεημοσύνη καὶ ἀλήθεια, καὶ κρίσιν ἀληθινὴν καὶ δικαίαν σὺ κρίνεις εἰς τὸν αἰῶνα.» ἐπεὶ δὲ τὸ μὲν ἐν τῷ Δανιήλ ῥητὸν ὠβέλισαν, ὡς μὴ κείμενον ἐν τῷ Ἑβραϊκῷ, τῇ δὲ τοῦ Τωβίτ βίβλῳ ἀντιλέγουσιν οἱ ἐκ περιτομῆς, ὡς μὴ ἐνδιαθήκῳ, παραθήσομαι ἐκ τῆς πρώτης τῶν Βασιλειῶν τὸ τῆς Ἄννης· «καὶ προσήγατο πρὸς κύριον καὶ κλαυθμῷ ἔκλαυσε. καὶ ἠύξατο εὐχὴν καὶ εἶπε· κύριε τῶν δυνάμεων, ἐὰν ἐφοράσει ἐπὶ δῆς ἐπὶ τὴν ταπείνωσιν τῆς δούλης σου» καὶ τὰ ἐξῆς, καὶ ἐν τῷ Ἀββακούμ· «προσευχὴ Ἀββακούμ τοῦ προφήτου μετὰ ὧδης. κύριε, εἰσακήκοα τὴν φωνὴν σου καὶ ἐφοβήθην· κύριε, κατενόησα τὰ ἔργα σου καὶ ἐξέστην· ἐν μέσῳ δύο ζώων γνωσθήσῃ, ἐν τῷ ἐγγίζῃ τὰ ἔτη ἐπιγνωσθήσῃ.» σφόδρα δὲ αὕτη ἐμφαίνει τὸ κατὰ τὸν ὅρον τῆς προσευχῆς, ὅτι μετὰ δοξολογίας τῷ προσευχομένῳ ἀναπέμπεται. ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ Ἰωνᾶ «προσηύξατο Ἰωνᾶς πρὸς κύριον τὸν θεὸν αὐτοῦ ἐκ τῆς κοιλίας τοῦ κήτους καὶ εἶπεν· ἐβόησα ἐν θλίψει μου πρὸς κύριον τὸν θεόν μου, καὶ εἰσήκουσέ μου· ἐκ κοιλίας ἄδου κραυγῆς μου ἤκουσας φωνῆς μου· ἀπέρριψάς με εἰς βάθη καρδίας θαλάσσης, καὶ ποταμοὶ ἐκύκλωσάν με.» 14.5 τοῦ δὲ τρίτου παρὰ τῷ ἀποστόλῳ, εὐλόγως τὴν μὲν προσευχὴν ἐφ' ἡμῶν τάττοντι τὴν δὲ ἔντευξιν ἐπὶ τοῦ πνεύματος, ὡς κρείττονος ὄντος καὶ «παρρήσιαν» ἔχοντος «πρὸς τὸν,» ὃ ἔντυγχάνει· «τὸ γὰρ τί προσευξώμεθα,» φησὶ, «καθὸ δεῖ οὐκ οἶδαμεν, ἀλλὰ αὐτὸ τὸ πνεῦμα στεναγμοῖς ἀλαλήτοις ὑπερεντυγχάνει τῷ θεῷ. ὁ δὲ ἐρευνῶν τὰς καρδίας οἶδε τί τὸ φρόνημα τοῦ πνεύματος, ὅτι κατὰ θεὸν ἐντυγχάνει ὑπὲρ ἁγίων· ὑπερεντυγχάνει γὰρ καὶ «ἐντυγχάνει» τὸ πνεῦμα, ἡμεῖς δὲ προσευχόμεθα. ἔντευξις δὲ μοι εἶναι δοκεῖ καὶ τὸ ὑπὸ Ἰησοῦ εἰρημένον περὶ τοῦ στήναι τὸν ἥλιον κατὰ Γαβαῶθ· «τότε ἐλάλησεν Ἰησοῦς πρὸς κύριον, ἢ ἡμέρα παρέδωκεν ὁ θεὸς τὸν Ἀμορραῖον ὑποχείριον Ἰσραὴλ, ἠνίκα συνέτριβεν αὐτοὺς ἐν Γαβαῶθ, καὶ συνετρίβησαν ἀπὸ προσώπου τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ. καὶ εἶπεν ὁ Ἰησοῦς· στήτω ὁ ἥλιος κατὰ Γαβαῶθ, καὶ ἡ σελήνη κατὰ φάραγμα Ἐλώμ.» καὶ ἐν τοῖς Κριταῖς ὁ Σαμψὼν ἠγοῦμαι ὅτι ἐντυγχάνων εἶπε· «συναποθανέτω ἡ ψυχὴ μου μετὰ τῶν ἀλλοφύλων,» ὅτε «ἔκλινεν ἐν ἰσχύϊ, καὶ ἔπεσεν ὁ οἶκος ἐπὶ τοὺς σατράπας καὶ ἐπὶ πάντα τὸν λαόν τὸν ἐν αὐτῷ.» εἰ καὶ μὴ κεῖται δὲ ὅτι ἐντετυχήκασιν ἀλλ' ὅτι εἰρήκασιν ὁ Ἰησοῦς καὶ ὁ Σαμψὼν, ὁ λόγος αὐτῶν ἔοικεν εἶναι ἔντευξις· ἥτις ἑτέρα παρὰ τὴν προσευχὴν, εἰ κυρίως ἀκούοιμεν τῶν ὀνομάτων, εἶναι ἡμῖν νομίζεται.

εὐχαριστίας δὲ παράδειγμα ἢ τοῦ κυρίου ἡμῶν φωνῆ, λέγοντος· «ἐξομολογοῦμαι σοι, πάτερ, κύριε τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς, ὅτι ἀπέκρυψας ταῦτα ἀπὸ σοφῶν καὶ συνετῶν καὶ ἀπέκαλυψας αὐτὰ νηπίοις»· τὸ γὰρ «ἐξομολογοῦμαι» ἴσον ἐστὶ τῷ «εὐχαριστῶ.» 14.6 δέησιν μὲν οὖν καὶ ἔντευξιν καὶ εὐχαριστίαν οὐκ ἄτο πον καὶ ἀνθρώποις <ἀγίοις> προσενεγκεῖν· ἀλλὰ τὰ μὲν δύο (λέγω δὴ ἔντευξιν καὶ εὐχαριστίαν) οὐ μόνον ἀγίοις ἀλλὰ δὴ καὶ <ἄλλοις> ἀνθρώποις, τὴν δὲ δέησιν μόνον ἀγίοις, εἴ τις εὐρεθείη Παῦλος ἢ Πέτρος, ἵνα ὠφελήσωσιν ἡμᾶς, ἀξίους ποιοῦντες τοῦ τυχεῖν τῆς δεδομένης αὐτοῖς ἐξουσίας πρὸς τὸ ἀμαρτήματα ἀφιέναι· εἰ μὴ ἄρα, κἂν μὴ ἅγιός τις ἦ, ἀδικήσωμεν δὲ αὐτὸν, δέδοται συν αισθηθέντας τῆς εἰς αὐτὸν ἀμαρτίας τὸ δεηθῆναι καὶ τοῦ τοιούτου, ἵν' ἡμῖν ἡδικηκόσι συγγνώμην ἀπονεύμῃ. εἰ δὲ ἀνθρώποις ἀγίοις ταῦτα προσενεκτέον, πόσω πλέον τῷ Χριστῷ εὐχαριστητέον, τοσ αὐτὰ ἡμᾶς βουλήσει τοῦ πατρὸς εὐεργετήσαντι; ἀλλὰ καὶ ἔντευκτέον αὐτῷ ὡς ὁ εἰπὼν Στέφανος· «κύριε, μὴ στήσης αὐτοῖς τὴν ἄμαρτίαν ταύτην»· μιμούμενοί τε τὸν πατέρα τοῦ σεληνιαζομένου ἔροῦ μὲν· «δέομαι,» «κύριε, ἐλέησον» ἢ «τὸν υἱὸν» ἢ ἐμὲ αὐτὸν ἢ ὃν δὴ ποτε. 15.1 Ἐὰν δὲ ἀκούωμεν ὅ τι ποτέ ἐστι προσευχή, μὴ ποτε οὐδὲν τῶν γεννητῶν προσευκτέον ἐστὶν οὐδὲ αὐτῷ τῷ Χριστῷ ἀλλὰ μόνῳ τῷ θεῷ τῶν ὄλων καὶ πατρὶ, ὃ καὶ αὐτὸς ὁ σωτὴρ ἡμῶν προσηύχετο, ὡς προπαρεθέμεθα, καὶ διδάσκει ἡμᾶς προσεύχεσθαι. ἀκούσας γάρ· «δίδαξον ἡμᾶς προσεύχεσθαι» οὐ διδάσκει αὐτῷ «προσ εὐχεσθαι» ἀλλὰ τῷ πατρὶ, λέγοντας· «πάτερ ἡμῶν ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς» καὶ τὰ ἐξῆς. εἰ γὰρ ἕτερος, ὡς ἐν ἄλλοις δείκνυται, κατ' οὐσίαν καὶ ὑποκείμενόν ἐστιν ὁ υἱὸς τοῦ πατρὸς, ἦτοι προσευκτέον τῷ υἱῷ καὶ οὐ τῷ πατρὶ ἢ ἀμφοτέροις ἢ τῷ πατρὶ μόνῳ. τὸ μὲν οὖν τῷ υἱῷ καὶ οὐ τῷ πατρὶ πᾶς ὁστισοῦν ὁμολογήσει εἶναι ἄτο πῶτατον καὶ παρὰ τὴν ἐνάργειαν λεχθησόμενον ἄν· εἰ δὲ ἀμφοτέροις, δῆλον ὅτι κἂν ἀξιώσεις προσενέγκοιμεν πληθυντικῶς, πα ράσχεσθε καὶ εὐεργετήσατε καὶ ἐπιχορηγήσατε καὶ σώσατε, καὶ εἴ τι τούτων ὅμοιον, διὰ τῶν προσευχῶν λέγοντες· ὅπερ καὶ αὐτόθεν ἀπεμφαίνον, οὐδὲ ἐν ταῖς γραφαῖς ἔχει τις δεῖξαι κείμενον ὑπὸ τινων λεγόμενον. λείπεται τοίνυν προσεύχεσθαι μόνῳ τῷ θεῷ τῷ τῶν ὄλων πατρὶ, ἀλλὰ μὴ χωρὶς τοῦ ἀρχιερέως, ὅστις «μεθ' ὀρκωμοσίας» κατεστάθη ὑπὸ τοῦ πατρὸς κατὰ τὸ «ὥμοσε, καὶ οὐ μεταμεληθήσεται· σὺ ἱερεὺς εἰς τὸν αἰῶνα κατὰ τὴν τάξιν Μελχισεδέκ.» 15.2 εὐχαριστοῦντες οὖν οἱ ἅγιοι ἐν ταῖς προσευχαῖς ἑαυτῶν τῷ θεῷ διὰ Χριστοῦ Ἰησοῦ χάριτας ὁμολογοῦσιν αὐτῷ. ὡς περ δὲ τὸν ἀκριβοῦντα τὸ προσεύχεσθαι οὐ χρεὶ τῷ εὐχομένῳ προσεύχεσθαι ἀλλὰ τῷ ὃν ἐδίδαξεν ἐπὶ τῶν εὐχῶν καλεῖν πατρὶ ὁ κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς, οὕτως οὐ χωρὶς αὐτοῦ προσευχήν τινα προσενεκτέον τῷ πατρὶ, ὡς αὐτὸς τοῦτο παραδείκνυσι σαφῶς οὕτω λέγων· «ἀμὴν ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ἂν τι αἰτήσητε τὸν πατέρα μου, δώσει ὑμῖν ἐν τῷ ὀνόματί μου. ἕως ἄρτι οὐκ ἠτήσατε οὐδὲν ἐν τῷ ὀνόματί μου· αἰτεῖτε, καὶ λήψετε, ἵνα ἡ χαρὰ ὑμῶν ἦ πεπληρωμένη.» οὐ γὰρ εἶπεν· «αἰτεῖτε» με οὐδὲ «αἰτεῖτε» «τὸν πατέρα» ἀπλῶς ἀλλὰ· «ἐὰν τι αἰτήσητε τὸν πατέρα, δώσει ὑμῖν ἐν τῷ ὀνόματί μου.» ἕως γὰρ ἐδίδαξε ταῦτα ὁ Ἰησοῦς, οὐδεὶς ἠτήκει «τὸν πατέρα» «ἐν τῷ ὀνόματι» τοῦ υἱοῦ· καὶ ἀληθὲς ἦν ὑπὸ Ἰησοῦ λεγόμενον τὸ «ἕως ἄρτι οὐκ ἠτήσατε οὐδὲν ἐν τῷ ὀνόματί μου,» ἀληθὲς δὲ καὶ τὸ «αἰτεῖτε, καὶ λήψετε, ἵνα ἡ χαρὰ ὑμῶν ἦ πεπληρωμένη.» 15.3 ἐὰν δέ τις, οἰόμενος δεῖν αὐτῷ τῷ Χριστῷ προσεύχεσθαι, συγχεόμενος ἀπὸ τοῦ ἐκ τοῦ προσκυνεῖν σημαινομένου προσάγει ἡμῖν τὸ «προσκυνησάτωσαν αὐτῷ πάντες ἄγγελοι θεοῦ,» ὁμολογοῦ μὲν ὡς ἐν τῷ Δευτερονομίῳ περὶ Χριστοῦ εἰρημένον, λεκτέον πρὸς αὐτὸν ὅτι καὶ ἡ ἐκκλησία Ἱερουσαλήμ παρὰ τοῦ προφήτου ὀνομαζομένη προσκυνεῖσθαι ὑπὸ βασιλέων καὶ ἀρχουσῶν, γινομένων τιθῆ νῶν αὐτῆς καὶ τροφῶν, λέγεται διὰ τούτων· «ἰδοὺ αἶρω εἰς τὰ ἔθνη τὴν χειρὰ μου, καὶ εἰς τὰς νήσους ἀρῶ σύσσημόν μου· καὶ ἄξουσι τοὺς υἱούς σου ἐν κόλπῳ, τὰς δὲ θυγατέρας σου ἐπὶ τῶν ὤμων ἀροῦσι· καὶ ἔσονται

βασιλείς τιθηνοί σου, αἱ δὲ ἄρχουσαι αὐτῶν τροφοί σου· ἐπὶ πρόσωπον τῆς γῆς προσκυνήσουσί <σοι>, καὶ τὸν χοῦν τῶν ποδῶν σου λείξουσι· καὶ γνώση ὅτι ἐγὼ κύριος καὶ οὐκ αἰσχυνθήσῃ.» 15.4 πῶς δὲ οὐκ ἔστι κατὰ τὸν εἰπόντα· «τί με λέγεις ἀγαθόν; οὐδεὶς ἀγαθὸς εἰ μὴ εἷς ὁ θεὸς, ὁ πατήρ» εἶπεν ἄν· τί ἐμοὶ προσ εὐχῆ; μόνῳ τῷ πατρὶ προσεύχεσθαι χρή, ὧ καὶ γὼ προσεύχομαι· ὅπερ διὰ τῶν ἁγίων γραφῶν μανθάνετε. ἀρχιερεῖ γὰρ τῷ ὑπὲρ ὑμῶν κατασταθέντι ὑπὸ τοῦ πατρὸς καὶ παρακλήτῳ ἀπὸ τοῦ πατρὸς εἶναι λαβόντι εὐχεσθαι ὑμᾶς οὐ δεῖ ἀλλὰ δι' ἀρχιερέως καὶ παρα κλήτου, δυναμένου συμπαθεῖν «ταῖς ἀσθενείαις ὑμῶν,» πεπειρασ μένου «κατὰ πάντα» ὁμοίως ὑμῖν, ἀλλὰ διὰ τὸν δωρησάμενόν μοι πατέρα πεπειρασμένου «χωρὶς ἁμαρτίας.» μάθετε οὖν, ὅσην δωρεάν ἀπὸ τοῦ πατρὸς μου εἰλήφατε, διὰ τῆς ἐν ἐμοὶ ἀναγεννήσεως τὸ τῆς «υἰοθεσίας πνεῦμα» ἀπειληφότες, ἵνα χρηματίσητε «υἱοὶ θεοῦ» ἀδελφοὶ δὲ ἐμοῦ. ἀνέγνωτε γὰρ τὴν διὰ τοῦ Δαυὶδ ὑπ' ἐμοῦ εἶρη μένην περὶ ὑμῶν πρὸς τὸν πατέρα φωνήν· «ἀπαγγεῶ τὸ ὄνομά σου τοῖς ἀδελφοῖς μου, ἐν μέσῳ ἐκκλησίας ὑμνήσω σε.» ἀδελφῶ δὲ προσεύχεσθαι τοὺς κατηξιωμένους ἐνὸς αὐτῶν πατρὸς οὐκ ἔστιν εὐλογον· μόνῳ γὰρ τῷ πατρὶ μετ' ἐμοῦ καὶ δι' ἐμοῦ ἀναπεμπτέον ἐστὶν ὑμῖν προσευχήν. 16.1 Ταῦτ' οὖν λέγοντος ἀκούοντες Ἰησοῦ τῷ θεῷ δι' αὐτοῦ εὐχόμεθα, τὸ αὐτὸ λέγοντες πάντες μηδὲ περὶ τοῦ τρόπου τῆς εὐχῆς σχιζόμενοι. ἢ οὐχὶ σχιζόμεθα, ἐὰν οἱ μὲν τῷ πατρὶ οἱ δὲ τῷ υἱῷ εὐχόμεθα, ἰδιωτικὴν ἁμαρτίαν κατὰ πολλὴν ἀκεραιότητα διὰ τὸ ἀβασάνιστον καὶ ἀνεξέταστον ἁμαρτανόντων τῶν προσευχομένων τῷ υἱῷ, εἴτε μετὰ τοῦ πατρὸς εἴτε χωρὶς τοῦ πατρὸς; προσευχῶ μεθὰ τοίνυν ὡς θεῷ ἐντυγχάνωμεν δὲ ὡς πατρὶ δεόμεθα δὲ ὡς κυρίου εὐχαριστῶμεν δὲ ὡς θεῷ καὶ πατρὶ καὶ κυρίῳ, οὐ πάντως δούλου ὄντι κυρίῳ· ὁ γὰρ «πατήρ» εὐλόγως ἂν νομισθεῖται τοῦ υἱοῦ καὶ κύριος καὶ τῶν δι' αὐτὸν γενομένων υἱῶν κύριος· ὡς περὶ δὲ «οὐκ ἔστι θεὸς νεκρῶν ἀλλὰ ζώντων,» οὕτως οὐκ ἔστι κύριος ἀγε νῶν δούλων ἀλλὰ τῶν κατὰ μὲν τὰς ἀρχὰς φόβῳ διὰ τὴν νηπιότητα ἐξευγενιζομένων μετὰ δὲ ταῦτα κατὰ τὴν ἀγάπην μακαριωτέραν τῆς ἐν φόβῳ δουλείαν δουλευόντων· εἰσὶ γὰρ καὶ ἐν τῇ ψυχῇ μόνῳ τῷ καρδίας βλέποντι χαρακτῆρες φανεροὶ δούλων θεοῦ καὶ υἱῶν αὐτοῦ. 16.2 πᾶς τοιγαροῦν ὁ «τὰ ἐπίγεια» καὶ «μικρὰ» αἰτῶν ἀπὸ τοῦ θεοῦ παρακούει τοῦ ἐντειλαμένου «ἐπουράνια» καὶ «μεγάλια» αἰτεῖν ἀπὸ τοῦ μηδὲν ἐπίγειον μηδὲ μικρὸν χαρίζεσθαι ἐπισταμένου θεοῦ. ἐὰν δὲ τις ἀνθυποφέρῃ τὰ κατὰ τὸ σωματικὸν ἐκ προσευχῆς τοῖς ἁγίοις δωρηθέντα ἀλλὰ καὶ τὴν τοῦ εὐαγγελίου φωνήν, διδάσκοντος «τὰ ἐπίγεια» ἡμῖν προστίθεσθαι καὶ «τὰ μικρὰ,» ἀπαντητέον πρὸς αὐτὸν ὅτι, ὡς περὶ οὐ λεκτέον, δωρουμένου τινὸς ἡμῖν ὃ τι δὴ ποτε σῶμα, ὅτι ὁ δεῖνα τὴν σκιάν ἡμῖν τοῦ σώματος ἐδώρησατο (οὐ γὰρ προθέμενος δύο τινὰ χαρίσασθαι, σῶμα καὶ σκιάν, δέδωκε τὸ σῶμα, ἀλλ' ἢ πρόθεσις τοῦ διδόντος ἐστὶ διδόναι σῶμα, ἐπακολουθεῖ δὲ τῇ δόσει τοῦ σώματος καὶ τὸ τὴν σκιάν αὐτοῦ ἡμᾶς λαβεῖν), οὕτως, εἰ μεγαλοφυστέρῳ γενομένῳ ἡμῶν τῷ νῷ κατανοήσαιμεν τὰς προ ηγουμένως ὑπὸ τοῦ θεοῦ ἡμῖν διδομένας δωρεάς, οἰκειότατα ἐροῦμεν παρακολουθήματα τῶν μεγάλων καὶ ἐπουρανίων πνευματικῶν χαρισμάτων εἶναι τὰ σωματικὰ, «ἐκάστῳ» διδόμενα τῶν ἁγίων «πρὸς τὸ συμφέρον» ἢ «κατ' ἀναλογίαν τῆς πίστεως» ἢ «καθὼς βούλεται» ὁ διδούς· βούλεται δὲ σοφῶς, εἰ καὶ ἡμεῖς μὴ δυνάμεθα ἐκάστῳ τῶν διδομένων αἰτίαν καὶ λόγον ἄξιον τοῦ διδόντος εἶπεν. 16.3 μᾶλλον οὖν κεκαρποφορῆκει ἀπὸ τινος στερήσεως μετὰ βαλοῦσα ἢ τῆς Ἄννης ψυχὴ ἥπερ τὸ σῶμα, κυῆσαν τὸν Σαμουὴλ· καὶ μᾶλλον ὁ Ἐζεκίας θεῖα γεγεννήκει τέκνα νοῦ ἥπερ σώματος, ἐκ τοῦ σωματικοῦ σπέρματος αὐτῶν γεγεννημένων· ἐπὶ πλεῖον τε ἀπὸ νοητῶν ἐπιβουλῶν ῥυσθέντες ἐτύγχανον Ἐσθὴρ καὶ Μαρδοχαῖος καὶ ὁ λαὸς ἥπερ ἀπὸ τοῦ Ἄμάν καὶ τῶν συμπνεόντων τοῦ δια φθειραίνεσθαι τὴν ψυχὴν αὐτῆς θέλοντος ἄρχοντος τὴν δύναμιν διακεκόφει ἢ ἐκείνου τοῦ Ὀλοφέρνηου. τίς δ' οὐκ ἂν ὁμολογήσει τῷ Ἀνανίᾳ καὶ τοῖς

σὺν αὐτῷ τὴν νοητὴν εὐλογίαὺν φθάνουσιν ἐπὶ πάντας τοὺς ἁγίους, εἰρημένην ὑπὸ τοῦ Ἰσαὰκ τῷ Ἰακώβ, τὴν «δῶν σοι ὁ θεὸς ἀπὸ τῆς δρόσου τοῦ οὐρανοῦ,» ἐπὶ πλεῖον ἐγγεγονέναι ἤπερ τὴν σωματικὴν δρόσον, τὴν φλόγα νικῶσαν τοῦ Ναβουχοδονόσορ; μᾶλλον δὲ πεφίμωντο τῷ προφήτῃ Δαυὶδ οἱ ἄορατοι λέοντες, οὐ δὲν ἐνεργῆσαι δυνάμενοι κατὰ τῆς ψυχῆς αὐτοῦ, ἤπερ οἱ αἰσθητοὶ, περὶ ὧν πάντες οἱ ἐντυγχάνοντες αὐτῇ τῇ γραφῇ ἐξειλήφαμεν. τίς δ' οὕτως ἐκπεφεύγει τοῦ κεχειρωμένου ὑπὸ τῷ Ἰησοῦ τῷ σωτῆρι ἡμῶν κήτους τὴν γαστέρα, πάντα τὸν φυγάδα τοῦ θεοῦ καταπίνοντος, ὡς Ἰωνᾶς χωρητικὸς γινόμενος ὡς ἅγιος ἁγίου πνεύματος; 17.1 Οὐ θαυμαστὸν δὲ εἰ μὲν πᾶσιν ὁμοίως τοῖς λαμβάνουσιν, ἴν' οὕτως εἴπω, τὰ ποιητικὰ τῶν τοιούτων σκιῶν σώματα ἢ ὁμοία οὐ δίδονται σκιά, τισὶ δ' ὁμοίως δίδονται σκιά. τοῦτο γὰρ τοῖς θεωροῦσι τὰ γνωμονικὰ προβλήματα καὶ τὸν τῶν σκιῶν πρὸς τὸ φωτίζον σῶμα λόγον σαφῶς παρίσταται συμβαῖνον καὶ κατὰ τὰ σώματα· τισὶ γοῦν ἄσκιοί εἰσιν οἱ γνώμονες καιρῷ τινι, ἑτέροις δὲ, ἴν' οὕτως εἴπω, βραχύσκιοι καὶ ἑτέροις παρ' ἑτέρουσιν μακροσκιώτεροι. οὐ μέγα τοίνυν εἰ, τῆς προθέσεως τοῦ δωρουμένου τὰ προηγούμενα χαριζομένης κατὰ τινὰς ἀναλογίας ἀπορρήτους καὶ μυστικὰς ἀρμοζόντως τοῖς λαμβάνουσιν καὶ τοῖς χρόνοις, ὅτε δίδονται τὰ προηγούμενα, ὅτε μὲν οὐδ' ὅλως αἰσκιὰ τοῖς λαμβάνουσιν ἔπονται ὅτε δὲ οὐ πάντων ἀλλὰ ὀλίγων ὅτε δὲ ἐλάττους συγκρίσει ἑτέρων, μείζονων ἄλλοις ἐπακολουθουσῶν. ὡς περὶ οὖν τὸν ζητοῦντα τὰς ἡλιακὰς ἀκτῖνας οὔτε παροῦσα οὔτε ἀποῦσα ἢ τῶν σωμάτων σκιά εὐφραίνει ἢ λυπεῖ, ἔχοντα τὸ ἀναγκαιότατον, ἐπὶ πεφωτισμένος ἦτοί ἐστερημένος ἢ τῆς σκιάς ἢ πλεῖον ἢ ἔλαττον ἔχη τῆς σκιάς· οὕτως ἂν παρῆ ἡμῖν τὰ πνευματικὰ καὶ φωτιζόμεθα ὑπὸ τοῦ θεοῦ πρὸς τὴν παντελῆ κτῆσιν τῶν ἀληθινῶν ἀγαθῶν, οὐ μικρολογήσομεν περὶ εὐτελοῦς πράγματος τοῦ κατὰ τὴν σκιά. πάντα γὰρ τὰ ὑλικά καὶ τὰ σωματικά, ὅποια ποτε ἂν τυγχάνη, σκιάς ἀμενηνοῦ καὶ ἀδρανοῦς ἔχει λόγον, οὐδαμῶς δυνάμενα παραβάλλεσθαι πρὸς τὰς σωτηρίους τοῦ θεοῦ τῶν ὅλων καὶ ἁγίας δωρεάς. ποία γὰρ σύγκρισις σωματικοῦ πλούτου πρὸς τὸν «ἐν παντὶ λόγῳ» πλοῦτον «καὶ πάση» σοφίᾳ; τίς δ' ἂν μὴ μαινόμενος παραβάλοι ὑγίαν σαρκῶν καὶ ὀστέων πρὸς ὑγιαίνοντα νοῦν καὶ ἐρρωμένην ψυχὴν καὶ συμμέτρους λογισμούς; ἄτινα πάντα λόγῳ ῥυθμιζόμενα θεοῦ εὐτελῆ τινὰ ἀμυχήν, καὶ εἴ τι ἀμυχῆς βραχύτερον νομίζομεν, ποιεῖ τὰ σωματικὰ παθήματα. 17.2 ὁ δὲ κατανοήσας τί ποτ' ἢ τὸ κάλλος τῆς νύμφης, ἧς ὁ «νυμφίος» λόγος ὧν θεοῦ ἐρᾶ, ψυχῆς τυγχανούσης ἀνθούσης ὑπερσοφίᾳ καὶ ὑπερκοσμίᾳ κάλλει, αἰδεσθήσεται κἂν τῷ αὐτῷ ὀνόματι τοῦ κάλλους τιμῆσαι σωματικὸν κάλλος γυναικὸς ἢ παιδὸς ἢ ἀνδρός· τὸ γὰρ κυρίως κάλλος σὰρξ οὐ χωρεῖ, πᾶσα τυγχάνουσα αἴσχος. «πᾶσα» γὰρ «σὰρξ ὡς χόρτος,» καὶ ἡ «δόξα» αὐτῆς, ἣτις ἐστὶν ἐμφαινομένη τῷ λεγομένῳ κάλλει γυναικῶν καὶ παιδίων, ἄνθει κατὰ τὸν προφητικὸν παραβέβληται λόγον, λέγοντα· «πᾶσα σὰρξ ὡς χόρτος, καὶ πᾶσα δόξα αὐτῆς ὡς ἄνθος χόρτου. ἐξηράνθη ὁ χόρτος, καὶ τὸ ἄνθος ἐξέπεσε· τὸ δὲ ῥῆμα τοῦ κυρίου μένει εἰς τὸν αἰῶνα.» ἀλλὰ καὶ εὐγένειαν τίς ἔτι κυρίως ὀνομάσει τὴν τετριμμένην λέγεσθαι παρὰ ἀνθρώποις, νοήσας εὐγένειαν υἱῶν θεοῦ; «βασιλείαν» δὲ Χριστοῦ «ἀσάλευτον» θεωρήσας ὁ νοῦς πῶς οὐ καταφρονήσει ὡς οὐ δυνάμιος λόγου ἀξίας πάσης τῆς ἐπὶ γῆς βασιλείας; στρατιάν τε ἀγγέλων καὶ ἀρχιστρατήγους ἐν αὐτοῖς δυνάμεων κυρίου ἀρχαγγέλους τε καὶ θρόνους καὶ κυριότητας καὶ ἀρχὰς καὶ ἐξουσίας ὑπερουρανοῦς, ὡς χωρεῖ ὁ ἔτι δεδεδεμένος σῶματι ἀνθρώπινος νοῦς, κατὰ τὸ δυνατὸν τρανῶς ἰδὼν καὶ κατειληφῶς δύνασθαι ἰσοτίμου παρὰ τοῦ πατρὸς ἐκείνοις τυχεῖν, πῶς οὐχὶ, κἂν σκιάς ἀδρανέστερος ἦ, καὶ τούτων τῶν παρὰ τοῖς ἀνοήτοις θαυματομένων ὡς ἀμαυροτάτων καὶ οὐ δυνάμιος λόγου ἀξίων συγκρίσει καταφρονῶν, κἂν διδῶται ταῦτα πάντα, ὑπερόψεται ὑπὲρ τοῦ τῶν ἀληθινῶν ἀρχῶν καὶ θειοτέρων ἐξουσιῶν μὴ ἀποτυχεῖν; εὐκτέον τοίνυν, εὐκτέον περὶ τῶν προηγου

μένως καὶ ἀληθῶς μεγάλων καὶ ἐπουρανίων, καὶ τὰ περὶ τῶν ἐπακολουθουσῶν σκιῶν τοῖς προηγουμένοις θεῶ ἐπιτρεπτόν, τῷ ἐπισταμένῳ «ὧν χρεῖαν» διὰ τὸ ἐπίκηρον σῶμα ἔχομεν «πρὸ τοῦ» ἡμᾶς «αἰτῆσαι αὐτόν.» 18.1 Αὐτάρκως δὴ ἐν τούτοις, κατὰ τὴν δεδομένην χάριν, ὡς κεχωρήκαμεν, ὑπὸ θεοῦ διὰ τοῦ Χριστοῦ αὐτοῦ (ἀλλ' εἶθε καὶ ἐν ἀγίῳ πνεύματι, ὅπερ εἰ οὕτως ἔχει, κρινεῖτε ἐντυγχάνοντες τῇ γραφῇ) ἡμῖν εἰρημένοις, ἐξετάσαντες τὸ περὶ εὐχῆς πρόβλημα, ἤδη καὶ ἐπὶ τὸν ἐξῆς ἄθλον ἐλευσόμεθα, τὴν ὑπογραφείσαν ὑπὸ τοῦ κυρίου προσευχὴν, ὅσης δυνάμεως πεπλήρωται, θεωρήσαι βουλόμενοι. 18.2 καὶ πρὸ πάντων γε παρατηρητέον ὅτι ὁ Ματθαῖος καὶ ὁ Λουκᾶς δόξαιεν ἂν τοῖς πολλοῖς τὴν αὐτὴν ἀναγεγραφέναι ὑποτε τυπωμένην πρὸς τὸ δεῖν οὕτως προσεύχεσθαι προσευχὴν. ἔχουσι δὲ αἱ λέξεις τοῦ μὲν Ματθαίου τὸν τρόπον τοῦτον· «Ὁπάτερ ἡμῶν ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς, ἀγιασθήτω τὸ ὄνομά σου· ἐλθέτω ἡ βασιλεία σου· γεννηθήτω τὸ θέλημά σου ὡς ἐν οὐρανῷ καὶ ἐπὶ τῆς γῆς· τὸν ἄρτον ἡμῶν τὸν ἐπιούσιον δὸς ἡμῖν σήμερον· καὶ ἄφες ἡμῖν τὰ ὀφειλήματα ἡμῶν, ὡς καὶ ἡμεῖς ἀφήκα μὲν τοῖς ὀφειλέταις ἡμῶν· καὶ μὴ εἰσενέγκῃς ἡμᾶς εἰς πειρασμόν, ἀλλὰ ῥῦσαι ἡμᾶς ἀπὸ τοῦ πονηροῦ20.» τοῦ δὲ Λουκᾶ οὕτως· «Ὁπάτερ, ἀγιασθήτω τὸ ὄνομά σου· ἐλθέτω ἡ βασιλεία σου· τὸν ἄρτον ἡμῶν τὸν ἐπιούσιον δίδου ἡμῖν τὸ καθ' ἡμέραν· καὶ ἄφες ἡμῖν τὰς ἀμαρτίας ἡμῶν, καὶ γὰρ αὐτοὶ ἀφίεμεν παντὶ τῷ ὀφείλοντι ἡμῖν· καὶ μὴ εἰσενέγκῃς ἡμᾶς εἰς πειρασμόν20.» 18.3 λεκτέον δὲ πρὸς τοὺς οὕτως ὑπολαμβάνοντας ὅτι πρῶτον μὲν τὰ ῥήματα, εἰ καὶ γειτνιῶντά τινα ἔχει ἀλλήλοις, ἀλλὰ καὶ ἐν ἄλλοις διαφέρειν φαίνεται, ὡς ἐρευνῶντες αὐτὰ παραστήσομεν· δεῦτερον δὲ ὅτι οὐχ οἷόν τε ἐστὶ τὴν αὐτὴν προσευχὴν καὶ ἐν τῷ ὅρει λέγεσθαι, ἐνθα «ἰδὼν τοὺς ὄχλους ἀνέβη,» ὅτε «καθίσαντος αὐτοῦ προσῆλθον αὐτῷ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ, καὶ ἀνοίξας τὸ στόμα αὐτοῦ ἐδίδασκεν» (ἐν γὰρ τῷ εἰρμῷ τῆς περὶ τῶν μακαρισμῶν ἀπαγγελίας καὶ τῶν ἐξῆς ἐντολῶν παρὰ τῷ Ματθαίῳ αὕτη ἀναγεγραμμένη εὐρίσκεται), καὶ «ἐν τῷ εἶναι αὐτὸν ἐν τόπῳ τινὶ προσευχόμενον, ὡς ἐπαύσατο,» εἰρησθαι πρὸς τινα «τῶν μαθητῶν» ἀξιώσαντα διδαχθῆναι «προσεύχεσθαι, ὡς καὶ Ἰωάννης ἐδίδασκε τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ.» πῶς γὰρ ἐνδέχεται τοὺς αὐτοὺς λόγους χωρὶς πάσης προγενομένης πεύσεως ἀποτακτικῶς εἰρησθαι καὶ πρὸς ἀξίωσιν μαθητοῦ ἀπαγέλλεσθαι; ἀλλ' ἴσως τις εἴποι ἂν πρὸς τοῦτο ὅτι ἰσοδυναμοῦσαι εἰσὶν αἱ εὐχαὶ εἰρημέναι ὡς μία, ὅτε μὲν ἐν ἀποτακτικῷ λόγῳ ὅτε δὲ πρὸς ἕτερον τῶν μαθητῶν τὸν ἀξιώσαντα, κατὰ τὸ εἶδος τότε μὴ παρόντα, ὅτε ἔλεγε τὸ κατὰ τὸν Ματθαῖον, ἢ μὴ κεκρατηκότα τῶν εἰρημένων πάλαι· μὴ ποτε δὲ βέλτιον ἢ διαφόρους νομίζεσθαι τὰς προσευχὰς, κοινὰ τινα ἐχούσας μέρη. ζητήσαντες δὲ καὶ παρὰ τῷ Μάρκῳ, μὴ ποτε λανθάνῃ ἡμᾶς ἡ τοιαύτη ἰσοδυναμοῦσα ἀναγεγραμμένη, οὐδ' ἴχνος ἐγκείμενον προσευχῆς εὕρομεν. 19.1 Ἐπεὶ δὲ, ὡς ἐν τοῖς ἀνωτέροις εἰρήκαμεν, πρῶτον δεῖ καταστήναί πως καὶ διατεθῆναι τὸν προσευχόμενον εἶθ' οὕτως εὔξασθαι, ἴδωμεν πρὸ τῆς ἐγκειμένης προσευχῆς παρὰ τῷ Ματθαίῳ τοὺς περὶ αὐτῆς ὑπὸ τοῦ σωτῆρος ἡμῶν ἀπηγγελμένους <λόγους>, οἳ τινες οὕτως ἔχουσιν· «ὅταν προσεύχησθε, οὐκ ἔσεσθε ὡς περὶ οἱ ὑποκριταί· ὅτι φιλοῦσιν ἐν ταῖς συναγωγαῖς καὶ ἐν ταῖς γωνίαις τῶν πλατειῶν ἐστῶτες προσεύχεσθαι, ὅπως φανῶσι τοῖς ἀνθρώποις. ἀμὴν λέγω ὑμῖν ὅτι ἀπέχουσι τὸν μισθὸν αὐτῶν. σὺ δὲ ὅταν προσεύχη, εἴσελθε εἰς τὸ ταμεῖόν σου καὶ κλείσας τὴν θύραν σου πρόσευξαι τῷ πατρί σου τῷ ἐν τῷ κρυπτῷ, καὶ ὁ πατήρ σου ὁ βλέπων σε ἐν τῷ κρυπτῷ ἀποδώσει σοι. προσευχόμενοι δὲ μὴ βαττολογήσητε ὡς περὶ οἱ ἔθνη· δοκοῦσι γὰρ ὅτι ἐν τῇ πολυλογίᾳ αὐτῶν εἰσακουσθήσονται. μὴ οὖν ὁμοιωθῆτε αὐτοῖς· οἶδε γὰρ ὁ πατήρ ὑμῶν ὧν χρεῖαν ἔχετε πρὸ τοῦ ὑμᾶς αἰτῆσαι αὐτόν. οὕτως οὖν προσεύχεσθε ὑμεῖς.» 19.2 πολλαχοῦ τοίνυν φαίνεται ὁ σωτὴρ ἡμῶν ἐνιστάμενος ὡς πρὸς ὀλέθριον πάθος τὴν φιλοδοξίαν· ὅπερ καὶ ἐνθάδε πεποίηκεν, ἀποτρέπων κατὰ τὸν καιρὸν τῆς εὐχῆς ὑποκριτῶν ἔργον ἐπιτελεῖν·

ὑποκριτῶν γὰρ ἔργον ἐστὶ τὸ τοῖς ἀνθρώποις ἐναβρύνεσθαι ἐπ' εὐσεβείᾳ θέλειν ἢ τῷ κοινωνικῷ. δέον δὲ μεμνημένους τοῦ «πῶς δύνασθε πιστεῦσαι ὑμεῖς, δόξαν παρὰ ἀνθρώπων λαβόντες, καὶ τὴν δόξαν τὴν παρὰ τοῦ μόνου θεοῦ οὐ ζητεῖτε;» πάσης τῆς παρὰ ἀνθρώποις δόξης, κἂν ἐπὶ τῷ καλῷ γίνεσθαι νομίζεται, καταφρονεῖν καὶ ζητεῖν τὴν κυρίαν δόξαν καὶ ἀληθῆ τὴν ἀπὸ τοῦ μόνου τὸν τῆς δόξης ἄξιον πρεπόντως ἑαυτῷ ὑπὲρ τὴν ἀξίαν τοῦ δοξαζομένου δοξάζοντος. καὶ αὐτὸ οὖν τὸ νομισθὲν ἂν καλὸν εἶναι καὶ ἐπαινετὸν μολύνεται νομιζόμενον γίνεσθαι, ὅτε, «ὅπως» δοξασθῶμεν «ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων» ἢ «ὅπως» φανῶμεν «τοῖς ἀνθρώποις,» ποιοῦμεν αὐτό· διόπερ οὐδεμία ἐπὶ τούτῳ ἀπὸ θεοῦ ἀμοιβὴ ἡμῖν ἔπεται. ἀψευδὴς γὰρ πᾶς ὁ τοῦ Ἰησοῦ λόγος καὶ, εἰ δεῖ βιαζόμενον εἰπεῖν, ἀψευδέστερος γίνεται, ἐπὶ μετὰ τοῦ συνήθους αὐτοῦ ὄρκου λέγεται. φησὶ δὲ περὶ τῶν δι' ἀνθρωπίνην δόξαν εὖ τὸν πέλας δοκούντων ποιεῖν ἢ «ἐν ταῖς συναγωγαῖς καὶ ταῖς γωνίαις τῶν πλατειῶν» προσευχομένων, «ὅπως φανῶσι τοῖς ἀνθρώποις,» τὸ αὐτό· «ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ἀπέχουσι τὸν μισθὸν αὐτῶν.» ὥσπερ γὰρ ἀπέσχετο ὁ κατὰ Λουκᾶν πλούσιος «τὰ ἀγαθὰ» «ἐν τῇ» ἑαυτοῦ ἀνθρωπίνῃ «ζωῇ,» διὰ τὸ ἀπεσχηκέναι ταῦτα οὐκέτι χωρῶν τυχεῖν αὐτῶν μετὰ τὸν ἐνεστηκότα βίον· οὕτως ὁ ἀπέχων ἑαυτοῦ «τὸν μισθὸν,» εἴ τι δώσει τινὶ ἢ ἐν εὐχαῖς, ἄτε μὴ σπείρας «εἰς τὸ πνεῦμα» ἀλλὰ «εἰς τὴν σάρκα,» «θερίσει» μὲν τὴν «φθορὰν,» οὐ «θερίσει» δὲ τὴν «αἰώνιον ζωὴν.» «εἰς τὴν σάρκα» δὲ σπείρει ὁ «ἐν ταῖς συναγωγαῖς καὶ ταῖς ῥύμαις, ὅπως» δοξασθῆ «ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων,» ποιῶν «ἐλεημοσύνην» μετὰ σαλιτισμοῦ τοῦ «ἔμπροσθεν» ἑαυτοῦ, ἢ ὁ φιλῶν «ἐν ταῖς συναγωγαῖς καὶ ταῖς γωνίαις τῶν πλατειῶν» ἐστὼς «προσεύχεσθαι, ὅπως» φανεῖς «τοῖς ἀνθρώποις» εὐσεβῆς τις καὶ ὅσιος εἶναι παρὰ τοῖς ἑωρακόσι νομισθῆ. 19.3 ἀλλὰ καὶ πᾶς ὁ τὴν πλατεῖαν καὶ εὐρύχωρον ὁδεύων ὁδὸν, τὴν ἀπάγουσαν ἐπὶ «τὴν ἀπώλειαν,» οὐδὲν ὀρθὸν καὶ εὐθὲς ἔχουσαν ἀλλὰ πᾶσαν σκολιὰν τυγχάνουσαν καὶ γεγωνιωμένην (κέκλασται γὰρ ἐπὶ πλεῖστον ἢ εὐθεία), ἐν αὐτῇ ἔστηκεν οὐ καλῶς, «ἐν ταῖς γωνίαις τῶν πλατειῶν» προσευχόμενος, διὰ τῆς φιληδονίας οὐχὶ ἐν μιᾷ ἀλλ' ἐν πλείοσι γινόμενος πλατεῖαις· ἐν αἷς οἱ «ὡς ἄνθρωποι» ἀποθνήσκοντες διὰ τὸ τῆς θεότητος ἀποπεπτωκέναι τυγχάνουσι δοξάζοντες καὶ μακαρίζοντες τοὺς ἐν ταῖς πλατεῖαις ἀσεβεῖν αὐτοῖς νενομισμένους. πολλοὶ δὲ αἰεὶ οἱ φαινόμενοι ἐν τῷ προσεύχεσθαι «φιλήδονοι μᾶλλον ἢ φιλόθεοι,» ἐν μέσοις τοῖς συμποσίοις καὶ παρὰ ταῖς μέθαις ἐμπαροινούντες τῇ προσευχῇ, ἀληθῶς «ἐν ταῖς γωνίαις τῶν πλατειῶν ἐστῶτες» καὶ προσευχόμενοι· πᾶς γὰρ ὁ κατὰ τὴν ἡδονὴν βιοῦς, τὸ εὐρύχωρον ἀγαπήσας ἐκπέπτωκε τῆς στενῆς καὶ τεθλιμμένης ὁδοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, οὐδὲ τὴν τυχοῦσαν ἐχούσης κάμψην καὶ οὐδὲ ὅλως γεγωνιωμένης. 20.1 Εἰ δὲ ἐστὶ τις διαφορὰ ἐκκλησίας καὶ συναγωγῆς (τῆς μὲν κυρίως ἐκκλησίας οὐκ ἐχούσης «σπίλον ἢ ῥυτίδα ἢ τι τῶν τοιοῦτων ἀλλὰ» ἀγίας καὶ ἀμώμου τυχανούσης, εἰς ἣν οὔτε ὁ «ἐκ πόρνης» εἰσέρχεται οὔτε ὁ «θλαδίας» ἢ «ἀποκεκομμένος» ἀλλ' οὐδὲ Αἰγύπτιος ἢ Ἰδουμαῖος, ἐὰν μὴ υἱῶν γεννηθέντων αὐτοῖς διὰ τὴν τρίτην γενεὰν μόλις δυνηθῶσιν ἐφαρμόσαι τῇ ἐκκλησίᾳ, οὐδὲ ὁ «Μωα βίτης» καὶ «Ἀμμανίτης,» ἐὰν μὴ δεκάτη γενεὰ πληρωθῆ καὶ ὁ αἰὼν τελεσθῆ· τῆς δὲ συναγωγῆς ὑπὸ ἑκατοντάρχου οἰκοδομουμένης, ἐν τοῖς πρὸ τῆς Ἰησοῦ ἐπιδημίας χρόνοις τοῦτο ποιοῦντος, ὅτε οὐδέπω μεμαρτύρηται «πίστιν» ἔχειν, ὁπόσῃν «οὐδὲ ἐν τῷ Ἰσραὴλ» εὔρετο ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ), ὁ φιλῶν δὴ «προσεύχεσθαι» «ἐν ταῖς συναγωγαῖς» οὐ μακρὰν ἐστὶ τῶν γωνιῶν «τῶν πλατειῶν.» ἀλλ' οὐχ ὁ ἅγιος τοιοῦτος· οὐ φιλεῖ γὰρ «προσεύχεσθαι» ἀλλὰ ἀγαπᾶ, καὶ οὐκ «ἐν συναγωγαῖς» ἀλλ' ἐν ἐκκλησίαις, καὶ οὐκ «ἐν γωνίαις πλατειῶν» ἀλλ' ἐν τῇ εὐθύτητι τῆς στενῆς καὶ τεθλιμμένης ὁδοῦ, ἀλλὰ καὶ οὐχ ἵνα φανῆ «τοῖς ἀνθρώποις» ἀλλ' ἵνα ὀφθῆ «ἐνώπιον κυρίου τοῦ θεοῦ.» ἄρρητον γὰρ ἐστὶ τὸν «δεκτὸν ἐνιαυτὸν κυρίου» νοῶν καὶ τὴν ἐντολὴν τηρῶν τὴν λέγουσαν· «τρεῖς τοῦ ἐνιαυτοῦ ὀφθήσεται πᾶν ἀρσενικὸν ἐνώπιον κυρίου τοῦ θεοῦ.»

20.2 ἐπιμελῶς δὲ ἀκουστέον τοῦ «φανῶσιν,» ἐπεὶ οὐδὲν φαινόμενον καλὸν ἔστιν, οἷονεὶ δοκῆσει ὄν καὶ οὐκ ἀληθῶς καὶ τὴν φαντασίαν πλατῶν ἀλλ' οὐκ ἀκριβῶς καὶ ἀληθῶς ἐκτυποῦν. ὥσπερ δὲ οἱ ἐν τοῖς θεάτροις δραμάτων τινῶν ὑποκριταὶ οὐχ ὅπερ λέγουσιν εἰσιν, οὐδ' ὅπερ βλέπονται καθ' ὃ περικεῖνται πρόσωπον τοῦτο τυγχάνουσιν· οὕτως καὶ πάντες οἱ ἐπιμορφάζοντες τῷ δοκεῖν τὴν τοῦ καλοῦ φαντασίαν οὐ δίκαιοι ἀλλ' ὑποκριταὶ εἰσι δικαιοσύνης, καὶ αὐτοὶ ἐν ἰδίῳ θεάτρῳ ὑποκρινόμενοι, «ταῖς συναγωγαῖς καὶ ταῖς γωνίαις τῶν πλατειῶν.» ὁ δὲ μὴ ὑποκριτὴς ἀλλὰ πᾶν τὸ ἀλλότριον ἀποθέμενος, ἐν τῷ παντὸς τοῦ προειρημένου θεάτρου καθ' ὑπερβολὴν μείζονι ἑαυτὸν ἀρέσκειν εὐτρεπίζων, εἰσέρχεται εἰς τὸ ἑαυτοῦ «ταμεῖον,» ἐπὶ τοῦ ἐναποτεθησαυρισμένου πλούτου τὸν «τῆς σοφίας καὶ γνώσεως» θησαυρὸν ἑαυτῷ ἀποκλείσας· καὶ μηδαμῶς ἔξω νεύων μηδὲ περὶ τὰ ἔξω κεχηνῶς πᾶσάν τε «τὴν θύραν» τῶν αἰσθητηρίων ἀποκλείσας, ἵνα μὴ ἔλκηται ὑπὸ τῶν αἰσθήσεων μηδὲ ἐκείνων ἢ φαντασία τῷ νῶ αὐτοῦ ἐπεισκρίνηται, προσεύχεται τῷ τὸ τοιοῦτον κρυπτὸν μὴ φεύγοντι μηδὲ ἐγκαταλείποντι πατρὶ ἀλλ' ἐν αὐτῷ κατοικοῦντι, συμπαρόντος αὐτῷ καὶ τοῦ μονογενοῦς. ἐγὼ γὰρ, φησὶ, «καὶ ὁ πατήρ» «πρὸς αὐτὸν ἐλευσόμεθα καὶ μονὴν παρ' αὐτῷ ποιησόμεθα.» δῆλον δὲ ὅτι τῷ δικαίῳ, ἐὰν δὴ οὕτως εὐχῶ μεθα, οὐ μόνον θεῷ ἀλλὰ καὶ πατρὶ ἐντευξόμεθα, ὡς υἱῶν μὴ ἀπολειπομένῳ ἀλλὰ παρόντι ἡμῶν «τῷ κρυπτῷ» καὶ ἐφορῶντι αὐτὸ καὶ πλείονα τὰ ἐν τῷ ταμεῖῳ ποιοῦντι, ἐὰν αὐτοῦ «τὴν θύραν» ἀποκλείσωμεν. 21.1 Ἄλλὰ προσευχόμενοι μὴ βαττολογήσωμεν ἀλλὰ θεοὺς λογιώσωμεν. βαττολογοῦμεν δὲ, ὅτε μὴ μωμοσκοποῦντες ἑαυτοὺς ἢ τοὺς ἀναπεμπομένους τῆς εὐχῆς λόγους λέγομεν τὰ διεφθαρμένα ἔργα ἢ λόγους ἢ νοήματα, ταπεινὰ τυγχάνοντα καὶ ἐπίληπτα, τῆς ἀφθαρσίας ἀλλότρια τοῦ κυρίου. ὁ μόντοι βαττολογῶν ἐν τῷ εὖ χεσθαι ἤδη καὶ ἐν τῇ χείρονι τῶν προειρημένων ἡμῖν συναγωγικῇ ἔστι καταστάσει τε <καὶ> χαλεπωτέρα τῶν ἐν ταῖς πλατείαις γωνιῶν ὁδῶ οὐδὲ ἵχνος σώζων κἂν ὑποκρίσεως ἀγαθοῦ. βαττολογοῦσι γὰρ κατὰ τὴν λέξιν τοῦ εὐαγγελίου μόνοι «οἱ ἔθνηκοι,» οὐδὲ φαντασίαν μεγάλων ἔχοντες ἢ ἐπουρανίων αἰτημάτων, πᾶσαν εὐχὴν <περὶ> τῶν σωματικῶν καὶ τῶν ἐκτὸς ἀναπέμποντες, ἐθνικῶς οὖν βαττολογοῦντι ὁμοιοῦται ὁ τὰ κάτω ἀπὸ τοῦ ἐν οὐρανοῖς καὶ ὑπὲρ τὰ ὕψη τῶν οὐρανῶν κατοικοῦντος κυρίου αἰτῶν. 21.2 καὶ ἔοικέ γε ὁ πολυλογῶν βαττολογεῖν, καὶ ὁ βαττολογῶν πολυλογεῖν. οὐδὲν γὰρ ἐν τῆς ὕλης καὶ τῶν σωμάτων, ἀλλ' ἕκαστον τῶν νομιζομένων ἐν ἔσχισται καὶ διακέκοπται καὶ διήρηται εἰς πλείονα τὴν ἔνωσιν ἀπολωλεκός· ἐν γὰρ τὸ ἀγαθὸν πολλὰ δὲ τὰ αἰσχροῦ, καὶ ἐν ἡ ἀλήθεια πολλὰ δὲ τὰ ψευδῆ, καὶ ἐν ἡ ἀληθῆς δικαιοσύνη, πολλὰ δὲ ἔξεις ταύτην ὑποκρίνονται, καὶ ἐν ἡ τοῦ θεοῦ σοφία, πολλὰ δὲ αἰ καταργούμεναι «τοῦ αἰῶνος τούτου» καὶ «τῶν ἀρχόντων τοῦ αἰῶνος τούτου,» καὶ εἷς μὲν ὁ τοῦ θεοῦ λόγος, πολλοὶ δὲ οἱ ἀλλότριοι τοῦ θεοῦ. διὰ τοῦτο οὐδεὶς ἐκφεύζεται «ἀμαρτίαν» «ἐκ πολυλογίας,» καὶ οὐδεὶς δοκῶν «ἐκ πολυλογίας» εἰσακουσθήσεσθαι εἰσακουέσθαι δύναται. διόπερ οὐχ ὁμοιωτέον ἔστι τὰς εὐχὰς ἡμῶν τοῖς ἐθνικοῖς βαττολογοῦσιν ἢ πολυλογοῦσιν ἢ ὅτι δὴ ποτε πράττουσι «κατὰ τὴν ὁμοίωσιν τοῦ ὄψεως»· «οἶδε γὰρ» ὁ τῶν ἁγίων θεός, «πατήρ» ὢν, «ῶν χρεῖαν» ἔχουσιν οἱ υἱοὶ αὐτοῦ, ἐπεὶ ἄξια τυγχάνει τῆς πατρικῆς γνώσεως. εἰ δὲ τις ἀγνοεῖ τὸν θεόν, καὶ τὰ τοῦ θεοῦ ἀγνοεῖ, ἀγνοεῖ δὲ τὰ «ῶν χρεῖαν» ἔχει· διημαρτημένα γὰρ ἔστι τὰ «ῶν χρεῖαν» ἔχειν νομίζει· ὁ δὲ τεθεωρηκῶς ὢν ἔστιν ἐνδεῆς κρειττόνων καὶ θειοτέρων, γινωσκομένων ὑπὸ θεοῦ τεύξεταί ὢν τεθεώρηκε καὶ ἐγνωσμένων τῷ πατρὶ καὶ πρὸ τῆς αἰτήσεως. τούτων δὲ εἰς τὰ πρὸ τῆς ἐν τῷ κατὰ Ματθαῖον εὐχῆς εἰρημένων, ἤδη θεασώμεθα καὶ τὰ δηλούμενα ἀπὸ τῆς εὐχῆς. 22.1 «Ὁπάτερ ἡμῶν ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς 20.» ἄξιον ἐπιμελέστερον ἐπιτηρῆσαι τὴν λεγομένην παλαιὰν διαθήκην, εἰ ἔστι που εὐρεῖν ἐν αὐτῇ εὐχὴν τινος λέγοντος τὸν θεόν 20πατέρα 20· ἐπὶ γὰρ τοῦ παρόντος κατὰ δύναμιν ἐξετάσαντες οὐχ εὕρομεν. οὐ τοῦτο δὲ φαμεν, ὅτι ὁ

θεός 20πατήρ20 οὐκ εἴρηται, ἢ οἱ πεπιστευκέναι νομιζόμενοι θεῶ υἱοὶ οὐκ ὠνομάσθησαν θεοῦ, ἀλλ' ὅτι ἐν προσευχῇ τὴν ἀπὸ τοῦ σωτῆρος κατηγγελημένην παρῤῥησίαν περὶ τοῦ ὀνομάσαι τὸν θεὸν 20πατέρα20 οὐχ εὐρομένω. ὅτι δὲ εἴρηται 20πατήρ20 ὁ θεὸς καὶ υἱοὶ οἱ τῷ λόγῳ τοῦ θεοῦ προσεληλυθότες, πολλαχοῦ ἔστιν ἰδεῖν ὡσπερ καὶ ἐν Δευτερονομίῳ· «θεὸν τὸν γεννήσαντά σε ἐγκατέλιπες, καὶ ἐπελάθου θεοῦ τοῦ τρέφοντός σε,» καὶ πάλιν· «οὐκ αὐτὸς οὗτός σου 20πατήρ20 ἐκτίησά σε καὶ ἐποίησέ σε καὶ ἔκτισέ σε;» καὶ πάλιν· «υἱοὶ, οἷς οὐκ ἔστι πίστις ἐν αὐτοῖς» καὶ ἐν τῷ Ἡσαΐᾳ· «υἱοὺς ἐγέννησα καὶ ὑψωσα, αὐτοὶ δὲ με ἠθέτησαν» καὶ ἐν τῷ Μαλαχίᾳ· «υἱὸς δοξάσει πατέρα, καὶ δούλος τὸν κύριον αὐτοῦ. καὶ εἰ 20πατήρ20 εἰμι ἐγὼ, ποῦ ἔστιν ἡ δόξα μου; καὶ εἰ κύριός εἰμι ἐγὼ, ποῦ ἔστιν ὁ φόβος μου;» 22.2 καὶ εἰ λέγεται τοίνυν 20πατήρ20 ὁ θεός, καὶ υἱοὶ οἱ τῷ λόγῳ τῆς εἰς αὐτὸν πίστεως γεγεννημένοι, τὸ βέβαιόν γε καὶ τὸ ἀμετάπτω τον τῆς υἰότητος οὐκ ἔστιν ἰδεῖν παρὰ τοῖς ἀρχαίοις. αὐτὰ γοῦν ἃ παρεθέμεθα ὑπαιτίους ἐμφαίνει εἶναι τοὺς λεγομένους υἱούς· ἐπεὶ κατὰ τὸν ἀπόστολον, ἕως «ὁ κληρονόμος νῆπιός ἐστιν, οὐδὲν διαφέρει δούλου, κύριος πάντων ὢν, ἀλλ' ὑπὸ ἐπιτρόπους ἐστὶ καὶ οἱ κονόμους ἄχρι τῆς προθεσμίας τοῦ 20πατρός20»· «τὸ» δὲ «πλήρωμα τοῦ χρόνου» ἐν τῇ τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐπιδημίᾳ ἔνεστιν, ὅτε τὴν υἰοθεσίαν ἀπολαμβάνουσιν οἱ βουλόμενοι, ὡς ὁ Παῦλος διδάσκει διὰ τούτων· «οὐ γὰρ ἐλάβετε πνεῦμα δουλείας εἰς φόβον ἀλλὰ ἐλάβετε πνεῦμα υἰοθεσίας, ἐν ᾧ κρίζομεν· Ἄββὰ ὁ 20πατήρ20» καὶ ἐν τῷ κατὰ Ἰωάννην· «ὅσοι δὲ ἔλαβον αὐτὸν, ἔδωκεν αὐτοῖς ἐξουσίαν τέκνα θεοῦ γενέσθαι, τοῖς πιστεύουσιν εἰς τὸ ὄνομα αὐτοῦ.» καὶ διὰ τοῦτο τὸ τῆς «υἰοθεσίας πνεῦμα» ἐν τῇ καθολικῇ τοῦ Ἰωάννου ἐπιστολῇ περὶ τῶν ἐκ θεοῦ γεγεννημένων μεμαθήκαμεν ὅτι «πᾶς ὁ γεγεννημένος ἐκ τοῦ θεοῦ ἁμαρτίαν οὐ ποιεῖ, ὅτι σπέρμα αὐτοῦ ἐν αὐτῷ μένει· καὶ οὐ δύναται ἁμαρτάνειν, ὅτι ἐκ τοῦ θεοῦ γεγέννηται.» 22.3 εἰ μὲντοι νοήσοιμεν, τί ἐστὶ τὸ «ὅταν προσεύχησθε, λέγετε· 20πάτερ20,» ὅπερ παρὰ τῷ Λουκᾷ γέγραπται, ὀκνήσομεν μὴ γενόμενοι υἱοὶ γνήσιοι προενέγκασθαι ταύτην τὴν φωνὴν αὐτῷ, μὴ ποτε πρὸς τοῖς ἄλλοις ἡμῶν ἁμαρτήμασι καὶ ἀσεβείας ἐγκλήματι ἔνοχοι γενώμεθα. ὃ δὲ λέγω, τοιοῦτόν ἐστι. φησὶν ἐν τῇ προτέρᾳ πρὸς Κορινθίους ὁ Παῦλος· «οὐδεὶς δύναται εἰπεῖν· κύριος Ἰησοῦς, εἰ μὴ ἐν πνεύματι ἀγίῳ, καὶ οὐδεὶς ἐν πνεύματι θεοῦ λαλῶν λέγει· ἀνάθεμα Ἰησοῦς,» τὸ αὐτὸ ὀνομάζων ἅγιον πνεῦμα καὶ πνεῦμα «θεοῦ.» τί δὲ τὸ εἰπεῖν «ἐν πνεύματι ἀγίῳ» κύριον Ἰησοῦν, οὐ πάνυ ἐστὶ σαφές, προφερομένων τὴν φωνὴν ὑποκριτῶν μυρίων καὶ ἑτεροδόξων πλειόνων, ἐνίοτε καὶ δαιμόνων, νικωμένων ὑπὸ τῆς ἐν τῷ ὀνόματι δυνάμεως. οὐδεὶς οὖν τολμήσει τινὰ τούτων ἀποφήνασθαι «ἐν πνεύματι ἀγίῳ» λέγειν κύριον Ἰησοῦν· διόπερ οὐδ' ἂν δειχθεῖεν λέγειν κύριον Ἰησοῦν, μόνων τῶν ἀπὸ διαθέσεως λεγόντων ἐν τῷ δουλεύειν τῷ λόγῳ τοῦ θεοῦ καὶ μηδένα παρὰ τοῦτον ἐν τῷ ὅτι ποτ' οὖν πράττειν ἀναγορευόντων κύριον τό· «κύριος Ἰησοῦς.» εἰ δὲ τοιοῦτοι οἱ λέγοντες· «κύριος Ἰησοῦς,» τάχα πᾶς ὁ ἁμαρτάνων, διὰ τοῦ παρανομεῖν ἀναθεματίζων τὸν θεῖον λόγον, διὰ τῶν ἔργων κέκραγεν· «ἀνάθεμα Ἰησοῦς.» ὡσπερ οὖν ὁ τοιοῦδος λέγει· «κύριος Ἰησοῦς» καὶ ὁ τούτῳ ἐναντίως διακείμενος τὸ «ἀνάθεμα Ἰησοῦς,» οὕτως «πᾶς ὁ ἐκ τοῦ θεοῦ γεγεννημένος» καὶ μὴ ποιῶν «ἁμαρτίαν» τῷ σπέρματος μετέχειν θεοῦ, πάσης ἁμαρτίας ἀποτρέποντος, δι' ὧν πράττει λέγει· «ὁπάτερ ἡμῶν ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς20,» αὐτοῦ τοῦ πνεύματος συμμαρτυροῦντος «τῷ πνεύματι» αὐτῶν «ὅτι» εἰσὶ «τέκνα θεοῦ» «καὶ κληρονόμοι» αὐτοῦ «συγκληρονόμοι» τε τοῦ «Χριστοῦ,» ἐπεὶ συμπάσχοντες καὶ συνδοξάζεσθαι ἐλπίζουσιν εὐλόγως. ἵνα δὲ μὴ ἐξ ἡμίσιους λέγωσι τὸ «ὁπάτερ ἡμῶν20» οἱ τοιοῦτοι, μετὰ τῶν ἔργων καὶ ἡ καρδία, ἡ τῶν καλῶν ἔργων πηγὴ καὶ ἀρχὴ, πιστεύει «εἰς δικαιοσύνην,» οἷς συμφώνως τὸ στόμα ὁμολογεῖ «εἰς σωτηρίαν.» 22.4 πᾶν οὖν ἔργον αὐτοῖς καὶ λόγος καὶ νόημα, ὑπὸ τοῦ μονογενοῦς λόγου μεμορφωμένα κατ' αὐτὸν,

μεμίμηται τὴν εἰκόνα «τοῦ θεοῦ τοῦ ἀοράτου» καὶ γέγονε «κατ' εἰκόνα τοῦ κτίσαντος,» ἀνατέλλοντος «τὸν ἥλιον» «ἐπὶ πονηροὺς καὶ ἀγαθοὺς καὶ» βρέχοντος «ἐπὶ δικαίους καὶ ἀδίκους,» ὡς εἶναι ἐν αὐτοῖς «τὴν εἰκόνα τοῦ ἐπουρανίου,» καὶ αὐτοῦ ὄντος εἰκόνας θεοῦ. «εἰκῶν» οὖν εἰκόνας οἱ ἅγιοι τυγχάνοντες, τῆς εἰκόνας οὐσίας υἱοῦ, ἀπομάττονται υἰότητα, οὐ μόνω «τῷ σώματι τῆς δόξης» τοῦ Χριστοῦ γινόμενοι σύμμορφοι ἀλλὰ καὶ ὄντι ἐν «τῷ σώματι.» γίνονται δὲ σύμμορφοι τῷ ἐν «σώματι τῆς δόξης,» μεταμορφούμενοι «τῇ ἀνακαινίσει τοῦ νοός.» εἰ δ' οἱ τοιοῦτοι δι' ὅλων φασι τό· «ὀπάτερ ἡμῶν ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς²⁰,» δηλονότι «ὁ ποιῶν τὴν ἁμαρτίαν,» ὡς φησιν ἐν τῇ καθολικῇ ὁ Ἰωάννης, «ἐκ τοῦ διαβόλου ἐστίν, ὅτι ἀπ' ἀρχῆς ὁ διάβολος ἁμαρτάνει.» καὶ ὡς περ «σπέρμα» τοῦ θεοῦ, ἐν τῷ γεγεννημένῳ «ἐκ τοῦ θεοῦ» μένον, αἴτιον τοῦ μὴ δύνασθαι «ἁμαρτάνειν» γίνεται τῷ κατὰ τὸν μονογενῆ λόγον μεμορφωμένῳ· οὕτως ἐν παντὶ τῷ ποιοῦντι «τὴν ἁμαρτίαν» «σπέρμα» τοῦ διαβόλου ἔνεστιν, ὅσον ἐνυπάρχει τῇ ψυχῇ, μὴ ἐὼν δύνασθαι κατορθοῦν τὸν ἔχοντα αὐτό. ἀλλ' ἐπεὶ «εἰς τοῦτο ἐφανερῶθη ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ, ἵνα λύσῃ τὰ ἔργα τοῦ διαβόλου,» δυνατόν τῇ εἰς τὴν ψυχὴν ἡμῶν ἐπιδημία τοῦ λόγου τοῦ θεοῦ, λυθέντων τῶν ἔργων «τοῦ διαβόλου,» ἐξαφανισθῆναι τὸ ἐντεθὲν ἡμῖν «σπέρμα» πονηρὸν, καὶ γενέσθαι ἡμᾶς «τέκνα τοῦ θεοῦ.» 22.5 μὴ λέξεις τοίνυν νομίσωμεν διδάσκεσθαι λέγειν ἡμᾶς ἐν τινι ἀποτεταγμένῳ τοῦ εὐχεσθαι καιρῷ· ἀλλ' εἰ συνίμεν τῶν ἡμῖν προεξετασθέντων εἰς τὸ «ἀδιαλείπτως» προσεύχεσθαι, πᾶς ἡμῶν ὁ βίος «ἀδιαλείπτως» προσευχομένων λεγέτω τό· «ὀπάτερ ἡμῶν ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς²⁰,» «τὸ πολίτευμα» ἔχων οὐδαμῶς ἐπὶ γῆς ἀλλὰ παντὶ τρόπῳ «ὁ ἐν οὐρανοῖς²⁰,» θρόνοις τυγχάνουσι τοῦ θεοῦ διὰ τὸ ἰδρῦσθαι τὴν τοῦ θεοῦ βασιλείαν ἐν πᾶσι τοῖς φοροῦσι «τὴν εἰκόνα τοῦ ἐπουρανίου» καὶ διὰ τοῦτο γενομένοις ἐπουρανοῖς. 23.1 Ἐπὶ <δὲ> λέγεται ὁ 20πατήρ²⁰ τῶν ἁγίων εἶναι «ἐν 20τοῖς οὐρανοῖς²⁰,» οὐ περιγεγράφθαι αὐτὸν σχήματι σωματικῷ ὑποληπτέον καὶ «ὁ ἐν οὐρανοῖς²⁰» κατοικεῖν, ἐπεὶ τοι περιεχόμενος ἐλάττων 20τῶν οὐρανῶν²⁰ ὁ θεὸς εὑρεθήσεται, περιεχόντων αὐτὸν 20τῶν οὐρανῶν²⁰· δέον τῇ ἀφάτῳ δυνάμει τῆς θεότητος αὐτοῦ πεπεῖσθαι περιέχεσθαι καὶ συνέχεσθαι τὰ πάντα ὑπ' αὐτοῦ. καὶ καθολικῶς τὰς ὅσον ἐπὶ τῷ ῥητῷ λέξεις, τὰς νομιζομένας τοῖς ἀπλουστέροις ἐν τόπῳ φάσκεν εἶναι τὸν θεὸν, μεταληπτέον πρεπόντως ταῖς μεγάλαις καὶ πνευματικαῖς ἐννοίαις περὶ θεοῦ, οἷα εἰσιν ἐν τῷ κατὰ Ἰωάννην αὐταῖ· «πρὸ δὲ τῆς ἑορτῆς τοῦ πάσχα εἰδὼς ὁ Ἰησοῦς ὅτι ἤλθεν αὐτοῦ ἡ ὥρα, ἵνα μεταβῆ ἐκ τοῦ κόσμου τούτου πρὸς τὸν 20πατέρα²⁰, ἀγαπήσας τοὺς ἰδίους τοὺς ἐν τῷ κόσμῳ, εἰς τέλος ἠγάπησεν αὐτούς»· καὶ μετ' ὀλίγα· «εἰδὼς ὅτι πάντα ἔδωκεν αὐτῷ ὁ 20πατήρ²⁰ εἰς τὰς χεῖρας, καὶ ὅτι ἀπὸ θεοῦ ἐξῆλθε καὶ πρὸς θεὸν ὑπάγει,» καὶ μεθ' ἕτερα· «ἠκούσατε ὅτι ἐγὼ εἶπον ὑμῖν· ὑπάγω καὶ ἔρχομαι πρὸς ὑμᾶς. εἰ ἠγαπᾶτέ με, ἐχάρητε ἂν ὅτι πορεύομαι πρὸς τὸν 20πατέρα²⁰»· καὶ πάλιν μεθ' ἕτερα· «νῦν δὲ ὑπάγω πρὸς τὸν πέμψαντά με, καὶ οὐδεὶς ἐξ ὑμῶν ἐρωτᾷ με· ποῦ ὑπάγεις;» εἰ γὰρ ταῦτα τοπικῶς ἐκδεκτέον, δῆλον ὅτι καὶ τὸ «ἀπεκρίθη ὁ Ἰησοῦς καὶ εἶπεν αὐτοῖς· ἐάν τις ἀγαπᾷ με, τὸν λόγον μου τηρήσει, καὶ ὁ 20πατήρ²⁰ μου ἀγαπήσει αὐτὸν, καὶ πρὸς αὐτὸν ἐλευσόμεθα καὶ μονὴν παρ' αὐτῷ ποιησόμεθα.» 23.2 οὐχὶ δὲ γε ταῦτα τοπικῆς μεταβάσεως νοουμένης περὶ τὸν 20πατέρα²⁰ καὶ τὸν υἱὸν πρὸς τὸν ἀγαπῶντα τὸν λόγον τοῦ Ἰησοῦ γίνεται, οὐδ' ἄρα τοπικῶς ταῦτα ἐκδεκτέον· ἀλλ' ὁ λόγος τοῦ θεοῦ, ἡμῖν συγκαταβαίνων καὶ ὡς πρὸς τὴν ἰδίαν ἀξίαν, ὅτε παρὰ ἀνθρώποις ἐστὶ, ταπεινούμενος, μεταβαίνειν λέγεται «ἐκ τοῦ κόσμου τούτου πρὸς τὸν 20πατέρα²⁰,» ὅπως καὶ ἡμεῖς ἐκεῖθι τέλειον αὐτὸν θεασώμεθα, ἀπὸ τῆς παρ' ἡμῖν κενότητος, ἣν «ἐκένωσεν ἑαυτὸν,» ἐπὶ τὸ ἴδιον «πλήρωμα» παλινδρομοῦντα· ἔνθα καὶ ἡμεῖς, αὐτῷ ὁδηγῶ χρώμενοι, πληρωθέντες πάσης κενότητος ἀπαλλαγισόμεθα. ἀπιέτω τοίνυν «πρὸς τὸν πέμψαντα» αὐτὸν ἀφείς τὸν κόσμον ὁ τοῦ θεοῦ λόγος, καὶ «πρὸς τὸν

20πατέρα20» πορευέσθω. καὶ τὸ ἐπὶ τέλει δὲ τοῦ κατὰ Ἰωάννην εὐαγγελίου· «μή μου ἄπτου· οὐπὼ γὰρ ἀναβέ βηκα πρὸς τὸν 20πατέρα20 μου» μυστικώτερον νοῆσαι ζητήσωμεν· τῆς ἀναβάσεως «πρὸς τὸν 20πατέρα20» τοῦ υἱοῦ θεοπρεπέστερον μετὰ ἀγίας τρανότητος ἡμῖν νοουμένης, ἦντινα ἀνάβασιν νοῦς μᾶλλον ἀναβαίνει σώματος. 23.3 ταῦτα ἡγοῦμαι συνεζητακένοι τῷ «Ὁπάτερ ἡμῶν ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς20» ὑπὲρ τοῦ ταπεινῆν περὶ θεοῦ ὑπόληψιν τῶν νομιζόντων αὐτὸν εἶναι τοπικῶς «ἐν 20οὐρανοῖς20» περιελεῖν καὶ μὴ ἔαν τινα ἐν σωματικῷ τόπῳ εἶναι τὸν θεὸν (ἐπεὶ τούτῳ ἀκόλουθόν ἐστι καὶ σῶμα αὐτὸν εἶναι) λέγειν, ὧς ἔπεται δόγματα ἀσεβέστατα, τὸ διαιρετὸν καὶ ὑλικὸν καὶ φθαρτὸν αὐτὸν εἶναι ὑπολαμβάνειν· πᾶν γὰρ σῶμα διαιρετὸν ἐστὶ καὶ ὑλικὸν καὶ φθαρτόν· ἢ λεγέτω σαν ἡμῖν μὴ κενοπαθοῦντες ἀλλὰ τρανῶς καταλαμβάνειν φάσκοντες, πῶς οἶόν τε ἐστὶν ἑτέρας <εἶναι> φύσεως παρὰ τὴν ὑλικήν. ἐπεὶ δὲ καὶ πρὸ τῆς σωματικῆς Χριστοῦ ἐπιδημίας γραμμάτων πολλὰ τὸ ἐν σωματικῷ τόπῳ εἶναι τὸν θεὸν λέγειν δοκεῖ, οὐκ ἄτοπόν μοι φαίνεται ὀλίγα κάκεινων παραθέσθαι ὑπὲρ τοῦ πάντα περισπασμὸν ἀφελεῖν ἀπὸ τῶν διὰ τὸν ἰδιωτισμὸν τὸ ὅσον ἐπ' αὐτοῖς μικρῶ καὶ βραχεῖ τόπῳ ἐμπεριλαμβανόντων τὸν ἐπὶ πάντων θεόν. καὶ πρῶτον γε ἐν τῇ Γενέσει «Ἄδὰμ» καὶ Εὐά, φησὶν, «ἤκουσαν τῆς φωνῆς κυρίου τοῦ θεοῦ περιπατοῦντος τὸ δειλινὸν ἐν τῷ παραδείσῳ· καὶ ἐκρύβησαν ὅτε Ἄδὰμ καὶ ἡ γυνὴ αὐτοῦ ἀπὸ προσώπου κυρίου τοῦ θεοῦ ἐν μέσῳ τοῦ ξύλου τοῦ παραδείσου.» ἐροῦμεν πρὸς τοὺς εἰς τοὺς θησαυροὺς τῆς λέξεως ἐλθεῖν μὴ βουλομένους ἀλλὰ μηδὲ τὴν ἀρχὴν κρούοντας «τὴν θύραν» αὐτῆς, εἰ δύνανται παραστήσαι κύριον τὸν θεόν, τὸν πληροῦντα «τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν,» τὸν, ὡς αὐτοὶ ὑπολαμβάνουσι, σωματικώτερον «οὐρανῶ» θρόνῳ χρώμενον καὶ «τῇ γῆ» ὑποποδίῳ «τῶν ποδῶν αὐτοῦ,» ὑπὸ οὕτω βραχεὸς συγκρίσει τοῦ παντὸς οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς περιέχεσθαι τόπου, ὥστε ὃν ὑπολαμβάνουσι σωματικὸν παράδεισον μὴ ἐκπληροῦσθαι ὑπὸ τοῦ θεοῦ ἀλλὰ τοσοῦτῳ αὐτοῦ εἶναι τῷ μεγέθει μείζονα, ὡς καὶ περιπατοῦντα χωρεῖν αὐτὸν, ἀκουομένης «φωνῆς» ἀπὸ τῆς βάσεως τῶν ποδῶν αὐτοῦ. ἔτι δὲ κατ' ἐκείνους ἀτοπώτερον τὸ αἰδουμένους τὸν θεὸν διὰ τὴν παράβασιν τὸν Ἄδὰμ καὶ τὴν Εὐά κρύπτεσθαι «ἀπὸ προσώπου τοῦ θεοῦ ἐν μέσῳ τοῦ ξύλου τοῦ παραδείσου.» οὐδὲ γὰρ λέγεται ὅτι οὕτως ἠθέλησαν κρύπτεσθαι, ἀλλ' ὄντως «ἐκρύβησαν.» πῶς δὲ κατ' αὐτοὺς πυνθάνεται τοῦ Ἄδὰμ ὁ θεὸς λέγων· «ποῦ εἶ;» 23.4 περὶ τούτων δὲ ἐπὶ πλεῖον διειλήφραμεν, ἐξετάζοντες τὰ εἰς τὴν Γένεσιν· πλὴν καὶ νῦν ἵνα μὴ τέλειον παρασιωπήσωμεν τὸ τηλικοῦτον πρόβλημα, αὐτάρκως ἀναμνησθησόμεθα τοῦ «ἐνοικήσω ἐν αὐτοῖς καὶ ἐμπεριπατήσω ἐν αὐτοῖς,» λεγομένου ἐν Δευτερονομίῳ ὑπὸ τοῦ θεοῦ. ὁποῖος γὰρ αὐτοῦ ὁ περίπατος ἐν τοῖς ἁγίοις, τοιοῦτός τις καὶ ὁ ἐν τῷ παραδείσῳ, κρυπτομένου θεὸν καὶ φεύγοντος τὴν ἐπισκοπὴν αὐτοῦ καὶ ἀφισταμένου τῆς παρρησίας παντὸς τοῦ ἁμαρτάνοντος· οὕτω γὰρ καὶ «Καῖν ἐξῆλθεν ἀπὸ προσώπου τοῦ θεοῦ καὶ ὤκησεν ἐν γῆ Ναϊδ κατέναντι Ἐδέμ.» ὡς οὖν ἐν τοῖς ἁγίοις ἐνοικεῖ, οὕτως καὶ ἐν οὐρανῶ, ἥτοι παντὶ ἁγίῳ καὶ φοροῦντι «τὴν εἰκόνα τοῦ ἐπουρανοῦ» ἢ τῷ Χριστῷ, ἐν ᾧ εἰσι πάντες οἱ σωζόμενοι «φωστῆρες» καὶ ἀστέρες τοῦ οὐρανοῦ, ἢ καὶ διὰ τοὺς ἐν οὐρανῶ ἁγίους κατοικεῖ «ἐκεῖ κατὰ» τὸ εἰρημένον· «πρὸς σὲ ἦρα τοὺς ὀφθαλμούς μου, τὸν κατοικοῦντα ἐν τῷ οὐρανῷ.» καὶ τὸ ἐν τῷ Ἐκκλησιαστικῷ δέ· «μὴ σπεύσης ἐξενεγκεῖν λόγον πρὸ προσώπου τοῦ θεοῦ· ὅτι ὁ θεὸς ἐν τῷ οὐρανῷ ἄνω, καὶ σὺ ἐπὶ γῆς κάτω» διάστημα βούλεται δηλῶσαι ἀπὸ τῶν ὄντων ἐν τῷ σώματι «τῆς ταπεινώσεως» ἕως τοῦ παρὰ τοῖς ὑψουμένοις ὑπὸ τῆς ὠφελείας καὶ τοῦ λόγου ἀγγέλοις καὶ δυνάμεσιν ἁγίαις ἢ αὐτῷ τῷ Χριστῷ. οὐ γὰρ ἄτοπον αὐτὸν μὲν εἶναι κυρίως θρόνον τοῦ πατρὸς, ἀλληγορικώτερον οὐρανὸν καλούμενον, τὴν δὲ ἐκκλησίαν αὐτοῦ γῆν ὀνομαζομένην «ὑποπόδιον» τυγχάνειν «τῶν ποδῶν αὐτοῦ.» 23.5 προστεθείκαμεν δὲ ὀλίγα καὶ τῆς παλαιᾶς διαθήκης ῥητὰ, νομιζόμενα ἐν τόπῳ παριστάνειν τὸν θεόν,

ὕπερ τοῦ πάντοθεν κατὰ τὴν διδομένην ἡμῖν δύναμιν πείσαι τὸν ἐντυγχάνοντα ὑψηλότερον καὶ πνευματικώτερον ἀκούειν τῆς θείας γραφῆς, ὅταν δοκῇ ἐν τόπῳ διδάσκειν εἶναι τὸν θεόν. ἔπρεπε δὲ ταῦτα συνεξετασθῆναι τῷ «Ὁπάτερ ἡμῶν ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς²⁰,» οἷονεὶ ἀφιστάντι τὴν οὐσίαν τοῦ θεοῦ ἀπὸ πάντων τῶν γεννητῶν· οἷς γὰρ οὐ κοινωνεῖ, αὐτοῖς δόξα τις θεοῦ καὶ δύνამεις αὐτοῦ, καὶ, ἴν' οὕτως εἴπω, ἀπορροή τῆς θεότητος ἐγγίνεται αὐτοῖς. 24.1 «Ὁ Ἁγιασθήτω τὸ ὄνομά σου²⁰.» ὅτε μὲν παρίστησι τὸ μὴ γεγονέναι πω, περὶ οὗ εὔχεται, ὅτε δὲ τούτου τυχὼν τὸ μὴ παραμένειν αὐτὸ καὶ τηρεῖσθαι ἀξιοῖ, φανερόν ὅσον ἐπὶ τῇ λέξει ἐνταῦθα, ὡς μηδέπω 20 ἁγιασθέντος τοῦ ὀνόματος²⁰ τοῦ 20 πατρὸς²⁰, κελεύεσθαι λέγειν ἡμᾶς κατὰ γε τὸν Ματθαῖον καὶ τὸν Λουκᾶν τό· «Ὁ ἁγιασθήτω τὸ ὄνομά σου²⁰.» καὶ πῶς, εἴποι τις ἄν, ἄνθρωπος ἀξιοῖ 20 ἁγιάζεσθαι «τὸ ὄνομα²⁰» τοῦ θεοῦ ὡς μὴ 20 ἁγιασμένον²⁰; τί «Ὁ τὸ ὄνομα²⁰» τοῦ 20 πατρὸς²⁰ καὶ τί τὸ 20 ἁγιάζεσθαι²⁰ αὐτὸ, κατανοήσωμεν. 24.2 «Ὁ ὄνομα²⁰» τοίνυν ἐστὶ κεφαλαιώδης προσηγορία τῆς ἰδίας ποιότητος τοῦ ὀνομαζομένου παραστατικῆ· οἷόν ἐστι τις ἰδία ποιότης Παύλου τοῦ ἀποστόλου, ἢ μὲν τις τῆς ψυχῆς, καθ' ἣν τοιάδε ἐστίν, ἢ δέ τις τοῦ νοῦ, καθ' ἣν τοιῶνδε ἐστὶ θεωρητικὸς, ἢ δέ τις τοῦ σώματος αὐτοῦ, καθ' ἣν τοιῶνδε ἐστὶ. τὸ τοίνυν τούτων τῶν ποιότητων ἴδιον καὶ ἀσυντρόχαστον πρὸς ἕτερον (ἄλλος γὰρ τις ἀπαράλλακτος Παύλου ἐν τοῖς οὔσιν οὐκ ἔστι) δηλοῦται διὰ τῆς «Παῦλος» ὀνομασίας, ἀλλ' ἐπὶ ἀνθρώπων, οἷονεὶ ἀλλασσομένων τῶν ἰδίων ποιότητων, ὑγιῶς κατὰ τὴν γραφὴν ἀλλάσσεται καὶ τὰ ὀνόματα· μεταβαλοῦσης γὰρ τῆς τοῦ «Ἀβραᾶμ» ποιότητος, ἐκλήθη «Ἀβραᾶμ,» καὶ τῆς τοῦ Σίμωνος, ὁ «Πέτρος» ὀνομάσθη, καὶ τῆς τοῦ διώκοντος τὸν Ἰησοῦν «Σαουλ,» προσηγορεύθη ὁ «Παῦλος,» ἐπὶ δὲ θεοῦ, ὅστις αὐτός ἐστιν ἄτρεπτος καὶ ἀναλλοίωτος ἀεὶ τυγχάνων, ἔν ἐστιν ἀεὶ τὸ οἷονεὶ καὶ ἐπ' αὐτοῦ ὄνομα, τὸ «<ὁ> ὦν» ἐν τῇ Ἐξόδῳ εἰρημένον ἢ τι οὕτως ἄν λεχθησόμενον. ἐπεὶ οὖν περὶ θεοῦ πάντες μὲν ὑπολαμβάνομεν τι, ἐννοοῦντες ἅτινα δὴ ποτε περὶ αὐτοῦ, οὐ πάντες δὲ ὅ ἐστι (σπάνιοι γὰρ καὶ, εἰ χρὴ λέγειν, τῶν σπανίων σπανιώτεροι οἱ τὴν ἐν πᾶσιν ἀγιότητα καταλαμβάνοντες αὐτοῦ), εὐλόγως διδασκόμεθα τὴν ἐν ἡμῖν ἔννοιαν περὶ θεοῦ ἀγίαν γενέσθαι, ἴν' ἴδωμεν αὐτοῦ τὴν ἀγιότητα κτίζοντος καὶ προνοοῦντος καὶ κρίνοντος καὶ ἐκλεγομένου καὶ ἐγκαταλείποντος ἀποδεχομένου τε καὶ ἀποστρεφόμενου καὶ γέρως ἀξιοῦντος καὶ κολάζοντος ἕκαστον κατὰ τὴν ἀξίαν. 24.3 ἐν τούτοις γὰρ καὶ τοῖς παραπλησίοις, ἴν' οὕτως εἴπω, χαρακτηρίζεται ἰδία ποιότης τοῦ θεοῦ, ἣντινα νομίζω «Ὁ ὄνομα²⁰ θεοῦ» λέγεσθαι κατὰ τὰς γραφὰς, ἐν μὲν τῇ Ἐξόδῳ· «οὐ λήψη 20 τὸ ὄνομα²⁰ κυρίου τοῦ θεοῦ σου ἐπὶ ματαίῳ» ἐν δὲ τῷ Δευτερονομίῳ· «προσδοκάσθω ὡσεὶ ὑετὸς τὸ ἀπόφθεγμα μου, καταβήτω ὡσεὶ δρόσος τὰ ῥήματά μου, ὡσεὶ ὄμβρος ἐπ' ἄγρωσιν καὶ ὡσεὶ νιφετὸς ἐπὶ χόρτον· ὅτι 20 ὄνομα²⁰ κυρίου ἐκάλεσα,» ἐν δὲ ψαλμοῖς· «μνησθήσονται τοῦ 20 ὀνόματός σου²⁰ ἐν πάσῃ γενεᾷ καὶ γενεᾷ.» ὅ τε γὰρ οἷς μὴ δεῖ ἐφαρμόζων τὴν ἔννοιαν τοῦ θεοῦ λαμβάνει «Ὁ τὸ ὄνομα²⁰ κυρίου τοῦ θεοῦ» «ἐπὶ ματαίῳ,» ὅ τε δυνάμενος ἀποφθέξασθαι ὑετὸν, τοῖς ἀκούουσι συνεργοῦντα τῇ καρποφορίᾳ τῶν ψυχῶν αὐτῶν, καὶ ῥήματα δρόσῳ ἐοικότα παρακλητικὰ προσαγόμενος τῇ τε ῥύμη τῆς οἰκοδομῆς τῶν λόγων ὄμβρον ὠφελιμώτατον ἐπάγων τοῖς ἀκροαταῖς ἢ νιφετὸν ἀνυσιμώτατον, διὰ τοῦτο ταῦτα δύναται. ταῦτα ἐπινοήσας ἑαυτὸν δεόμενον θεοῦ τοῦ τελειοῦντος καλεῖ παρ' ἑαυτὸν τὸν τῶν προειρημένων κυρίως χορηγόν· πᾶς τε τρανῶν καὶ τὰ περὶ τοῦ θεοῦ ὑπομιμνήσκειται μᾶλλον ἢ μανθάνει, κἂν ἀπὸ τινος ἀκούειν δοκῇ ἢ εὐρίσκειν νομίζῃ τὰ τῆς θεοσεβείας μυστήρια. 24.4 ὡσπερ δὲ τὰ ἐνθάδε δεῖ νοεῖν τὸν εὐχόμενον, αἰτεῖν αὐτὸν 20 ἁγιασθῆναι «τὸ ὄνομα²⁰» τοῦ θεοῦ· οὕτως ἐν ψαλμοῖς τὸ «ὑψώσωμεν 20 τὸ ὄνομα²⁰ αὐτοῦ ἐπὶ τὸ αὐτὸ» λέγεται, προστάσσοντος τοῦ προφήτου μετὰ πάσης συμφωνίας ἐν τῷ αὐτῷ νοῖ καὶ ἐν τῇ αὐτῇ γνώμῃ φθάσαι ἐπὶ τὴν ἀληθῆ καὶ ὑψηλὴν γνῶσιν τῆς ἰδιότητος τοῦ θεοῦ. τοῦτο γάρ

ἔστι τὸ ὑψοῦν «ὁτὸ ὄνομα²⁰» τοῦ θεοῦ «ἐπὶ τὸ αὐτὸ,» <ότε> μετα λαβῶν τις ἀπορῥοῆς θεότητος τῷ ὑπειληφθαι ἀπὸ τοῦ θεοῦ καὶ κεκρατηκέναι τῶν ἐχθρῶν, ἐφησθῆναι πτώσει αὐτοῦ μὴ δυναμένων, ὑψοῖ αὐτὴν τὴν δύναμιν, ἧς μετείληχε, θεοῦ· ὅπερ δηλοῦται ἐν εἰκοστῷ ἐνάτῳ ψαλμῷ διὰ τοῦ «ὑψώσω σε, κύριε, ὅτι ὑπέλαβες με καὶ <οὐκ> εὐφρανας τοὺς ἐχθρούς μου ἐπ' ἐμοί.» ὑψοῖ δέ τις τὸν θεόν, ἐγκαι νίσας αὐτῷ οἶκον ἐν ἑαυτῷ, ἐπεὶ καὶ ἡ <ἐπι>γραφὴ τοῦ ψαλμοῦ οὕτως ἔχει· «ψαλμὸς ᾠδῆς τοῦ ἐγκαινισμοῦ τοῦ οἴκου τοῦ Δαυΐδ.» 24.5 ἔτι περὶ τοῦ «ὁἀγιασθήτω τὸ ὄνομά σου²⁰» καὶ τῶν ἐξῆς προστακτικῶν χαρακτῆρι εἰρημένων λεκτέον ὅτι συνεχῶς προστακτικῶς ἀντὶ εὐκτικῶν ἐχρήσαντο καὶ οἱ ἐρμηνεύσαντες, ὡς ἐν τοῖς ψαλμοῖς· «ἀλαλα γενηθήτω τὰ χεῖλη τὰ δόλια, τὰ λαλοῦντα κατὰ τοῦ δικαίου ἀνομίαν,» ἀντὶ τοῦ γενηθείη καὶ «ἐξερυνησάτω δανειστῆς πάντα τὰ ὑπάρχοντα αὐτῷ.» «μὴ ὑπαρξάτω αὐτῷ ἀντιλήπτωρ» ἐν τῷ ἑκατοστῷ ὀγδῶν περὶ Ἰούδα· ὅλος γὰρ ὁ ψαλμὸς αἰτησίς ἐστι περὶ Ἰούδα, ἵνα τάδε τινὰ αὐτῷ συμβῆ. μὴ συνιδῶν δὲ ὁ Τατιανὸς τὸ «γενηθήτω» οὐ πάντοτε σημαίνει τὸ εὐκτικὸν ἀλλ' ἔσθ' ὅπου καὶ προστακτικόν, ἀσεβέστατα ὑπέιληφε περὶ τοῦ εἰπόντος «γενηθήτω φῶς» θεοῦ, ὡς εὐξαμένου μᾶλλον ἢπερ προστάξαντος γενηθῆναι τὸ φῶς· «ἐπεὶ,» ὡς φησιν ἐκεῖνος ἀθέως νοῶν, «ἐν σκότῳ ἦν ὁ θεός.» πρὸς ὃν λεκτέον, πῶς ἐκλήψεται καὶ τὸ «βλαστησάτω ἡ γῆ βοτάνην χόρτου» καὶ «συναχθήτω τὸ ὕδωρ <τὸ> ὑποκάτω τοῦ οὐρανοῦ» καὶ «ἐξαγαγέτω τὰ ὕδατα ἐρπετὰ ψυχῶν ζωσῶν» καὶ «ἐξαγαγέτω ἡ γῆ ψυχὴν ζῶσαν.» ἄρα γὰρ ὑπὲρ τοῦ ἐπὶ ἐδραίου στήναι εὔχεται συναχθῆναι «τὸ ὕδωρ τὸ ὑποκάτω τοῦ οὐρανοῦ εἰς συναγωγὴν γῆν μίαν,» ἢ ὑπὲρ τοῦ μεταλαβεῖν τῶν βλαστησάντων ἀπὸ γῆς εὔχεται τὸ «βλαστησάτω ἡ γῆ»; ποίαν δὲ χρεῖαν ὁμοίαν ἔχει τῷ χρῆζειν φωτὸς τῶν ἐνύδρων καὶ πτηνῶν ἢ χερσαίων, ἵνα καὶ περὶ τούτων εὔχεται; εἰ δὲ καὶ κατ' αὐτὸν ἄτοπον τὸ περὶ τούτων εὔχεσθαι, προστακτικαῖς ὀνομασίαις εἰρημένων, πῶς οὐ τὸ ὅμοιον λεκτέον καὶ περὶ τοῦ «γενηθήτω φῶς,» ὡς μὴ εὐκτικῶς ἀλλὰ προσ τακτικῶς εἰρημένου; ἀναγκαίως δέ μοι ἔδοξεν, ἐν ταῖς προστακτικαῖς φωναῖς εἰρημένης εὐχῆς, ὑπομνησθῆναι τῶν παρεκδοχῶν αὐτοῦ διὰ τοὺς ἠπατημένους καὶ παραδεξαμένους τὴν ἀσεβῆ διδασκαλίαν αὐτοῦ, ὧν καὶ ἡμεῖς ποτε πεπειράμεθα. 25.1 «Ὁ'Ελθέτω ἡ βασιλεία σου²⁰.» εἰ «ἡ 20βασιλεία τοῦ θεοῦ²⁰» κατὰ τὸν λόγον τοῦ κυρίου καὶ σωτῆρος ἡμῶν «μετὰ παρα τηρήσεως» «οὐκ ἔρχεται,» «οὐδὲ ἐροῦσιν· ἰδοὺ ᾧδε ἢ ἰδοὺ ἐκεῖ,» ἀλλὰ «ἡ 20βασιλεία²⁰ τοῦ θεοῦ ἐντὸς» ἡμῶν «ἐστίν» («ἐγγὺς» γὰρ «τὸ ῥῆμά ἐστι σφόδρα ἐν τῷ στόματι» ἡμῶν «καὶ ἐν τῇ καρδίᾳ» ἡμῶν), δῆλον ὅτι ὁ εὐχόμενος 20ἐλθεῖν τὴν βασιλείαν²⁰ τοῦ θεοῦ περὶ τοῦ 20τῆν²⁰ ἐν αὐτῷ 20βασιλείαν²⁰ τοῦ θεοῦ ἀνατεῖλαι καὶ καρποφορῆσαι καὶ τελειωθῆναι εὐλόγως εὔχεται· παντὸς μὲν ἀγίου ὑπὸ θεοῦ βασιλευομένου καὶ τοῖς πνευματικοῖς νόμοις τοῦ θεοῦ πειθομένου, οἱ οὐκ εὐνομούμενην πόλιν οἰκοῦντος ἑαυτόν· παρόντος αὐτῷ τοῦ πατρὸς καὶ συμβασιλεύοντος τῷ πατρὶ τοῦ Χριστοῦ ἐν τῇ τετελειωμένῃ ψυχῇ κατὰ τὸ εἰρημένον, οὐ πρὸ βραχέος ἐμνημόνευον· «πρὸς αὐτὸν ἐλευσόμεθα καὶ μονὴν παρ' αὐτῷ ποιησόμεθα» (καὶ οἶμαι νοεῖσθαι θεοῦ μὲν 20βασιλείαν²⁰ τὴν μακαρίαν τοῦ ἡγεμονικοῦ κατὰ στασιν καὶ τὸ τεταγμένον τῶν σοφῶν διαλογισμῶν, Χριστοῦ δὲ 20βασίλειαν²⁰ τοὺς προϊόντας σωτηρίους τοῖς ἀκούουσι λόγους καὶ τὰ μὲν ἐπὶ τελούμενα ἔργα δικαιοσύνης καὶ τῶν λοιπῶν ἀρετῶν· λόγος γὰρ καὶ δικαιοσύνη ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ)· παντὸς <δὲ> ἀμαρτωλοῦ κατατυραννοῦμένου ὑπὸ τοῦ ἄρχοντος «τοῦ αἰῶνος τούτου,» ἐπεὶ πᾶς ἀμαρτωλὸς τῷ ἐνεστῶτι αἰῶνι πονηρῷ. ὠκείωται, μὴ ἐμπαρέχων ἑαυτὸν τῷ δόντι «ἑαυτὸν περὶ τῶν ἀμαρτωλῶν ἡμῶν, ὅπως ἐξέλθαι ἡμᾶς ἐκ τοῦ αἰῶνος τοῦ ἐνεστῶτος πονηροῦ» καὶ «ἐξέλθαι» «κατὰ τὸ θέλημα τοῦ θεοῦ καὶ πατρὸς ἡμῶν» κατὰ τὰ ἐν τῇ πρὸς Γαλάτας εἰρημένα ἐπιστολῇ. ὁ δὲ κατατυραννούμενος ὑπὸ τοῦ ἄρχοντος τούτου τοῦ αἰῶνος τῷ ἐκουσίῳ τῆς ἀμαρτίας καὶ βασιλεύεται ὑπὸ τῆς ἀμαρτίας· διόπερ

κελευόμεθα ὑπὸ τοῦ Παύλου μηκέτι ὑποτάσσεσθαι θελούσῃ τῇ ἁμαρτία βασιλεύειν ἡμῶν, καὶ προστασόμεθά γε διὰ τούτων· «μὴ οὖν βασιλευέτω ἡ ἁμαρτία ἐν τῷ θνητῷ ἡμῶν σώματι εἰς τὸ ὑπακούειν ταῖς ἐπιθυμίαις αὐτῆς.» 25.2 ἄλλ' ἐρεῖ τις πρὸς ἀμφοτέρω, τό τε «ὁάγιασθήτω τὸ ὄνομά σου20» καὶ τὸ «ὀέλθέτω ἡ βασιλεία σου20,» ὅτι, εἰ ὁ εὐχόμενος ἐπὶ τῷ ἐπακούεσθαι εὐχεται καὶ ἐπακούεται ποτε, δηλονότι 20άγιασ θήσεται20 ποτε τινὶ κατὰ τὰ προειρημένα «τὸ 20ὄνομα20» τοῦ θεοῦ, ᾧ καὶ «ἡ 20βασιλεία20» τοῦ θεοῦ ἐνστήσεται. εἰ δὲ ταῦτ' αὐτῷ ἔσται, πῶς ἔτι καθηκόντως εὐξεται περὶ τῶν παρόντων ἤδη ὡς μὴ παρόντων λέγων· «ὁάγιασθήτω τὸ ὄνομά σου· ἐλθέτω ἡ βασιλεία σου20»; εἰ δὲ τοῦτο, ἔσται ποτὲ καθῆκον μὴ λέγειν· «ὁάγιασθήτω τὸ ὄνομά σου· ἐλθέτω ἡ βασιλεία σου20.» λεκτέον πρὸς ταῦτα ὅτι, ὡςπερ ὁ εὐχόμενος λόγου «γνώσεως» τυχεῖν καὶ λόγου «σοφίας» καθηκόντως ἀεὶ περὶ τούτων εὐξεται, ἀεὶ μὲν πλείονα θεωρήματα «σοφίας» καὶ «γνώσεως» ἐν τῷ ἐπακούεσθαι ληψόμενος, πλὴν «ἐκ μέρους» γινώσκων μὲν ὅσα ποτ' ἂν χωρῆσαι ἐπὶ τοῦ παρόντος δυνηθῆ, τοῦ <δὲ> τελείου καὶ καταργούντος «τὸ ἐκ μέρους» «τότε» φανερωθῆσόμενος, ὅτε «πρόσωπον πρὸς πρόσωπον» ὁ νοῦς προσβάλλει χωρὶς αἰσθήσεως τοῖς νοητοῖς· οὕτως «τὸ τέλειον» τοῦ 20άγιασθῆναι20 ἐκάστῳ ἡμῶν «ὁτὸ ὄνομα20» τοῦ θεοῦ καὶ τοῦ ἐνστήναι αὐτοῦ 20τὴν βασιλείαν20 οὐχ οἶόν τε ἐστίν, ἐὰν μὴ «ὀἴθῃ20» καὶ· «τὸ» περὶ τῆς «γνώσεως» καὶ «σοφίας» «τέλειον» τάχα δὲ καὶ τῶν λοιπῶν ἀρετῶν. ὀδεύομεν δὲ ἐπὶ τὴν τελειότητα, ἐὰν «τοῖς» «ἔμπροσθεν» ἐπεκτεινόμενοι τῶν ὀπισθεν ἐπιλανθανόμεθα. τῇ οὖν ἐν ἡμῖν 20βασιλεία20 τοῦ θεοῦ ἡ ἀκρότης ἀδιαλείπτως προκόπτουσιν ἐνστήσεται, ὅταν πληρωθῆ τὸ παρὰ τῷ ἀποστόλῳ εἰρημένον, ὅτι ὁ Χριστὸς, πάντων αὐτῶν τῶν ἐχθρῶν ὑποταγέντων, παραδώσει «ὁτὴν βασιλείαν20 τῷ θεῷ καὶ πατρὶ,» «ἵνα ἢ ὁ θεὸς τὰ πάντα ἐν πᾶσι.» διὰ τοῦτο «ἀδιαλείπτως» προσευχόμενοι μετὰ διαθέσεως τῷ λόγῳ θεοποιουμένης λέγωμεν τῷ ἐν οὐρανοῖς πατρὶ ἡμῶν· «ὁάγιασθήτω τὸ ὄνομά σου· ἐλθέτω ἡ βασιλεία σου20.» 25.3 ἔτι δὲ περὶ 20τῆς20 τοῦ θεοῦ 20βασιλείας20 καὶ τοῦτο διαληπτέον, ὅτι, ὡςπερ οὐκ ἔστι «μετοχὴ δικαιοσύνης καὶ ἀνομία» οὐδὲ «κοινωνία φωτὶ πρὸς σκότος» οὐδὲ «συμφώνησις Χριστῷ πρὸς Βελίαρ,» οὕτως ἀσυνύπαρκτόν ἐστι 20τῆ βασιλεία20 τοῦ θεοῦ 20βασιλεία20 τῆς ἁμαρτίας. εἰ τοίνυν θέλομεν ὑπὸ θεοῦ βασιλευέσθαι, μηδαμῶς «βασιλευέτω ἡ ἁμαρτία ἐν τῷ θνητῷ ἡμῶν σώματι,» μηδὲ ὑπακούωμεν τοῖς προστάγμασιν αὐτῆς, ἐπὶ «τὰ ἔργα τῆς σαρκὸς» καὶ τὰ ἄλλο τρία τοῦ θεοῦ προκαλουμένης ἡμῶν τὴν ψυχὴν· ἀλλὰ νεκρώσαντες «τὰ μέλη τὰ ἐπὶ τῆς γῆς» καρποφορῶμεν τοὺς καρποὺς «τοῦ πνεύματος,» ἵνα ὡς «ἐν» «παραδείσῳ» πνευματικῶς κύριος ἡμῖν ἐμπεριπατῆ, βασιλεύων ἡμῶν μόνος σὺν τῷ Χριστῷ αὐτοῦ, ἐν ἡμῖν «ἐκ δεξιῶν» καθημένῳ ἢ εὐχόμεθα λαβεῖν «δυνάμεως» πνευματικῆς καὶ καθεζομένῳ, «ἕως» πάντες οἱ ἐν ἡμῖν ἐχθροὶ αὐτοῦ γένωνται «ὑποπόδιον τῶν ποδῶν» αὐτοῦ καὶ καταργηθῆ ἄφ' ἡμῶν πᾶσα ἀρχὴ καὶ ἐξουσία καὶ δύναμις. δυνατὸν γὰρ ταῦτα καθ' ἕκαστον ἡμῶν γενέσθαι καὶ τὸν ἔσχατον ἐχθρὸν καταργηθῆναι, τὸν θάνατον, ἵνα καὶ ἐν ἡμῖν λέγηται ὑπὸ τοῦ Χριστοῦ· «ποῦ σου, θάνατε, τὸ κέντρον; ποῦ σου, ἄδη, τὸ νίκος;» ἤδη τοίνυν «τὸ φθαρτὸν» ἡμῶν ἐνδυσάσθω τὴν ἐν ἀγνείᾳ καὶ πάσῃ καθαρότητι ἀγιωσύνην καὶ «ἀφθαρσίαν,» «καὶ τὸ θνητὸν» ἀμφιεσάσθω, τοῦ θανάτου κατηργημένου, τὴν πατρικὴν «ἀθανασίαν»· ὡστε ἡμᾶς βασιλευομένους ὑπὸ τοῦ θεοῦ ἤδη εἶναι ἐν τοῖς παλιγγενεσίας καὶ ἀναστάσεως ἀγαθοῖς. 26.1 «ὀγενηθήτω τὸ θέλημα σου ὡς ἐν οὐρανῷ καὶ ἐπὶ γῆς20.» ὁ Λουκᾶς μετὰ τὸ «ὀέλθέτω ἡ βασιλεία σου20» ταῦτα παρασιωπήσας ἔταξε· «ὁτὸν ἄρτον ἡμῶν τὸν ἐπιούσιον δίδου ἡμῖν καθ' ἡμέραν20»· διόπερ ἂς προετάξαμεν λέξεις ὡς παρὰ μόνῳ τῷ Ματθαίῳ κειμένης ἐξετάσωμεν ἀκολουθῶς τοῖς πρὸ τούτων. ἔτι ὄντες «ὀἐπὶ γῆς20» οἱ εὐχόμενοι, νοοῦντες «ὀἐν οὐρανῷ20» γεγονέναι «ὀτὸ θέλημα20» τοῦ θεοῦ παρὰ πᾶσι τοῖς οἰκείοις τῶν 20οὐρανῶν20, εὐξώμεθα καὶ

ἡμῖν τοῖς «ὀἐπὶ γῆς20» ὁμοίως ἐκείνοις κατὰ πάντα γενέσθαι «τὸ 20θέλημα20» τοῦ θεοῦ· ὅπερ συμβήσεται, μηδὲν ἡμῶν παρὰ «ὀτὸ θέλημα20» πραττόντων αὐτοῦ. ἔπαυ δὲ, «ὀὡς ἐν οὐρανῶ» τὸ θέλημά20» ἐστὶ τοῦ θεοῦ, καὶ ἡμῖν τοῖς «ὀἐπὶ γῆς20» κατορθωθῆ, ὁμοιωθέντες τοῖς 20ἐν οὐρανοῖς20, ἅτε φορέσαντες παραπλησίως ἐκείνοις «τὴν εἰκόνα τοῦ ἔπουρανίου,» «βασίλειαν» 20οὐρανῶν20 κληρονομήσομεν, 20τῶν20 μεθ' ἡμᾶς «ὀἐπὶ γῆς20» καὶ ἡμῖν, γενομένοις «ὀἐν οὐρανῶ20,» ὁμοιωθῆναι εὐχομένων. 26.2 δύναται μέντοι γε κατὰ μόνον τὸν Ματθαῖον ἀπὸ κοινοῦ τὸ «ὀὡς ἐν οὐρανῶ καὶ ἐπὶ γῆς20» λαμβάνεσθαι, ἴν' ἡ τοιοῦτον τὸ προσ τασσόμενον ἡμῖν ἐν τῇ εὐχῇ λέγειν· «ὀἀγιασθήτω τὸ ὄνομά σου» «ὀὡς ἐν οὐρανῶ καὶ ἐπὶ γῆς»· «ἐλθέτω ἡ βασιλεία σου» «ὀὡς ἐν οὐρανῶ καὶ ἐπὶ γῆς»· «γενηθήτω τὸ θέλημά σου ὡς ἐν οὐρανῶ καὶ ἐπὶ γῆς»· «τό» τε γὰρ «ὀνομα20» τοῦ θεοῦ 20ἡγιασθη20 παρὰ τοῖς «ὀἐν οὐρανῶ20,» καὶ ἐνέστη αὐτοῖς «ἡ» τοῦ θεοῦ «ὀβασί λεία,» γεγένηται τε20 ἐν αὐτοῖς «ὀτὸ θέλημα20» τοῦ θεοῦ· ἅπερ πάντα ἡμῖν λείπει τοῖς «ὀἐπὶ γῆς20,» δυνάμενα ἡμῖν ὑπαρχθῆναι ἐν τῷ ἀξίους ἑαυτοὺς κατασκευάζειν ἐπηκόου περὶ τούτων πάντων τοῦ θεοῦ τυχεῖν. 26.3 ζητήσαι δ' ἂν τις διὰ τὸ «ὀγενηθήτω τὸ θέλημά σου ὡς ἐν οὐρανῶ καὶ ἐπὶ γῆς20» λέγων· πῶς 20γεγένηται «τὸ θέλημα20» τοῦ θεοῦ «ὀἐν οὐρανῶ20,» ὅπου ἐστὶ «τὰ πνευματικὰ τῆς πονηρίας,» δι' ἃ μεθυσθήσεται «ἡ μάχαιρα» τοῦ θεοῦ καὶ «ἐν τῷ 20οὐρανῶ20»; εἰ δὲ οὕτως εὐχόμεθα 20γενηθῆναι «ἐπὶ20» τῆς «ὀγῆς» «τὸ θέλημα20» τοῦ θεοῦ, ὡςπερ 20γίνεται «ἐν οὐρανῶ20,» μὴ ποτε λεληθότως εὐζώμεθα μένειν «ὀἐπὶ γῆς20» καὶ τὰ ἐναντία, ὅπου ἀπ' 20οὐρανοῦ20 καὶ ταῦτα ἔρχεται, πολλῶν φαύλων γινομένων «ἐπὶ γῆς» διὰ τὰ ἡττῶντα «πνευματικὰ τῆς πονηρίας,» ὄντα «ἐν τοῖς ἔπουρανίοις,» ὁ μὲν οὖν τις ἀλληγορῶν 20τὸν οὐρανὸν20 καὶ φάσκων αὐτὸν εἶναι τὸν Χριστὸν, 20γῆν20 δὲ τὴν ἐκκλησίαν (τίς γὰρ οὕτως <ἄξι>ος «θρόνος» τοῦ πατρὸς ὡς ὁ Χριστός; ποῖον δὲ «ὑποπόδιον τῶν ποδῶν» τοῦ θεοῦ ὡς ἡ ἐκκλησία;) εὐχερῶς λύσει τὰ ζητούμενα, λέγων εὐχεσθαι δεῖν ἕκαστον τῶν ἀπὸ τῆς ἐκκλησίας οὕτω χωρῆσαι «τὸ» πατρικὸν «θέλημα,» ὃν τρόπον Χριστὸς κεχώρηκεν, ὁ ἐλθὼν ποιῆσαι «ὀτὸ θέλημα20» αὐτοῦ τοῦ πατρὸς καὶ πᾶν αὐτὸ τελειώσας· δυνατὸν γὰρ κολληθέντα αὐτῷ «ἐν» γενέσθαι «πνεῦμα» σὺν αὐτῷ, διὰ τοῦτο χωροῦντα «ὀτὸ θέλημα20,» ἴν' «ὀὡς20» τετέλεσται «ὀἐν οὐρανῶ20,» οὕτω τελεσθῆ «ὀκαὶ ἐπὶ γῆς20»· ὁ κολλῶ μενος» γὰρ «τῷ κυρίῳ» κατὰ τὸν Παῦλον «ἐν πνευμά ἐστι.» καὶ οἶμαι ὅτι οὐκ εὐκαταφρόνητος ἔσται αὕτη ἡ ἐρμηνεία τῷ ἐπιμε λέστερον κατανοοῦντι αὐτήν. 26.4 ἀντιλέγων δὲ τις αὐτῇ παραθήσεται τὸ ἐπὶ τέλει τούτου τοῦ εὐαγγελίου μετὰ τὴν ἀνάστασιν ὑπὸ τοῦ κυρίου εἰρημένον πρὸς τοὺς ἔνδεκα μαθητάς· «ἐδόθη μοι πᾶσα ἐξουσία 20ὡς ἐν οὐρανῶ καὶ ἐπὶ γῆς20.» ἔχων γὰρ ἐξουσίαν τῶν «ὀἐν οὐρανῶ20» φησι προσειλη φένοι τὴν «ὀἐπὶ γῆς20,» τῶν μὲν «ὀἐν οὐρανῶ20» καὶ πρότερον ὑπὸ τοῦ λόγου πεφωτισμένων, ἐπὶ δὲ «τῇ συντελείᾳ τοῦ αἰῶνος» καὶ τῶν «ὀἐπὶ γῆς20» διὰ τὴν δεδομένην ἐξουσίαν τῷ υἱῷ τοῦ θεοῦ μιμουμένων τὰ, ὧν ἐξουσίαν ὁ σωτὴρ ἔλαβεν, «ὀἐν οὐρανῶ20» κατορθοῦ μόνων. οἰοεὶ οὖν διὰ τῶν εὐχῶν συνεργοὺς πρὸς τὸν πατέρα βούλεται λαβεῖν τοὺς μαθητευομένους αὐτῷ, ἴν' ὁμοίως τοῖς «ὀἐν οὐρανῶ20» ὑποτεταγμένοις ἀληθεία καὶ λόγῳ τὰ «ὀἐπὶ γῆς20» διορθωθῆντα <διὰ> τὴν ἐξουσίαν, ἣν ἔλαβεν «ὀὡς ἐν οὐρανῶ καὶ ἐπὶ γῆς20,» εἰς τέλος ἀγάγη τῶν ἐξουσιαζομένων μακάριον. ὁ δὲ θέλων 20οὐρανὸν20 εἶναι τὸν σωτῆρα τὴν δὲ 20γῆν20 ἐκκλησίαν, τὸν πρωτότοκον «πάσης κτίσεως,» ᾧ ὁ πατὴρ ὡς θρόνῳ ἐπαναπαύεται, φάσκων εἶ ναι τὸν 20οὐρανὸν20, εὔροι ἂν «τὸν» «ἄνθρωπον,» ὃν ἐνεδύσατο οἰκίῳ θέντα ἐκείνη τῇ δυνάμει διὰ τὸ τεταπεινωκῆναι «ἑαυτὸν» καὶ γενόμενον ὑπήκοον «μέχρι θανάτου,» λέγειν μετὰ τὴν ἀνάστασιν τό· «ἐδόθη μοι πᾶσα ἐξουσία 20ὡς ἐν οὐρανῶ καὶ ἐπὶ γῆς20»· λαβόντος τοῦ κατὰ τὸν σωτῆρα ἀνθρώπου τὴν ἐξουσίαν τῶν «ὀἐν οὐρανῶ20» οἶον τῶν ἐνυπαρχόντων τῷ μονογενεῖ, ἵνα αὐτῷ κοινωνῆ, ἀνακίρνα μένος ἐκείνου τῇ

θεότητι καὶ ἐνούμενος αὐτῷ. 26.5 μὴ λύνοντος δέ πω τοῦ δευτέρου τὰ ἠπορημένα περὶ τοῦ πῶς «ὁτὸ θέλημα20» τοῦ θεοῦ ἐστὶν «ὁ ἐν οὐρανῷ20,» τῶν «ἐν τοῖς ἐπουρανίοις» πνευματικῶν «τῆς πονηρίας» ἀντιπαλαιόντων τοῖς «ὁ ἐπὶ γῆς20,» ἐκεῖθεν ἐνέσται λύειν οὕτως τὸ ζητούμενον· ὅτι, ὡσπερ οὐ διὰ τὸν τόπον ἀλλὰ διὰ τὴν προαίρεσιν ὁ ἔτι ὢν «ὁ ἐπὶ γῆς20,» «πολίτευμα» ἔχων «ὁ ἐν οὐρανοῖς20» καὶ θησαυρίζων «ὁ ἐν οὐρανῷ20,» τὴν καρδίαν ἔχων «ὁ ἐν οὐρανῷ20,» «τὴν εἰκόνα τοῦ ἐπουρανοῦ» φορῶν, οὐκέτι ἐστὶν «ἐκ τῆς γῆς» οὐδὲ «τοῦ» «κάτω» «κόσμου» ἀλλ' ἐκ τοῦ 20οῦ οὐρανοῦ20 καὶ «τοῦ» κρείττονος «τούτου» οὐρανοῦ «κόσμου»· οὕτως καὶ «τὰ» ἔτι «ἐν τοῖς <ἐπ>ουρανίοις» διατρίβοντα «πνευματικὰ τῆς πονηρίας,» «τὸ πολίτευμα» ἔχοντα «ὁ ἐπὶ γῆς20» καὶ δι' ὧν ἀντιπαλαίει ἐπιβουλεύοντα ἀνθρώποις, θησαυρίζοντα «ὁ ἐπὶ γῆς20,» «εἰκόνα τοῦ χοϊκοῦ» φοροῦντα, ὅστις «ἐστὶν ἀρχὴ πλάσματος κυρίου, πεποιημένος ἐγκαταπαίζεσθαι ὑπὸ τῶν ἀγγέλων,» οὐκ ἔστιν ἐπουράνια οὐδὲ ἐν τοῖς οὐρανοῖς διὰ τὴν μοχθηρὰν διάθεσιν οἰκεῖ. ἐπὶ οὖν λέγεται· «ὀγεννηθῆτω τὸ θέλημά σου ὡς ἐν οὐρανῷ καὶ ἐπὶ γῆς20,» ἐκείνους οὐδὲ «ὁ ἐν οὐρανῷ20» εἶναι λογιστέον, τῷ φρονήματι μετὰ τοῦ πεσόντος ἐξ «ὁ οὐρανοῦ20» δίκην ἀστραπῆς πεπτωκότας. 26.6 καὶ τάχα λέγων δεῖν εὐχεσθαι ὁ σωτὴρ ἡμῶν, ἵνα 20γενῆται «τὸ θέλημα20» τοῦ πατρὸς «ὁ ὡς ἐν οὐρανῷ20» οὕτως «ὁ καὶ ἐπὶ γῆς20,» οὐ πάντως περὶ τῶν ἐν τόπῳ τῆς «γῆς» κελεύει γίνεσθαι τὰς εὐχὰς, ὅπως ὁμοιωθῶσι τοῖς ἐν τόπῳ οὖσιν οὐρανό· ἀλλ' ἐστὶν αὐτῷ ἡ πρόσταξις τῆς εὐχῆς, βουλομένῳ ὁμοιωθῆναι πάντα τὰ «ὁ ἐπὶ γῆς20,» τουτέστι τὰ χείρονα καὶ τοῖς γηϊνοῖς ὠκειωμένα, τοῖς κρείττοσι καὶ ἔχουσι «τὸ πολίτευμα 20 ἐν οὐρανοῖς20,» πᾶσι γενομένοις 20οῦ οὐρανῷ20. ὁ μὲν γὰρ ἀμαρτάνων, ὅπου ποτ' ἂν ἦ, ἐστὶ «γῆ,» εἰς τὴν συγγενῆ, ἐὰν μὴ μετανοῇ, ἐσόμενός πη· ὁ δὲ ποιῶν «ὁτὸ θέλημα20» τοῦ θεοῦ καὶ μὴ παρακούων τῶν σωτηρίων πνευματικῶν νόμων 20οῦ οὐρανοῦ20 ἐστὶν. εἴτε οὖν «γῆ» ἔτι ἐσμέν διὰ τὴν ἀμαρτίαν, εὐχόμεθα καὶ ἐφ' ἡμᾶς οὕτω «ὁτὸ θέλημα20» τοῦ θεοῦ διατεῖναι διορθωτικῶς, ὡσπερ ἔφθακεν ἐπὶ τοὺς πρὸ ἡμῶν γενομένους 20οῦ οὐρανοῦ20 ἢ ὄντας 20οῦ οὐρανοῦ20· εἴτε μὴ γῆ ἀλλ' 20οῦ οὐρανοῦ20 ἤδη λελογίσμεθα τῷ θεῷ, ἀξιώσωμεν, ἵνα καὶ «ὁ ἐπὶ τῆς γῆς20» ὁμοίως «ὁτῷ οὐρανῷ20,» λέγω δὲ ἐπὶ τῶν χειρόνων, πληρωθῆ «ὁτὸ θέλημα20» τοῦ θεοῦ εἰς τὴν, ἴν' οὕτως εἴπω, οὐρανοποίησιν αὐτῆς, ὥστε μηκέτι ποτὲ εἶναι 20γῆν20 ἀλλὰ πάντα γενέσθαι 20οῦ οὐρανοῦ20. ἐὰν γὰρ ὡς «ὁ ἐν οὐρανῷ20» κατὰ τὰ ἡρμηνευμένα «ὁτὸ θέλημα20» τοῦ θεοῦ οὕτω 20γενῆται20 «καὶ ἐπὶ γῆς,» ἢ γῆ οὐ μενεῖ γῆ· ὡς (εἰ λέγοιμι ἐπὶ ἄλλου παραδείγματος σαφέστερον) ἐὰν, ὡσπερ 20γεγένηται «τὸ θέλημα20» τοῦ θεοῦ ἐπὶ τοὺς σῶφρονας, οὕτω 20γενῆται20 καὶ ἐπὶ τοὺς ἀκόλαστους, οἱ ἀκόλαστοι σῶφρονες ἔσονται, ἢ ὡς 20γεγένηται «τὸ θέλημα20» τοῦ θεοῦ ἐπὶ τοὺς δικαίους, <ἐὰν οὕτω 20γενῆται20> καὶ ἐπὶ τοὺς ἀδίκους, οἱ ἄδικοι δίκαιοι ἔσονται· διὰ τοῦτο ἐὰν, ὡς «ὁ ἐν οὐρανῷ» γεγένηται «τὸ θέλημα20» τοῦ θεοῦ, 20γενῆται «καὶ ἐπὶ γῆς20,» ἐσόμεθα πάντες 20οῦ οὐρανοῦ20, τῆς μὴ ὠφελούσης σαρκὸς καὶ συγγενοῦς αὐτῇ αἵματος μὴ δυναμένων κληρονομεῖν «βασιλείαν θεοῦ,» κληρονομεῖν δ' ἂν λεχθησομένων, ἐὰν μεταβάλωσιν ἀπὸ σαρκὸς καὶ 20γῆς20 καὶ χοῦ καὶ αἵματος ἐπὶ τὴν οὐράνιον οὐσίαν. 27.1 «Ὁ τὸν ἄρτον ἡμῶν τὸν ἐπιούσιον δὸς ἡμῖν σήμερον20,» ἢ ὡς ὁ Λουκᾶς· «Ὁ τὸν ἄρτον ἡμῶν τὸν ἐπιούσιον δίδου ἡμῖν καθ' ἡμέραν20.» ἐπεὶ τινες ὑπολαμβάνουσι περὶ τοῦ σωματικοῦ 20ἄρτου20 λέγεσθαι εὐχεσθαι ἡμᾶς, ἀξιὸν αὐτῶν τὴν ψευδοδοξίαν διὰ τούτων περιελόντας παραστήσαι τὸ ἀληθὲς περὶ 20τοῦ ἐπιουσίου ἄρτου20. λεκτέον οὖν πρὸς αὐτοὺς ὅτι πῶς ὁ λέγων δεῖν αἰτεῖν ἐπουράνια καὶ μεγάλα, οὔτε ἐπουρανοῦ ὄντος 20τοῦ20 εἰς τὴν σάρκα ἡμῶν ἀναδιδομένου 20ἄρτου20 οὔτε μεγάλου αἰτήματος τοῦ περὶ τούτου ἀξιοῦν, ὡσπερὶ κατ' αὐτοὺς ἐπιλαθόμενος ὢν ἐδίδαξε προστάττει περὶ ἐπιγείου καὶ μικροῦ ἔντευξιν ἀναφέρειν τῷ πατρί; 27.2 ἡμεῖς δὲ ἐπόμενοι αὐτῷ διδασκάλῳ, διδάσκοντι τὰ περὶ τοῦ 20ἄρτου20, διὰ

πλειόνων ταῦτα παραθησόμεθα. φησὶν ἐν τῷ κατὰ Ἰωάννην πρὸς ἑλληλυθότας εἰς Καφαρναοὺμ ζητεῖν αὐτόν· «ἀμὴν ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ζητεῖτέ <με> οὐχ ὅτι εἴδετε σημεῖα, ἀλλ' ὅτι ἐφάγετε ἐκ τῶν 20ᾶρτων20 καὶ ἐχορτάσθητε.» ὁ γὰρ φαγῶν «ἐκ τῶν» ὑπὸ Ἰησοῦ εὐλογηθέντων «0ᾶρτων20» καὶ πληρωθεὶς αὐτῶν μᾶλλον ζητεῖ καταλαβεῖν ἀκριβέστερον τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ καὶ σπεύδει πρὸς αὐτόν. διόπερ καλῶς προστάττει λέγων· «ἐργάζεσθε μὴ τὴν βρῶσιν τὴν ἀπολλυμένην ἀλλὰ τὴν βρῶσιν τὴν μένουσαν εἰς ζωὴν αἰώνιον, ἣν ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ὑμῖν 20δώσει20.» πρὸς ταῦτα δὲ πυθομένων τῶν ἀκουσάντων καὶ λεγόντων· «τί ποιῶμεν, ἵνα ἐργαζώμεθα τὰ ἔργα τοῦ θεοῦ; ἀπεκρίθη ὁ Ἰησοῦς καὶ εἶπεν αὐτοῖς· τοῦτό ἐστι τὸ ἔργον τοῦ θεοῦ, ἵνα πιστεύητε εἰς ὃν ἀπέστειλεν ἐκεῖνος.» «ἀπέστειλε» δὲ ὁ θεὸς «τὸν λόγον αὐτοῦ καὶ ἰάσατο αὐτούς,» ὡς ἐν ψαλμοῖς γέγραπται, δηλονότι τοὺς νενοσηκότας· ὧς λόγῳ οἱ πιστεύοντες ἐργάζονται «τὰ ἔργα τοῦ θεοῦ,» ὄντα «βρῶσιν μένουσαν εἰς ζωὴν αἰώνιον.» καὶ «ὁ πατήρ» δέ μου, φησὶ, «0δίδωσιν20 ὑμῖν 20τὸν ἄρτον20 ἐκ τοῦ οὐρανοῦ τὸν ἀληθινόν· ὁ γὰρ 20ἄρτος20 τοῦ θεοῦ ἐστὶν ὁ καταβαίνων ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καὶ ζῶν 20διδούς20 τῷ κόσμῳ.» «0ἄρτος20» δὲ ἀληθινός ἐστὶν ὁ «τὸν» «ἀληθινόν» τρέφων «ἄνθρωπον,» τὸν «κατ' εἰκόνα τοῦ θεοῦ» πεποιημένον, ὧς ὁ τραφεὶς καὶ «καθ' ὁμοίωσιν» «τοῦ κτίσαντος» γίνεται. τί δὲ λόγου τῆ ψυχῆ τροφιμώτερον, ἢ τί τῆς σοφίας τοῦ θεοῦ τῷ νῶ τοῦ χωροῦντος αὐτὴν τιμιώτερον; τί δὲ ἀληθείας τῆ λογικῆ φύσει καταλληλότερον; 27.3 ἐὰν δέ τις πρὸς ταῦτα ἀνθυποφέρῃ λέγων μὴ ἂν αὐτὸν διδάσκειν ὡς περὶ ἐτέρου ὄντος 20ἄρτου τοῦ ἐπιουσίου20 αἰτεῖν, ἀκουέτω ὅτι καὶ ἐν τῷ κατὰ Ἰωάννην ὅπου μὲν ὡς περὶ ἐτέρου τινὸς παρ' αὐτὸν διαλέγεται, ὅπου δὲ ὡς αὐτὸς ὁ 20ἄρτος20 ὢν· ὡς μὲν περὶ ἐτέρου διὰ τούτων· «Μωϋσῆς 20δέδωκεν20 ὑμῖν 20τὸν ἄρτον20 ἐκ τοῦ οὐρανοῦ,» «οὐ» «τὸν ἀληθινόν,» «ἀλλ' ὁ πατήρ μου 20δίδωσιν20 ὑμῖν 20τὸν ἄρτον20 ἐκ τοῦ οὐρανοῦ τὸν ἀληθινόν»· ὡς δὲ περὶ αὐτοῦ φησὶ πρὸς εἰπόντας αὐτῷ· «πάντοτε 20δὸς ἡμῖν τὸν ἄρτον20 τοῦτον,» «ἐγὼ εἰμι ὁ 20ἄρτος20 τῆς ζωῆς· ὁ ἐρχόμενος πρὸς με οὐ μὴ πεινάσῃ, καὶ ὁ πιστεύων εἰς ἐμὲ οὐ μὴ διψήσῃ πώποτε.» καὶ μετ' ὀλίγα· «ἐγὼ εἰμι ὁ 20ἄρτος20 <ὁ ζῶν> ὁ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβάς· ἐὰν τις φάγῃ ἐκ τούτου 20τοῦ ἄρτου20, ζήσει εἰς τὸν αἰῶνα· καὶ ὁ 20ἄρτος20 δὲ, ὃν ἐγὼ 20δώσω20, ἡ σὰρξ μου ἐστίν, ἣν ἐγὼ 20δώσω20 ὑπὲρ τῆς τοῦ κόσμου ζωῆς.» 27.4 ἐπεὶ δὲ πᾶσα τροφή «0ἄρτος20» λέγεται κατὰ τὴν γραφὴν, ὡς δῆλον ἐκ τοῦ περὶ Μωϋσέως ἀναγεγράφθαι· «0ἄρτον20 οὐκ» ἔφαγε «τεσσαράκοντα ἡμέρας καὶ ὕδωρ οὐκ» ἔπιε, ποικίλος δὲ ἐστὶ καὶ διὰ φοροῦ ὁ τρόφιμος λόγος, οὐ πάντων δυναμένων τῆ στερρότητι καὶ εὐτονίᾳ τρέφεσθαι τῶν θείων μαθημάτων· διὰ τοῦτο βουλόμενος παραστῆσαι ἀθλητικὴν τελειότεροις ἀρμόζουσαν τροφήν φησιν· «ὁ 20ἄρτος20 δὲ, ὃν ἐγὼ 20δώσω20, ἡ σὰρξ μου ἐστίν, ἣν ἐγὼ 20δώσω20 ὑπὲρ τῆς τοῦ κόσμου ζωῆς,» καὶ μετ' ὀλίγα· «ἐὰν μὴ φάγητε τὴν σὰρκα τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου καὶ πίητε αὐτοῦ τὸ αἶμα, οὐκ ἔχετε ζωὴν ἐν ἑαυτοῖς. ὁ τρώγων μου τὴν σὰρκα καὶ πίνων μου τὸ αἶμα ἔχει ζωὴν αἰώνιον, καὶ ἐγὼ ἀναστήσω αὐτὸν ἐν τῇ ἐσχάτῃ ἡμέρᾳ. ἡ γὰρ σὰρξ μου ἀληθὴς ἐστὶ βρῶσις, καὶ τὸ αἶμά μου ἀληθὴς ἐστὶ πόσις. ὁ τρώγων μου τὴν σὰρκα καὶ πίνων μου τὸ αἶμα ἐν ἐμοὶ μένει, κἀγὼ ἐν αὐτῷ. καθὼς ἀπέστειλέ με ὁ ζῶν πατήρ, κἀγὼ ζῶ διὰ τὸν πατέρα· καὶ ὁ τρώγων με κἀκεῖνος ζήσει δι' ἐμέ.» αὕτη δὲ ἐστὶν ἡ «ἀληθής» «βρῶσις,» «σὰρξ» Χριστοῦ, ἣτις «λόγος» οὕσα γέγονε «σὰρξ» κατὰ τὸ εἰρημένον· «καὶ ὁ λόγος σὰρξ ἐγένετο.» ὅτε δὲ <φάγοιμεν καὶ> πίοιμεν αὐτόν, «καὶ ἐσκήνωσεν ἐν ἡμῖν»· ἐπὶ δὲ ἀναδιδῶνται, πληροῦνται τὸ «ἐθεασάμεθα τὴν δόξαν αὐτοῦ.» «οὗτός ἐστιν ὁ 20ἄρτος20 ὁ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβάς, οὐ καθὼς ἔφαγον οἱ πατέρες καὶ ἀπέθανον· ὁ τρώγων τοῦτον 20τὸν ἄρτον20 ζήσει εἰς τὸν αἰῶνα.» 27.5 ὁ δὲ Παῦλος «νηπίος» διαλεγόμενος καὶ «κατὰ ἄνθρωπον» περιπατοῦσι Κορινθίοις φησὶ· «γάλα ὑμᾶς ἐπότισα, οὐ βρῶμα· οὐπω γὰρ ἐδύνασθε. ἀλλ'

οὐδὲ ἔτι νῦν δύνασθε· ἔτι γάρ ἐστε σάρκινιοι» καὶ ἐν τῇ πρὸς Ἑβραίους· «καὶ γεγόνατε χρεῖαν ἔχοντες γάλακτος, οὐ στερεᾶς τροφῆς, πᾶς γὰρ ὁ μετέχων γάλακτος ἄπειρος λόγου δικαιοσύνης, νήπιος γάρ ἐστι· τελείων δέ ἐστιν ἡ στερεὰ τροφή, τῶν διὰ τὴν ἕξιν τὰ αἰσθητήρια γεγυμνασμένα ἐχόντων πρὸς διάκρισιν καλοῦ τε καὶ κακοῦ.» ἐγὼ δὲ ἠγοῦμαι καὶ τὸ «ὅς μὲν πιστεύει φαγεῖν πάντα, ὁ δὲ ἀσθενῶν λάχανα ἐσθίει» μὴ περὶ σωματικῶν τροφῶν αὐτῶ προηγουμένως λέγεσθαι ἀλλὰ περὶ τῶν τρεφόντων τὴν ψυχὴν λόγων θεοῦ· τοῦ μὲν πιστοτάτου καὶ τελειοτάτου δυναμένου πάντων μεταλαμβάνειν, ὄνπερ δηλοῖ διὰ τοῦ «ὅς μὲν πιστεύει φαγεῖν πάντα,» τοῦ δὲ ἀσθενεστεροῦ καὶ ἀτελεστεροῦ ἀπλουστεροῦ καὶ μὴ πάνυ εὐτονίαν ἐμποιοῦσι μαθήμασιν ἀρκουμένου, ὄντινα αὐτὸς σημῆναι θέλων λέγει· «ὁ δὲ ἀσθενῶν λάχανα ἐσθίει.» 27.6 καὶ τὸ παρὰ τῷ Σολομῶντι δὲ ἐν ταῖς Παροιμίαις λεγόμενον ἠγοῦμαι διδάσκειν ὅτι βελτίων ὁ μὴ χωρῶν τὰ εὐτονώτερα καὶ μείζονα τῶν δογμάτων διὰ τὴν ἀπλότητα (οὐκ ἐσφαλμένα μέντοι γε φρονῶν) τοῦ ἐντρεχεστεροῦ μὲν καὶ ὀξυτέρου καὶ μειζόνως ἐπιβάλλοντος τοῖς πράγμασι τὸν δὲ τῆς εἰρήνης καὶ συμφωνίας τῶν ὄλων λόγον μὴ τρανοῦντος, ἔχει δὲ οὕτως αὐτῶ ἡ λέξις· «κρείσων ξενισμὸς λαχάνων πρὸς φιλίαν καὶ χάριν ἢ μόσχος ἀπὸ φάτνης μετὰ ἔχθρας.» πολλάκις γοῦν ἀπεδεξάμεθα ἰδιωτικὴν καὶ ἀπλουστεράν μετὰ εὐσυνειδησίας ἐστίασιν, ξενιζόμενοι παρὰ τοῖς πλέον ἡμῖν παρασχεῖν μὴ δυναμένοις, ἢ περὶ λόγων ὕψος ἐπαιρομένων «κατὰ τῆς γνώσεως τοῦ θεοῦ,» μετὰ πολλῆς πιθανότητος ἀλλότριον καταγγέλλοντο τοῦ «τὸν νόμον καὶ τοὺς προφήτας» δεδωκότος πατρὸς τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ δόγμα. ἵνα τοίνυν μήτε δι' ἔνδειαν τροφῶν τὴν ψυχὴν νοσήσωμεν μήτε διὰ «λιμὸν λόγου κυρίου» τῷ θεῷ ἀποθάνωμεν, 20τὸν ζῶντα ἄρτον²⁰, ὅστις ὁ αὐτός ἐστι 20τῷ ἐπιουσίω²⁰, πειθόμενοι τῷ διδασκάλῳ σωτήρι ἡμῶν, πιστεύοντες καὶ βιοῦντες δεξιότερον, αἰτῶμεν παρὰ τοῦ πατρὸς. 27.7 τί δὲ καὶ τὸ «ὀἐπιούσιον²⁰,» ἤδη κατανοητέον. πρῶτον δὲ τοῦτο ἰστέον, ὅτι ἡ λέξις ἢ «ὀἐπιούσιον²⁰» παρ' οὐδενὶ τῶν Ἑλλήνων οὔτε τῶν σοφῶν ὠνόμασται οὔτε ἐν τῇ τῶν ἰδιωτῶν συνηθείᾳ τέτριπται, ἀλλ' ἔοικε πεπλάσθαι ὑπὸ τῶν εὐαγγελιστῶν. συνηθέως χησαν γοῦν ὁ Ματθαῖος καὶ ὁ Λουκᾶς περὶ αὐτῆς μηδαμῶς διαφερούσης, αὐτὴν ἐξενηνοχότες. τὸ ὅμοιον δὲ καὶ ἐπ' ἄλλων οἱ ἔρμη νεύοντες τὰ Ἑβραϊκὰ πεποιήκασιν. τίς γάρ ποτε Ἑλλήνων ἐχρήσατο τῇ «ἐνωτίζου» προσηγορίᾳ ἢ τῇ «ἀκουτίσθητι» ἀντὶ τοῦ «εἰς τὰ ὦτα δέξαι» καὶ «ἀκοῦσαι ποίει σε»· ἰσομοία τῇ «ὀἐπιούσιον²⁰» προσηγορίᾳ ἐστὶ παρὰ Μωϋσεῖ γεγραμμένη, ὑπὸ θεοῦ εἰρημένη· «ὕμεῖς δὲ ἔσεσθέ μοι» «λαὸς περιούσιος.» καὶ δοκεῖ μοι ἑκατέρα λέξις παρὰ τὴν οὐσίαν πεποιήσθαι, ἢ μὲν 20τὸν²⁰ εἰς τὴν οὐσίαν συμβαλλόμενον 20ἄρτον²⁰ δηλοῦσα, ἢ δὲ τὸν περὶ τὴν οὐσίαν καταγιγόμενον λαὸν καὶ κοινωνοῦντα αὐτῇ σημαίνουσα. 27.8 ἢ μέντοι κυρίως οὐσία τοῖς μὲν προηγουμένην τὴν τῶν ἄσωμάτων ὑπόστασιν εἶναι φάσκουσι νενόμισται κατὰ τὰ ἀσώματα, τὸ εἶναι βεβαίως ἔχοντα καὶ οὔτε προσθήκην χωροῦντα οὔτε ἀφαίρεσιν πάσχοντα (τοῦτο γὰρ ἴδιον σωματῶν, περὶ ἃ γίνεται ἡ αὔξη καὶ ἡ φθίσις παρὰ τὸ εἶναι αὐτὰ ῥευστὰ, δεόμενα τοῦ ὑποστηρίζοντος ἐπεισιόντος καὶ τρέφοντος· ὅπερ ἐὰν πλεῖον ἐν καιρῷ ἐπεισῆ τοῦ ἀπορρέοντος, αὔξησις γίνεται, ἐὰν δὲ ἔλαττον, μείωσις· τάχα δὲ τίνα οὐδ' ὅλως τὸ ἐπεισιὸν λαμβάνοντα ἐν ἀκράτῳ, ἴν' οὕτως εἴπω, μειώσεται γίνεται), τοῖς δὲ ἐπακολουθητικὴν αὐτὴν εἶναι νομίζουσι προηγουμένην δὲ τὴν τῶν σωματῶν ὄροι αὐτῆς οὗτοί εἰσιν· οὐσία ἐστὶν ἢ πρώτη τῶν ὄντων ὕλη, καὶ ἐξ ἧς τὰ ὄντα, ἢ τῶν σωματῶν ὕλη, καὶ ἐξ ἧς τὰ σώματα, ἢ τῶν ὀνομαζομένων, καὶ ἐξ ἧς τὰ ὀνομαζόμενα, ἢ τὸ πρῶτον ὑπόστατον ἄποιον ἢ τὸ προῦφιστάμενον τοῖς οὖσιν ἢ τὸ πάσας δεχόμενον τὰς μεταβολὰς τε καὶ ἀλλοιώσεις, αὐτὸ δὲ ἀναλλοιώτον κατὰ τὸν ἴδιον λόγον, ἢ τὸ ὑπομένον πᾶσαν ἀλλοίωσιν καὶ μεταβολήν. κατὰ τούτους δὲ ἢ οὐσία ἐστὶν ἄποιός τε καὶ ἀσχημάτιστος κατὰ τὸν ἴδιον λόγον ἀλλ' οὐδὲ μέγεθος

ἀποτεταγμένον ἔχουσα, πάση δὲ ἔγκειται ποιότητι καθάπερ ἔτοιμόν τι χωρίον. ποιότητος δὲ διατακτικῶς λέγουσι τὰς ἐνεργείας καὶ τὰς ποιήσεις κοινῶς, ἐν αἷς εἶναι τὰς κινήσεις καὶ σχέσεις συμβέβηκεν· οὐδέ τις γὰρ τούτων κατὰ τὸν ἴδιον λόγον μετέχειν φασὶ τὴν οὐσίαν, ἀεὶ δὲ τινος αὐτῶν ἀχώριστον εἶναι πάθει τήνδε, οὐδὲν ἦττον καὶ ἐπὶ δεκτὴν πασῶν τῶν τοῦ ποιοῦντος ἐνεργειῶν, ὡς ἂν ἐκεῖνο ποιῆ καὶ μεταβάλλῃ· ὁ γὰρ συνὼν αὐτῇ τόνος καὶ δι' ὅλων κεχωρηκῶς πάσης τε ποιότητος καὶ τῶν περὶ αὐτὴν αἴτιος ἂν οικονομῶν· δι' ὅλων τε μεταβλητὴν καὶ δι' ὅλων διαιρετὴν λέγουσιν εἶναι, καὶ πᾶσαν οὐσίαν πάση συγγεῖσθαι δύνασθαι, ἠνωμένην μέντοι. 27.9 ἐπεὶ δὲ περὶ τῆς οὐσίας ζητοῦντες διὰ «ὀτὸν ἐπιούσιον» «ἄρτον²⁰» καὶ τὸν περιούσιον λαὸν εἰς τὸ τὰ σημαίνοντα διακριθῆναι τῆς οὐσίας ταῦτ' εἰρήκαμεν, 20ἄρτος²⁰ δὲ ἐν τοῖς πρὸ τούτων νοητὸς ἦν, ὃν αἰτεῖν ἡμᾶς ἐχρῆν, ἀναγκαῖον συγγενῆ 20τῷ ἄρτῳ²⁰ τὴν οὐσίαν εἶναι νοεῖν· ἴν' ὥσπερ ὁ σωματικὸς 20ἄρτος²⁰ ἀναδιδόμενος εἰς τὸ τοῦ τρεφομένου σῶμα χωρεῖ αὐτοῦ εἰς τὴν οὐσίαν, οὕτως «ὁ ζῶν» καὶ «ἐξ οὐρανοῦ» καταβεβηκῶς «ὀἶτος²⁰» ἀναδιδόμενος εἰς τὸν νοῦν καὶ τὴν ψυχὴν μεταδῶ τῆς ἰδίας δυνάμεως τῷ ἐμπαρεσχηκῶτι ἑαυτὸν τῇ ἀπ' αὐτοῦ τροφῇ· καὶ οὕτως ἔσται ὃν αἰτοῦμεν «ὀἶτον» «ἐπιούσιον²⁰» καὶ πάλιν ὃν τρόπον κατὰ τὴν ποιότητα τῆς «τροφῆς», «στερεᾶς» οὔσης καὶ ἀθληταῖς ἀρμοζούσης ἢ γαλακτώδους τινὸς καὶ λαχανώδους, ἐν διαφόρῳ δυνάμει ὁ τρεφόμενος γίνεται, οὕτως ἀκόλουθόν ἐστι, τοῦ λόγου τοῦ θεοῦ ἦτοι ὡς γάλακτος παιδίους ἀρμοζόντως διδομένου ἢ ὡς λαχάνου ἀσθενοῦσιν ἐπιτηδείως ἢ ὡς σαρκὸς ἀγωνιζομένοις προσ<καίρω>, ἕκαστον τῶν τρεφομένων κατὰ τὴν ἀναλογίαν, ὃ ἐμπαρέσχεν ἑαυτὸν λόγῳ, τόδε τι ἢ τόδε δύνασθαι καὶ τοιόνδε ἢ τοιόνδε γίνεσθαι. ἔστι μέντοι γε τις νομιζομένη τροφή, οὗσα δηλητήριος, καὶ ἕτερα νοσοποῖς καὶ ἄλλη μὴδὲ ἀναδοθῆναι δυναμένη· ἄπερ πάντα κατ' ἀναλογίαν μετενεκτέον ἐστὶ καὶ ἐπὶ τὰς διαφορὰς τῶν νομιζομένων τροφίμων μαθημάτων. 20ἐπιούσιος²⁰ τοίνυν 20ἄρτος²⁰ ὁ τῇ φύσει τῇ λογικῇ καταλληλότατος καὶ τῇ οὐσίᾳ αὐτῇ συγγενῆς, ὑγιάν ἅμα καὶ εὐεξίαν καὶ ἰσχύον περιποιῶν τῇ ψυχῇ καὶ τῆς ἰδίας ἀθανασίας (ἀθάνατος γὰρ ὁ λόγος τοῦ θεοῦ) μεταδιδὸς τῷ ἐσθίοντι αὐτοῦ. 27.10 οὗτος δὲ ὁ 20ἐπιούσιος ἄρτος²⁰ ἄλλῳ ὀνόματι δοκεῖ μοι ἐν τῇ γραφῇ «ξύλον ζωῆς» ὀνομάσθαι, ἐφ' ὅπερ ὁ ἐκτείνας «τὴν χεῖρα» καὶ λαβὼν ἀπ' αὐτοῦ «ζήσεται εἰς τὸν αἰῶνα.» καὶ τρίτῳ ὀνόματι τοῦτο τὸ «ξύλον» «σοφία» τοῦ θεοῦ ὀνομάζεται παρὰ τῷ Σολομῶντι διὰ τούτων· «ξύλον ζωῆς ἐστὶ πᾶσι τοῖς ἀντεχομένοις αὐτῆς, καὶ τοῖς ἐπεριδομένοις ὡς ἐπὶ κύριον ἀσφαλῆς.» ἐπεὶ δὲ καὶ οἱ ἄγγελοι σοφία τρέφονται θεοῦ, ἀπὸ τῆς κατὰ τὴν ἀλήθειαν μετὰ σοφίας θεωρίας δυναμούμενοι πρὸς τὸ τὰ ἴδια ἔργα ἐπιτελεῖν, λέγεται ἐν ψαλμοῖς καὶ τοὺς ἀγγέλους τρέφεσθαι, κοινωνούντων τῶν ἀνθρώπων τοῦ θεοῦ, οἵτινες Ἑβραῖοι προσαγορεύονται, τοῖς ἀγγέλοις καὶ οἰονεὶ καὶ συνεστίων αὐτοῖς γινομένων. τοιοῦτον δὲ ἐστὶ τὸ «ὀἶτον²⁰ ἄγγελων ἔφαγεν ἄνθρωπος.» μὴ γὰρ ἐπὶ τοσοῦτον πτωχεύσαι ὁ νοῦς ἡμῶν, ὡς οἰηθῆναι σωματικοῦ τινος 20ἄρτου²⁰, τοῦ ἱστορουμένου οὐρα νόθεν ἐπὶ τοὺς ἐξεληλυθότας τὴν Αἴγυπτον καταβεβηκέναι, τοὺς ἀγγέλους αἰεὶ μεταλαμβάνοντας τρέφεσθαι, τούτου αὐτοῦ κεκοινω νηκότων τῶν Ἑβραίων τοῖς ἀγγέλοις, τοῖς λειτουργικοῖς τοῦ θεοῦ πνεύμασιν. 27.11 οὐκ ἄκαιρον δὲ ζητοῦσιν ἡμῖν «ὀτὸν ἐπιούσιον» «ἄρτον²⁰» καὶ τὸ «ξύλον τῆς ζωῆς» καὶ τὴν σοφίαν τοῦ θεοῦ τὴν τε κοινήν ἀγίον ἀνθρώπων καὶ ἀγγέλων τροφήν ἐπιστήσαι καὶ περὶ τῶν ἐν Γενέσει γεγραμμένων τριῶν ἀνδρῶν, καταχθέντων παρὰ τῷ Ἀβραάμ καὶ μεταλαβόντων πεφυραμένων τριῶν μέτρων «σεμιδάλεως» εἰς ἐγκρυφίων ποίησιν, μὴ ποτε γυμνῶς τροπικῶς ταῦτα εἴρηται, δυναμένων τῶν ἀγίων μεταδοῦναί ποτε τροφῆς νοητῆς καὶ λογικῆς οὐ μόνον ἀνθρώποις ἀλλὰ καὶ θειοτέραις δυνάμεσιν ἦτοι εἰς ὠφέλειαν αὐτῶν ἢ εἰς ἐπίδειξιν ὧν δεδύνηται περιποιῆσαι ἑαυτοῖς τροφωτάτων, εὐφραينوμένων καὶ τρεφομένων ἐν τῇ τοιαύτῃ

ἐπιδείξει τῶν ἀγγέλων καὶ ἐτοιμοτέρων γινομένων πρὸς τὸ παντὶ τρόπῳ συν ἐργῆσαι καὶ πρὸς τὸ ἐξῆς συμπνεῦσαι τῇ πλειόνων καὶ μειζόνων καταλήψει τοῦ ἐπὶ προτέροις παρεσκευασμένου τροφίμοις μαθήμασιν, εὐφράναντος καὶ, ἴν' οὕτως εἴπω, ἀναθρέψαντος αὐτούς. οὐ θαυ μαστὸν δὲ εἰ ἀγγέλους τρέφει ἄνθρωπος, ὅπου γε καὶ Χριστὸς ὅμο λογεῖ ἐστὼς παρὰ «τὴν θύραν» κρούειν, ἴν' εἰσελθὼν παρὰ τὸν ἀνοίξαντα αὐτῷ δειπνήσῃ «μετ' αὐτοῦ» ἐκ τῶν ἐκείνου, μετὰ ταῦτα καὶ αὐτὸς μεταδώσων τῶν ἰδίων τῷ πρότερον ἐστίασαντι κατὰ τὴν ἰδίαν δύναμιν τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ. 27.12 20τοῦ20 μὲν οὖν 20ἐπιουσίου20 ὁ μεταλαμβάνων 20ἄρτου20 στηριζόμενος τὴν «καρδίαν» υἱὸς θεοῦ γίνεται· «τοῦ» δὲ «δράκοντος» ὁ μετέχων οὐκ ἄλλος ἐστὶ τοῦ νοητοῦ Αἰθίοπος, διὰ τὰς τοῦ «δράκοντος» ἄρκυς μεταβάλλων καὶ αὐτὸς εἰς ὄφιν, ὥστε ὑπὸ τοῦ λόγου ὄνιδιζόμενον αὐτὸν, κὰν λέγη βαπτίζεσθαι θέλειν, ἀκούειν· «ὄφεις, γεννήματα ἐχιδνῶν, τίς ὑπέδειξεν ὑμῖν φυγεῖν ἀπὸ τῆς μελλούσης ὀργῆς;» λέγει δὲ περὶ τοῦ δρακοντείου σώματος ὑπὸ τῶν Αἰθιόπων ἐστιωμένου ὁ Δαυῖδ ταῦτα· «συνέτριψας τὰς κεφαλὰς τῶν δρακόντων ἐπὶ τοῦ ὕδατος, <σὺ συνέθλασας τὴν κεφαλὴν τοῦ δράκοντος,> ἔδωκας αὐτὸν βρῶμα λαοῖς τοῖς Αἰθίοψιν.» εἰ δὲ μὴ ἀπεμφαίνει, οὐσιωδῶς ὕφεσ τῶτος τοῦ υἱοῦ τοῦ θεοῦ ὕφεστῶτος δὲ καὶ τοῦ ἀντικειμένου, ἐκά τερον αὐτῶν τροφὴν γίνεσθαι τοῦδε ἢ τοῦδε, τί ὀκνοῦμεν παραδέξασθαι ἐπὶ γε πασῶν τῶν δυνάμεων κρειττόνων καὶ χειρόνων· καὶ ἐπὶ τῶν ἀνθρώπων τὸ δύνασθαι τρέφεσθαι ἀπὸ πάντων τοῦ τῶν ἕνα ἕκαστον ἡμῶν; κοινωεῖν γοῦν τῷ ἑκατοντάρχῳ Κορνηλίῳ καὶ τοῖς ἅμα συναχθεῖσιν ἐν τῇ Καισαρείᾳ ὁ Πέτρος μέλλων μετὰ δὲ ταῦτα καὶ τοῖς ἔθνεσι μεταδώσειν τῶν λόγων τοῦ θεοῦ, ὁρᾷ τὸ «τέτταρσιν ἀρχαῖς καθιέμενον» οὐρανόθεν «σκεῦος,» «ἐν ᾧ» «πάντα τὰ τετράποδα καὶ ἔρπετά καὶ θηρία τῆς γῆς»· ὅτε καὶ κελεύεται «ἀναστὰς» θῆσαι καὶ φαγεῖν, προστασώμενος μετὰ τὸ παραιτοῦ μενον αὐτὸν εἰρηκέναι· σὺ οἶδας «ὅτι οὐδέ ποτε κοινὸν ἢ ἀκάθαρτον εἰσῆλθεν εἰς τὸ στόμα μου» «μηδένα κοινὸν ἢ ἀκάθαρτον λέγειν ἄνθρωπον» τῷ τὰ καθαρθέντα ὑπὸ θεοῦ μὴ δεῖν ὑπὸ Πέτρου κοινοῦσθαι· φησὶ γὰρ ἡ λέξις· «ἃ ὁ θεὸς ἐκαθάρισε σὺ μὴ κοίνου.» οὐκοῦν τὸ καθαρὸν βρῶμα καὶ τὸ ἀκάθαρτον κατὰ τὸν Μωϋσέως νόμον ἐν ὀνομασίαις διακρινόμενον πλειόνων ζώων, τὴν ἀναφορὰν ἔχον ἐπὶ τὰ διάφορα ἦθη τῶν λογικῶν, διδάσκει τούσδε μὲν τροφίμους ἡμῖν τυγχάνειν τούσδε δὲ ἐναντίως ἔχειν, ἕως καθάριας πάντας ποιήσῃ τροφίμους ὁ θεὸς ἢ τοὺς ἀπὸ «παντὸς γένους.» 27.13 τούτων δὲ οὕτως ἐχόντων καὶ τσαύτης διαφορᾶς βρωμάτων οὔσης, εἰς παρὰ πάντα τοὺς εἰρημένους ἐστὶν ὁ 20ἐπιουσίος ἄρτος20, περὶ οὗ εὐχέσθαι δεῖ, ἵνα ἐκείνου ἀξιοθῶμεν καὶ τρεφόμενοι τῷ «ἐν ἀρχῇ» «πρὸς θεὸν» θεῶ λόγῳ θεοποιηθῶμεν. ἐρεῖ δὲ τις τὸ «ὀἐπιουσίον20» παρὰ τὸ ἐπιέναι κατεσχηματίσθαι, ὥστε αἰτεῖν ἡμᾶς κελεύεσθαι 20τὸν ἄρτον20 τὸν οἰκεῖον τοῦ μέλλοντος αἰῶνος, ἵνα προλαβῶν αὐτὸν ὁ θεὸς ἤδη ἡμῖν δωρήσεται, ὥστε τὸ οἶονεῖ αὐριον δοθησόμενον «ὀσήμερον20» ἡμῖν δοθῆναι, «ὀσήμερον20» μὲν τοῦ ἐνεσ τῶτος αἰῶνος λαμβανομένου αὐριον δὲ τοῦ μέλλοντος. ἀλλὰ βελτίονος οὔσης τῆς προτέρας ἐκδοχῆς ὅσον ἐπ' ἐμοὶ κριτῆ, τὸ περὶ τῆς «ὀσήμερον20» παρὰ τῷ Ματθαίῳ τούτοις προσκείμενον ἢ 20τὸ «καθ' ἡμέραν20» παρὰ τῷ Λουκᾷ γεγραμμένον ἐξετάσωμεν. ἔθος δὲ πολλοῦ τῶν γραφῶν τὸν πάντα αἰῶνα «ὀσήμερον20» καλεῖσθαι, ὥσπερ ἐν τῷ «οὗτος πατὴρ Μωαβιτῶν ἕως τῆς 20σήμερον20 ἡμέρας» καὶ «οὗτος πατὴρ Ἀμμανιτῶν ἕως τῆς 20σήμερον20 ἡμέρας» καὶ «ἐφη μίσθη ὁ λόγος οὗτος παρὰ Ἰουδαίοις ἕως τῆς 20σήμερον20,» καὶ ἐν τοῖς ψαλμοῖς· «ὀσήμερον20 ἐὰν τῆς φωνῆς αὐτοῦ ἀκούσητε, μὴ σκληρύνητε τὰς καρδίας ὑμῶν.» ἐν δὲ τῷ Ἰησοῦ σαφέστατα οὕτω τοῦτο εἴρηται· «μὴ ἀπόστητε ἀπὸ κυρίου ἐν ταῖς 20σήμερον20 ἡμέραις.» εἰ δὲ «ὀσήμερον20» ὁ πᾶς οὗτος αἰὼν, μὴ ποτε «ἐχθὲς» ὁ παρεληλυθὼς ἐστὶν αἰὼν. τοῦτο δὲ ἐν ψαλμοῖς καὶ παρὰ τῷ Παύλῳ ἐν τῇ πρὸς Ἑβραίους λέγειν ὑπειλήφαμεν, ἐν

ψαλμοῖς οὕτως· «χίλια ἔτη ἐν ὀφθαλμοῖς σου ὡσεὶ ἡμέρα ἢ ἐχθὲς, ἥτις διήλθεν» (ἥτις ποτὲ ἐστὶν ἡ διαβόητος χιλιονταετηρὶς, <ἠ> ὁμοιοῦται τῇ «ἐχθὲς» ἡμέρα, διαφερούση τῆς «0σήμερον20»), παρὰ δὲ τῷ ἀποστόλῳ γέγραπται· «Ἰησοῦς Χριστὸς χθὲς καὶ 20σήμερον20 ὁ αὐτὸς καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας.» καὶ οὐ δὲν θαυμαστὸν τῷ θεῷ τὸν ὄλον αἰῶνα τῆς παρ' ἡμῖν μιᾶς ἡμέρας διαστήματος λόγον ἔχειν, ἐγὼ δ' οἶμαι ὅτι καὶ ἐλάττονος. 27.14 καὶ ἐξεταστέον εἰ ἐπὶ αἰῶνας ἀναφέρονται οἱ λόγοι τῶν κατὰ τὰς «ἡμέρας» ἢ «μῆνας» ἢ «καιροὺς» ἢ «ἐνιαυτοὺς» ἀναγεγραμμένων ἐορτῶν ἢ πανηγύρεων. εἰ γὰρ «σκιὰν» ἔχει «ὁ νόμος τῶν μελλόντων», ἀνάγκη τὰ πολλὰ σάββατα πολλῶν τινῶν ἡμερῶν εἶναι «σκιὰν» καὶ τὰς νομηνιας διὰ χρονικῶν διαστημάτων ἐνίστασθαι, οὐκ οἶδα ὑπὸ ποίας σελήνης συνοδευούσης τινὶ ἡλίῳ ἐπιτελουμένας. εἰ δὲ καὶ «πρῶτος» «μῆν» καὶ δεκάτη ἡμέρα «ἕως τεσσαρεσκαίδεκάτης» καὶ τῶν ἀζύμων ἐορτὴ ἀπὸ τεσσαρεσκαίδεκάτης «ἕως μιᾶς καὶ εἰκάδος» «σκιὰν» περιέχει «μελλόντων», «τίς σοφὸς καὶ» ἐπὶ τοσοῦτον θεῷ «φίλος», ὡς πλειόνων μηνῶν τὸν πρῶτον ἰδεῖν καὶ τὴν δεκάτην αὐτοῦ ἡμέραν καὶ τὰ ἐξῆς; τί δέ με δεῖ λέγειν περὶ τῆς ἐορτῆς τῶν ἐπτὰ ἑβδομάδων ἡμερῶν καὶ περὶ τοῦ ἑβδόμου μηνός (οὗ ἢ νεομηνία ἡμέρα «σαλπύγγων» ἐστὶ, «τῆ» δὲ «δεκάτη» «ἡμέρα ἰλασμοῦ»), τῷ μόνῳ νομοθετήσαντι αὐτὰ θεῷ ἐγνωσμένων; τίς δὲ ἐπὶ τοσοῦτον τὸν Χριστοῦ κεχώρηκε νοῦν, ὡς τοὺς ἑβδόμους ἐνιαυτοὺς τῆς ἐλευθερίας τῶν Ἑβραίων οἰκετῶν καὶ «τῆς ἀφέσεως» τῶν χρεῶν ἀνέσεως τε ἀπὸ γεωργίας τῆς ἀγίας γῆς ἐκλαβεῖν; ἔστι δὲ τις καὶ ἀνωτέρω τῆς διὰ ἐπτὰ ἐτῶν ἐορτῆς ὁ καλούμενος Ἰωβηλαῖος, ὃν τινα κἂν ἐπὶ ποσὸν φαντασθῆναι εἶναί τι τρανῶς ἢ τοὺς ἐν αὐτῷ νόμους πληρωθησομένους ἀληθινούς οὐδενός ἐστὶ <πλήν> τοῦ τὴν πατρικὴν βουλήν περὶ τῆς ἐν ἅπασιν αἰῶσι διατάξεως κατὰ «τὰ» «ἀνεξερεύνητα» «αὐτοῦ» «κρίματα» καὶ τὰς ἀνεξιχνίαστους αὐτοῦ ὁδοὺς τεθεωρηκότος. 27.15 πολλάκις δέ μοι ἐπήλθεν ἀπορεῖν, συγκρούονται δύο λέξεις ἀποστολικὰς, πῶς συντέλεια «αἰώνων» ἐστίν, ἐφ' ἣ «ἅπαξ» «εἰς ἀθέτησιν τῶν ἁμαρτιῶν» Ἰησοῦς «πεφανέρωται», εἰ μέλλουσιν εἶναι αἰῶνες μετὰ τοῦτον ἐπερχόμενοι. ἔχουσι δὲ αἱ λέξεις αὐτοῦ οὕτως, ἐν μὲν τῇ πρὸς Ἑβραίους· «νυνὶ δὲ ἅπαξ ἐπὶ συντελείᾳ τῶν αἰώνων εἰς ἀθέτησιν τῶν ἁμαρτιῶν διὰ τῆς θυσίας αὐτοῦ πεφανέρωται», ἐν δὲ τῇ πρὸς Ἑφραίους· «ἵνα ἐνδείξῃται ἐν τοῖς αἰῶσι τοῖς ἐπερχομένοις τὸ ὑπερβάλλον πλοῦτος τῆς χάριτος αὐτοῦ ἐν χρηστότητι ἐφ' ἡμᾶς.» καὶ περὶ τηλικούτων στοχαζόμενος νομίζω ὅτι, ὡσπερ συντέλεια τοῦ ἐνιαυτοῦ ὁ τελευταῖός ἐστι μῆν, μεθ' ὃν ἀρχὴ μηνός ἐτέρου ἐνίσταται· οὕτω μὴ ποτε, πλειόνων αἰώνων οἶονεὶ ἐνιαυτὸν αἰώνων συμπληρούντων, συντελεία ἐστὶν ὁ ἐνεστὼς αἰὼν, μεθ' ὃν μέλλοντες τινες αἰῶνες ἐνστήσονται, ὧν ἀρχὴ ἐστὶν ὁ μέλλον, καὶ ἐν ἐκείνοις τοῖς μέλλουσιν ἐνδείξεται ὁ θεὸς τὸν πλοῦτον «τῆς χάριτος αὐτοῦ ἐν χρηστότητι»· τοῦ ἁμαρτωλοτάτου καὶ εἰς τὸ ἅγιον πνεῦμα δυσφημήσαντος κρατουμένου παρὰ τῆς ἁμαρτίας ἐν ὄλῳ τῷ ἐνεστῶτι αἰῶνι καὶ ἀρχῆθην μέχρι τέλους τῷ μέλλοντι μετὰ ταῦτα οὐκ οἶδ' ὅπως οἰκονομησομένου. 27.16 ταῦτα τοίνυν ὁ ἰδὼν καὶ τῇ διανοίᾳ αἰώνων ἑβδομάδα, ἵνα σαββατισμὸν τινα ἅγιον θεωρήσῃ, ἐννοήσας καὶ αἰώνων μῆνα, ἵνα τὴν ἀγίαν τοῦ θεοῦ ἴδῃ νομηνίαν, καὶ αἰώνων ἐνιαυτὸν, ἵνα συνίδη τὰς τοῦ ἐνιαυτοῦ γε ἐορτὰς, ὅτε δεῖ «πᾶν ἀρσενικὸν» ἐνώπιον φαίνεσθαι «κυρίου θεοῦ», καὶ τηλικούτων αἰώνων τοὺς ἀνάλογον ἐνιαυτοὺς, ἵνα τὸ ἑβδομον ἅγιον ἔτος καταλαμβάνῃ, καὶ αἰώνων ἑβδοματικούς ἐπτὰ, ὅπως ὑμνήσῃ τὸν τηλικαῦτα νομοθετήσαντα, ἔξε τάσας· πῶς δύναται μικρολογῆσαι περὶ τοῦ ἐλαχίστου μορίου ὥρας τῆς τοῦ τηλικούτου αἰῶνος ἡμέρας καὶ οὐχὶ πάντα ποιήσει, ἵνα ἀπὸ τῆς ἐνταῦθα παρασκευῆς ἄξιός γενόμενος τοῦ τυχεῖν 20τοῦ ἐπιουσίου ἄρτου20 ἐν τῇ «0σήμερον20» ἡμέρᾳ λάβῃ αὐτὸν καὶ «0καθ' ἡμέραν20,» ἤδη σαφοῦς ἐκ τῶν προειρημένων γινομένου τοῦ «0καθ' ἡμέραν20»; τῷ γὰρ ἐξ ἀπείρων ἐπ' ἀπειρον ὄντι θεῷ οὐ μόνον περὶ τῆς

«0σήμερον20» ἀλλὰ καὶ πως τοῦ «0καθ' ἡμέραν20» ὁ «0σήμερον20» εὐχόμενος, ἀπὸ τοῦ δυνατοῦ δωρήσασθαι «ὑπὲρ ἕκ περισσοῦ ὧν αἰτούμεθα ἢ νοοῦμεν» λαβεῖν οἷός τε ἔσται, ἴν' οὕτως ὑπερβολικῶς εἶπω, καὶ τὰ ὑπὲρ «ἃ ὀφθαλμὸς οὐκ εἶδε καὶ» τὰ ὑπὲρ ἃ «οὐς οὐκ ἤκουσε καὶ» τὰ ὑπὲρ ἃ «ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου οὐκ ἀνέβη.» 27.17 καὶ ταῦτα δέ μοι δοκεῖ ἀναγκαιότατα ἐξητάσθαι, ἵνα τό τε «0σήμερον20» νοηθῆ καὶ τὸ «0καθ' ἡμέραν20,» ὅτε «0τὸν ἐπιούσιον» «ἄρτον20» δοθῆναι «ἡμῖν» ἀπὸ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ εὐχόμεθα. εἰ κατὰ τελευταῖον δὲ βιβλίον πρότερον ἐξετάζομεν τὸ «0ἡμῶν20,» ἐπεὶ λέγεται οὐχί· «0τὸν ἄρτον ἡμῶν τὸν ἐπιούσιον δὸς ἡμῖν σήμερον20» ἀλλὰ «0τὸν ἄρτον ἡμῶν τὸν ἐπιούσιον δίδου ἡμῖν καθ' ἡμέραν20,» ὅμως γε ἐξεταστέον, πῶς «0ἡμῶν20» ἐστὶν ὁ 20ἄρτος20 οὗτος. διδάσκει δὴ ὁ ἀπόστολος ὅτι «εἴτε ζωὴ εἴτε θάνατος εἴτε ἐνεστώτα εἴτε μέλ λοντα, πάντα» τῶν ἀγίων ἐστί· <περὶ οὗ> οὐκ ἀναγκαῖον ἐπὶ τοῦ παρόντος λέγειν. 28.1 «0Καὶ ἄφες ἡμῖν τὰ ὀφειλήματα ἡμῶν, ὡς καὶ ἡμεῖς ἀφήκαμεν τοῖς ὀφειλέταις ἡμῶν20,» ἢ ὡς ὁ Λουκάς· «0καὶ ἄφες ἡμῖν τὰς ἀμαρτίας ἡμῶν, καὶ γὰρ αὐτοὶ ἀφήκαμεν παντὶ ὀφείλοντι ἡμῖν20.» περὶ τῶν 20ὀφειλημάτων20 καὶ ὁ ἀπόστολος λέγει· «ἀπόδοτε πᾶσι τὰς ὀφειλάς, τῷ τὸν φόρον τὸν φόρον, τῷ τὸν φόβον τὸν φόβον, τῷ τὸ τέλος τὸ τέλος, τῷ τὴν τιμὴν τὴν τιμὴν· μηδενὶ μηδὲν 20ὀφείλετε20 εἰ μὴ τὸ ἀλλήλους ἀγαπᾶν.» 20ὀφείλο μεν20 τοιγαροῦν ἔχοντές τινα καθήκοντα οὐ μόνον ἐν τῇ δόσει ἀλλὰ καὶ λόγῳ προσηνεῖ καὶ τοῖσδε τισὶ τοῖς ἔργοις, ἀλλὰ καὶ διάθεσιν τινα τοιάνδε 20ὀφείλομεν20 ἔχειν πρὸς αὐτούς. ταῦτα δὴ 20ὀφείλοντες20 ἦτοι ἀποδίδομεν διὰ τοῦ ἐπιτελεῖν τὰ προστασσόμενα ὑπὸ τοῦ θείου νόμου, ἢ τῷ καταφρονεῖν τοῦ ὑγιοῦς λόγου μὴ ἀποδιδόντες μένομεν ἐν τῷ 20ὀφείλειν20. 28.2 τὸ παραπλήσιον δὲ νοητέον ἐν τοῖς πρὸς τοὺς ἀδελφούς 20ὀφεί 28.2 λήμασι20, τοὺς τε κατὰ τὸν τῆς θεοσεβείας λόγον ἐν Χριστῷ ἡμῖν συναναγεγεννημένους καὶ τοὺς ὁμομητρίους ἢ ὁμοπατρίους ἡμῖν. ἔστι τις καὶ πρὸς πολίτας ὀφειλὴ καὶ ἄλλη κοινὴ πρὸς πάντας ἀνθρώπους, ἰδίᾳ μὲν ξένους ἰδίᾳ δὲ καὶ ἡλικίαν πατέρων ἔχοντας, καὶ ἄλλη πρὸς τινὰς, οὐς εὐλογον ὡς υἱοὺς ἢ ὡς ἀδελφούς τιμᾶν. ὁ οὖν τὰ 20ὀφειλόμενα20 ἀδελφοῖς ἐπιτελεῖσθαι μὴ ποιῶν μένει 20ὀφειλέ της20 ὧν μὴ πεποιήκεν. οὕτως δὲ, εἰ καὶ ἀνθρώποις ἀπὸ τοῦ φιλανθρώπου τῆς σοφίας πνεύματος ἐπιβαλλόντων τινῶν ἀφ' ἡμῶν ἐλλείπομεν, πλείων γίνεται ἢ ὀφειλή. ἀλλὰ καὶ ἐν τοῖς εἰς ἡμᾶς αὐτοὺς 20ὀφείλομεν20 τῷ μὲν σώματι οὕτως ἢ χρῆσθαι, οὐχὶ εἰς τὸ κατατρίβειν σὰρ κας σώματος διὰ τῆς φιληδονίας· 20ὀφείλομεν20 δὲ καὶ τῇ ψυχῇ τήνδε τὴν ἐπιμέλειαν προσάγειν καὶ τοῦ νοῦ τῆς ὀξύτητος πρόνοιαν ποι εἶσθαι τοῦ τε λόγου, ἴν' ἄκεντρος καὶ ὠφέλιμος ἢ καὶ μηδαμῶς ἀρ γός. ἐπὶ δὴ καὶ τὰ εἰς ἡμᾶς ὑφ' ἡμῶν αὐτῶν 20ὀφειλόμενα20 μὴ πράττωμεν, βαρύτερον ἡμῖν τὸ ὄφλημα γίνεται. 28.3 καὶ ἐπὶ τούτοις πᾶσι τὸ ὑπὲρ πάντα «ποίημα» καὶ πλάσμα ὄντες τοῦ θεοῦ 20ὀφειλομέν20 τινα διάθεσιν σώζειν πρὸς αὐτὸν καὶ ἀγάπην τὴν «ἐξ ὅλης καρδίας» «καὶ ἐξ ὅλης ἰσχύος» «καὶ ἐξ ὅλης διανοίας»· ἅτινα ἐὰν μὴ κατορθώσωμεν, 20ὀφειλέται20 μένομεν θεοῦ, ἀμαρτάνοντες εἰς κύριον. καὶ τίς ἐπὶ τούτοις εὔξεται περὶ ἡμῶν; «ἐὰν» γὰρ «ἀμαρτάνων ἀμάρτη ἀνὴρ εἰς ἄνδρα, καὶ προσεύξονται περὶ αὐτοῦ· ἐὰν <δὲ> εἰς κύριον ἀμάρτη, τίς προσεύξεται περὶ αὐτοῦ;» ὡς φησιν ἐν τῇ πρώτῃ τῶν Βασιλειῶν ὁ Ἡλεί. ἀλλὰ καὶ Χριστοῦ ὠνησαμένου ἡμᾶς τῷ ἰδίῳ αἵματι 20ὀφειλέται20 ἐσμέν, ὡσπερ καὶ πᾶς οἰκέτης τοῦ ὠνησαμένου ἐστὶν 20ὀφειλέτης20 τοῦ τοσοῦδε δοθέντος ὑπὲρ αὐτοῦ χρήματος. ἔστι τις ἡμῖν καὶ πρὸς «τὸ ἅγιον πνεῦμα» ὀφειλή, ἀποδιδομένη, ὅτε οὐ λυποῦμεν αὐτὸ, «ἐν ᾧ» ἐσφραγίσθημεν «εἰς ἡμέραν ἀπολυτρώσεως,» καὶ μὴ λυποῦντες αὐτὸ φέρομεν τοὺς καρπούς, οὐς ἀπαιτούμεθα, συνόντος αὐτοῦ ἡμῖν καὶ ζωοποιούντος ἡμῶν τὴν ψυχὴν. εἰ καὶ μὴ ἴσμεν δὲ ἐπιμελῶς, τίς ὁ ἐκάστου ἡμῶν ἄγγελος βλέπων «τοῦ ἐν οὐρανοῖς» «πατρὸς» «τὸ πρόσωπον,» ἀλλὰ φανερόν γε ἐπισκοπήσαντι ἐκάστῳ ἡμῶν γίνεται ὅτι ἀκείνῳ 20ὀφειλέται20 τινῶν ἐσμεν. εἰ δὲ

καὶ ἐν θεάτρῳ ἔσμεν κόσμου καὶ ἀγγέλων καὶ ἀνθρώπων, ἰστέον ὅτι, ὡσπερ ὁ ἐν θεάτρῳ 20ὀφειλέτης 20 ἔστί τοῦ τάδε τινὰ εἰπεῖν ἢ ποιῆσαι ἐν ὄψει τῶν θεατῶν, ἄπερ μὴ πράξας τις ὡς τὸ πᾶν ὑβρίσας θέατρον κολάζεται· οὕτως καὶ ἡμεῖς «τῷ» ὄλῳ «κόσμῳ» «καὶ» τοῖς πᾶσιν «ἀγγέλοις» τῷ τε τῶν ἀνθρώπων γένει 20ὀφείλομεν 20 ταῦτα, ἃ βουληθέντες ἀπὸ τῆς σοφίας μαθησόμεθα. 28.4 χωρὶς δὲ τούτων καθολικωτέρων ὄντων ἔστι τις χήρας προ νοουμένης ὑπὸ τῆς ἐκκλησίας ὀφειλὴ καὶ ἕτερα διακόνου καὶ ἄλλῃ πρεσβυτέρου, καὶ ἐπισκόπου δὲ ὀφειλὴ βαρυτάτη ἐστίν, ἀπαιτούμενη ὑπὸ τῆς ὅλης ἐκκλησίας σωτῆρος καὶ ἐκδικουμένη, εἰ μὴ ἀποδοῖτο. ἤδη δὲ ὁ ἀπόστολος ὀφειλὴν τινὰ κοινήν ὠνόμασεν ἂν δρὸς καὶ γυναικὸς λέγων· «τῇ γυναικὶ ὁ ἀνὴρ τὴν ὀφειλὴν ἀποδοῖ δότω, ὁμοίως καὶ ἡ γυνὴ τῷ ἀνδρί· καὶ ἐπιφέρει· «μὴ ἀποστερεῖτε ἀλλήλους.» καὶ τί με δεῖ λέγειν, παρὸν τὰ ἑαυτῶν ἀναλέγεσθαι ἐκ τῶν εἰρημένων τοὺς ἐντυγχάνοντας τῆδε τῇ γραφῇ, ὅσα 20ὀφείλοντες 20 ἦτοι μὴ ἀποδιδόντες κατασχεθησόμεθα ἢ ἀποδιδόντες ἐλευθερωθησόμεθα; πλὴν οὐκ ἔστιν ἐν τῷ βίῳ ὄντα πάσης ὥρας νυκτὸς καὶ ἡμέρας μὴ 20ὀφείλειν 20. 28.5 ἀλλ' ἐν τῷ 20ὀφείλειν 20 ἦτοι ἀποδίδωσί τις ἢ ἀποστερεῖ τὴν ὀφειλὴν· καὶ δυνατόν γε ἐν τῷ βίῳ ἀποδιδόναι, δυνατόν δὲ καὶ ἀποστερεῖν. καὶ τινὲς μὲν οὐδενὶ 20ὀφείλουσιν 20 οὐδέν· τινὲς δὲ τὰ πλείστα ἀποτινύντες <ὀλίγα 20ὀφείλουσιν 20, τινὲς δὲ> ὀλίγα ἀποδιδόντες τὰ πλείονα 20ὀφείλουσιν 20· καὶ τάχα ἔστιν ὁ μηδὲν ἀποδιδὸς ἀλλὰ πάντα 20ὀφείλων 20. καὶ ὁ ἀποδιδὸς μέντοι γε πάντα, ὡστε μηδὲν 20ὀφείλειν 20, χρόνῳ ποτὲ τοῦτο κατορθοῖ, δεόμενος ἀφέσεως περὶ τῶν προτέρων ὀφειλῶν· ἥστινος ἀφέσεως εὐλόγως δύναται τυχεῖν ὁ φιλοτιμησάμενος ἀπὸ τινος χρόνου τοιοῦτος γενέσθαι, ὡστε μηδὲν 20ὀφείλειν 20 τῶν ἐπιβαλλόντων ὡς οὐκ ἀποδιδόμενων. αὐταὶ δὲ αἱ παράνομοι ἐνέργειαι, ἐν τῷ ἡγεμονικῷ τυπούμεναι, «τὸ καθ' ἡμῶν» γίνονται «χειρόγραφον,» ἀφ' οὗ δικασθησόμεθα, δίκην βίβλων τῶν ὑπὸ πάντων, ἴν' οὕτως εἶπω, κεχειρογραφημένων προαχθησομένων, ὅτε «πάντες παραστησόμεθα τῷ βήματι» «τοῦ Χριστοῦ, ἵνα κομίσῃται ἕκαστος τὰ διὰ τοῦ σώματος πρὸς ἃ ἔπραξεν, εἴτε ἀγαθὸν εἴτε φαῦλον.» κατὰ ταύτας τὰς ὀφειλάς καὶ τὸ ἐν ταῖς Παροιμίαις λέγεται· «μὴ δίδου σεαυτὸν εἰς ἐγγύην ὁ αἰσχυρόμενος πρόσωπον· εἰ γὰρ οὐχ ἔξει πόθεν ἀποδώσει, λήψονται τὸ σὸν στῤῷμα τὸ ὑπὸ τὰς πλευράς σου.» 28.6 εἰ δὲ τοσοῦτοις 20ὀφείλομεν 20, πάντως καὶ ἡμῖν τινες 20ὀφείλουσιν 20· οἱ μὲν γὰρ 20ὀφείλουσιν 20 ἡμῖν ὡς ἀνθρώποις οἱ δὲ ὡς πολίταις, ἄλλοι δὲ ὡς πατράσι καὶ τινες ὡς υἱοῖς, καὶ μετὰ τούτους ὡς ἀνδράσι γυναικὲς ἢ ὡς φίλοις φίλοι. ἐπὶ οὖν ἀπὸ τῶν πλείστων ἡμῖν 20ὀφείλειν 20 ἀσθενέστερόν τινες περὶ τὴν ἀπόδοσιν τῶν πρὸς ἡμᾶς καθηκόντων ἀναστραφῶσι, φιλανθρωπότερον ποιήσομεν ἀμνησικακῶς ἐνεχθέντες πρὸς αὐτοὺς καὶ ἰδίων μεμνημένοι ὀφειλῶν, ὅσας πολὺ λάκις παραλελοίπαμεν οὐ μόνον πρὸς ἀνθρώπους ἀλλὰ καὶ πρὸς αὐτὸν τὸν θεόν. μεμνημένοι γὰρ ὧν 20ὀφείλεται 20 ὄντες οὐκ ἀποδεδῶκαμεν ἀλλὰ ἀπεστερήσαμεν παραδραμόντος τοῦ χρόνου, ἐν ᾧ ἐχρῆν ἡμᾶς τάδε τινὰ πρὸς τὸν πλησίον πεποιηκέναι, πραότεροι ἐσόμεθα πρὸς τοὺς καὶ ἡμῖν ὀφλήσαντας καὶ μὴ ἀποδεδωκότας τὴν ὀφειλὴν· καὶ μάλιστα ἐὰν μὴ ἐπιλανθανώμεθα τῶν εἰς τὸ θεῖον ἡμῖν παρανενομημένων καὶ τῆς «εἰς τὸ ὕψος» ἀδικίας ἡμῖν λελαλημένης ἢτοι κατὰ ἄγνοιαν τῆς ἀληθείας ἢ κατὰ δυσἀρέστησιν τὴν πρὸς τὰ συμβάντα ἡμῖν περιστατικά. 28.7 εἰ δὲ μὴ βουλόμεθα πραότεροι γίνεσθαι πρὸς τοὺς ἡμῖν ὀφλήσαντας, πεισόμεθα τὰ τοῦ τὰ «ἐκατὸν δηνάρια» τῷ ὁμοδούλῳ μὴ συγχωρήσαντος, ὄντινα προσυγχωρηθέντα κατὰ τὴν κειμένην ἐν τῷ εὐαγγελίῳ παραβολὴν ἐνειλήσας ἐκπράσσει ὁ δεσπότης τὰ προσυγκεχωρημένα, λέγων αὐτῷ· «πονηρὲ δοῦλε καὶ ὀκνηρὲ,» «οὐκ ἔδει ἐλεῆσαι σε τὸν σύνδουλόν σου, ὡς κἀγὼ σε ἠλέησα;» βάλετε αὐτὸν «εἰς» τὴν «φυλακὴν,» «ἕως ἀποδῶ πᾶν τὸ 20ὀφειλόμενον 20.» ἐπιφέρει δὲ τούτοις ὁ κύριος· «οὕτως καὶ ὑμῖν ὁ πατήρ ὁ

οὐράνιος ποιήσει, ἐὰν μὴ 20ἀφῆτε20 ἕκαστος τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ ἀπὸ τῶν καρδιῶν ὑμῶν.» λέγουσι μέντοι γε μετανοεῖν τοῖς εἰς ἡμᾶς ἡμαρτηκόσιν 20ἀφετέον20, κἂν πολλάκις τοῦτο ὁ 20ὀφειλέτης20 ἡμῶν ποιῇ «ἐὰν» γὰρ «ἐπτάκις τῆς ἡμέρας ἀμάρτη,» φησὶν, «εἰς σέ» «ὁ ἀδελφός σου» «καὶ ἐπτάκις ἐπι στρέψη λέγων· μετανοῶ, 20ἀφήσεις20 αὐτῷ.» οὐχ ἡμεῖς δὲ χαλεποὶ πρὸς τοὺς μὴ μετανοοῦντας, ἀλλ' ἑαυτοῖς οἱ τοιοῦτοὶ εἰσι πονηροί· «ὁ» γὰρ «ἀπωθούμενος παιδείαν μισεῖ ἑαυτόν»· πλὴν καὶ ἐπὶ τῶν τοιούτων τὴν θεραπείαν παντὶ τρόπῳ ζητητέον ἐγγενέσθαι τῷ τὰ πάντα διαστραφέντι, ὡς μηδὲ συναισθῆσθαι τῶν ἰδίων κακῶν με θύειν δὲ μέθην ὀλεθριωτέραν τῆς «ἀπὸ οἴνου,» τὴν ἀπὸ τοῦ σκοτισμοῦ τῆς κακίας. 28.8 ὁ δὲ Λουκᾶς εἰπὼν· «ὄφες ἡμῖν τὰς ἀμαρτίας ἡμῶν20» 28.8 (ἐπεὶ τὰ ἀμαρτήματα 20ὀφειλόντων ἡμῶν20 καὶ μὴ ἀποδιδόντων συνίσταται) τὸ αὐτὸ λέγει τῷ Ματθαίῳ, ὅστις οὐκ ἔοικε χώραν διδόναι τῷ βουλομένῳ μετανοοῦσιν 20ἀφιέναι20 τοῖς 20ὀφειλοῦσι20 μόνον, λέγων ὑπὸ τοῦ σωτήρος νενομοθετῆσθαι τὸ ἡμᾶς δεῖν ἐν τῇ εὐχῇ προστιθέναι· «ὁκαὶ γὰρ αὐτοὶ ἀφίεμεν παντὶ ὀφείλοντι ἡμῖν20.» πάντες μέντοι γε ἔξουσίαν <ἔχομεν> 20ἀφιέναι20 τὰ εἰς ἡμᾶς ἡμαρτημένα· ὅπερ δῆλόν ἐστιν ἔκ τε τοῦ «ὅως καὶ ἡμεῖς ἀφίεμεν τοῖς ὀφεί λεταις ἡμῶν20» καὶ ἐκ τοῦ «ὁκαὶ γὰρ αὐτοὶ ἀφίεμεν παντὶ ὀφεί λοντι ἡμῖν20.» ὁ δὲ ἐμπνευσθεὶς ὑπὸ τοῦ Ἰησοῦ ὡς οἱ ἀπόστολοι καὶ «ἀπὸ τῶν καρπῶν» γινώσκεσθαι δυνάμενος, ὡς χωρήσας τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον καὶ γενόμενος πνευματικὸς τῷ ὑπὸ τοῦ πνεύματος ἄγεσθαι τρόπον υἱοῦ θεοῦ ἐφ' ἕκαστον τῶν κατὰ λόγον πρακτέων, 20ἀφίησιν20 ἂ ἐὰν 20ἀφῆ ὁ θεὸς20 καὶ κρατεῖ τὰ ἀνίατα τῶν ἡμαρτημάτων, ὑπηρετῶν ὡςπερ οἱ προφηταὶ ἐν τῷ λέγειν οὐ τὰ ἴδια ἀλλὰ τὰ τοῦ θεοῦ βουλήματος τῷ θεῷ οὕτω καὶ αὐτὸς τῷ μόνῳ ἔξουσίαν ἔχοντι 20ἀφιέναι20 θεῷ. 28.9 ἔχουσι δὲ ἐν τῷ κατὰ Ἰωάννην εὐαγγελίῳ αἱ περὶ τῆς τῶν ἀποστόλων γινομένης ἀφέσεως φωναὶ οὕτως· «λάβετε πνεῦμα ἅγιον· ἂν τινων 20ἀφῆτε τὰς ἀμαρτίας, ἀφιένται20 αὐτοῖς· ἂν τινων κρατῆτε, κεκράτηνται.» εἰ δέ τις ἀβασανίστως ἐκλαμβάνει ταῦτα, ἐγκαλέσαι τις ἂν τοῖς ἀποστόλοις μὴ πᾶσιν 20ἀφιεῖσιν20, ἵνα πᾶσιν 20ἀφεθῆ20, ἀλλὰ «τινων» «ὀτὰς ἀμαρτίας20» κρατοῦσιν, ὡς δι' αὐτοὺς καὶ παρὰ θεῷ κρατεῖσθαι αὐτάς, χρησιμον δὲ παράδειγμα ἀπὸ τοῦ νόμου λαβεῖν πρὸς τὸ νοηθῆναι τὴν δι' ἀνθρώπων ἄφεσιν ὑπὸ θεοῦ γινομένην ἀνθρώποις ἡμαρτημάτων. οἱ κατὰ νόμον ἱερεῖς κωλύονται περὶ τινων προσφέρειν ἡμαρτημάτων θυσίαν, ἵνα 20ἀφεθῆ20 τοῖς, περὶ ὧν αἱ θυσίαι, τὰ πλημμελήματα. καὶ οὐ δὴ πού τὴν περὶ τινων ἔξουσίαν ὁ ἱερεὺς ἀκουσίων ἢ πλημμελημάτων ἀναφορὰν ἔχων ἤδη καὶ περὶ μοιχείας ἢ ἐκουσίου φόνου ἢ τινος ἄλλου χαλεπωτέρου πταισματος προσφέρει «ὀλοκαύτωμα καὶ περὶ ἀμαρτίας.» οὕτω τοι γαροῦν καὶ οἱ ἀπόστολοι καὶ οἱ τοῖς ἀποστόλοις ὁμοιωμένοι, ἱερεῖς ὄντες κατὰ τὸν «μέγαν» «ἀρχιερέα,» ἐπιστήμην λαβόντες τῆς τοῦ θεοῦ θεραπείας, ἴσασιν, ὑπὸ τοῦ πνεύματος διδασκόμενοι, περὶ ὧν χρὴ ἀναφέρειν θυσίας ἡμαρτημάτων καὶ πότε καὶ τίνα τρόπον, καὶ γινώσκουσι, περὶ ὧν οὐ χρὴ τοῦτο ποιεῖν. ὁ γοῦν ἱερεὺς Ἥλει ἄμαρτάνοντας ἐπιστάμενος τοὺς υἱοὺς Ὀφνεὶ καὶ Φινεὲς, ὡς μηδὲν δυνάμενος εἰς ἄφεσιν ἡμαρτημάτων αὐτοῖς συνεργῆσαι, καὶ τὸ ἀπογινώσκειν τοῦτ' ἔσεσθαι ὁμολογεῖ δι' ὧν φησὶν· «ἐὰν ἀμαρτάνων ἀμάρτη ἀνὴρ εἰς ἄνδρα, καὶ προσεύξονται περὶ αὐτοῦ· ἐὰν δὲ εἰς κύριον ἀμάρτη, τίς προσεύξεται περὶ αὐτοῦ;» 28.10 οὐκ οἶδ' ὅπως ἑαυτοῖς τινες ἐπιτρέψαντες τὰ ὑπὲρ τὴν ἱερατικὴν ἀξίαν, τάχα μηδὲ ἀκριβοῦντες τὴν ἱερατικὴν ἐπιστήμην, ἀρχοῦσιν ὡς δυνάμενοι καὶ εἰδωλολατρίας συγχωρεῖν μοιχείας τε καὶ πορνείας 20ἀφιέναι20, ὡς διὰ τῆς εὐχῆς αὐτῶν περὶ τῶν ταῦτα τετολημκότων λυομένης καὶ 20τῆς20 «πρὸς θάνατον» 20ἀμαρτίας20· οὐ γὰρ ἀναγινώσκουσι τὸ «ἔστιν 20ἀμαρτία20 πρὸς θάνατον· οὐ περὶ ἐκείνης λέγω ἵνα τις ἔρω τήσῃ.» οὐκ ἀποσιωπητέον καὶ τὸν ἀνδρειότατον Ἰωβ περὶ τῶν υἱῶν ἀναφέροντα θυσίαν, λέγοντα· «μή ποτε οἱ υἱοὶ μου ἐν τῇ διανοίᾳ αὐτῶν κακὰ

ένενόησαν πρὸς θεόν»· περὶ γὰρ δισταζομένων εἰ ἡμᾶρ τηται, καὶ ταῦτα οὐδὲ μέχρι τῶν χειλέων ἐφθακότων, ἀναφέρει τὴν θυσίαν. 29.1 «Ὁκαὶ μὴ εἰσενέγκης ἡμᾶς εἰς πειρασμόν, ἀλλὰ ῥῦσαι ἡμᾶς ἀπὸ τοῦ πονηροῦ»· τὸ δὲ «ἀλλὰ ῥῦσαι ἡμᾶς ἀπὸ τοῦ πονηροῦ»²⁰ παρὰ τῷ Λουκᾷ σεσιώπηται. εἰ μὴ ἀδύνατα προσ τάττει ὁ σωτὴρ ἡμᾶς εὔχεσθαι, ζητήσεώς μοι ἄξιον φαίνεται, πῶς κελευόμεθα, παντὸς τοῦ ἐπὶ γῆς ἀνθρώπων βίου πειρατηρίου ὄντος, προσεύχεσθαι μὴ εἰσελθεῖν «οεῖς πειρασμόν»²⁰. ἢ γὰρ ἐσμεν ἐπὶ γῆς περικείμενοι τὴν στρατευομένην σάρκα «κατὰ τοῦ πνεύματος,» ἢς «τὸ φρόνημα» «ἔχθρα» ἐστὶν «εἰς θεόν,» μηδαμῶς δυναμένης ὑποτάσσεσθαι «τῷ νόμῳ τοῦ θεοῦ,» ἐν 20πειρασμῶ²⁰ ἐσμεν. 29.2 ὅτι δὲ «πειρατήριον» πᾶς «ὁ» «ἐπὶ γῆς» ἀνθρώπινος «βίος,» ἀπὸ τοῦ Ἰὼβ μεμαθήκαμεν διὰ τούτων· «πότερον οὐχὶ πειρατήριον ἐστὶν ὁ βίος τῶν ἀνθρώπων ἐπὶ γῆς;» καὶ ἀπὸ τοῦ ἑπτακαιδεκάτου ψαλμοῦ τὸ αὐτὸ δηλοῦται ἐν τῷ· «ἐν σοὶ ῥυσθήσομαι ἀπὸ πειρατηρίου.» ἀλλὰ καὶ ὁ Παῦλος Κορινθίοις γράφων οὐχὶ τὸ μὴ πειράζεσθαι ἀλλὰ τὸ μὴ παρὰ δύναμιν πειράζεσθαι φησι χαρίζεσθαι τὸν θεόν, λέγων· «Ὁπειρασμὸς²⁰ ὑμᾶς οὐκ εἴληφεν εἰ μὴ ἀνθρώπινος· πιστὸς δὲ ὁ θεὸς, <ὸς> οὐκ ἔάσει ὑμᾶς πειρασθῆναι ὑπὲρ ὃ δύνασθε, ἀλλὰ ποιήσει σὺν τῷ 20πειρασμῶ²⁰ καὶ τὴν ἔκβασιν τοῦ δύνασθαι ὑπενεγκεῖν.» εἴτε γὰρ «ἡ πάλη» «ἐστὶ» «πρὸς» τὴν ἐπιθυμοῦσαν ἢ στρατευομένην «κατὰ τοῦ πνεύματος» «σάρκα» ἢ πρὸς τὴν ψυχὴν «πάσης σαρκὸς» (ἣτις ἐστὶν ὁμωνύμως ὧ ἐγκατοικεῖ σώματι τὸ ἡγεμονικόν, ὃ καλεῖται καρδία), ὅποια ἐστὶν «ἡ πάλη» τοῖς τοῦ ἀνθρωπίνου πειραζομένοις 20πειρασμοῦς²⁰, εἴτε ὡς διαβεβηκόσι καὶ τελεωτέροις ἀθληταῖς, οὐκέτι «πρὸς αἷμα καὶ σάρκα» παλαίουσιν οὐδὲ ἐν τοῖς ἀνθρωπίνου 20πειρασμοῖς²⁰ ἐξεταζομένοις, οὐς καταπεπατήκασιν ἤδη, «πρὸς τὰς ἀρχὰς καὶ τὰς ἐξουσίας καὶ τοὺς κοσμοκράτορας τοῦ σκότους τούτου καὶ τὰ πνευματικὰ τῆς πονηρίας» ἐστὶν ἡμῖν τὰ ἀγωνίσματα, τοῦ πειράζεσθαι οὐκ ἀπηλλάγμεθα. 29.3 πῶς οὖν κελεύει ἡμᾶς ὁ σωτὴρ εὔχεσθαι μὴ εἰσελθεῖν «οεῖς πειρασμόν»²⁰, πειράζοντός πως πάντας τοῦ θεοῦ; «μνήσθητε» γὰρ, φησὶν ἡ Ἰουδαία [εἰ] οὐ πρὸς τοὺς τότε πρεσβυτέρους μόνον ἀλλὰ καὶ πρὸς πάντας τοὺς ἐντυγχάνοντας αὐτῆς τῇ γραφῇ, «ὅσα ἐποίησε μετὰ Ἀβραάμ, καὶ ὅσα ἐπέειρασε τὸν Ἰσαὰκ, καὶ ὅσα ἐγένετο τῷ Ἰακώβ ἐν Μεσοποταμίᾳ τῆς Συρίας, ποιμαίνοντι Λάβαν τὰ πρόβατα τοῦ ἀδελφοῦ τῆς μητρὸς αὐτοῦ· οὐ γὰρ καθὼς ἐκείνους ἐπύρωσεν εἰς ἔτασμον καρδίας αὐτῶν, καὶ ἡμᾶς ἐκδικεῖ ὁ εἰς νοθέτησιν μαστιγῶν κύριος τοὺς ἐγγίζοντας αὐτῷ.» καὶ ὡς καθολικὸν δὲ ἀποφαίνεται περὶ πάντων δικαίων ὁ μὲν Δαυὶδ λέγων· «πολλὰ αἰ θλίψεις τῶν δικαίων,» ὁ δὲ ἀπόστολος ἐν ταῖς Πράξεσιν· «ὅτι διὰ πολλῶν θλίψεων δεῖ ἡμᾶς εἰσελθεῖν εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ.» 29.4 καὶ ἐὰν μὴ συνῶμεν τὸ τοὺς πολλοὺς λανθάνον περὶ τοῦ μὴ εἰσελθεῖν «οεῖς πειρασμόν»²⁰ προσεύχεσθαι, ὥρα λέγειν ὅτι οἱ ἀπόστολοι εὐχόμενοι οὐκ ἐπηκούοντο, μυρία ὅσα ἐν παντὶ τῷ χρόνῳ ἑαυτῶν πεπονθότες, «ἐν κόποις περισσοτέρως ἐν πληγαῖς περισσοτέρως ἐν φυλακαῖς ὑπερβαλλόντως ἐν θανάτοις πολλάκις,» ὁ δὲ Παῦλος ἰδίᾳ «ὑπὸ Ἰουδαίων πεντάκις τεσσαράκοντα παρὰ μίαν» εἴληφε, «τρὶς» ἐρραβδίσθη, «ἅπαξ» ἐλιθάσθη, «τρὶς» ἐνανάγησε, «νυχθήμερον ἐν τῷ βυθῷ» πεποίηκεν, ἄνθρωπος «ἐν παντὶ» θλιβόμενος καὶ ἀπορούμενος καὶ διωκόμενος καὶ καταβαλλόμενος ὁμολογῶν τε τό· «ἄχρι τῆς ἄρτι ὥρας πεινώμεν καὶ διψῶμεν καὶ γυμνητεύομεν καὶ κολαφιζόμεθα καὶ ἀστατοῦμεν καὶ κοπιῶμεν ἐργαζόμενοι ταῖς ἰδίαις χερσίν· λοιδορούμενοι εὐλογοῦμεν, διωκόμενοι ἀνεχόμεθα, βλασφημοῦμεν παρακαλοῦμεν.» τῶν δὲ ἀποστόλων ἐν τῷ εὔχεσθαι μὴ ἐπιτε τευχότων, τίς ἐλπίς τῶν ὑποδεεστέρων τινὶ παρ' ἐκείνους εὐχομένῳ ἐπηκόου θεοῦ τυχεῖν; 29.5 τὸ δὲ ἐν τῷ εἰκοστῷ πέμπτῳ ψαλμῷ· «δοκίμασόν με, κύριε, καὶ πείρασόν με, πύρωσον τοὺς νεφρούς μου καὶ τὴν καρδίαν μου» εὐλόγως τις ὑπολήπεται τῶν μὴ ἀκριβούντων, τί τὸ βούλημα τῆς προστάξεως τοῦ σωτῆρος, ἐναντίως γεγονέναι

οἷς ὁ κύριος ἡμῶν περὶ εὐχῆς ἐδίδαξε. πότε δέ τις νενόμικεν εἶναι ἕξω 20πειρασμῶν 20 ἀνθρώπων, ὧν ἤδει τὸν λόγον συμπληρωκῶς; καὶ ποῖος καιρὸς ἐστίν, ἐν ᾧ ὡς μὴ ἀγωνιζόμενος περὶ τοῦ μὴ ἀμαρτήσεσθαι καταπεφρόνηκε; πένεταιί τις; εὐλαβείσθω, μὴ ποτε κλέψας ὁμότης «τὸ ὄνομα τοῦ θεοῦ» ἀλλὰ πλουτεῖ; μὴ καταφρονεῖτω· δύναται γὰρ «πλησθεὶς ψευδῆς» γενέσθαι καὶ ἐπαρθεὶς εἰπεῖν· «τίς με ὀρέα;» οὐδὲ Παῦλος γοῦν πλουτῶν «ἐν παντὶ λόγῳ καὶ πάσῃ γνώσει» κινδύνου ἀπήλλακται τοῦ ὡς ἐπὶ τούτοις ἐν τῷ ὑπεραίρεσθαι ἀμαρτάνειν, ἀλλὰ δεῖται σκόλοπος τοῦ σατανᾶ κολαφίζοντος αὐτὸν, «ἵνα μὴ» ὑπεραίρηται. κἂν συνειδῇ τις ἑαυτῷ τὰ κρεῖττονα καὶ ἀναπτρωθῇ ἀπὸ τῶν κακῶν, ἀναγινωσκέτω τὸ εἰρημένον ἐν τῇ δευτέρᾳ τῶν Παραλειπομένων περὶ Ἐζεκίου, ὅστις πεπτωκέναι λέγεται «ἀπὸ τοῦ ὕψους τῆς καρδίας αὐτοῦ.»

29.6 εἰ δὲ, ἐπεὶ μὴ πλείονα περὶ τοῦ πένητος εἰρήκαμεν, καταφρονεῖ τις, ὡς μὴ 20πειρασμοῦ 20 τοῦ περὶ τῆς πενίας, ἴστω ὅτι ὁ ἐπιβουλεύων ἐπιβουλεύει ὑπὲρ «τοῦ καταβαλεῖν πτωχὸν καὶ πένητα,» καὶ μάλιστα ἐπεὶ κατὰ τὸν Σολομῶντα. «ὁ πτωχὸς οὐχ ὑφίσταται ἀπειλήν.» τί δὲ δεῖ λέγειν, ὅσοι διὰ τὸν σωματικὸν πλοῦτον, μὴ καλῶς αὐτὸν οἰκονομήσαντες, τὴν μετὰ τοῦ ἐν τῷ εὐαγγελίῳ πλουσίου χώραν ἐν τῇ κολάσει εἰλήφασιν, καὶ ὅσοι ἀγεννῶς τὴν πενίαν φέροντες, δουλοπρεπέστερον καὶ ταπεινότερον ἢ κατὰ τὰ ἐν τοῖς «ἀγίοις» πρέποντα ἀναστρεφόμενοι, τῆς ἐπουρανίου ἐλπίδος ἀποπεπτώκασιν; οὐδὲ οἱ μεταξὺ δὲ τούτων καθ' ἑκάτερον, πλοῦτον καὶ πενίαν, τοῦ κατὰ τὴν σύμμετρον κτῆσιν ἀμαρτάνειν πάντως εἰσὶν ἀπηλλαγμένοι. 29.7 ἀλλὰ ὑγιαίνων τῷ σώματι καὶ εὐεκτηῶν ἕξω παντὸς 20πειρασμοῦ 20 κατ' αὐτὸ τὸ ὑγιαίνειν καὶ εὐεκτηῖν ὑπολαμβάνει τυγχάνειν· καὶ τίνων ἄλλων ἢ τῶν εὐεκτούντων καὶ ὑγιαίνοντων ἐστὶν ἀμαρτήματα τὸ φθεῖρειν «τὸν ναὸν τοῦ θεοῦ,» οὐ τολμήσει τις διὰ τὸ ἐκκεῖσθαι πᾶσι σαφῶς τὰ κατὰ τὸν τόπον εἰπεῖν. νοσῶν δὲ τίς τοὺς εἰς τὸ φθεῖρειν «τὸν ναὸν τοῦ θεοῦ» [τίς] ἐρεθισμοὺς ἐκπέφυγε, σχολάζων κατ' ἐκεῖνο καιροῦ καὶ πάνυ τι δεχόμενος τοὺς περὶ τῶν ἀκαθάρτων πραγμάτων λογισμοὺς; ἀλλ' ὅσα παρὰ τούτους ταραττεῖ αὐτὸν, ἐὰν μὴ «πάση φυλακῇ» τηρῇ τὴν «καρδίαν,» τί δεῖ καὶ λέγειν; πολλοὶ γὰρ ὑπὸ τῶν πόνων νικώμενοι καὶ ἀνδρείως νόσους φέρειν οὐκ ἐπιστάμενοι μᾶλλον τὴν ψυχὴν ἠλέγχθησαν τότε νενοσηκότες ἢ τὰ σώματα· πολλοὶ δὲ καὶ διὰ τὸ φεύγειν τὴν ἀδοξίαν, ἐπαισχυνόμενοι τὸ Χριστοῦ εὐγενῶς ὄνομα φέρειν, εἰς αἰσχύνην αἰώνιον καταπεπτώκασιν. 29.8 ἀλλ' οἴεται τις ἀναπαύεσθαι ὡς μὴ πειραζόμενος, ὅτε δεδῶξασται παρὰ τοῖς ἀνθρώποις· καὶ πῶς οὐ χαλεπὸν τὸ «ἀπέχουσι τὸν μισθόν» ἀπὸ «τῶν ἀνθρώπων,» ἀπαγγελλόμενον τοῖς ἐπαιρομένοις ὡς ἐπ' ἀγαθῷ τῇ παρὰ τοῖς πολλοῖς δόξῃ; πῶς δ' οὐκ ἐπιπληκτικὸν τὸ «πῶς δύνασθε ὑμεῖς πιστεῦσαι, δόξαν παρ' ἀλλήλων λαμβάνοντες, καὶ τὴν δόξαν τὴν παρὰ τοῦ μόνου θεοῦ οὐ ζητεῖτε;» καὶ τί με δεῖ καταλέγειν τὰ τῶν νομιζομένων εὐγενῶν ἐν ὑπερηφανίᾳ πταίσματα καὶ τῶν λεγομένων δυσγενῶν διὰ τὸ ἀνεπίστημον τὴν πρὸς τοὺς ὑπερέχειν νομιζομένους ὑπόπτωσιν θωπευτικὴν, ἀφιστάσαν θεοῦ τοὺς γνησίαν μὲν φιλίαν οὐκ ἔχοντας τὸ δὲ κάλλιστον τῶν ἐν ἀνθρώποις, τὴν ἀγάπην, ὑποκρινόμενους; 29.9 πᾶς τοίνυν «ὁ βίος,» καθὼς προεῖρηται, τοῦ «ἀνθρώπου ἐπὶ τῆς γῆς» «ἐστὶ» «πειρατήριον»· διόπερ εὐχόμεθα 20ῤυσθῆναι 20 πειρατηρίου, οὐκ ἐν τῷ μὴ πειράζεσθαι (τοῦτο γὰρ ἀμήχανον, μάλιστα τοῖς «ἐπὶ γῆς») ἀλλὰ ἐν τῷ μὴ ἠτᾶσθαι πειραζομένους. τὸν δὲ ἠτῶμενον ἐν τῷ πειράζεσθαι εἰσέρχεσθαι «εἰς» τὸν «ὀπειρασμὸν 20,» ἐνεχόμενον τοῖς δικτύοις αὐτοῦ, ὑπολαμβάνω· εἰς ἅπερ δίκτυα διὰ τοὺς προκατειλημμένους ἐν αὐτοῖς εἰσελθὼν ὁ σωτὴρ, «ἐκκύπτων διὰ τῶν δικτύων» κατὰ τὸ ἐν τῷ Ἰακώβ τῶν ἁσμάτων εἰρημένον, «ἀποκρίνεται» τοῖς προκατειλημμένοις ὑπ' αὐτῶν καὶ εἰσελθοῦσιν «οἰς» τὸν «πειρασμὸν 20,» «καὶ λέγει» οὔσι νύμφῃ αὐτοῦ· «ἀνάστα, ἔλθε ἢ πλησίον μου, καλὴ μου, περισσότερά μου.» προσθήσω δὲ εἰς τὸ πειρασθῆναι

πάντα καιρὸν 20πειρασμοῦ20 εἶναι τοῖς ἀνθρώποις καὶ ταῦτα· οὐδὲ ὁ τὸν νόμον τοῦ θεοῦ μελετῶν «ἡμέρας καὶ νυκτὸς» καὶ ἂ σκῶν κατορθῶσαι τὸ εἰρημένον· «στόμα δικαίου μελετήσει σοφίαν» τοῦ πειράζεσθαι ἀπήλλακται. 29.10 ὅσοι γοῦν παρεκδεξάμενοι ἐν τῷ ἀνατεθεικέναι αὐτοὺς τῇ ἐξετάσει τῶν θείων γραφῶν τὰ ἐν νόμῳ καὶ προφήταις ἀπηγγελέμενα ἀθέοις καὶ ἀσεβέσι δόγμασιν ἑαυτοὺς ἀνατεθείκασιν <ἢ> ἡλιθίοις καὶ γελοίοις, τί δεῖ καὶ λέγειν, τῶν δοκούντων τῷ τῆς ἀμελείας τῶν ἀναγνωσμάτων ἐγκλήματι μὴ εἶναι ἐνόχων μυρίων ὅσων τὰ τοιαῦτα πταιόντων; τὸ δ' αὐτὸ καὶ ἐπὶ τῶν ἀποστολικῶν καὶ εὐαγγελικῶν ἀναγνωσμάτων πολλοὶ πεπόνθασι, διὰ τὰς ἰδίας ἀνοίας ἀναπλάττοντες ἕτερον παρὰ τὸν θεολογούμενον καὶ κατὰ τὴν ἀλήθειαν νενοημένον τοῖς ἀγίοις υἱὸν ἢ πατέρα. ὁ γὰρ μὴ τὰ ἀληθῆ φρονῶν περὶ θεοῦ ἢ Χριστοῦ αὐτοῦ τοῦ μὲν ἀληθινοῦ ἀποπέπτωκε θεοῦ καὶ τοῦ μονογενοῦς αὐτοῦ· ὃν δὲ ἀνέπλασεν ἡ ἄνοια αὐτοῦ, νομίζουσα εἶναι πατέρα καὶ υἱὸν, οὐκ ὄντως προσκυνεῖ, τοῦτο παθὼν διὰ τὸ ἐν τῷ ἀναγινώσκῃ τὰ ἅγια 20πειρασμόν20 μὴ νενοηκέναι μηδὲ ὡς πρὸς ἀγῶνα καὶ τότε αὐτῷ ἐνεστηκότα ὀπλισάμενος καὶ στάς. 29.11 χρή τοίνυν εὔχεσθαι οὐχ ἵνα μὴ πειρασθῶμεν (τοῦτο γὰρ ἀδύνατον) ἀλλ' ἵνα μὴ ὑπὸ τοῦ 20πειρασμοῦ20 περιβληθῶμεν, ὅπερ πά σχουσιν οἱ ἐνεχόμενοι αὐτῷ καὶ νενικημένοι. ἐπεὶ οὖν ἕξω μὲν τῆς εὐχῆς γέγραπται «μὴ εἰσελθεῖν 20εἰς πειρασμόν20,» ὅπερ ἐκ τῶν εἰρημένων δύναται πῶς εἶναι σαφές, ἐν δὲ τῇ εὐχῇ λέγειν ἡμᾶς δεῖ· «Ὅμη εἰσενέγκης ἡμᾶς εἰς πειρασμόν20» τῷ πατρὶ θεῷ· ἄξιον ἰδεῖν, πῶς χρή νοεῖν τὸν θεὸν εἰσάγειν τὸν μὴ εὐξάμενον ἢ τὸν μὴ ἐπακούμενον «0εἰς20» τὸν «0πειρασμόν20.» ἀπεμφαίνει γὰρ, τοῦ νικωμένου εἰσερχομένου «0εἰς20» τὸν «0πειρασμόν20», τὸν θεὸν νομίζειν εἰσάγειν τινὰ «0εἰς πειρασμόν20,» οἷονεὶ τῷ νικᾶσθαι αὐτὸν παραδόντα. ἢ δ' αὐτὴ ἀπέμφασις περιμένει καὶ τὸν ὅπως ποτὲ ἐξηγούμενον τὸ «εὔχεσθε 20μὴ20 εἰσελθεῖν 20εἰς πειρασμόν20.» εἰ γὰρ κακὸν τὸ ἐμπεσεῖν «0εἰς πειρασμόν20,» ὅπερ ἵνα μὴ πάθωμεν εὐχόμεθα, πῶς οὐκ ἄτοπον νοεῖν τὸν ἀγαθὸν θεὸν, μὴ δυνάμενον «καρποῦς» φέρειν «πονηροῦς,» περιβάλλειν τινὰ τοῖς κακοῖς; 29.12 χρήσιμον οὖν εἰς ταῦτα παραθέσθαι τὰ ἐν τῇ πρὸς Ῥωμαίους ὑπὸ τοῦ Παύλου εἰρημένα τοῦτον τὸν τρόπον· «φάσκοντες εἶναι σοφοὶ ἐμωράνθησαν, καὶ ἥλλαξαν τὴν δόξαν τοῦ ἀφθάρτου θεοῦ ἐν ὁμοιώματι εἰκόνοσ φθαρτοῦ ἀνθρώπου καὶ πετεινῶν καὶ τετραπόδων καὶ ἐρπετῶν. διὸ παρέδωκεν αὐτοὺς ὁ θεὸς ἐν ταῖς ἐπιθυμίαις τῶν καρδιῶν αὐτῶν εἰς ἀκαθαρσίαν, τοῦ ἀτιμάζεσθαι τὰ σώματα αὐτῶν ἐν ἑαυτοῖς,» καὶ μετ' ὀλίγα· «διὰ τοῦτο παρέδωκεν αὐτοὺς ὁ θεὸς εἰς πάθη ἀτιμίας· αἱ τε γὰρ θήλειαι αὐτῶν μετήλλαξαν τὴν φυσικὴν χρῆσιν εἰς τὴν παρὰ φύσιν· ὁμοίως καὶ οἱ ἄρσενες ἀφέντες τὴν φυσικὴν χρῆσιν τῆς θηλείας ἐξεκαύθησαν» καὶ τὰ ἐξῆς· καὶ πάλιν μετ' ὀλίγα· «καὶ καθὼς οὐκ ἔδοκίμασαν τὸν θεὸν ἔχειν ἐν ἐπιγνώσει, παρέδωκεν αὐτοὺς ὁ θεὸς εἰς ἀδόκιμον νοῦν, ποιεῖν τὰ μὴ καθήκοντα.» πλὴν ταῦτα πάντα προσεκτέον τοῖς διακόπτουσι τὴν θεότητα, καὶ λεκτέον πρὸς αὐτοὺς, ἕτερον νομίζοντας εἶναι τὸν ἀγαθὸν πατέρα τοῦ κυρίου ἡμῶν παρὰ τὸν τοῦ νόμου θεὸν, εἰ ὁ ἀγαθὸς θεὸς τὸν μὴ τυγχάνοντα τῆς εὐχῆς εἰσάγει «0εἰς πειρασμόν20,» καὶ εἰ ὁ πατὴρ τοῦ κυρίου παραδίδωσιν «ἐν ταῖς ἐπιθυμίαις τῶν καρδιῶν» τοὺς προημαρτηκότας τι «εἰς ἀκαθαρσίαν, τοῦ ἀτιμάζεσθαι τὰ σώματα αὐτῶν ἐν αὐτοῖς,» καὶ εἰ, ὡς αὐτοὶ φασί, τοῦ κρίνειν καὶ κολάζειν ἀπηλλαγμένους παραδίδωσιν «εἰς πάθη ἀτιμίας» καὶ «εἰς ἀδόκιμον νοῦν, ποιεῖν τὰ μὴ καθήκοντα,» οὐκ ἂν «ἐν ταῖς ἐπιθυμίαις τῶν καρδιῶν ἑαυτῶν» γεγεννημένων τῶν μὴ παραδοθέντων αὐταῖς ὑπὸ τοῦ θεοῦ, οὐδ' ἂν πάθεισιν «ἀτιμίας» ὑποπεπτωκότων τῶν μὴ ὑπὸ τοῦ θεοῦ παραδοθέντων αὐτοῖς, οὐδ' ἂν «εἰς ἀδόκιμον νοῦν» καταπιπτόντων χωρὶς τοῦ παραδίδοσθαι αὐτῷ ὑπὸ θεοῦ τοὺς οὕτω καταδικασθέντας; 29.13 ἐκείνους μὲν οὖν εὔ οἶδα ὅτι σφόδρα ταραξεί ταῦτα, διὰ τοῦτο ἄλλον ἀναπλάσαντας παρὰ τὸν ποιητὴν οὐρανοῦ καὶ γῆς θεὸν, ἐπεὶ πολλὰ

τοιαῦτα εὐρίσκοντες ἐν τῷ νόμῳ καὶ τοῖς προφήταις προσέκοψαν ὡς οὐκ ἀγαθῶ τῷ τοιαύτας προφερομένῳ φωνάς· ἡμῖν δὲ ἤδη διὰ τὰ ἐπαπορηθέντα περὶ τοῦ «ὀμῆ εἰσενέγκης εἰς πειρασμὸν ἡμᾶς²⁰», δι' ἅπερ καὶ τὰς ἀποστολικὰς λέξεις παρεθέμεθα, θεωρητέον εἰ καὶ ἡμεῖς εὐρίσκομεν ἀξιολόγους τῶν ἀπεμφάσεων λύσεις. ἡγοῦμαι δὴ τὸν θεὸν ἐκάστην λογικὴν οἰκονομεῖν ψυχὴν, ἀφορῶντα εἰς τὴν αἰδίον αὐτῆς ζωὴν, αἰεὶ ἔχουσαν τὸ αὐτεξούσιον καὶ παρὰ τὴν ἰδίαν αἰτίαν ἦτοι ἐν τοῖς κρείττοσι κατ' ἐπανάβασιν ἕως τῆς ἀκρότητος τῶν ἀγαθῶν γινομένην <ἦ> καταβαίνουσαν διαφόρως ἐξ ἀπροσεξίας ἐπὶ τὴν τοσὴνδε ἢ τοσὴνδε τῆς κακίας χύσιν. ἐπεὶ οὖν ἡ ταχεῖα θεραπεία καὶ συντομωτέρα καταφρόνησίν τισιν ἐμποιεῖ τῶν, εἰς ἃ ἐμπεπτώκασι, νοσημάτων ὡς εὐθεραπεύτων, ὥστε καὶ δεύτερον ἂν μετὰ τὸ ὑγιαῖσθαι τοῖς αὐτοῖς περιπεσεῖν, εὐλόγως ἐπὶ τῶν τοιούτων περιόψεται τὴν ἐπὶ τι κακίαν αὐξουσαν, καὶ ἐπὶ πλεῖστον χεομένην ἐν αὐτοῖς ἀνίατον ὑπερορῶν, ἵνα τῷ προσδιατρίψαι τῷ κακῷ καὶ ἐμφορηθῆναι ἧς ἐπιθυμοῦσιν ἀμαρτίας κορεσθέντες αἰσθηθῶσι τῆς βλάβης, καὶ μισήσαντες ὅπερ πρότερον ἀπεδέξαντο δυνηθῶσι θεραπευθέντες βεβαιότερον ὄνασθαι τῆς ἐν τῷ θεραπευθῆναι ὑπαρχούσης ὑγείας τῶν ψυχῶν αὐτοῖς· οἷον «ὁ ἐπίμικτός» ποτε ἐν τοῖς υἱοῖς Ἰσραὴλ «ἐπεθύμησαν ἐπιθυμίαν, καὶ καθίσαντες ἔκλαιον καὶ οἱ υἱοὶ Ἰσραὴλ καὶ εἶπαν· τίς ἡμᾶς ψωμιεῖ κρέα; ἐμνήσθημεν τοὺς ἰχθύας, οὓς ἠσθίομεν δωρεὰν ἐν Αἰγύπτῳ, καὶ τοὺς σικκούς καὶ τοὺς πέποννας καὶ τὰ πράσα καὶ τὰ κρόμμυα καὶ τὰ σκόροδα· νυνὶ δὲ ἡ ψυχὴ ἡμῶν κατὰξηρος, οὐδὲν πλὴν εἰς τὸ μάννα οἱ ὀφθαλμοὶ ἡμῶν.» εἶτα μετ' ὀλίγα λέγεται· «καὶ ἤκουσε Μωϋσῆς κλαιόντων αὐτῶν κατὰ δήμους αὐτῶν· ἕκαστος ἐπὶ τῆς θύρας αὐτοῦ.» καὶ πάλιν μετ' ὀλίγα κύριός φησι τῷ Μωϋσεῖ· «καὶ τῷ λαῷ ἔρεῖς· ἀγνίσασθε αὔριον, καὶ φάγεσθε κρέα, ὅτι ἐκλαύσατε ἐναντίον κυρίου λέγοντες· τίς ἡμᾶς ψωμιεῖ κρέα; ὅτι καλὸν ἡμῖν ἐστὶν ἐν Αἰγύπτῳ· καὶ δώσει ὑμῖν κύριος κρέα φαγεῖν, καὶ φάγεσθε κρέα. οὐχ ἡμέραν μίαν φάγεσθε οὐδὲ δύο οὐδὲ πέντε ἡμέρας οὐδὲ δέκα ἡμέρας οὐδὲ εἴκοσιν ἡμέρας· ἕως μηνὸς ἡμερῶν φάγεσθε, ἕως ἂν ἐξέλθῃ ἐκ τῶν μυκτῆρων ὑμῶν· καὶ ἔσται ὑμῖν εἰς χολέραν, ὅτι ἠπειθήσατε κυρίῳ, ὅς ἐστιν ἐν ὑμῖν, καὶ ἐκλαύσατε ἐναντίον αὐτοῦ λέγοντες· ἵνα τί ἡμῖν ἐξεληθεῖν ἐξ Αἰγύπτου;» 29.14 ἴδωμεν οὖν τὴν ἱστορίαν, εἰ χρησίμως ὑμῖν παρεβάλομεν αὐτὴν πρὸς λύσιν τοῦ ἀπεμφαίνοντος ἐν τῷ «ὀμῆ εἰσενέγκης ἡμᾶς εἰς πειρασμὸν²⁰» καὶ ἐν ταῖς ἀποστολικαῖς λέξεσιν. ἐπιθυμήσαντες «ἐπιθυμίαν» «ὁ ἐπίμικτος δὲ» ἐν υἱοῖς Ἰσραὴλ «ἔκλαιον καὶ οἱ υἱοὶ Ἰσραὴλ» σὺν αὐτοῖς, καὶ φανερὸν ὅτι ὅσον οὐκ εἶχον τὰ ἐπιθυμοῦμένα, κόρον οὐκ ἠδύναντο αὐτῶν λαβεῖν οὐδὲ παύσασθαι τοῦ πάθους· ἀλλὰ καὶ ὁ φιλόανθρωπος καὶ ἀγαθὸς θεὸς, διδούς αὐτοῖς τὸ ἐπιθυμούμενον, οὐχ οὕτως ἐβούλετο διδόναι, ὥστε καταλιπέσθαι ἐν αὐτοῖς ἐπιθυμίαν. διόπερ φησὶ μὴ «μίαν ἡμέραν» φάγεσθαι αὐτοὺς τὰ «κρέα» (ἔμενε γὰρ ἂν τὸ πάθος αὐτῶν ἐν τῇ ψυχῇ πεπυρωμένη καὶ φλεγόμενη ὑπ' αὐτοῦ, εἰ ἐπ' ὀλίγον τῶν κρεῶν μετειλήφεσαν), ἀλλ' οὐδὲ ἐπὶ «δύο» δίδωσιν αὐτοῖς τὸ ἐπιθυμούμενον «ἡμέρας»· βουλόμενος δὲ αὐτὸ προσκορὲς αὐτοῖς ποιῆσαι, οἷον οὐκ ἐπαγγέλλεται ἀλλὰ τῷ συνιέναι δυναμένῳ ἀπειλεῖ δι' ὧν χαρίζεσθαι αὐτοῖς ἐδόκει, λέγων· «οὐδὲ πέντε» μόνως ποιήσετε «ἡμέρας» ἐσθίοντες τὰ «κρέα» οὐδὲ τὰς τούτων διπλασίους οὐδὲ ἔτι τὰς ἐκείνων διπλασίους, ἀλλ' ἐπὶ τοσοῦτον «φάγεσθε,» ἐφ' ὅλον κρεωφαγοῦντες μῆνα, «ἕως ἐξέλθῃ ἐκ τῶν μυκτῆρων» μετὰ χολερικοῦ πάθους τὸ νενομισμένον ὑμῖν καλὸν καὶ ἢ περὶ αὐτὸ ψεκτὴ καὶ αἰσχροῦ ἐπιθυμία· ἴν' ὑμᾶς ἀπαλ λάξω τοῦ βίου μηκέτι ἐπιθυμοῦντας, καὶ τοιοῦτοι ἐξεληθόντες δυνηθῆτε ὡς καθαροὶ ἀπὸ ἐπιθυμίας μεμνημένοι τε, δι' ὧν πόνων αὐτῆς ἀπηλλάγητε, ἦτοι μηδαμῶς αὐτῇ περιπεσεῖν ἔτι ἢ, εἰ ἄρα τοῦτο ποτε γίνεται, μακραῖς χρόνων περιόδοις, ἐπιλανθανόμενοι ὧν πεπόνθατε διὰ τὴν ἐπιθυμίαν, ἐὰν μὴ ἑαυτοῖς προσέχητε καὶ τὸν τελείως ἀπαλλάττοντα πάθους παντὸς λόγον ἀναλάβητε, τοῖς κακοῖς περιπέσητε ὑστερόν τε

τῆς γενέσεως ἐπιθυμήσαντες πάλιν δεηθῆτε τοῦ δις τυχεῖν ὧν ἐπιθυμεῖτε, μισήσαντες τὸ ἐπιθυμούμενον, καὶ τότε οὕτω παλινδρομεῖν ἐπὶ τὰ καλὰ καὶ τὴν οὐράνιον τροφήν, ἧς καταφρονήσαντες τῶν χειρόνων ὠρέχθησαν. 29.15 τὸ ὅμοιον οὖν τούτοις πείσονται οἱ ἀλλάξαντες «τὴν δόξαν τοῦ θεοῦ τοῦ ἀφθάρτου ἐν ὁμοιώματι εἰκόνοσ φθαρτοῦ ἀνθρώπου καὶ πετεινῶν καὶ τετραπόδων καὶ ἔρπετῶν,» διὰ τοῦ ἐγκαταλείπεσθαι παραδιδόμενοι «ἐν ταῖς ἐπιθυμίαις τῶν καρδιῶν αὐτῶν εἰς ἀκαθαρσίαν, τοῦ ἀτιμάζεσθαι τὰ σώματα» τῶν εἰς ἄψυχον σῶμα καὶ ἀναίσθητον καταβιβασάντων τὸ ὄνομα τοῦ πᾶσι τοῖς αἰσθημένοις λογικοῖς οὐ μόνον τὸ αἰσθέσθαι ἀλλὰ καὶ τὸ λογικῶς αἰσθέσθαι τισὶ δὲ καὶ τελείως καὶ ἐναρέτως αἰσθέσθαι καὶ νοεῖν χαρισαμένου. καὶ εὐλόγως οἱ τοιοῦτοι παραδίδονται ὑπὸ τοῦ καταλειφθέντος ὑπ' αὐτῶν θεοῦ, ἀντικαταλειπόμενοι ὑπ' αὐτοῦ, εἰς τὰ τῆς «ἀτιμίας» «πάθη», «τὴν ἀντιμισθίαν» «τῆς πλάνης» δι' ἧς ἠγάπησαν ψωρῶ δους ἡδονῆς «ἀπολαμβάνοντες.» μᾶλλον γὰρ ἡ ἀντιμισθία «τῆς πλάνης» αὐτοῖς ἐγγίνεται, παραδιδόμενοι «εἰς πάθη ἀτιμίας,» ἥπερ τῷ φρονίμῳ πυρὶ καθαιρομένοις καὶ ἐν τῇ φυλακῇ ἐκπρασσομένοις μέχρι τοῦ ἐσχάτου κοδράντου ἕκαστον τῶν ὀφλημάτων. ἐν γὰρ τῷ πάθει «ἀτιμίας» οὐ μόνον τοῖς κατὰ φύσιν ἀλλὰ καὶ πολλοῖς τῶν παρὰ φύσιν παραδίδοσθαι μολύνονται καὶ ὑπὸ τῆς σαρκὸς παχύνονται, οἷον οὐκέτι ἔχοντες τότε ψυχὴν οὐδὲ νοῦν ἀλλ' ὅλοι γινόμενοι σάρκες· ἐν δὲ τῷ πυρὶ καὶ τῇ φυλακῇ οὐκ «ἀντιμισθίαν» «τῆς πλάνης» ἀλλ' εὐεργεσίαν ἐπὶ καθάρσει τῶν ἐν τῇ πλάνῃ κακῶν μετὰ σωτηρίων λαμβάνοντες πόνων, ἐπομένων τοῖς φιληδόνοις, ἀπαλ λάττονται παντὸς ρύπου καὶ αἵματος, ἐν οἷς ἐρρύπωμένοι καὶ πεφυρμένοι οὐδὲ τὸ ἐννοῆσαι περὶ τοῦ σώζεσθαι ἐδύναντο τῇ σφῶν ἀπωλείᾳ. «ἐκπλυνεῖ» τοιγαροῦν ὁ θεὸς «τὸν ρύπον τῶν υἰῶν καὶ τῶν θυγατέρων Σιών, καὶ τὸ αἷμα ἐκκαθαριεῖ ἐκ μέσου αὐτῶν πνεύματι κρίσεως καὶ πνεύματι καύσεως»· «εἰσπορεύεται» γὰρ «ὡς πῦρ χωνευτηρίου καὶ ὡς πόα πλυνόντων,» ἀποπλύνων καὶ καθαίρων τοὺς τοιούτων φαρμάκων δεδημένους διὰ τὸ μὴ δεδοκιμασμένως θέλειν «ἔχειν ἐν ἐπιγνώσει» «τὸν θεόν»· οἷς παραδοθέντες ἐκόντες μισήσουσι τὸν «ἀδόκιμον νοῦν»· οὐ γὰρ βούλεται ὁ θεὸς τινὶ τὸ ἀγαθὸν ὡς κατὰ ἀνάγκην γενέσθαι ἀλλὰ ἐκουσίως, τάχα τινῶν ἐκ τοῦ ἐπὶ πλεῖον ὠμιληκέναι τῇ κακίᾳ μόγις τὸ αἴσχος αὐτῆς κατανενοηκότων καὶ ἀποστρεφόμενων αὐτὴν ὡς ψευδῶς ὑποληφθεῖσαν εἶναι καλήν. 29.16 ἐπίστησον δὲ εἰ διὰ τοῦτο καὶ σκληρύνει τὴν τοῦ Φαραῶ καρδίαν ὁ θεὸς, ἵν' ὅπερ εἶπε μὴ σκληρυνθεὶς δυνηθῆ εἰπεῖν· «ὁ κύριος δίκαιος, ἐγὼ δὲ καὶ ὁ λαός μου ἀσεβής.» ἀλλ' ἐπὶ πλεῖον δέεται τοῦ σκληρύνεσθαι καὶ ἐπὶ πλεῖον πάσχειν τινὰ, ἵνα μὴ ἐκ τοῦ τάχιον τοῦ σκληρύνεσθαι παύεσθαι καταφρονῶν ὡς κακοῦ τοῦ σκληρύνεσθαι ἔτι πλεονάκις ἄξιός τοῦ σκληρύνεσθαι γίνηται. εἰ τοίνυν «οὐκ ἀδίκως ἐκτείνεται δίκτυα πτερωτοῖς» κατὰ τὰ ἐν ταῖς Παροιμίαις εἰρημένα, ἀλλὰ εὐλόγως εἰσάγει ὁ θεὸς «εἰς τὴν παγίδα» κατὰ τὸν εἰπόντα· «εἰσήγαγες ἡμᾶς εἰς τὴν παγίδα,» καὶ «ἄνευ» τῆς βουλής «τοῦ πατρὸς» οὐδὲ τὸ εὐτελέστερον τῶν ἐπτερωμένων στρουθίον ἐμπίπτει «εἰς τὴν παγίδα» (τοῦ ἐμπίπτοντος «εἰς τὴν παγίδα» διὰ τοῦτο ἐμπίπτοντος, ἐπεὶ μὴ καλῶς τῇ τῶν πτερῶν ἐχρήσατο δεδομένων ἐπὶ τὸ ὑψοῦσθαι ἐξουσία), εὐχόμεθα μηδὲν ἄξιον ποιῆσαι τοῦ ὑπὸ τῆς δικαίας κρίσεως τοῦ θεοῦ 20εἰσενεχθῆναι «εἰς20» τὸν «0πειρασμὸν20,» εἰσφερομένου παντός τε τοῦ παραδιδόμενου ὑπὸ τοῦ θεοῦ «ἐν ταῖς ἐπιθυμίαις» τῆς καρδίας ἑαυτοῦ «εἰς ἀκαθαρσίαν» καὶ παντὸς τοῦ παραδιδόμενου «εἰς πάθη ἀτιμίας» καὶ παντὸς τοῦ, «καθὼς οὐκ ἔδοκίμασε τὸν θεὸν ἔχειν ἐν» ἑαυτῷ, παραδιδόμενου «εἰς ἀδόκιμον νοῦν, ποιεῖν τὰ μὴ καθήκοντα.» 29.17 ἡ δὲ χρεία τοῦ πειράζεσθαι τοιαύτη τις ἐστίν. ἄπερ ἐδέξατο ἡμῶν ἡ ψυχὴ, λανθάνοντα πάντας πλὴν τοῦ θεοῦ ἀλλὰ καὶ ἡμᾶς αὐτοὺς, φανερὰ διὰ τῶν 20πειρασμῶν20 γίνεται· ἵνα μηκέτι λανθάνωμεν, ὁποῖοί ποτε ἐσμὲν, ἀλλὰ καὶ αὐτοὺς ἐπιγινώσκοντες συναισθώμεθα, ἐὰν βουλώμεθα, τῶν

ιδίων κακῶν καὶ εὐχαριστῶμεν ἐπὶ τοῖς φανερούμενοις ἡμῖν διὰ τῶν 20πειρασμῶν 20 ἀγαθοῖς. ὅτι δὲ οἱ γενόμενοι 20πειρασμοὶ 20 ὑπὲρ τοῦ ἀναφανῆναι ἡμᾶς, οἵτινές ποτε ἐσμὲν, ἢ διαγνωσθῆναι τὰ ἐγκεκρυμμένα τῇ καρδίᾳ ἡμῶν γίνονται, παρίστησι τὸ ὑπὸ τοῦ κυρίου ἐν τῷ Ἰώβ λεγόμενον καὶ τὸ ἐν τῷ Δευτερονομίῳ γεγραμμένον, οὗ τως ἔχοντα· «οἶε δέ με ἄλλως σοι κεχρηματικῆναι ἢ ἵνα ἀναφανῆς δίκαιος;» καὶ ἐν τῷ Δευτερονομίῳ οὕτως· «ἐκάκωσέ σε καὶ ἐλιμαγρόνησέ σε καὶ ἐψώμισέ σε τὸ μάννα» «καὶ διήγαγέ σε» «ἐν τῇ ἐρήμῳ,» «οὗ ὄφις δάκνων καὶ σκορπίος καὶ δίψα,» «ὅπως» «διαγνωσθῆ τὰ ἐν τῇ καρδίᾳ σου.» 29.18 εἰ δὲ καὶ ἀπὸ τῆς ἱστορίας ἀναμνησθῆναι βουλόμεθα, ἰστέον ὅτι τὸ <τῆς Εὐας> εὐεξαπάτητον καὶ τὸ σαθρὸν τοῦ λογισμοῦ αὐτῆς οὐχ, ὅτε παρακούσασα τοῦ θεοῦ τοῦ ὄφως ἤκουσεν, ὑπέστη ἀλλὰ καὶ πρό τερον ὃν ἠλέγχθη, τοῦ ὄφως διὰ τοῦτο αὐτῇ προσεληλυθότος, ἐπεὶ τῇ ἰδίᾳ φρονιμότητι ἀντελάβετο τῆς ἀσθενείας αὐτῆς. ἀλλ' οὐδὲ ἐν τῷ Κάιν πονηρία ἤρξατο γίνεσθαι, ὅτε «ἀπέκτεινε» «τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ» (καὶ πρότερον γὰρ «ἐπὶ τῷ Κάιν καὶ ταῖς θυσίαις αὐτοῦ οὐ προσέσχεν» «ὁ καρδιογνώστης θεὸς»), εἰς φανερόν δὲ ἦλθεν ἡ κακία αὐτοῦ, ὅτε ἀνεῖλε τὸν Ἄβελ. ἀλλὰ καὶ εἰ μὴ πῶν οὗ ἔγεώρησεν «οἴνου» «ἐμεθύσθη» ὁ Νῶε καὶ ἐ<γε>γύμνωτο, οὐκ ἂν ἀνεφάνη οὔτε ἡ τοῦ Χάμ προπέτεια καὶ εἰς τὸν πατέρα ἀσέβεια οὔτε ἡ τῶν ἀδελφῶν αὐτοῦ σεμνότης καὶ αἰδῶς πρὸς τὸν γεγεννηκότα. καὶ ἡ κατὰ τοῦ Ἰακώβ τοῦ Ἡσαῦ ἐπιβουλή πρόφασιν ἔδοξεν ἐσχηκῆναι τὴν «τῆς εὐλογίας» ἀφαίρεσιν, καὶ πρό τερον δὲ τούτου ῥίζας τοῦ «πόρνος» καὶ «βέβηλος» εἶναι εἶχεν αὐτοῦ ἡ ψυχὴ· τὴν τε λαμπρότητα τῆς τοῦ Ἰωσήφ σωφροσύνης, παρεσκευασμένου πρὸς τὸ μὴ ἀλῶναι ὑπὸ τινος ἐπιθυμίας, οὐκ ἂν ἐγνώκειμεν, μὴ ἐρασθείσης αὐτοῦ τῆς δεσποίνης. 29.19 διὰ τοῦτο ἐν τοῖς μεταξὺ καιροῖς τῆς τῶν 20πειρασμῶν 20 διαδοχῆς ἰστάμενοι πρὸς τὰ ἐνεστηκότα, παρασκευαζόμεθα πρὸς τὰ δυνατὰ πάντα συμβῆναι, ἵν' ὅ τι ποτ' ἂν γένηται, μὴ ἐλεγχθῶμεν ὡς ἀνέτοιμοι ἀλλὰ φανερωθῶμεν ὡς ἐπιμελέστατα ἑαυτοὺς συγκροτῆσαντες· τὸ γὰρ ἐλλείπον διὰ τὴν ἀνθρωπίνην ἀσθένειαν, ἐπὶ πάντα τὰ καθ' ἑαυτοὺς ἐπιτελέσωμεν, πληρώσει ὁ θεὸς, ὁ «τοῖς ἀγαπῶσιν» αὐτὸν «πάντα» συνεργῶν «εἰς ἀγαθόν, τοῖς κατὰ» τὴν ἀψευδῆ πρόγνωσιν αὐτοῦ, ὅ τι ποτὲ ἔσσονται παρ' αὐτοὺς, προεωραμένοις. 30.1 Δοκεῖ δέ μοι ὁ Λουκάς διὰ τοῦ «ὀμῆ εἰσενέγκης ἡμᾶς εἰς πειρασμὸν 20» δυνάμει δεδιδασκῆναι καὶ τὸ «ὀρῦσαι ἡμᾶς ἀπὸ τοῦ πονηροῦ 20.» καὶ εἰκός γε πρὸς μὲν τὸν μαθητὴν, ἅτε δὴ ὦφελημένον, εἰρηκῆναι τὸν κύριον τὸ ἐπιτομώτερον, πρὸς δὲ τοὺς πλείονας, δεομένους τρανοτέρας διδασκαλίας, τὸ σαφέστερον. 20ρύεται δ' «ἡμᾶς 20» ὁ θεὸς «ὀρῶν τοῦ πονηροῦ 20» οὐχὶ, ὅτε οὐδαμῶς 20ἡμῖν 20 πρόσ εἰσιν ἀντιπαλαίων ὁ ἐχθρὸς δι' οἶων δὴ ποτε μεθοδεῶν ἑαυτοῦ καὶ ὑπηρετῶν τοῦ θελήματος αὐτοῦ, ἀλλ' ὅτε νικῶμεν ἀνδρείως ἰστάμενοι πρὸς τὰ συμβαίνοντα. οὕτως δὲ ἐξειλήφαμεν καὶ τὸ «πολλὰ αἰθλίψεις τῶν δικαίων, καὶ ἐκ πασῶν αὐτῶν 20ρύεται 20 αὐτούς.» «ὀρῶνται 20» γὰρ ἀπὸ τῶν θλίψεων ὁ θεὸς, οὐχὶ μὴ γινομένων ἔτι θλίψεων (εἴ γε καὶ ὁ Παῦλος φησὶ τό· «ἐν παντὶ θλιβόμενοι» ὡς μηδὲ πῶ ποτε οὐ «θλιβόμενοι»), ἀλλ' ὅτε «θλιβόμενοι» βοηθεία θεοῦ <οὐ> μὴ στενοχωρούμεθα, τοῦ μὲν θλίβεσθαι κατὰ τι πάτριον παρ' Ἑβραίοις οὕτω σηματομένου ἐπὶ τοῦ ἀπροαιρέτως συμβαίνοντος περιστατικῶν, τοῦ δὲ στενοχωρεῖσθαι ἐπὶ τοῦ προαιρετικῶν, ὑπὸ τῆς θλίψεως νενικημένου καὶ ἐνδεδωκότος αὐτῆ. ὅθεν καλῶς ὁ Παῦλος φησιν· «ἐν παντὶ θλιβόμενοι ἀλλ' οὐ στενοχωρούμενοι.» ὅμοιον δὲ τούτῳ εἶναι νομίζω καὶ τὸ ἐν ψαλμοῖς· «ἐν θλίψει ἐπλάτυνάς με.» συνεργία γὰρ καὶ παρουσία τοῦ παραμυθουμένου καὶ σῶζοντος 20ἡμᾶς 20 λόγου θεοῦ τὸ τῆς διανοίας ἡμῶν ἰλαρὸν καὶ εὐθυμον ἐν τῷ καιρῷ τῶν περιστατικῶν ἀπὸ θεοῦ γινόμενον πλατυσμὸς ὠνόμασται. 30.2 ὁμοίως οὖν νοητέον καὶ τὸ 20ρῦσθαι 20 τινα «ὀρῶν τοῦ πονηροῦ.» ἐρρύσατο 20 ὁ θεὸς <τὸν Ἰώβ> οὐχὶ τῷ μὴ εἰληφῆναι <τὸν διάβολον> ἐξουσίαν τοῖς 20πειρασμοῖς 20 αὐτὸν

περιβαλεῖν (εἴληφε γάρ), ἀλλὰ <τῷ> «ἐν πᾶσι τοῖς συμβεβηκόσι» μηδὲν ἀμαρτεῖν αὐτὸν ἐνώπιον «τοῦ κυρίου» ἀλλὰ ἀναφανῆναι δίκαιον· τοῦ εἰπόντος· «μὴ δωρεὰν σέβεται Ἰὼβ τὸν κύριον; οὐ σὺ περιέφραξας τὰ ἔξω αὐτοῦ καὶ τὰ ἔσω τῆς οἰκίας αὐτοῦ καὶ τὰ ἔξω πάντων τῶν ὄντων αὐτῷ κύκλω, <τὰ δὲ> ἔργα αὐτοῦ εὐλόγησας καὶ τὰ κτήνη αὐτοῦ πολλὰ ἐποίησας ἐπὶ τῆς γῆς; ἀλλὰ ἀπόστειλον τὴν χεῖρά σου καὶ ἄψαι πάντων ὧν ἔχει, ἢ μὴν εἰς πρόσωπόν σε εὐλογήσει» κατασχυθέντος, ὡς καὶ τότε καταψευσαμένου κατὰ τοῦ Ἰὼβ· ὅστις τοσαῦτα παθὼν οὐχ, ὡς ἔλεγεν ὁ ἀντικείμενος, «εἰς πρόσωπον» εὐλογεῖ τὸν θεὸν ἀλλὰ καὶ παραδοθεὶς τῷ πειράζοντι ἐπιμένει εὐλογῶν τὸν κύριον, ἐπιτιμῶν τῇ γυναικὶ λεγούσῃ· «εἰπὸν τι ῥῆμα πρὸς κύριον, καὶ τελεύηται» καὶ ἐπιπλήσων ἐν τῷ φάσκειν· «ὡσπερ μία τῶν ἀφρόνων γυναικῶν ἐλάλησας· εἰ τὰ ἀγαθὰ ἐδέξαμεθα ἐκ χειρὸς κυρίου, τὰ κακὰ οὐχ ὑπόισομεν;» καὶ δεῦτερον δὲ περὶ τοῦ Ἰὼβ «ὁ διάβολος εἶπε τῷ κυρίῳ· δέρμα ὑπὲρ δέρματος, ὅσα ὑπάρχει τῷ ἀνθρώπῳ ὑπὲρ τῆς ψυχῆς αὐτοῦ ἐκτίσει. οὐ μὴν δὲ ἀλλὰ ἀπόστειλον τὴν χεῖρά σου καὶ ἄψαι τῶν ὀστέων αὐτοῦ καὶ τῶν σαρκῶν αὐτοῦ, ἢ μὴν εἰς πρόσωπόν σε εὐλογήσει.» νενικημένος δὲ ὑπὸ τοῦ τῆς ἀρετῆς ἀθλητοῦ ψευδῆς ἀποδείκνυται· καίτοι γὰρ τὰ χαλεπώτατα πεπονθὼς ἐπέμεινε, μηδὲν ἀμαρτῶν «τοῖς χεῖλεσιν» ἐνώπιον «τοῦ θεοῦ.» δύο δὲ παλαίσματα παλαίσας ὁ Ἰὼβ καὶ νικήσας τρίτον οὐκ ἀγωνίζεται τηλικούτον ἀγῶνα· ἔδει γὰρ τὴν περὶ τῶν τριῶν πάλην τηρηθῆναι τῷ σωτήρι, ἥτις ἐν τοῖς τρισὶν εὐαγγελίοις ἀναγράφεται, τὰ τρία νικήσαντος τοῦ κατὰ τὸν ἄνθρωπον σωτήρος ἡμῶν νοουμένου τὸν ἐχθρόν. 30.3 ἴν' οὖν νοοῦντες αἰτῶμεν τὸν θεὸν τὸ μὴ εἰσελθεῖν «οεῖς πειρασμόν20» καὶ τὸ 20 ῥυθῆναι «ἀπὸ τοῦ πονηροῦ20,» ἐπιμελέστερον ταῦτα ἐξετάσαντες καὶ παρ' ἑαυτοῖς ἐρευνήσαντες, ἄξιοι διὰ τοῦ ἀκούειν θεοῦ τοῦ ἀκούσεσθαι ὑπ' αὐτοῦ γινόμενοι, παρακαλῶμεν περὶ ραζόμενοι μὴ θανατοῦσθαι καὶ βαλλόμενοι ὑπὸ τῶν «οτοῦ πονηροῦ20» πεπυρωμένων βελῶν μὴ ἀνάπτεισθαι ὑπ' αὐτῶν. ἀνάπτονται δὲ ὑπ' αὐτῶν πάντες, ὧν κατὰ τινὰ τῶν δώδεκα «αἱ καρδία» «ὡς κλίβανος» ἐγενήθησαν· οὐκ ἀνάπτονται δὲ οἱ τῷ θυρεῷ «τῆς πίστεως» πάντα σβεννύντες τὰ ἐπιπεμπόμενα αὐτοῖς «πεπυρωμένα» ὑπὸ «οτοῦ πονηροῦ20» «βέλη»· ἐπὰν ἔχωσιν ἐν ἑαυτοῖς ποταμοὺς «ὔδατος ἀλλομένου εἰς ζῶν αἰώνιον,» τοὺς μὴ ἔωντας ἰσχυῖσαι τὸ «οτοῦ πονηροῦ20» ἀλλὰ εὐχερῶς αὐτὸ λύοντες τῷ κατακλυσμῷ τῶν ἐνθέων καὶ σωτηρίων λογισμῶν, ἐντυπουμένων ἀπὸ τῶν τῆς ἀληθείας θεωρημάτων τῇ τοῦ ἀσκοῦντος εἶναι πνευματικῆς ψυχῆς. 31.1 Δοκεῖ δέ μοι μετὰ ταῦτα οὐκ ἄτοπον εἶναι ὑπὲρ τοῦ πληρωθῆναι τὸ περὶ τῆς εὐχῆς πρόβλημα διαλαβεῖν εἰσαγωγικώτερον περὶ τῆς καταστάσεως καὶ τοῦ σχήματος, ὃ δεῖ ἔχειν τὸν εὐχόμενον, καὶ τόπου, οὗ εὐχεσθαι χρῆ, καὶ κλίματος, εἰς ὃ ἀφορᾶν δεῖ χωρὶς πάσης περιστάσεως, καὶ χρόνου εἰς εὐχὴν ἐπιτηδεῖου καὶ ἐξαιρέτου, καὶ εἴ τι τούτοις ἐστὶν ὅμοιον. καὶ τὸ μὲν τῆς καταστάσεως εἰς τὴν ψυχὴν ἐγκαταθετόν, τὸ δὲ τοῦ σχήματος εἰς τὸ σῶμα. φησὶ τοίνυν ὁ Παῦλος, ὡς ἐν τοῖς ἀνωτέρω ἐλέγομεν, τὴν κατάστασιν ὑπογράφων ἐν τῷ δεῖν «προσεύχεσθαι» «χωρὶς ὀργῆς καὶ διαλογισμοῦ,» τὸ δὲ σχῆμα ἐν τῷ «ἐπαίροντας ὀσίους χεῖρας» ὅπερ εἰληφέναι μοι δοκεῖ ἀπὸ τῶν ψαλμῶν, οὕτως ἔχον· «ἔπαρσις τῶν χειρῶν μου θυσία ἔσπε ρινή»· περὶ δὲ τόπου· «βούλομαι οὖν προσεύχεσθαι τοὺς ἄνδρας ἐν παντὶ τόπῳ»· περὶ δὲ κλίματος ἐν τῇ Σοφίᾳ Σολομώντος· «ὅπως γνωστὸν ἦ ὅτι δεῖ φθάνειν τὸν ἥλιον ἐπ' εὐχαριστίαν σου καὶ πρὸ ἀνατολῆς φωτὸς ἐντυγχάνειν σοι.» 31.2 δοκεῖ τοίνυν μοι τὸν μέλλοντα ἦκειν ἐπὶ τὴν εὐχὴν, ὀλίγον ὑποστάντα καὶ ἑαυτὸν εὐτρεπίσαντα, ἐπιστρεφέστερον καὶ εὐτονώτερον πρὸς τὸ ὅλον γενέσθαι τῆς εὐχῆς· πάντα πειρασμὸν καὶ λογισμῶν ταραχὴν ἀποβεβληκότα ἑαυτὸν τε ὑπομνήσαντα κατὰ τὸ δυνατὸν τοῦ μεγέθους, ᾧ προσέρχεται, καὶ ὅτι ἀσεβὲς ἐστὶ τούτῳ χαῦνον καὶ ἀνείμενον προσελθεῖν καὶ ὡσπερὶ καταφρονοῦντα, ἀποθέμενον πάντα τὰ ἀλλότρια, οὕτως ἦκειν ἐπὶ τὸ

εὔξασθαι, πρὸ τῶν χειρῶν ὡσπερὶ τὴν ψυχὴν ἐκτείναντα καὶ πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν τὸν νοῦν πρὸς τὸν θεὸν ἐντείναντα καὶ πρὸ τοῦ στήναι διεγείραντα χα μόνον τὸ ἡγεμονικὸν καὶ στήσαντα αὐτὸ πρὸς τὸν τῶν ὄλων κύριον, πᾶσαν μνησικακίαν τὴν πρὸς τινὰ τῶν ἡδίκηκεναι δοκούντων ἐπὶ τοσοῦτον ἀποθέμενον, ὅσον τις καὶ αὐτῷ <ἀ>μνησικακεῖν τὸν θεὸν βούλεται, ἡδίκηκότι καὶ εἰς πολλοὺς τῶν πλησίον ἡμαρτηκότι ἢ ὅποια δὴ ποτε παρὰ τὸν ὀρθὸν λόγον πεπραγμένα ἑαυτῷ συν εἰδότε. οὐδὲ διστάσαι γὰρ χρή ὅτι, μυρίων καταστάσεων οὐσῶν τοῦ σώματος, τὴν κατάστασιν τὴν μετ' ἐκτάσεως τῶν χειρῶν καὶ ἀνατάσεως τῶν ὀφθαλμῶν πάντων προκριτέον, οἰονεὶ τὴν εἰκόνα τῶν πρεπόντων ἰδιωμάτων τῆ ψυχῆ κατὰ τὴν εὐχὴν φέροντα καὶ ἐπὶ τοῦ σώματος. ταῦτα δὲ λέγομεν χωρὶς πάσης περιστάσεως δεῖν γενέσθαι προηγουμένως· μετὰ γὰρ περιστάσεως δέδοται καθηκόντως ποτὲ καθεζόμενον εὔξασθαι διὰ τινὰ νόσον τῶν ποδῶν οὐκ εὐκατα φρόνητον ἢ καὶ κατακείμενον διὰ πυρετοῦς ἢ τοιαύτας ἀσθενείας, καὶ διὰ περιστώτα δὲ, φέρε εἰπεῖν, ἐὰν πλέωμεν, ἢ τὰ πράγματα μὴ ἐπιτρέπη ἀναχωροῦντας ἡμᾶς ἀποδοῦναι τὴν ὀφειλομένην εὐχὴν, ἔστιν εὔξασθαι μηδὲ προσποιούμενον τοῦτο ποιεῖν. 31.3 καὶ ἡ γονυκλισία δὲ ὅτι ἀναγκαία ἐστίν, ὅτε τις μέλλει τῶν ἰδίων ἐπὶ θεοῦ ἁμαρτημάτων κατηγορεῖν, ἰκετεύων περὶ τῆς ἐπὶ τούτοις ἰάσεως καὶ τῆς ἀφέσεως αὐτῶν, εἰδέναι χρή ὅτι σύμβολον τυγχάνει τοῦ ὑποπεπτωκότος καὶ ὑποτεταγμένου, Παύλου λέγοντος· «τούτου χάριν κάμπω τὰ γόνατά μου πρὸς τὸν πατέρα, ἐξ οὗ πᾶσα πατριὰ ἐν οὐρανοῖς καὶ ἐπὶ γῆς ὀνομάζεται.» τὴν δὲ νοητὴν γονυ κλισίαν, οὕτως ὀνομαζομένην παρὰ τὸ ὑποπεπτωκέναι τῷ θεῷ «ἐν τῷ ὀνόματι Ἰησοῦ» [καὶ] ἕκαστον τῶν ὄντων <καὶ> αὐτῷ ἑαυτὸν τε ταπεινωκέναι, δηλοῦν μοι ὁ ἀπόστολος φαίνεται ἐν τῷ «ἵνα ἐν τῷ ὀνόματι Ἰησοῦ πᾶν γόνυ κάμψῃ ἐπουρανίων καὶ ἐπιγείων καὶ καταχθονίων.» ἐσηματίσθαι γὰρ τῶν ἐπουρανίων τὰ σώματα, ὡς καὶ γόνατα σωματικὰ ἔχειν αὐτὰ, ὑπολαμβάνειν οὐ πάνυ τι χρή, σφαιρο εἰδῶν παρὰ τοῖς ἀκριβῶς περὶ τούτων διεληφόσιν ἀποδεδειγμένων αὐτῶν τῶν σωμάτων. ὁ δὲ μὴ βουλόμενος τοῦτο παραδέξασθαι, καὶ τὰς χρεῖας ἑκάστου τῶν μελῶν, ἵνα μὴ μάτην ἢ τι δεδημιουργημένον αὐτοῖς ὑπὸ τοῦ θεοῦ, ἐὰν μὴ ἀναιδεύηται πρὸς τὸν λόγον, παραδέξεται, ἐκατέρωθεν πταίων, εἴτε φήσει μέλη σώματος μάτην καὶ μὴ ἐπὶ τῷ ἰδίῳ ἔργῳ γεγονέναι αὐτοῖς ὑπὸ τοῦ θεοῦ, εἴτε ἐρεῖ τὰ ἔγκατα καὶ τὸ ἀπευθυμένον ἔντερον τὰς ἰδίας χρεῖας ἐπιτελεῖν καὶ ἐν τοῖς ἐπουρανίοις, σφόδρα δὲ μωρῶς ἀναστραφήσεται, ἐὰν τρὸς ἀνδριάντων τις νομίζῃ τὴν μὲν ἐπιφάνειαν μόνην εἶναι ἀνθρῶ ποειδῆ οὐκέτι δὲ καὶ τὰ ἐν βάθει. ταῦτα δὲ μοι λέγεται ἐξετάζοντι τὴν γονυκλισίαν καὶ ὀρῶντι ὅτι «ἐν τῷ ὀνόματι Ἰησοῦ πᾶν γόνυ κάμψῃ ἐπουρανίων καὶ ἐπιγείων καὶ καταχθονίων.» ἀλλὰ καὶ τὸ ἐν τῷ προφήτῃ γεγραμμένον· «ἐμοὶ κάμψῃ πᾶν γόνυ» ταυτόν ἐστι. 31.4 καὶ περὶ τόπου δὲ ἰστέον ὅτι πᾶς τόπος ἐπιτήδειος εἰς τὸ εὔξασθαι ὑπὸ τοῦ καλῶς εὐχομένου γίνεται· «ἐν παντί» γὰρ «τόπῳ θυμιάμα μοι προσάγετε,» «λέγει κύριος,» καὶ «βούλομαι οὖν προσ εὐχεσθαι τοὺς ἄνδρας ἐν παντί τόπῳ.» ἔχει δὲ καὶ τεταγμένον ὑπὲρ τοῦ ἐφ' ἡσυχίας μὴ περισπώμενον τὰς εὐχὰς ἐπιτελεῖν ἕκαστον, ἐπιλεξάμενον τοῦ ἰδίου οἴκου, ἐὰν ἐγχωρῇ, τὸ σεμνότερον, ἵν' οὕτως εἴπω, χωρίον, οὕτως εὐχεσθαι, πρὸς τῷ καθολικῷ τῆς περὶ αὐτοῦ ἐξετάσεως ἐπισκοποῦντα εἰ ἐν τῷδε τῷ τόπῳ, ὧ εὐχεται, οὐ παρα νενόμηται ποτε καὶ παρὰ τὸν ὀρθὸν λόγον πεποιήται· οἰονεὶ γὰρ οὐ μόνον ἑαυτὸν ἀλλὰ καὶ τὸν τόπον τῆς ἰδίας εὐχῆς τοιοῦτον πε ποίηκεν, ὡς φυγεῖν ἐκεῖθεν τὴν ἐπισκοπὴν τοῦ θεοῦ. ἐπισκοποῦντι δὲ μοι ἐπὶ πλεῖον καὶ περὶ τούτου τοῦ τόπου λεκτέον δόξαν μὲν ἂν τι εἶναι βαρὺ τάχα δὲ τῷ ἐπιμελῶς αὐτὸ βασανίζοντι οὐκ εὐ καταφρόνητον. ἐν γὰρ τῷ τόπῳ τῆς <οὐ> παρανόμου μίξεως ἀλλὰ ὑπὸ τοῦ ἀποστολικοῦ λόγου «κατὰ συγγνώμην οὐ κατ' ἐπιταγὴν» συγκεχωρημένης ἐξεταστέον εἰ ὅσιόν ἐστι καὶ καθαρὸν ἐντυγχάνειν τῷ θεῷ· εἰ γὰρ σχολάσαι «τῆ προσευχῆ» ὄν τρόπον χρή οὐχ

οἷόν τε ἐστίν, ἐὰν μὴ «ἐκ συμφώνου πρὸς καιρὸν» τούτῳ τις ἑαυτὸν ἐπιδῶ, τάχα καὶ περὶ τοῦ τόπου, ἐὰν ἐγχωρῆ, θεωρητέον. 31.5 ἔχει δέ τι ἐπίχαρι εἰς ὠφέλειαν τόπος εὐχῆς, τὸ χωρίον τῆς ἐπὶ τὸ αὐτὸ τῶν πιστευόντων συνελεύσεως, ὡς εἰκὸς, καὶ ἄγγελι κῶν δυνάμεων ἐφισταμένων τοῖς ἀθροίσμασι τῶν πιστευόντων καὶ αὐτοῦ τοῦ κυρίου καὶ σωτῆρος ἡμῶν δυνάμεως ἤδη δὲ καὶ πνευμά των ἁγίων, οἶμαι δὲ ὅτι καὶ προκεκοιμημένων, σαφὲς δὲ ὅτι καὶ ἐν τῷ βίῳ περιόντων, εἰ καὶ τὸ πῶς οὐκ εὐχερὲς εἰπεῖν. καὶ περὶ μὲν ἀγγέλων οὕτως ἐπιλογιστέον· εἰ «παρεμβαλεῖ ἄγγελος κυρίου κύκλω τῶν φοβουμένων αὐτὸν καὶ ῥύσεται αὐτούς,» καὶ ἀληθεύει ὁ Ἰακώβ οὐ περὶ ἑαυτοῦ μόνον ἀλλὰ καὶ περὶ πάντων τῶν ἀνακειμένων τῷ θεῷ τῷ συνιέντι λέγων· «ὁ ἄγγελος ὁ ῥυόμενός με ἐκ πάντων τῶν κακῶν,» εἰκὸς ἐστὶ, πλειόνων συνεληλυθότων γνησίως εἰς δόξαν Χριστοῦ, παρεμβαλεῖν τὸν ἐκάστου ἄγγελον τὸν «κύκλω» ἐκάστου «τῶν φοβουμένων» μετὰ τούτου τοῦ ἀνδρὸς, ὃν φρουρεῖν καὶ οἶκο νομεῖν πεπίστευται· ὥστ' εἶναι ἐπὶ τῶν ἁγίων συναθροιζομένων διπλῆν ἐκκλησίαν, τὴν μὲν ἀνθρώπων τὴν δὲ ἀγγέλων. καὶ εἰ μό νου τοῦ Τωβίτ ὁ Ῥαφαήλ φησιν εἰς «μνημόσυνον» ἀνενηνοχέαι τὴν προσευχὴν καὶ μετ' αὐτὸν Σάρρας, τῆς ὑστέρως νύμφης γενομένης αὐτοῦ διὰ τὸ γεγαμηῆσθαι αὐτὴν τῷ Τοβία, τί λεκτέον, πλειόνων ἐν τῷ αὐτῷ νοῖ καὶ τῇ αὐτῇ γνώμῃ συνοδευόντων καὶ σωματοποιουμένων ἐν Χριστῷ; περὶ δὲ τῆς δυνάμεως τοῦ κυρίου συμπαρούσης τῇ ἐκκλησίᾳ ὁ Παῦλος φησι· «συναχθέντων ὑμῶν καὶ τοῦ ἐμοῦ πνεύματος σὺν τῇ δυνάμει τοῦ κυρίου Ἰησοῦ,» ὡς δυνάμεως «τοῦ κυρίου Ἰησοῦ» συναπτομένης οὐ μόνον μετὰ Ἐφεσίων ἀλλὰ καὶ Κορινθίων. καὶ εἰ ὁ ἔτι τὸ σῶμα περικείμενος Παῦλος συνάρασθαι νενόμικε τῷ ἑαυτοῦ πνεύματι ἐν τῇ Κορίνθῳ, οὐκ ἀπογνωστέον οὕτω καὶ τοὺς ἐξεληλυθότας μακαρίους φθάνειν τῷ πνεύματι τάχα μᾶλλον τοῦ ὄντος ἐν τῷ σώματι ἐπὶ τὰς ἐκκλησίας· διόπερ οὐ καταφρονητέον τῶν ἐν αὐταῖς εὐχῶν, ὡς ἐξαιρετόν τι ἐχουσῶν τῷ γνησίως συν ερχομένῳ αὐτῶν. 31.6 ὡσπερ δὲ δύναμις Ἰησοῦ καὶ τὸ πνεῦμα Παύλου καὶ τῶν ὁμοίων καὶ οἱ παρεμβάλλοντες ἐκάστου τῶν ἁγίων «κύκλω» ἄγγελοι «κυρίου» συνοδεύουσι καὶ συνέρχονται τοῖς γνησίως συναθροιζομένοις, οὕτω στοχαστέον μὴ ποτε, ἐὰν ἀγίου ἀγγέλου ἀνάξιός τις ἦ καὶ ἐπιδῶ ἑαυτὸν ἀγγέλῳ διαβόλῳ δι' ὧν ἁμαρτάνει καὶ θεοῦ καταφρο νῶν παρανομεῖ· ὅτι ὁ τοιοῦτος, σπανίων μὲν τῶν ὁμοίων αὐτῷ τυγχανόντων, οὐκ ἐπὶ πολὺ λήσεται τῆς τῶν ἀγγέλων προνοίας, ὑπηρεσία τοῦ θείου βουλήματος, ἐπισκοποῦντος τὴν ἐκκλησίαν, φερούσης εἰς γνῶσιν τῶν πολλῶν τοῦ τοιούτου τὰ πταισμάτα· ἐὰν δὲ πλῆθος γενόμενοι οἱ τοιοῦτοι καθ' ἑταιρείας ἀνθρωπικὰς καὶ σωματικώτερόν τι πραγματευόμενοι συνέρχονται, οὐκ ἐπισκοπηθήσονται. ὅπερ δηλοῦται ἐν τῷ Ἡσαΐα τοῦ κυρίου λέγοντος· «οὐδὲ ἐὰν ἔρ χησθε ὀφθῆναι μοι,» «ἀποστρέψω» γὰρ, φησί, «τοὺς ὀφθαλμούς μου ἀφ' ὑμῶν· καὶ ἐὰν πληθύνητε τὴν δέησιν, οὐκ εἰσακούσομαι ὑμῶν.» τάχα γὰρ ἀντὶ τῆς προειρημένης διπλῆς συντάξεως ἀνθρώπων ἁγίων καὶ μακαρίων ἀγγέλων ἄλλοις διπλῆ γίνεται ἐπὶ τὸ αὐτὸ σύνοδος ἀνθρώπων ἀσεβῶν καὶ πονηρῶν ἀγγέλων, καὶ λέγοιτο ἂν ἐπὶ τῆς τῶν τοιούτων συναγωγῆς ὑπὸ τε τῶν ἁγίων ἀγγέλων καὶ τῶν ἱερῶν ἀνθρώπων· «οὐκ ἐκάθισα μετὰ συνεδρίου ματαιότητος, καὶ μετὰ παρανομούντων οὐ μὴ εἰσέλθω· ἐμίσησα ἐκκλησίαν πονηρευομένων, καὶ μετὰ ἀσεβῶν οὐ μὴ καθίσω.» 31.7 διὰ τοῦτο οἶμαι καὶ τοὺς ἐν Ἱερουσαλήμ καὶ πάσῃ τῇ Ἰουδαίᾳ ἐν πλείοσιν ἁμαρτήμασι γεγεννημένους ὑποχειρίους γεγονέναι τοῖς ἐχθροῖς τῷ καταλελειφθαι τοὺς καταλιπόντας τὸν νόμον λαοὺς ὑπὸ τοῦ θεοῦ καὶ τῶν ὑπερασπιζόντων ἀγγέλων καὶ τῆς σωτηρίας τῶν ἁγίων ἀνθρώπων. οὕτω γὰρ καὶ ὅλα ἀθροίσματά ποτε καταλείπεται ἐμπεσεῖν εἰς πειρασμούς, ἵνα «καὶ ὁ» δοκοῦσιν «ἔχειν» ἀρθῆ ἀπ' αὐτῶν, ὁμοίως τῇ κατηραμένη συκῆ καὶ «ἐκ ριζῶν» ἀρθεῖσθαι διὰ τὸ μὴ δεδωκέναι τῷ Ἰησοῦ πεινῶντι καρπὸν, ξηραίνόμενοι καὶ εἴ τι εἶχον ὀλίγον ζωτικῆς κατὰ τὴν πίστιν δυνάμεως ἀπολλύντες.

ταῦτα δέ μοι ἀναγκαίως εἰρῆσθαι φαίνεται, τόπον εὐχῆς ἐξετάζοντι καὶ τὸ ἐξαίρετον ὡς ἐν τόπῳ παριστάντι ἐπὶ τῆς τῶν ἀγίων καὶ εὐλα βέστερον ἐπὶ τὸ αὐτὸ τῆ ἐκκλησία γινομένων συνελύσεως. 32.1 Ἦδη δὲ καὶ περὶ τοῦ κλίματος, εἰς ὃ ἀφορῶντα εὖ χεσθαι δεῖ, ὀλίγα λεκτέον. τεσσάρων δὲ ὄντων κλιμάτων, τοῦ τε πρὸς ἄρκτον καὶ μεσημβρίαν καὶ τοῦ πρὸς δύσιν καὶ ἀνατολήν, τίς οὐκ ἂν αὐτόθεν ὁμολογήσαι τὸ πρὸς ἀνατολήν ἐναργῶς ἐμφαίνειν τὸ δεῖν ἐκεῖ νεύοντας συμβολικῶς, ὡς τῆς ψυχῆς ἐνορώσεως τῆ τοῦ ἀληθινοῦ φωτὸς ἀνατολῆς, ποιῆσθαι τὰς εὐχάς; ἐὰν δὲ τις ὅπου δὴ ποτε τῶν θυρῶν τοῦ οἴκου νεουσῶν βούληται μᾶλλον κατὰ τὸ ἀνεωγὸς τῆς οἰκίας προσφέρειν τὰς ἐντεύξεις, λέγων τὴν εἰς τὸν οὐρανὸν ὄψιν ἔχειν τι μᾶλλον προκαλούμενον ἐφ' ἑαυτὴν τῆς ἐπὶ τὸν τοῖχον ἐπιβλέψεως, εἰ τύχοιεν μὴ διανεωγὸς τοῦ οἴκου τὰ πρὸς ἀνατολὰς, λεκτέον πρὸς αὐτὸν ὅτι θέσει τῶν οἰκοδομημάτων ἀνθρώπων κατὰ τὰδε τὰ κλίματα ἢ τὰδε διανοιγομένων, φύσει δὲ τῆς ἀνατολῆς τῶν λοιπῶν προκεκριμένης κλιμάτων, τὸ φύσει τοῦ θέσει προτακτέον. ἀλλὰ καὶ ὁ ἐν πεδίῳ εὐξασθαι βουλόμενος, τί μᾶλλον κατὰ τοῦτον τὸν λόγον ἐπ' ἀνατολὰς ἢ ἐπὶ δύσιν προσεύξεται; εἰ δὲ ἐκεῖ προκριτέον τὰς ἀνατολὰς κατὰ τὸ εὐλογον, διὰ τί τοῦτο οὐ πανταχοῦ ποιητέον; καὶ ταῦτα μὲν ἐπὶ τοσοῦτον. Δοκεῖ δέ μοι ἔτι περὶ τῶν τόπων τῆς εὐχῆς διαλαβόντα οὕτω καταπαῦσαι τὸν λόγον. τέσσαρες δὲ μοι τόποι ὑπογραπτέοι φαίνονται, οὓς εὖρον διεσκεδασμένους ἐν ταῖς γραφαῖς, καὶ σωματοποιητέον ἐκάστῳ κατὰ τούτους εὐχὴν. εἰσὶ δὲ οἱ τόποι οὗτοι κατὰ δύναμιν δοξολογίας ἐν τῇ ἀρχῇ καὶ τῷ προοιμίῳ τῆς εὐχῆς λεκτέον τοῦ θεοῦ διὰ Χριστοῦ συνδοξολογουμένου ἐν τῷ ἀγίῳ πνεύματι συνυμνουμένῳ· καὶ μετὰ τοῦτο τακτέον ἐκάστῳ εὐχαριστίας τε κοινὰς, <τὰς> πρὸς πολλοὺς εὐεργεσίας προσάγοντα ἐπὶ τῆς εὐχαριστίας, καὶ ὧν ἰδίᾳ τέτευχεν ἀπὸ θεοῦ· μετὰ δὲ τὴν εὐχαριστίαν φαίνεται μοι πικρὸν τινα δεῖν γινόμενον τῶν ἰδίων ἀμαρτημάτων κατήγορον ἐπὶ θεοῦ αἰτεῖν πρῶτον μὲν ἴσιν πρὸς τὸ ἀπαλ λαγῆναι τῆς τὸ ἀμαρτάνειν ἐπιφερούσης ἕξως δευτέρον <δὲ> ἄφειν τῶν παρεληλυθότων· μετὰ δὲ τὴν ἐξομολόγησιν τέταρτον μοι συνάπτειν φαίνεται δεῖν τὴν περὶ τῶν μεγάλων καὶ ἐπουρανίων αἰτησιν, ἰδίων τε καὶ καθολικῶν, καὶ περὶ τε οἰκείων καὶ φιλάτων· καὶ ἐπὶ πᾶσι τὴν εὐχὴν εἰς δοξολογίαν θεοῦ διὰ Χριστοῦ ἐν ἀγίῳ πνεύματι καταπαυστέον. 33.2 τούτους δὲ τοὺς τόπους, ὡς προείπομεν, διεσπαρμένους εὖρο μὲν ἐν ταῖς γραφαῖς, τὸν μὲν τῆς δοξολογίας διὰ τούτων ἐν ἑκατοστῷ τρίτῳ ψαλμῷ· «κύριε, ὁ θεός μου, ὡς ἐμεγαλύνθησθε σφόδρα· ἐξομολόγησιν καὶ μεγαλοπρέπειαν ἐνεδώσω, ὁ ἀναβαλλόμενος φῶς ὡς ἱμάτιον, ὁ ἐκτείνων τὸν οὐρανὸν ὡσεὶ δέριν, ὁ στεγάζων ἐν ὕδασι τὰ ὑπερῶα αὐτοῦ, ὁ τιθεὶς νέφη τὴν ἐπίβασιν αὐτοῦ, ὁ περιπατῶν ἐπὶ πτερύγων ἀνέμων, ὁ ποιῶν τοὺς ἀγγέλους αὐτοῦ πνεύματα καὶ τοὺς λειτουργοὺς αὐτοῦ πυρὸς φλόγα, ὁ θεμελιῶν τὴν γῆν ἐπὶ τὴν ἀσφάλειαν αὐτῆς, οὐ κλιθήσεται εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος· ἄβυσσος ὡς ἱμάτιον τὸ περιβόλαιον αὐτοῦ, ἐπὶ τῶν ὁρέων στήσονται ὕδατα· ἀπὸ ἐπιτιμήσεώς σου φεύξονται, ἀπὸ φωνῆς βροντῆς σου δειλιάσουσι» καὶ τὰ πλείστα δὲ τούτου τοῦ ψαλμοῦ δοξολογίαν περιέχει τοῦ πατρός. ἔνεστι δὲ τινα ἑαυτῷ πλείονα ἀναλεγόμενον ὁρᾶν, ὡς ὁ τόπος τῆς δοξολογίας πολλαχοῦ διέσπαρται. 33.3 τῆς δὲ εὐχαριστίας ἐκκείσθω τοῦτο παράδειγμα ἐν τῇ δευτέρᾳ τῶν Βασιλειῶν κείμενον, μετὰ τὰς διὰ τοῦ Νάθαν πρὸς τὸν Δαυῖδ ἐπαγγελίας ὑπὸ τοῦ Δαυῖδ ἀπαγγελλλόμενον, ἐκπλαγέντος τὰς τοῦ θεοῦ δωρεὰς καὶ εὐχαριστοῦντος ἐπ' αὐταῖς διὰ τούτων· «τίς εἰμι ἐγώ, κύριέ μου κύριε, καὶ τίς ὁ οἶκός μου, ὅτι ἠγάπησάς με ἕως τούτων; καὶ κατεσμικρύνθη μικρὸν ἐνώπιόν σου, κύριέ μου, καὶ ἐλάλησας ὑπὲρ τοῦ οἴκου τοῦ δούλου σου εἰς μακρὰν· οὗτος δὲ ὁ νόμος τοῦ ἀνθρώπου, κύριέ μου κύριε. καὶ τί προσθήσει Δαυῖδ ἔτι τοῦ λαλήσαι πρὸς σε; καὶ νῦν σὺ οἶδας τὸν δούλόν σου, κύριε· διὰ τὸν δούλόν σου πεποίησας, καὶ κατὰ τὴν καρδίαν σου ἐποίησας πᾶσαν τὴν μεγαλωσύνην σου ταύτην γνωρίσαι τῷ δούλῳ σου

ἔνεκα τοῦ μεγαλῦναί σε, κύριέ μου κύριε.» 33.4 τῶν δὲ ἐξομολογήσεων παράδειγμα· «ἀπὸ πασῶν τῶν ἀνομιῶν μου ῥῦσαί με,» καὶ ἐν ἄλλοις· «προσώζεσαν καὶ ἐσάπησαν οἱ μώλωπές μου ἀπὸ προσώπου τῆς ἀφροσύνης μου· ἐταλαιπώρησα καὶ κατεκάμφθην ἕως τέλους, ὅλην τὴν ἡμέραν σκυθρωπάζων ἐπορευόμην.» 33.5 τῶν δὲ αἰτήσεων ἐν εἰκοστῷ ἑβδόμῳ ψαλμῷ· «μὴ συνελκύσης με μετὰ ἀμαρτωλῶν, καὶ μετὰ ἐργαζομένων ἀδικίαν μὴ συναπολέσης με,» καὶ εἴ τι τούτοις ὅμοιον. 33.6 εὐλογον δὲ ἀρξάμενον ἀπὸ δοξολογίας εἰς δοξολογίαν καταλήγοντα καταπαύειν τὴν εὐχὴν, ὑμνοῦντα καὶ δοξάζοντα τὸν τῶν ὅλων πατέρα «διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ» ἐν ἀγίῳ πνεύματι, «ὧ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας.» 34.1 Ταῦτα κατὰ δύναμιν ἐμὴν εἰς τὸ τῆς εὐχῆς πρόβλημα καὶ εἰς τὴν ἐν τοῖς εὐαγγελίοις εὐχὴν τὰ τε πρὸ αὐτῆς παρὰ τῷ Ματθαίῳ εἰρημένα ἡμῖν διήθληται, φιλομαθέστατοι καὶ γνησιώτατοι ἐν θεοσεβείᾳ ἀδελφοί, Ἀμβρόσιε καὶ Τατιανή. οὐκ ἀπογινώσκω δὲ, «τοῖς ἔμπροσθεν» ὑμῶν ἐπεκτεινομένων καὶ τῶν ὀπισθεν ἐπιλανθανομένων εὐχομένων τε ἐν τούτοις ὄντων περὶ ἡμῶν, πλείονα καὶ θειότερα εἰς πάντα ταῦτα δυνηθῆναι χωρῆσαι ἀπὸ τοῦ διδόντος θεοῦ καὶ λαβῶν ἄλλοις περὶ τῶν αὐτῶν διαλαβεῖν μεγαλοφύστερον καὶ ὑψηλότερον καὶ τρανότερον· πλὴν ἐπὶ τοῦ παρόντος μετὰ συγγνώμης τούτοις ἐντεύξεσθε.